dreptate onoare și dramă

DUELURILE

CAESAR N-AVEA CHEF SĂ MOARĂ

Deşi duelul este oarecum legat de război, iar antichitatea s-a caracterizat printr-o permanentă stare de agresiune, în mod paradoxal, ea nu a practicat duelul. Termenul, de etimologie latină *(duo* — doi, *bellum* — război, luptă), cît se poate de precis de altfel, arată că anticii cunoşteau acest gen de înfruntare, dar ea nu intra în obiceiul vremurilor. Cele cîteva întîmplări relatate de istorie, dar mai ales de mitologie, par simple accidente. Ele sunt în general legate de acţiunile de război şi apar ca episoade ale acestuia. Aşa s-ar putea considera ca un prim duel înfruntarea biblică între David şi Goliath. Homer, în faimoasele sale epopei, nu ne relatează decît un singur caz care s-ar putea interpreta drept duel. Este vorba de încleştarea dintre Achille şi Hector în faţa porţilor Troiei. Ea se integrează însă cursului războiului. De remarcat că Ulysse, la întoarcere, deşi trece prin cele mai neobişnuite întîmplări, nu va avea parte de nici un duel. De altfel, grecii, plini de imaginaţie în ceea ce priveşte mitologia, povestesc cele mai teribile înfruntări, dar nici una nu seamănă cu ceea ce s-ar putea numi duel. Ei înşişi sunt foarte cuminţi şi preferă să se bată în cuvinte, în agora, decît să încrucişeze săbiile. La popoarele asiatice, aproape că nu se cunoaşte duelul şi ele nu-l vor practica nici în timpurile feudale sau moderne. Codul lui Hamurapi, cît se poate de amănunţit în ceea ce priveşte pedepsele şi clasificarea socială, nu prevede în nici o împrejurare duelul. Izvoarele asiatice, cîte s-au păstrat, deşi conţinînd informaţii detailate despre diverse cutume, unele extrem de sîrgeroase, nu pomenesc niciodată duelurile. Un bun cunoscător al antichităţii cum era Herodot nu lasă nici el vreo mărturie în acest sens. Lumea nebarbară greco-romană, deşi în cunoştinţă de cauză asupra duelului, îl evită fără orgolii. Temistocles, ameninţat cu bastonul de către Eurybiades, căpetenia flotei greceşti, departe de a-l provoca la duel, îi spune: „Loveşte-mă, dar ascultă-mă". Marius va refuza provocarea unui comandant teuton, iar Metelus va respinge oferta lui Sertorius. Însuşi Caesar, provocat de Marcus Antonius, îi va răspunde fără vanitate că „nu era sătul de viaţă spre a şi-o ridica în acest mod". Nici galii, nici tracii, în afara războaielor, nu vor practica duelurile.

JUDECATA LUI DUMNEZEU

Cei care vor introduce în Europa, în zorii epocii feudale, practica duelului vor fi germanii. Izvorît din datinile acestor neamuri, duelul a avut mai întîi un caracter judiciar şi a găsit un teren prielnic de afirmare datorită moralei creştine. Însuşi Sfîntul Augustin recomanda într-o epistolă „În timpul luptei, cerul e deschis şi apără partea care are dreptate". Pe la anul 501, regele Gundibald al burgunzilor chiar statornicea prin lege acest fel de judecată. Cele două părţi erau obligate la depunerea jurămîntului, de aici rezultînd inevitabil că una din ele era sperjură. Acuzaţia era însoţită de depunerea unui gaj — de obicei o mănuşă — pe care cel provocat să o ridice, semn că acceptă lupta. Adevărul ieşea la iveală pe calea armelor, vinovat fiind considerat învinsul. Biserica venea să întărească această regulă, învinsului i se atribuia pedeapsa dată de Dumnezeu şi i se refuza chiar înmormîntarea. Brantôme ne dă o mărturie exactă a mentalităţii epocii: „Acela care a fost omorît în duelurile sau luptele judiciare, nu era primit de biserică spre a fi îngropat, şi ecleziaştii dau ca motiv că învingerea lui era o sentinţă a cerului, şi că el fusese învins prin voinţa lui Dumnezeu, fiindcă pricina lui era nedreaptă". De asemenea averea învinsului era confiscată, din care mai tîrziu, o mare parte îşi însuşea regele. Legiuirile juridice stabileau şi desfăşurarea duelului. Printr-un edict al lui Filip le Bel din 1306,

arena avea 80 de paşi în lungime şi 40 în lăţime, fiind prevăzută cu gard şi tribune pentru spectatori. Uneori la judecată participa chiar regele, însoţit de întreaga curte. Pentru înfruntări mai puţin importante existau la Paris destule terenuri de închiriat, şi pentru că afacerea se dovedea destul de rentabilă, biserica însăşi nu s-a sfiinţ să amenajeze mai multe arene. În ziua respectivă, cei doi adversari se îndreptau spre cîmpul de luptă călare, cu viziera ridicată, însoţiţi de paji şi scutieri care le duceau armele. „Reclamantul" sosea pe la prînz, iar „pîrîtul" în jurul orei trei. Cine sfida această regulă era descalificat şi se apela la judecata civilă. După intrarea adversarilor în arenă, un herald îi invita pe spectatori să se aşeze, precizînd că „nimeni să nu vorbească, să nu facă semne, să nu tuşească, să nu scuipe, să nu strige". Era interzis oricărei persoane să pătrundă în arenă fără aprobarea arbitrilor. Adversarii erau obligaţi să jure pe cauza lor, să declare că nu posedă ierburi, talismane sau alte formule magice. În Germania, adversarii păstrau un moment de reculegere la capetele unui sicriu. Le semnalul „Faceţi-vă datoria", stindardele erau aruncate în arenă, semn că lupta era ireversibilă, iar comanda „Lăsaţi-i să înceapă", însemna angajarea ei. Dacă unul dintre adversari cerea încetarea luptei, aceasta se putea opri şi începeau tratativele. În cazul eşuării lor, disputa se relua din poziţia din care se oprise. Cînd asista şi regele, el putea decide încetarea ostilităţilor prin aruncarea sceptrului în arenă. Lupta se termina cînd una din părţi îşi recunoştea vina, era scoasă din arenă sau nu mai putea risposta. Învinsul, chiar dacă rămînea în viaţă, după luptă, era de obicei executat.

În ciuda riscului enorm de a pierde într-o astfel de judecată totul, însăşi viaţa, gîndirea mistică a omului feudal era convinsă de acest mod radical de rezolvare a diferendelor. Insuficienţa sistemului juridic, arbitrariul judecătorilor, favoritismul a făcut ca duelul judiciar să capete o mare popularitate. Recurgeau la acest procedeu capetele încoronate, nobilii, feţele bisericeşti şi chiar oamenii de rînd, dar liberi. În 1108, Ludovic al VI-lea a îngăduit lupta judiciară pentru şerbii de pe domeniile sale. Alţi feudali i-au urmat exemplul. Bătrînii, femeile, călugării nu erau obligaţi să dea curs provocării, dar dacă o acceptau puteau apela la un „campion" (un luptător profesionist) care să-i reprezinte. În caz de înfrîngere, campionul suporta acelaşi tratament ca şi persoana a cărei cauză nedreaptă o susţinuse: amenzi, mutilări sau execuţia. Diferenţele de clasă se menţineau şi aici. Un nobil nu era obligat să primească provocarea unui om simplu. Dacă totuşi o primea, lupta călare, cu întregul echipament, iar celălalt îl înfrunta pe jos cu bîta. În cazul în care un nobil provoca un om simplu, el trebuia să lupte în cămaşă, cu mîinile goale.

VICTIME, ERORI, HAZARD ŞI CRUZIME

Deşi în epocă au existat oameni care să-şi dea seama de absurditatea unor astfel de rezolvări a litigiilor, opoziţia lor a fost palidă şi inconsecventă. În secolul al VIII-lea, regele longobarzilor, Liutprand, recunoştea: „Nu suntem siguri de judecata lui Dumnezeu şi am auzit că oameni nevinovaţi au pierit, apărînd o cauză justă, dar acest obicei este atît de vechi la longobarzi, încît nu-l putem schimba cu toată impietatea sa". Carol cel Mare încerca să stăvilească vărsarea de sînge între supuşii săi, recomandînd tratativele, dar tot el era de părere că în locul unui jurămînt fals e preferabilă lupta. Înainte de epoca cruciadelor, regii şi episcopii apelau la „campioni" pentru rezolvarea pricinilor. În 1028, împăratul Conrad acorda episcopului de Novarra privilegiul de a ieşi „pe cîmp". Papa Martin al IV-lea rostea excomunicarea pentru cine refuza un duel, iar papa Nicolae I considera duelul „o luptă legitimă". În Anglia, în secolul al XI-lea un duel judiciar are ca pricină coroana regatului. Regele Edmund al II-lea şi prinţul danez Knut apelează la „judecata lui Dumnezeu" în faţa armatelor sleite de puteri. Epuizaţi, cei doi combatanţi sfîrşesc prin împărţirea regatului. Totuşi, pe măsura trecerii timpului, capetele încoronate sunt din ce în ce mai puţin dispuse să-şi vadă supuşii măcelărindu-se în arenă în loc să-i folosească în războaie. În secolul al XIII-lea, Ludovic cel Sfînt legiferează abolirea gajului, legiuire ce nu se prea respectă. În secolul următor, Filip le Bel restrînge duelul judiciar numai la pricinile de crimă şi înaltă trădare, cînd probele erau insuficiente. Totodată el stabileşte interzicerea angajării —„campionilor". Însăşi papalitatea speriată de valul de sînge preferă să-şi păstreze credincioşii pentru misiunea sfîntă a cruciadelor, condamnînd duelul. El este înfierat în Sinodul de la Paris şi în Conciliul de la Laterano, 1215. În 1385, un duel judiciar zguduie opinia publică din Paris, determinînd Parlamentul să ia măsuri. Subiectul îl constituie afacerea Carrouge-Legris, care demonstrează „indiferenţa" lui Dumnezeu. Soţia lui Jean de Carrouge îl acuză pe Jacques Legris că ar fi pătruns într-o noapte mascat în castelul ei şi, dîndu-se drept soţul care trebuia să se întoarcă, a necinstit-o. Legris a negat vehement asemenea faptă şi Parlamentul a decis ca el să lupte în duel cu soţul ultragiat. Cei doi gentilomi s-au întîlnit în spatele bisericii Saint-Martin, de faţă fiind regele Carol al VI-lea şi întreaga curte. Legris a fost învins, considerat criminal şi spînzurat chiar pe cîmpul de luptă. Mai tîrziu, un răufăcător notoriu a mărturisit la spovedanie, printre alte crime şi violul doamnei de Carrouge. Parlamentul din Paris, în faţa acestui caz care a făcut mare vîlvă, a elaborat un edict, interzicînd orice duel judiciar. Totuşi parlamentele provinciale l-au mai menţinut încă o vreme ca pe un privilegiu. Cam din aceeaşi epocă, De Barrante ne relatează un duel judiciar între doi oameni simpli care nu aveau dreptul la arme: „Îndată ce fu dat semnalul, Mahiot Coquel care era mai mic şi mai slab decît adversarul său se aplecă şi adună o mînă de nisip pe care o aruncă în ochii duşmanului. Jacotin fu un moment tulburat şi primi o lovitură zdravănă de ciomag în obraz. Dar re-

luîndu-şi curajul, se repezi asupra lui Mahiot, îl luă în braţe, îl trînti la pămînt, îi puse genunchiul pe stomac, îi băgă bîta în ochi în faţa asistenţei plină de oroare şi, în urmă, îl ucise cu bîta. Mahiot fu jelit în oraş, totuşi, fu tîrît în afara cîmpului de luptă şi spînzurat de un stîlp". O astfel de cutumă odioasă se menţine în Anglia pînă în secolul al XIX-lea. În mediul rural, cel acuzat de omor putea să-şi dovedească nevinovăţia printr-o luptă pe viaţă şi pe moarte cu un adversar hotărît de căpetenia satului. Legea s-a abrogat în 1817, în procesul Thornton, cînd reprezentantul obştii, nefiind sigur că puterea lui va hotărî dreptatea, s-a retras de pe teren. Astfel deşi duelul hotărît de instanţe cade în desuetudine, duelul ca practică se menţine vreme îndelungată în chiar sfidarea sau eludarea justiţiei.

BLAZONUL SE SPĂLA CU SÎNGE

Scoaterea duelului în afara legilor nu a împiedicat practicarea lui şi nici nu i-a scăzut popularitatea. Pe de o parte nobilii nu vroiau să se supună justiţiei ordinare, adică unui magistrat cu pană de gîscă, simpla judecată implicînd şi egalitatea persoanelor. Pe de alta, regele ajungînd destul de puternic răpeşte dreptul seniorilor de a judeca pe alţii şi chiar de aş face singuri dreptate, iar aceştia, în virtutea unei vechi mentalităţi feudale, se comportă sfidînd orice autoritate tutelară. Motivele îşi pierd acum consistenţa şi nici nu mai este nevoie să existe un vinovat. Întreaga nobilime suferă de susceptibilitate, iar acurateţea blazonului se întreţine cu sînge. O privire, un gest cît de mărunt, cea mai minusculă încălcare a etichetei, o aluzie vagă devin motive de duel şi nimeni nu refuză să se bată. Duelul se transformă într-o modă sîngeroasă, într-o încercare desperată de a fi „sans peur et sans reproche" sau a muri. Duelul devine un fel de igienă a purităţii nobiliare. Capetele încoronate, fiind aleşii domnului, se cam simt geloase pe faima unor cavaleri şi dacă pe de o parte încearcă să frîneze aceste tendinţe, pe de alta se aruncă chiar ele în luptă sau calcă, cu bună ştiinţă, legile în picioare. În 1402, în plin război de 100 de ani, ducele d'Orleans, fratele regelui Franţei, se adresează cu aceste cuvinte regelui Henric al Angliei: „Împins de tinereţea mea, care stîrneşte în mine dorinţa de a căuta onoarea şi bunul renume, gîndindu-mă că e timpul să încep meşteşugul armelor, cred că nu pot face acest lucru în mod mai onorabil decît întîlnindu-mă cu voi, într-o zi şi într-un loc determinat, însoţit de 100 de cavaleri şi scutieri de nume şi de arme, neprihăniţi şi toţi gentilomi, pentru a ne lupta..." Cum Henric al IV-lea refuză provocarea, în corespondenţa care urmează, cei doi principi îşi aruncă cele mai grele invective de laş, mincinos, incorect etc. Supuşii lor au însă mai puţine prejudecăţi. Cavalerul Gauvin de Nicaille lansează aceste cuvinte spre tabăra engleză: „Se află oare printre voi un gentilom care, din amor pentru o doamnă ce o iubeşte, doreşte să lupte în duel cu mine? Să vedem dacă este cineva dintre voi care să fie amorezat". La care baronul de Fitz-Water îi răspunde: „Veţi găsi aici omul pe care-l căutaţi". Desigur nu era vorba de o anume doamnă, ci de simplul fapt de a fi îndrăgostit, pretext suficient de a-i face pe cei doi să încrucişeze spadele. De altfel motivele devin din ce în ce mai bizare. Contele Isle de Marivaux, extrem de afectat de moartea suveranului său, aruncă o sfidare în aer provocînd la duel pe oricine ar vrea să se prezinte. Un conte de Marolles primeşte provocarea şi îl ucide. Baronul de Gensac, luptînd cu doi adversari deodată, şi întrebat de ce acceptă o luptă inegală a răspuns că vrea să ajungă neapărat într-o cronică. În secolul al XVII-lea, faimosul Cyrano de Bergerac se bătea în duel cu aceia care-l priveau pe motiv că îl sfidează şi cu aceia care nu-l priveau pe motiv că îl dispreţuiesc. Cronicarul de Villepin afirma: „Nu este poate un nume ilustru între gentilomii Curţii Franţei în veacul al XVI-lea, care să nu fie legat de una sau mai multe istorii de duel". Iar Montaigne, cu spiritul său ascuţit, făcea următoarea remarcă: „Puneţi trei francezi în deşertul Lybiei şi nu vor trăi o lună fără să se certe şi să se zgîrie". Pe vremea lui Henric al IV-lea, anual, în Franţa, cîte 800 de gentilomi mureau cu spada în mînă. Îngrijorat, regele a dat în 1599 un edict care stipula că orice afacere între seniori să fie adusă „înaintea judecătoriilor obişnuite. În caz contrar se va acorda pedeapsa pentru crima de lesmajestate, prin confisacarea corpului şi a bunurilor, atît a celor vii cît şi a celor morţi". Deşi edictul este întărit prin două decrete ulterioare, în aceeaşi perioadă, regele acordă peste 7000 de scrisori de graţiere. Bunul rege nu dădea nici el exemple prea strălucite. La o aluzie veninoasă a ducelui de Guise asupra favoritului său Bassompierre, monarhul acceptă duelul dintre cei doi. Deznodămîntul ni-l povesteşte chiar Bassompierre: „După prima lovitură, toate intestinele mi-au ieşit din pîntec şi au căzut în partea dreaptă a încălţărilor mele. Regele, conetabilii şi toţi marii curteni erau acolo, cei mai mulţi plîngînd, nesperînd că aş mai putea trăi un ceas". Dorinţa de a se duela este atît de mare încît martorii nu se mai mulţumesc să asiste pasivi la confruntare şi încrucişează şi ei spadele. Duelurile „mignonilor" se transformă în mici bătălii urbane din care, cel mai adesea, în urma unei ipotetice ofense, jumătate din combatanţi rămîn pe cîmp. Mania face adevărate ravagii şi nimeni nu-i poate împiedica pe duelişti să se înfrunte. Astfel, pe vremea lui Carol al IX-lea, a izbucnit o ceartă între doi gentilomi. Martorii care i-au văzut au sărit să-i despartă. Duelîştii au reuşit să se retragă şi, închiriind o luntre, au plătit bine barcagiul pentru a nu fi ajunşi din urmă. Coborînd pe celălalt mal, ei s-au înţeles imediat: „Să luptăm repede, fiindcă aceşti domni vor să ne despartă". Din patru lovituri s-au terminat reciproc.

„O MODĂ ODIOASĂ ŞI BARBARĂ"

Cifra de 8000 de oameni, cîţi pieriseră în dueluri pe vremea lui Henric al IV-lea, reprezenta o armată destul de puternică pentru

acele timpuri. Ludovic al XIII-lea, angrenat în războiul de 30 de ani, a luat măsuri drastice pentru curmarea duelurilor. În 1613, Alexandre de Guise oprea trăsura baronului de Luz, provocîndu-l la duel. Era o vendetta tîrzie a faptului că baronul asistase la uciderea ducelui de Guise, din ordinul regelui, fiul acestuia dorind acum să-şi plătească poliţa. Lupta a fost foarte scurtă, terminată prin rănirea mortală a baronului de Luz. Nu peste mult timp, Alexandre de Guise a primit o provocare din partea fiului baronului. Duelul s-a desfăşurat la marginea oraşului şi, după, cum povesteşte o publicaţie contemporană, „Cavalerul de Guise a ieşit bine dintr-o luptă atît de sîngeroasă, în care a primit trei răni, lăsîndu-şi adversarul mort la locul întîlnirii". Aventura lui de Guise a fost poate printre ultimele rămase nepedepsite. La 1627 însă, un alt cavaler celebru, François de Montmorency avea la 27 de ani 22 de dueluri la activ şi fusese condamnat în contumacie. El nu ezită să-şi încrucişeze spada în chiar mijlocul Parisului, în Place Royale, cu baronul de Beuvron şi martorii săi. Prins de oamenii regelui, Montmorency fu a doua zi executat, casa demolată, iar averea confiscată. Singura favoare a fost aceea a decapitării, execuţie rezervată numai nobililor. Acţiunea, menită să intimideze, a avut un considerabil efect şi duelurile au intrat într-o perioadă de recul. Pe la 1651, „mai mulţi gentilomi, foarte cunoscuţi atît prin numele ilustre ale familiilor lor cît şi prin dovezile de curaj ce au dat în diferite ocazii" se angajau să nu se dueleze. În timpul lui Ludovic al XIV-lea duelul a fost o raritate. Moda trece în Anglia unde a lăsat destule victime. Mare vîlvă a făcut un duel rămas celebru între ducele de Buckingham şi lordul Shrewsbury. Acesta din urmă, descoperind relaţia soţiei cu ducele, l-a provocat la duel. La înfruntare, lady Shrewsbury a asistat deghizată în paj şi, după moartea soţului, şi-a petrecut noaptea cu învingătorul. Totuşi duelurile au avut o priză mai mică în Anglia, iar revoluţia a frînat extinderea acestei practici. Generalul Ireton, ginerele lui Cromwell, a refuzat provocarea lordului Holles. Acesta l-a apucat de nas în plin Parlament, sfidîndu-l cu următoarele cuvinte: „Conştiinţa ta ar trebui să te împiedice să comiţi greşeli, de vreme ce nu îţi îngăduie să le repari". Deşi ofensa era deosebit de gravă, Ireton a rămas neclintit. Burghezii din Londra mult mai obişnuiţi cu minuirea cifrelor de afaceri puteau să refuze un duel „din cauza educaţiei şi a ocupaţiilor lor cu totul străine mînuirii armelor". De asemeni pairii „Angliei nu erau obligaţi să răspundă la provocări de duel din cauza înaltei lor funcţii". În secolul luminilor, voci autorizate au condamnat duelul. Rousseau îl considera „o modă odioasă şi barbară", iar Voltaire credea că este „una din crimele cele mai funeste ale geniului omenesc". Un secol mai tîrziu, Molènes aprecia duelul ca „un obicei absurd, antisocial şi odios", iar italianul Berenini îl clasifica drept superstiţie. Aristocraţia se mai crampona de această datină, împărtăşind conceptele baronului Walsh: „Duelul, deplorabil sub atîtea puncte de vedere, a fost cel puţin folositor epocii noastre pentru că *singurul el* a prezervat civilizaţia noastră de această revărsare de grosolănie sub care revoluţia şi confuzia rangurilor ameninţă să o înece". În schimb, un filosof elitist de talia lui Schopenhauer era de cu totul altă părere: „În realitate, o lovitură este o lovitură şi nimic mai mult pe care o poate da mai tare orice cal sau măgar". Justiţia a şovăit multă vreme în a aprecia gravitatea duelului, tratîndu-l cu îngăduinţă. În 1837, magistratul Dupuy, preşedinte al Curţii de Casaţie este provocat la duel de un bătrîn mareşal. Dupuy este destul de abil să deschidă o campanie de presă şi să-şi impună punctul de vedere. Duelul devine delict de drept comun şi este pedepsit ca atare. În anul următor, în Franţa, numărul morţilor prin duel scade de la 27 la 5. Deşi majoritatea ţărilor europene îşi însuşesc această viziune asupra duelului, aplicarea legii este destul de timidă, inconsecventă şi precară.

PREJUDECĂŢI, ORGOLII ŞI PASIUNI

În ciuda schimbării jurisprudenţei, a moravurilor şi mentalităţilor, duelul este o practică prea înrădăcinată pentru a dispărea dintr-o dată. Întrebuinţarea armelor de foc face să crească numărul victimelor, pe măsură ce codul de luptă devine mai sofisticat, urmărindu-se uciderea adversarului. Pe la începutul secolului trecut, un anume Bazancour propune rivalului său următoarele condiţii: „Ne îndreptăm unul spre altul cu cîte un pistol în mînă şi spada sub braţ. Ne servim de spadă dacă e nevoie. Cel care va cădea rănit poate fi strangulat sau ars de celălalt fără prejudecăţi". Bazancour porneşte spre adversarul său, trage un foc, nu-l nimereşte, trage al doilea, la fel. Cu sabia în mînă se apropie de el. Adversarul îl aşteaptă ferm şi îi trage un glonte în ochi. Se observă şi cazuri de fraudă. În înfruntarea Olivier — Feuilhade, primul, duelgiu notoriu, la al zecelea duel, e ucis întîmplător de rivalul său. Martorii constată că avea pe el o cămaşă de zale. Alteori onorabilitatea orgolioasă predomină. Contele de Carrel, cunoscut duelgiu, care pînă la urmă îşi va găsi sfîrşitul tot într-un duel, supărat pe un vizitiu care îi ţinea calea, sare la bătaie. Mult mai solid, vizitiul l-a bătut măr. Totuşi contele nu şi-a permis să-l provoace la duel, nesocotindu-l de demnitatea lui. În statele germane exista tradiţia ca studenţii să aibă măcar un duel. Cum lupta se purta cu „spade nemţeşti", lungi dar boante, iar părţile vulnerabile erau protejate, cu excepţia feţei, mai toţi erau însemnaţi cu impunătoare cicatrice, ceea ce constituia un titlu de glorie. La Universitatea din Göttingen, într-o singură zi, au avut loc 30 de întîlniri. Peste ocean, duelul nu are nici pe departe frecvenţa şi desfăşurarea pe care le vedem în filmele Western. Pistolul cu repetiţie apare de-abia spre sfîrşitul secolului şi el nu se foloseşte în duel, iar înfruntarea caw-boyilor pe strada principală este o raritate. Este adevărat că aici există o lume violentă, dar li-

chidarea adversarului prin duel nu se pre practică. Un caz mai puţin obişnuit de duel se petrece la sfîrşitul secolului, între doi comercianţi dintr-un oraş californian. Nereuşind să înfrîngă pe nici o cale concurenţa celuilalt, ei hotărăsc să se bată cu pumnalele. La sfîrşitul luptei se constată decesul rivalilor în urma unui număr incredibil de răni.

În Europa, lumea civilizată continuă să se bată şi nume sonore sunt angrenate în asemenea acţiuni. Poetul Lamartine, pentru versuri defăimătoare la adresa italienilor, este provocat de colonelul Pepe. Se alege doar cu o rană la braţ. Puşchin însă care se înfruntă cu cumnatul său baronul d'Anthes nu va scăpa viu. Aceeaşi soartă tragică o are un alt mare poet rus, Lermontov, a cărui aventură aminteşte straniu de unul din personajele sale. El va fi ucis de fostul său coleg de şcoală militară, un anume Martinov. Alte celebrităţi nu ezită să recurgă la arme pentru a-şi apăra onoarea. Aşa sunt criticul Saint-Beuve, ziaristul Ledru-Rollin, Al. Dumas-tatăl, revoluţionarul Gambetta, socialistul Ferdinand Lasalle şi chiar Thiers, viitor preşedinte al Franţei.

TOLERANŢĂ ŞI INFLUENŢE PE PĂMÎNTUL ROMÂNESC

În epoca medievală, feudalii români, mult prea preocupaţi cu războaiele împotriva invadatorilor nu mai au timpul şi nici disponibilităţile de a se bate între ei. Domnul este destul de puternic aici pentru a face dreptate, iar litigiile de onoare încă nu există. Felul de a se înfrunta specific oamenilor de rînd este trîntа. Este o luptă bărbătească mai curînd de forţă decît de tehnică sau abilitate. Pe la începutul secolului XIX-lea, cînd încep deschiderile spre Apus şi moravurile orientale intră în declin, apar şi duelurile. La 1827, o frumuseţe deosebită, Elena Caragea-Moruzi stîrneşte atîtea pasiuni încît se ajunge la duel. Se înfruntă Dumitrache Bărcănescu şi Iancu Moruzi. Profesorul Eufrosin Poteca, făcînd necrologul, pe marginea gropii lui Dumitrache, ţine acest patetic discurs: „Tu n-ai ştiut să tăgăduieşti cererea, cînd te-au îndemnat să ieşi afară cu nume de vînat ca să fii pradă şi vînat veninoasei şi aducătoarei de foc şi de moarte armă..." Era clar că fusese vorba de un duel cu pistoalele, în care victima era chemată pe teren sub pretextul unei vînători. În timpul războiului Crimeei, cînd Ţările române sunt ocupate de austrieci, la Iaşi are loc un duel cu pistoalele între colonelul Stolberg şi prefectul poliţiei, Constantin Balş. Ultimul va primi un glonte în frunte, decedînd pe cîmp. Obiceiul se răspîndeşte şi, pe la 1857, deputatul Vasile Boerescu se vede nevoit să ia cuvîntul în Parlament: „Strămoşii noştri găseau de cuviinţă să-şi arate vitejia lor şi să-şi sacrifice viaţa pe cîmpul de război în care au apărat drepturile ţării lor şi chiar ale Europei creştine; dar acum cînd această valoare militară nu mai poate să se arate, noi vedem, din cînd în cînd, cîţiva tineri, cea mai mare parte moi şi efeminaţi, căutînd să maimuţărească tot ce Occidentul a avut mai rău, mergînd pe teren cu sabia sau cu pistolul în mînă". În 1861 izbucneşte un mare scandal în armată în legătură cu atitudinea generalului Davila. Acesta admonestează dur un ofiţer de infanterie, locotenentul Apostolescu, care se plînge superiorilor. La instigaţia acestora, a însuşi ministrului de război, tînărul ofiţer trimite provocarea. Davila, datorită rangului, nu era obligat să o accepte, totuşi nu refuză întîlnirea. Ostilităţile se desfăşoară în pădurea Băneasa, la o distanţă relativ mică, cu pistoalele. Nervos, Apostolescu ratează trei focuri, în timp ce Davila trage ostentativ în aer. În faţa acestei atitudini, Apostolescu îşi cere scuze. Duelul se termină fără victime, dar cei mai nesatisfăcuţi sunt ofiţerii de la Statul Major care încearcă reluarea lui. Este nevoie de intervenţia lui Cuza pentru a fi aplanat acest conflict. În curînd apar şi la noi duelişti notorii, cum este căpitanul Drăgănescu care la a şaptea înfruntare şi-a găsit sfîrşitul. Legislaţia e blîndă şi mulţi se grăbesc să profite de ea. Alexander Medwey din Lemberg seduce soţia lui Eugen Brotzchi şi fuge cu ea în Ungaria. După cîţiva ani se întoarce şi este provocat la duel de soţul oficial. Cei doi hotărăsc să se bată în România şi vin aici împreună cu martorii. Brotzchi va fi ucis în duel, iar Medwey va fi condamnat de Curtea de Apel din Iaşi la numai şase luni cu suspendarea pedepsei. La sfîrşitul secolului, are loc un duel între Nicolae Filipescu şi Gh. E. Lahovary. Se pare că martorii au avut un rol important în stîrnirea celor doi şi, după decesul lui Lahovary în duel, Procuratura a încercat să-i inculpe. Printre apărătorii acestora îl găsim la bară chiar pe Barbu Delavrancea. O întîmplare tragică se derulează la începutul secolului nostru între Lascăr Zamfirescu (fiul scriitorului) şi D.D. Maican. Primind un glonte în cap, Lascăr va deceda după cinci zile. D.D. Maican, condamnat la două luni închisoare, după ieşirea din penitenciar se sinucide. Ca urmare a faptului că duelul era destul de răspîndit în România, prinţul Gheorghe Bibescu, socotit o autoritate în materie, este consultat de baronul de Vaud şi prefaţează cartea lui Féry d'Esclandes, autorul unui tratat de duel. În 1926, cînd apare un manual al regulilor duelului scris de un căpitan Negulescu, cartea este primită cu entuziasm de generalul Gh. Cantacuzino şi susţinută chiar de un intelectual subţire cum este Radu Rosetti. În perioada interbelică nu se mai înregistrează însă vreun duel notoriu.

În general, după al doilea război mondial, în întreaga lume duelul dispare. Cele cîteva cazuri sunt socotite excentricităţi. De fapt, epoca lui se încheiase demult.

IULIAN COSTANDACHE

SCRIITORI DESPRE CEL MAI DRAG CUVÎNT DIN LIMBA ROMÂNĂ

(urmare din pag. 74)

Transilvania

Mi s-a întîmplat, nu o dată, ca vorbind despre Transilvania cei care mă ascultau să fie atinşi vizibil de stinghereală, jenaţi nu de lucrurile pe care le afirmam — normale, aacă nu chiar modeste — ci de tonul „umflat" în care rosteam cuvintele, împingîndu-le într-un patetism anacronic şi desuet. Într-o zi cineva chiar a ridicat sabia lui Damocles amendîndu-mă iritat că „Toţi ardelenii strigaţi cînd vorbiţi de parcă aţi trăi printre surzi!" Cu toate că de atunci a trecut multă vreme mă întreb, ce-i drept fără nici un sentiment de vinovăţie, care o fi explicaţia pentru „patetismul ardelenesc" — real, vizibil atît în lucrarea cît şi în starea celor născuţi dincolo de arcul Carpaţilor.

Într-un text publicat deja într-o carte, am încercat să explic „rostirea patetică" printr-o motivaţie genială, furnizată de Eminescu într-o epistolă în care strigarea ardelenilor e deduxă istoric, dintr-o suferinţă naţională atît de cumplită încît nu i se aude decît strigătul. „Dar asta a fost!" îmi va replica iritatul meu interlocutor „sînt mai mult de o sută de ani de cînd Mihai Eminescu îi explica lui Jacob Negruzzi „patriotismul ardelenesc". Aşa este, dar de la Marea Unire din 1918 sînt doar 66, nici măcar o viaţă de om, o legalitate istorică extrem de scurtă în comparaţie cu „mileniul întunecat", —ecouri, deci, reverberaţii înalte e normal să persiste, evenimentele avînd în istorie o viaţă cu mult mai îndelungată decît datele prin care le confirmăm. S-ar putea întîmpla, deci, ca istoria Transilvaniei, neasimilată complet sau asimilată didactic — capitol de carte ori materie predată în şcoli — să fie pricina unui mod diferit de a exista în vorbire, „gălăgios" pentru unii dar legitim pentru cei născuţi dincolo de arcul Carpaţilor şi pe care e şi inutil să-i întrebi care e cuvîntul lor de suflet din moment ce rostindu-l doar, îl şi strigă: Transilvania! (nu-i aşa?)

✱ **SANZIANA POP** ■

Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte

Cel mai drag cuvînt este o locuţiune: Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte, *cu toată deschiderea ce a revoluţionat ştiinţele de la Einstein încoace şi cu toată profunzimea pe care antichitatea noastră, ca experienţă şi ca aspiraţie, a tezaurizat-o în această formulare, prea concisă pentru cît sens cuprinde: e vorba, de fapt, nu doar de un ideal, ci de un mod de existenţă care stă în puterea omului să fie făcut realitate.*

✱ **VASILE REBREANU** ■

Gînd

Întrebarea dumneavoastră e aproape diabolică. Mă surprinde complet descoperit. Dar să vedem! Prin urmare, un singur cuvînt. Aş putea alege unul, însă cu ce justificare le-aş nedreptăţi pe celelalte? Şi apoi nu vă e teamă că vă mint, că trag spuza pe turta mea? Numărîndu-mi cuvintele, cineva ar putea dovedi că nu acela îmi e, într-adevăr, cel mai drag. Şi atunci? Altfel spus, îmi cereţi să mă psihanalizez singur... Aş trînti un cuvînt la întîmplare, cum atît de des se obişnuieşte, dar nu se poate, nu se poate! Nu e indiferent nici ce parte de vorbire va fi: substantiv, verb, adverb, adjectiv. O prepoziţie năzdrăvană? Vreo interjecţie? Din clipa în care le descopăr, toate cuvintele îmi sînt dragi. Daţi-mi voie să mă autocitez, asigurîndu-vă că citatul este inedit: cuvintele umblă libere în vorbire, se string laolaltă în dicţionare, dar numai în poezii coagulează o funcţie umană pe deplin consimţită. *Cam asta ar fi. Şi totuşi, spuneţi, şi totuşi! Pînă la urmă, cu sufletul sfîşiat, aş îndrăzni. Cuvîntul ar fi gînd. Un substantiv. O realitate nu totdeauna vizibilă. Mie nu mi se pare că verbul* a gîndi gîndire *vine de la substantivul gînd ci invers, substantivul gînd provine din verbul de mai înainte. Ca un rezultat, ca o faptă a lui, mai bine zis. Gîndesc şi astfel ia fiinţă gîndul, care e o facere. El poate fi un mizerabil cocoloş de hîrtie sau un tărîm luminos şi vast, bun să-l colinzi în timp şi spaţiu. Mai poate fi un asteroid ceţos, refugiu ori vizuină. Iată cuvîntul!*

✱ **MARIUS ROBESCU** ■

Poveste

Aşa cum s-a alcătuit, ca să adune în el înţelesuri aproape tot atît de cuprinzătoare cît de necuprinsă e lumea, cuvîntul poveste *s-a ivit şi stă înalt în conştiinţa mea ca unul dintre elementele primordiale. Pentru că, înainte de a fi lumea lume, ea a fost poveste.*

Cuvînt vechi, mereu schimbător în statornica lui înfăţişare, frumos croit, plăcut la rostire şi nespus de dulce auzului, cuvîntul poveste trece dintr-un context într-altul, asemenea soarelui prin lume: aci în larga generalitate, aci precis înfipt într-o anume împrejurare. Înţelesurile lui, cîte stele pe boltă: păţanie, întîmplare, născocire, istorie, proverb, învăţătură, mărturie, năpastă, faimă, ştire, frumuseţe, durată, iluzie, soartă *etc.*

Proverb: „la noi este o poveste că cine piere de glonţul de tun, tot era de fulger să moară": (Miron Costin)

Însuşire: trei fete... „una decît alta mai frumoasă de poveste..." (Eminescu, Călin Nebunul)

Destin: „dar cine poate să explice această tristă poveste" (G. Bacovia)

MIRCEA HORIA SIMIONESCU ■

✱

Despre sat

Ancheta Almanahului Flacăra despre cel mai îndrăgit cuvînt, este, în felul ei, o frumoasă capcană. Adevărul este că mai multe

cuvinte îți sînt dragi (dacă nu toate din Dicționarul tezaur al Limbii Române, care, din păcate, mai este în decurs de desăvîrșire...!). Poți, oare, ca om, născut pe acest plai mioritic, să nu alegi dorul românesc, numele dansului Ciuleandra, doina ori frunză verde?

M-am oprit la noțiunea sat.

M-am născut într-un sat *din inima Transilvaniei, acuma-s peste 45 de ani. Mi-s mîndru de acest lucru.*

Fossatum-*ul latin a perpetuat în Dacia fericită pînă în baștina mea. Cred însă că lingviștii n-au explicat deplin de bine locul, noțiunea și Destinul care ține de acest „loc" din Dicționar.*

Au făcut-o, în schimb, scriitorii și artiștii. Nu înșir aici cuvintele, inefabile, pe care le-au rostit despre sat *scriitorii acestei țări, începînd, bunăoară, cu un Alecu Russo și continuînd cu Iorga, Blaga, Sadoveanu, Rebreanu...*

Despre sat *au fost răspicate discursuri la Academia Română.*

Satul *era în vremea copilăriei mele un Univers. Lumea din Henigul natal de lîngă Alba Iulia avea legendă, iarnă cu troiene și* axis. *Pe acest* axis mundi *îl torceau femeile pe fus odată cu fuiorul de cînepă, pe cînd bărbații cîntau lîngă oalele de vin cîntecul după versurile lui Goga* De ce m-ați dus de-acasă...

Eu unul cred că satul *nu se va pierde, cu imensele lui comori, în ciclurile civilizațiilor. Pîinea cea de toate zilele se produce la* sat *de locuitorul lui firesc. Eu unul nu mă socotesc de „dezrădăcinat", ci recunoscîndu-mi noul rost, am vie în minte obîrșia eternă din care m-am zămislit.*

GHEORGHE SUCIU ■

*

Pămînt

Nu știu de unde m-a năpădit dragostea de pămînt? A intrat în mine de mic cu o voluptate aproape nefirească și a rămas acolo, în suflet. Și acum mă simt mîngîiat de ea cînd țărîna este reavănă și lăuntrul meu nu poartă în el spaime de secetă sau de preg multă apă. Multă vreme n-am înțeles de ce Urcan bătrînul nu ocolea cu opincile mari ca niște tălpici de sănii cioplite grosolan dintr-un arbore, bălțile ulîței. Nici duminecă nu le ocolea. Era cel mai bătrîn om al satului, singurul care mai purta pletele împletite înaintea urechilor, singurul care-și mai ungea părul cu seu ca să stea lipit cum stătea vopseaua pe o icoană. Își spăla întîi un gurgui, apoi pe celălalt, pe urmă călca cu talpa dreaptă în apa tulbure a drumului și numai după ce zăbovea o clipă cu picioarele în răcoarea de sub opinci pornea mai departe, ochind bucuros cerul zugrăvit, ici colo, cu cîte un ghemotoc de nori. Rămîneam în spatele lui și cercetam cu degetele clisa apoasă, cenușie, încercînd să găsesc în ea ceea ce anume lăsase el în băltoacă. Nu puteam crede, la vîrsta mea, că nu punea sau nu lua ceva de acolo. L-am pîndit deseori în vremea aceea, odată l-am pîndit la Rogini, unde avea o postață de pămînt semănată cu grîu, lăsîndu-se în genunchi și scormonind țărîna cu degetul mare, arătătorul și mijlociul. A privit bobul de grîu cu acul verde ieșit de sub învelișul roșietic, a dat din cap mulțumit și după ce l-a îngropat la loc, împrejmuindu-l cu pămînt, s-a ridicat și, cu cele trei degete țărînoase, și-a făcut pe pieptul lat cît un drie de căruță semnul de mulțumire pămînteană. S-a întors către sat. M-a văzut în spatele lui și n-a zis nimic. Doar pentru o clipă și-a băgat sub fuioarele mustății împletitura de păr și după ce-a morfolit-o îndelung între buze i-a dat drumul să-i atîrne sub gulerul cămășii de cînepă în arnici negru. Nu se hrănea cu carne decît atunci cînd ploua, și nu ploaie iute, cu bulboane, vătămătoare în ochii lui, cînd ploua mocănește, îndelung cu chibzuială, cînd apa mîngîia pămîntul înfrățindu-se cu el, nefurîndu-l adică. A murit într-o toamnă, afară picura molcom, gospodărește; a murit în grajd, acolo unde-și avea patul, încălzit de răsuflarea domoală a vitelor. Uneori mă surprind călcînd prin băltoace, fără un gînd anume și privind la cer. Temător mă întorc să nu fiu surprins, nu, nu mă pîndește nimeni.

PETRE SĂLCUDEANU ■

*

Mamă

Idee năstrușnică: să aleg un singur cuvînt dintre cuvintele limbii române?

L-am ales, vreau să spun așadar că el m-a ales. E cuvîntul mama. *Cuvînt de neasemuit din zestrea de cuvinte a graiului meu și (simbolic!) nu doar dintr-al meu.*

De n-ar fi existat(!) aș fi scris cu netulburare:

Pămînt *(nu s-ar îngădui, cu î din a)*
Pădure
Dor
Doină
Eminescu...

GHEORGHE TOMOZEI ■

*

Nisip

Cel mai drag cuvînt din limba română, dacă ar fi să pun în joc doar pura lui parte afectivă, ar fi cuvîntul Țară. Și cred că acest cuvînt își păstrează aceeași putere afectivă în toate limbile pămîntului, indiferent cum s-ar rosti, fiind cuvîntul fundamental, cu o imensă arie de cuprindere și mereu prezent printre toate celelalte cuvinte. Dar dacă am considera cuvîntul și semn și semnificație, în același timp, și am trece dincolo de giganticul travaliu etimologic, care tinde să descopere originea istorică a fiecărui cuvînt, și am pătrunde în vastul domeniu al semnificațiilor interioare, pe care ni le relevă poeții și etnologii, ținînd seamă că între sensul convențional și semnificația interioară a cuvintelor există o analogie, în ceea ce mă privește atracția pe care o emană cuvîntul, putem fixa primul principiu pe care ni-l oferă dialectica: principiul echivalenței. Realitatea fiind constituită pe principiul echivalenței (dacă un lucru posedă un grup de atribute, el trebuie să posede și un alt grup de atribute contradictorii) cuvintele exprimă această dublă natură a realității. În acest sens pe mine mă atrage cuvîntul nisip, *pentru că el exprimă și concepția mea despre lume și viață. Cuvîntul* nisip *mi se pare a fi un cuvînt al genezei, sau mai bine zis, un cuvînt heraclitian, lăsînd la o parte misterul pe care mi-l sugerează atît prin rostire, cît și prin semnificație (pulbere). Nu e un cuvînt obsedant, ci un cuvînt cheie. El îmi sugerează neîntreruptă, eterna mișcare, fluiditatea formelor și neîntreruptă lor devenire. Un singur fir de nisip luat de vînt modifică echilibrul planetei, fără ca noi să sesizăm, desigur, dar îl modifică într-adevăr, pentru că modifică realitatea. Ce se întîmplă cînd începe furtuna de nisip? Mă gîndesc că n-ar fi rău dacă toate poemele mele s-ar intitula* nisip.

VIRGIL TEODORESCU ■

La masa sa de lucru, IOAN BIANU, spirit tutelar al prestigiosului lăcaş al cărţii.

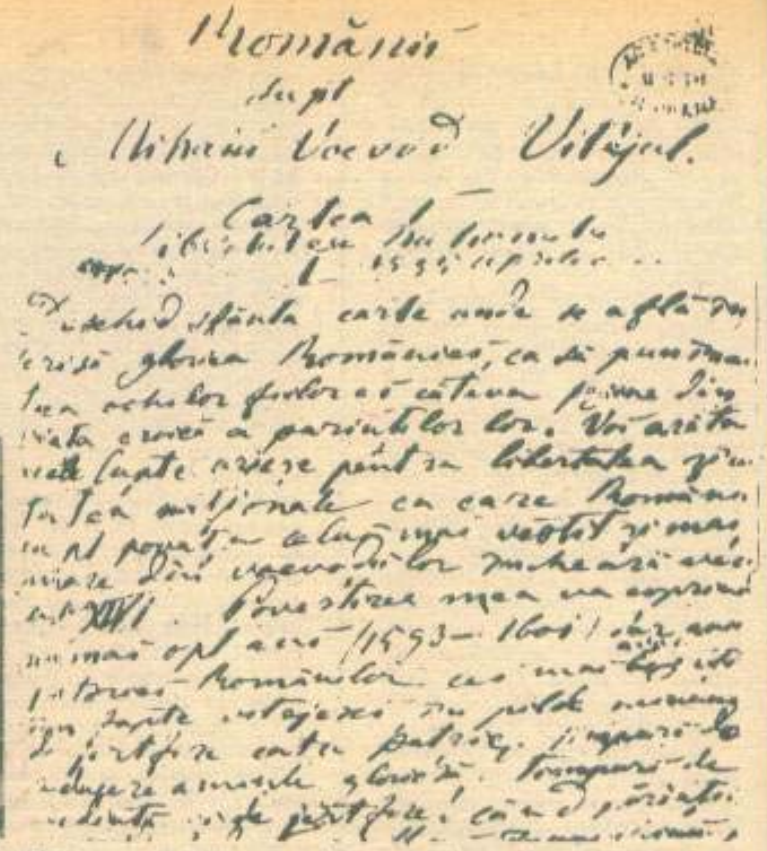

Cel mai vechi manuscris românesc păstrat în colecţiile BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE.

UN CONTINENT AL CUNOAŞTERII

Biblioteca Academiei Române

La cei 117 ai săi, Biblioteca Academiei Române este încă în creştere, cum îi stă bine, de fapt, oricărei asemenea instituţii. Cum s-a născut ea, cum a evoluat în timp, cine i-a păstorit destinele şi i-a vegheat creşterea, cum s-au numit şansele şi neşansele ei, care i-a fost şi îi este locul între instituţiile culturale româneşti, căror întrebări ale noastre — cititorii ei — le poate răspunde această uriaşă casă a înţelepciunii — iată numai cîteva dintre întrebările la care sinopsis-ul de date care urmează încearcă să le afle un răspuns. Biblioteca Academiei Române — un continent totuşi prea puţin cunoscut, în care germinează, de peste un secol, tot ceea ce este idee, geniu născocitor.

• În prima şedinţă de lucru a Societăţii Academice Române din *6 august 1867* s-a rostit pentru întîia oară ideea creării unei biblioteci academice. Ea a devenit realitate în chiar momentul următor, cînd membrilor tinerei Societăţi li s-a adus la cunoştinţă *donaţia episcopului de Buzău Dionisie Romano*. Donaţia cuprindea *81 de cărţi româneşti vechi*, legate în 73 de volume, de la cele mai vechi tipărituri, din epoca coresiană, pînă la anul 1866, în majoritate cărţi bisericeşti, dar şi gramatici, cărţi juridice şi cărţi de şcoală. Volumele aflate pînă la acea dată în posesia episcopului Romano, aparţinuseră, la origine, căpitanului *Constantin Cornescu-Oltelniceanu*, pasionat bibliofil, preocupat de ideea compunerii unui lexicon românesc etimologic.

• Exemplul episcopului de Buzău a găsit imitatori, astfel încît, încă în cursul acelei prime sesiuni dr. *Carol Davila* face Societăţii un dar de 25 de exemplare din culegerea de poezii populare a lui V. Alecsandri. Îi urmează exemplul, cu alte donaţii *A. Treboniu Laurian*, *V.A. Urechia*, *G. Barijiu*, *A. Odobescu*.

• Colecţia de numismatică este inaugurată cu cele 160 de monede şi medalii româneşti dăruite bibliotecii din partea unui cleric din Reghin, *Mihail Crişan*.

• Între donatorii Bibliotecii Academiei Române, de-a lungul celor 117 ani de fiinţare — şi care, trebuie să precizăm, au fost extrem de numeroşi — mai amintim aici pe *Mihail Kogălniceanum*, *Ion Ghica*, *D.A. Sturdza*, unul dintre cei mai generoşi susţinători, *Titu Maiorescu* (care a oferit, la

25 ianuarie 1902 manuscrisele lui Mihai Eminescu, însumînd peste 15 000 de pagini, precum și corespondență, manuscrise documente relative la alți importanți autori români). *Iacob Negruzzi*, *Nerva Hodoș*, *Sextil Pușcariu*, *Grigore Antipa*, *Nicolae Iorga*, *I.E. Torouțiu*, *M.Gaster* (o importantă colecție de manuscrise românești), *G. Oprescu*, *Jean Steriadi*, *Const. Ionescu-Mihăești*, *Em. Bucuța* (aceștia patru din urmă au dăruit foarte multe gravuri și desene pentru Cabinetul de stampe al bibliotecii), *Constantin Orghidan* (autorul unei excepționale donații de piese numismatice, între care celebra „camee Orghidan"). *Liviu Rebreanu*, familiile multor scriitori români, după decesul acestora etc.

• Au intrat în posesia Bibliotecii Române și cîteva foarte importante *biblioteci întregi* ale unor reputați oameni de cultură. Pomenim doar cîteva, care au aparținut lui *A. Papiu Ilarian* (ediții rare din cronicarii și istoricii străini despre țările române; în total, 1934 volume), *G. Costaforu* (1 442 volume), *Dimitrie C. Sturdza-Scheianu* (vestita *Bibliotecă Scheiană*, adevărat tezaur pentru studiile noastre istorice: 7 487 volume, 143 volume de manuscrise și un mare număr de documente originale referitoare la cele două principate unite, la Transilvania și Ungaria), cunoscutul filoromân *A. Ubicini* (1 049 volume), *C.C. Hepites* din Brăila, biblioteca marelui bibliofil *G. Em. Philippescu* (prețioasă prin numărul mare de volume de istoria artei: 2 340 de cărți, ediții de lux, 53 de periodice în 1 487 de volume, 174 volume de note muzicale, 106 stampe) ș.a.m.d. La acestea se adaugă cedarea de către stat către Academia Română a tuturor colecțiilor *Bibliotecii central din București*, printr-un decret datînd din 1901. Biblioteca centrală din București aducea Academiei 47 736 volume de cărți și periodice, 104 atlase, 138 de stampe, 87 de hărți, 8 albume și 23 note muzicale. Este cea mai importantă donație, care a propulsat evident fondurile Bibliotecii Academiei Române.

• Încă din 1877, vechea Societate Academică Română cerusе, în repetate rînduri, promulgarea unei *legi a depozitului legal*, care să asigure creșterea ritmică a fondurilor bibliotecii, în concordanță cu mersul producției editoriale. În sfîrșit, abia la 2 aprilie 1885 această lege este sancționată și intră în vigoare, primind apoi reformulări în patru-cinci rînduri, dar rămînînd în vigoare pînă astăzi.

• Primul sediu al Bibliotecii Academiei a fost în incinta Universității bucureștene. În anul 1890, ea s-a mutat în casa C. Cezianu din Calea Victoriei, avînd o sală de lectură cu 20 de locuri. În 1896, clădirile caselor Cezianu și Zaleski s-au unit într-un singur corp, în scopul de a crea lărgime fondurilor bibliotecii. În urma acestor amenajări, Biblioteca Academiei Române *devine bibliotecă publică*, cu program zilnic de funcționare de la 8 la 18. În urma insistentelor sesizări ale Academiei către guvern, legate de spațiul insuficient pe care îl avea la dispoziție biblioteca, în 1911, statul aprobă suma de 3 milioane lei pentru construirea unei clădiri destinate în acest scop. Dar cum operațiunile de întocmire a planurilor întîrzie peste măsură, proiectul intră în zona amînărilor, odată cu declanșarea războiului balcanic și, mai apoi, cu izbucnirea primului război mondial. În 1914, suma respectivă este deturnată pentru cheltuieli militare. Abia în *1935* statul va aproba din nou fonduri pentru construcția adecvată: 10 milioane de lei. Cu acești bani s-a putut construi în *1927-1928* doar o parte din planul definitiv al localului Academiei, și anume depozitul de publicații al Bibliotecii cu șapte nivele, clădit din beton, cu rafturi metalice și instalație modernă de căldură și lumină, după ce, în 1923 colecția de stampe se mutase în casa Belu, eliberată între timp. Din 1929, biblioteca a funcționat cu 2 săli de lectură — de 65 și, respectiv, 20 de locuri. Actualul sediu al bibliotecii s-a inaugurat la *11 mai 1937*.

• În 24 martie 1884, pe cînd biblioteca era încă adăpostită în clădirea Universității, a izbucnit un incendiu care a distrus complet prețioasele colecții ale Muzeului botanic, găzduit și el tot acolo, aducînd și mare neorînduială în colecțiile bibliotecii. S-au pierdut atunci 133 de volume.

• Primul bibliotecar „cu state de funcțiuni" a fost *Ioan Bianu*, cel care, vreme de 57 de ani, pînă în ziua morții sale, a condus Biblioteca Academiei, aducînd acestei instituții și culturii române servicii inestimabile prin organizarea fondului de carte și obiecte, prin transformarea unor colecții haotice într-un instrument de lucru cu valoare funcțională unică.

• I-au urmat, în ordine, generalul *Radu R. Rosetti*, *Ioan I. Nistor*, *Barbu Lăzăreanu*, *Tudor Vianu*, *Șerban Cioculescu*, *Jean Livescu*, *Victor-Emanuel Sahini* (azi).

• Prima expoziție organizată cu lucrări din fondul bibliotecii a fost vernisată în august 1925 — *Presa periodică românească din anii 1820-1925*). I-au urmat un număr impresionant de asemenea manifestări, intrate, cu timpul, în modul curent de lucru al Bibliotecii.

• Prima consfătuire pe teme profesionale a lucrătorilor din domeniul bibliotecilor s-a organizat în 1947, la inițiativa coservatorului de atunci al bibliotecii, *Radu R. Rosetti* și ea a reunit reprezentanți a peste 40 de biblioteci științifice din Capitală și din țară.

• În anul centenarului său — 1967 — Biblioteca Academiei Române deținea un număr de *5 750 840 de unități* (cărți, periodice, manuscrise, documente, arhive personale, gravuri, desene, fotografii, hărți, note muzicale, discuri, benzi magnetice, piese numismatice, filatelice, reproduceri).

• La ora actuală, Biblioteca Academiei și-a sporit fondul, ajungînd la o cifră totală de peste 7 milioane de unități, la care, în ultimul an, au avut acces, ca urmare a solicitărilor, circa 1 000 000 de cititori. Zestrea culturală a acestei uriașe uzine de idei crește an de an, acreditînd-o, pe bună dreptate, drept cel mai important instrument informativ pus la dispoziția vastului domeniu al cercetării românești.

TANIA RADU ■

Sosii ale oamenilor celebri

De ce oare oamenii doresc atît de mult să semene cu cineva, vor să arate ca regii, ca fotbaliștii cunoscuți, ca actorii, cîntăreții sau marii politicieni? Unii din ei sînt mîndri că aduc cu o celebritate, alții folosesc acest incident pentru a face bani.

Deseori totul începe de la un popular serial de televiziune. Cunoștințele și colegii de serviciu încep să ne privească altfel. Ca să ne distrăm începem să ne asemănăm tot mai mult cu personajul a cărui dublură, mai bună sau mai rea, sîntem. Devenim atractivi, ne fabricăm zîmbetul și mersul, ne modificăm gesturile, ne străduim să vorbim în aceeași manieră și să ținem în mod identic paharul cu băutură.

Nici nu putem bănui cîți dintre noi au fețele unor oameni celebri.

Ca să semene cu Sepp Maier, hamburghezul Hans Jurgen Jonas se ducea la frizer de fiecare dată cînd remarcabilul goal-keaper își schimba frizura.

Cariera sosiilor depinde de soarta modelelor pe care le imită. Richard M. Dixon de fapt James La Roe a dat spectacole în întreaga Americă. Afacerea Watergate a fost pentru el o mană cerească. Dar apoi a urmat căderea președintelui american. A pierdut Nixon, a pierdut și Dixon. La fel a pățit și Walter Hanna, consilier comercial, cel mai bun Jimmy Carter. Nu este bine să fii oglinda unui om care a pierdut.

Cîndva sosiile erau un pericol real pentru capetele încoronate, uneori au cucerit și tronul. Astăzi poți să semeni cu un cunoscut om politic dar puțini sînt aceia care doresc să schimbe rolurile. Altfel se pune problema cînd este vorba de actori și cîntăreți. Există o mulțime de Kojak — totul pornește de la chelie. Marilyn Monroe și Elvis Prisley sînt idoli dispăruți dar la care nu vrem să renunțăm — din aceștia sînt cu miile. Jesse Bolt și logodnica acestuia și-au făcut operații plastice și acum amîndoi sînt ca Elvis.

Se știe că Humphrey Bogart avea un gen inimitabil de a fuma și a se comporta cu femeile. Inimitabil? Cei care îl dublează scot bani buni din această îndeletnicire și țin foarte mult la această sursă de cîștig. Odată unuia din aceștia pe nume Kenny Whymack a început să-i cadă părul altfel decît lui Bogart. El a cerut să i se implanteze șuvițe de păr exact după fotografia lui Bogart.

Cît de adevărată poate să fie o dublură? Este o întrebare la care-l lăsăm pe cititor să răspundă.

VASILE MATEI
GHEORGHE DARAGIU

Rîmele... alimentația și... mediul ambiant

Cu toate că secvențele din „Mondo cane" care înfățișau oameni mîncînd viermi au provocat, la timpul lor, dezgust, creșterea rîmelor pentru nevoi alimentare a devenit astăzi o practică curentă în asemenea țări ca Japonia, Canada și SUA și constituie un veritabil „boom" în Filipine, depășind după opinia publicației „Information UNESCO", febra aurului. La Manila și în împrejurimile orașului au apărut numeroase societăți și firme care se ocupă cu creșterea și înmulțirea rîmelor.

Să fie vorba de o modă, de o pasiune trecătoare a unor oameni induși în eroare de o reclamă stupidă? Cîtuși de puțin.

În afară de aminoacizi, rîmele se compun în proporție de 72 la sută din proteine. După uscare și măcinare, produsul rezultat poate fi utilizat ca adaos în producția de pîine, biscuiți, macaroane și altele. Desigur că este greu de spus în ce măsură produsul va putea fi utilizat pe scară largă în rezolvarea problemelor alimentare ale lumii contemporane, dar el nu poate fi în nici un caz neglijat în furajarea animalelor întrucît el conține așa cum menționam proteine multe.

De asemenea, rîmele constituie un factor important în combaterea poluării. Ele se hrănesc cu orice în afara cauciucului sintetic și materialelor plastice. S-a constatat că 20 de milioane de rîme pot asimila zilnic 80 de tone de ulei de motor uzat, iar produsele metabolismului lor constituie un excelent îngrășămînt natural.

BORIS PAVERMAN

Împăratul proletar

Nu demult în presa chineză a apărut o notiță care anunța că Aisin Giorro Pu Jie, fratele ultimului împărat al dinastiei Qing (1644 — 1911) s-a apucat să-și scrie memoriile și că deja ar fi terminat o primă parte a acestora însumînd 100 000 de hieroglife (aproximativ 250 de pagini).

Indiferent care au fost motivele reale ale hotărîrii lui Pu Jie (acum în vîrstă de 77 de ani și simplu cetățean al orașului Beijing), rămîne în afara oricărui dubiu faptul că ea a fost mult influențată și de succesul de care s-a bucurat cartea fratelui său, Aisin Giorro Pu Yi, *De la împărat la cetățean*. Se știe că Pu Yi este, pînă acum, unicul caz cunoscut în istorie cînd un împărat a devenit, prin detronare, un om de rînd, un cetățean carecare, nevoit să-și cîștige singur existența. Nici fratele său, Pu Jie, nu a avut o altă soartă. Ca o coincidență, poate nu total lipsită de importanță, știrea apărea cam în același timp cu vizita la Beijing a cunoscutului regizor italian Bernardo Bertolucci, care va turna aici un serial T.V. (intitulat *Ultimul împărat*) inspirat din lucrarea autobiografică a lui Pu Yi.

ILIE DANILOV

Regizorul Jean Georgescu (x) în timpul realizării filmului „Ça colle"

În Franța, regizorul Jean Georgescu (în fotoliu) împreună cu echipa de filmare. În fața aparatului de filmat, (pe scaun), actrița Madelaine Solagne

Cu talentata Ioana Pavelescu la vremea debutului

Cu maestrul regizor Jean Georgescu

— Ați vorbit, maestre, destul de rar în interviurile acordate despre activitatea dumneavoastră interbelică în cinematografia franceză. De ce...

— Dragă, sigur că am vorbit puțin fiindcă românul cînd nu știe ceva precis crede relativ. Or, ce știau compatrioții mei ce-am făcut eu în Franța? Ei, făcusem cinci filme ce-i drept! Așa că am considerat să vorbesc doar de ce aveam negru pe alb. Revenit în țară în iarna lui 1940 n-aveam nici o meserie. Stăteam prin cafenele cu Jean Mihaïl și cu alți amatori cineaști...

— Dar filmele dumneavoastră au avut, în Franța, răsunet!

— La București nu conta că am făcut în Franța film. Nu se cam credea, de-aia nu conta! Revenit în țară în 1940 eram socotit actor de cinema, așa plecasem eu în Franța. Acolo n-am reușit să prea joc din cauza accentului străin. Am făcut puțin dublaj și am început să scriu scenarii de film. Așa a ieșit la iveală **Ça colle!**

— Da, chiar, cum a fost cu Ça colle, **cu celebrul Ça colle, cum s-a născut el?**

— Păi scrisesem un scenariu ce se chema „Cu capul în nori" și îndrumat de cineva m-am dus la Christian Jaque. Dar acesta, politicos, m-a cam expediat. Pleca la țară, la via pe care o avea, și n-avea timp... Dar pe drum nu avea ce să citească și să nu se plictisească, trei ore, mi-a

citit scenariul. I-a plăcut atît de mult că imediat ce s-a reîntors la Paris m-a și chemat la el.

— **Cum l-ați convins pe Fernandel să joace în Ça colle?**

— Pe atunci era de-abia la al treilea film! Jucase în fleacuri. Ei, mai tîrziu a venit gloria!

— **Maestre din surse de arhivă am aflat că misiunea diplomatică a României la Paris v-a însărcinat să realizați filmul „Expoziția universală 1936 — Pavilionul României". Cum a fost?**

— Au aflat că la Paris se găsește un regizor român, adică eu, și într-o zi am fost invitat la Societatea „MICA" și mi-au zis că vor să fac eu filmul Pavilionului românesc. Cunoșteam un operator ce știa românește, unul Corceafico ce avusese pe vremuri un cinema la București. L-am luat în echipă și am făcut primul film despre o expoziție mondială cu participare românească. Muzica acestui film lung de 300 metri a semnat-o Yato.

— **Și filmul unde se află acum? El este un document!**

— Probabil în Franța. Ar fi interesant să-l avem în arhiva națională ca un prim document, care și este! Are în el și elemente de folclor, am filmat și port popular, ceramică, linguri de lemn și alte elemente de etnografie. E un documentar ce s-a jucat pe la diferite cluburi și săli de cinema din Paris. Se cunoaște că-i făcut de un român. Cît am stat în Franța n-am vrut să mă naturalizez. Am rămas cetățean român, că cine nu-și iubește obîrșia nu iubește nimic și n-are sfînt nimic în el!

— **V-ați reîntors în țară în 1940, mi-ați spus. Cum s-a născut** O noapte furtunoasă?

— Dragul meu, păi, acest film are o adevărată poveste! Veniserm în țară în iarna lui 1940. Era o iarnă aspră. N-aveam de lucru. Pe acele vremi în România meseria de regizor de film nu exista. Într-o zi, trecînd pe un maidan, îți închipui dragă cum arăta pe-atunci Bucureștiul!, împreună cu unul care parcă era ziarist, unul Mengoni, numai ce fac eu observația „parcă-ar fi maidanul lui Bursuc!". De ce nu faceți un film **O noapte furtunoasă?** — îmi replică acesta senin. Și uite așa am început zilnic, de atunci, să scriu scenariul prin cafenelele prin care intram la un șvarț și de frig. Povestea acestui film și alte amintiri încerc să le transpun într-o carte la care lucrez. Da ce să vezi, Ion Cantacuzino, care era director la Oficiul Național Cinematografic, oficiu care făcea jurnale (nu se făceau pe vremea aceea lung metraje, la noi) află că eu am terminat scenariul la **O noapte furtunoasă.** Cum avea gata și el un scenariu tot la **O noapte furtunoasă** îl mînca probabil curiozitatea cum e scenariul meu și își trimite ca spion secretara, care îmi cere scenariul să-l citească ea. Peste vreo două săptămîni îmi aduce la cafenea scenariul soțul secretarei, iar peste cîteva zile pe cînd eram la un șvarț la Café de la paix (azi Simplon) vine direct la mine Cantacuzino care recunoaște că scenariul meu e mai bun. Mă invită a doua zi la ONC și îmi zice că-mi pune la dispoziție tot, tehnică, oameni, bani — să fac filmul! Numai că ONC nu stătea strălucit cu laboratoarele. Exista doar la Mogoșoaia un american care avea laboratoare dar în care se copiau filme pentru noi și țările din jur. Așa că Ion Cantacuzino s-a văzut pus în situația să-mi aducă operatori din Franța. Pentru decoruri l-am luat pe Ștefan Norris iar la sunet tot colectivul de la ONC: Belusici, Cantuniari și George Mărăi. Așa a fost cu **O noapte furtunoasă.** Lui Ion Cantacuzino filmul românesc îi datorează multe. El a pus pe picioare industria de film, de început, la noi. Păi, comandase în Italia un studio, întreg, numai că l-au capturat nemții în Iugoslavia, era război!

— **Marele artist Radu Beligan, la 40 de ani de la premiera filmului** O noapte furtunoasă, **spunea: „S-au întîlnit genialul Caragiale cu genialul Jean Georgescu și a apărut acest film fantastic". Maestre, nu se mai trag copii de pe original?**

— Nu se găsește negativul. Cred că trebuie mai atent căutat și cu sîrg. Avem doar o cinematecă!

— **A urmat apoi** Visul unei nopți de iarnă **o minunată pagină a lui Tudor Mușatescu...**

— Am mai făcut tot atunci **Doamna de la etajul doi,** dar fiecare film își are povestea lui...

— **Povestiți, maestre, și o întîmplare cu actori!**

— Păi, uite dragă, cu **Pantoful cenușăresei.** Mai aveam două zile pînă la începerea filmărilor. Nu eram mulțumit de rolul principal feminin. Știi că în film e nevoie de anume tipuri. Uite, un croitor poate juca foarte bine un filozof, dacă are figură. Ce, orice actor poate să-l joace pe Kogălniceanu? D-aia ziceam eu că fotogenia nu-i lucru-n vînt. E o carieră domnule. O carieră! Ea se raportează tipului ce reprezintă adevăratul personaj. Degeaba plete confecționate, mustăți... Nu toți din teatru sînt întrebuințabili în film. Ei, nu toți sînt perfecți, cum era Caragiu...

— **Deci** Pantoful cenușăresei...

— Ei, da, și cum mergeam eu pe străzi cu gîndul la personajul de care eram nemulțumit numai ce văd într-o zi în troleu ce căuteru. Mă dau jos unde s-a dat ea, adică „la Leonida", întru în vorbă cu persoana și aflu că e fată de actriță! A acceptat imediat rolul acela, principal. Ciudat, nu? Și azi de la acea întîmplare ea este actrița de talent, cunoscută atît de bine, Ioana Pavelescu!

— **Încheiem acest interviu pentru care vă mulțumesc. Ce le doriți admiratorilor dumneavoastră?**

— La mulți ani și bucurii!

GHEORGHE DARAGIU

PRIMUL TURNEU PASCALY ÎN TRANSILVANIA

Prin punctul de frontieră Predeal, solii artei române descind la Braşov, primul oraş. Componenţa „Societăţii dramatice a artiştilor superiori din Bucureşti", 7 actori şi 5 actriţe. Pascaly, Bălănescu, Gestianu, P. Vellescu, Fraiwald, Săpeanu, M. Eminescu, Matilda Pascaly, Dimitreasca, Maria Gestianu, încă o actriţă şi Mariţa Vasilescu, frumoasa care se produce şi cu cîntece naţionale.

Itinerar: Braşov, Sibiu, Lugoj, Timişoara, Arad, Oraviţa.

În frunte Mihail şi Matilda Pascaly, socotiţi de publicul românesc de peste munţi egali marilor artişti ai străinătăţii; încheietor, sufleurul luat de la Iorgu Caragiale, Mihai Eminescu. Piesele, numeroase şi diverse, cu roluri multe — mari şi mici — şlefuitorul de limbă e obligat, destul de des, să treacă din cuşcă pe scenă. Completează distribuţiile în roluri mărunte, de umplutură, alături de cuplul corifeilor aplaudaţi entuziast de fraţii transilvăneni ce sorb propria românească vorbire. Mai trecuse pe-aici, cu Fanni Tardini, în cuşcă, simplu şoptitor... Menirea luminoasă a teatrului, miracolul făuririi spectacolelor din replici şi bătăi de inimă, îi dau o trăire năvalnică, o intensă mulţămită tinereţii hoinare.

Primăvara braşoveană învăluie în „codru verde" pe cei veniţi să facă bucuria alor lor... Turlele Bisericii Negre se înşurubă în cerul limpede ca de cînd lumea... Spinarea Tîmpei nu se prăvale cu căsuţele vioaie; dimpotrivă, susţine trainic cerdacele însăilate cu flori, coloritul diafan petrecînd paşii descălicătorilor, ca la o reînviere. Către binecţele scenice se îndreaptă simţirea românească, în port de sărbătoare, ca la slujba de duminică. Freamătă Scheiul de parolele româneşti „pe faţă" şi „Gazeta Transilvaniei" se bucură şi se prosternă, număr de număr.

Pascaly, căruia Iosif Vulcan îi pregătise terenul în „Familia", începe într-o duminică. Spectacolul inaugural: „Orbul şi nebuna", traducere de Millo şi Pascaly, din franţuzeşte. Urmează „Gărgăunii", „Strengarul din Paris", „Femeile care plîng". Între piesele străine, „Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni" de Bolintineanu, dramă autohtonă, nu de prea înalt nivel, stîrneşte delirant entuziasm, mai cu seamă că actorii poartă costume naţionale. Sala este neîncăpătoare. Sonoritatea limbii înflorează mîndria spectatorilor. Publicul răspunde clocotitor, cu buchete şi cununi de flori, făcliei românismului purtată aprig de actorii îngăduiţi de administraţia străină, chezaro-crăiască...

La spectacolul de adio — dat în beneficiul şcoalelor române — sala ovaţionează îndelung, nesfîrşite aplauze pecetluind greaua despărţire. Şi directorul, transfigurat de reuşita misiunii, înlănţuieşte trupa la rampă, promiţînd, printre lacrămile fierbinţi, grabnică revenire, mai mult cu piese istorice.

În cuşcă, poetul-sufler, apropiat de Pascaly şi pentru

simțămintele patriotice ce călăuzesc activitatea acestuia, simte comuniunea de sînge și pămînt românesc desăvîrșindu-i credința...

Nu altfel se petrece la Sibiu. Cu atît mai mult cu cît melodioasa limbă românească se face auzită prima oară pe scenă. Nu se pretinde chirie pentru sală, condiționat ca încasările unui spectacol să fie date săracilor. La anumite piese participă și populația germană. Nemții sunt cîștigați și ei; foaia germană elogiază artistica strădanie de peste munți.

În afara pieselor jucate la Brașov se reprezintă: „Voinicosul și fricosul", „Nevasta trebuie să-și urmeze bărbatul", „Sărmanul muzicant" și „Un poet romantic" de Millo.

Eminescu revede pe N. Densușianu, cronicarul „Familiei", care cu doi ani înainte îl scosese din zdrențe...

Frumoasa Marița Vasilescu face praf pe nemți și cîntecele românești farmecă auditoriul, cu gîndul la adevăratele fruntarii...

În seara despărțirii, după „Poetul romantic", sibienii dau un duios banchet la „Împăratul romanilor", la care participă 150 de persoane. Pascaly, simțind momentul, trufaș, grandiloevent, lasă să-i pice o lacrimă nostalgică, cu aluziuni politice...

Prozit-ul general tună în suflete!

Succes imens la Lugoj! Fruntașii orașului se întrec să găzduiască pe artiști în casele lor, punîndu-le la dispoziție o imensă vibrație românească... Sala micuță, la primul spectacol, parte din public rămîne afară. La intrarea în scenă a Matildei Pascaly — ardeleancă, născută Maior — fainica artistă nu poate ataca replica fiind acoperită cu flori... Alături de tricolorul uneia din cununi, cuvintele mărturisesc adîncă idolatrie națională: „Junimea română. Doamnei M. Pascaly. Pentru arta română. Lugoj, 1868".

Cu reprezentarea fiecărei piese, teatrul este neîncăpător. Căldurile verii nu liche-fiază entuziasmul lugojenilor, care se dovedesc cunoscători ai frumosului artistic. Participarea lor, cu mic cu mare, înalță amețitor și însorit misiunea trupei lui Pascaly, răzbunînd reprezentațiile din țară, mai mult goale... Oficierea solilor sacrată subt același cer românesc deschide porți largi viitorului, bucuria fiind unanimă...

Ultima reprezentație cu „Mihai Viteazul" înregistrează un atare triumf, că Pascaly simte datoria să prelungească. Sunt jucate comediile naționale, „Sterian; pățitul" de Pantazi Ghica, „Frica e din rai", „Cuconul Birzoi". Se mai reprezintă: „Orbul și nebuna", „Un amic supărător", „Doi profesori procopsiți".

Seducătoarea Marița Vasilescu face să palpite inimile tineretului, presa înserîndu-i categorica trecere la public: „Domnișoara Vasilescu pronunță limba cea mai dulce română cu efect plăcut, și e o mărgea grațioasă a societății dramatice".

Poate că suflerul din cușcă îi adulmecă nurii, căci trimite la „Familia" poezia „La o artistă", care, apărută în timpul turneului, lasă se se înțeleagă că a scris-o pentru ea...

Însă bela artistă e obligată să se întoarcă la București, turneul rămînînd fără doinitoarea atît de răsfățată.

La fel ca vibrațiile limbii, misterul sonor al cuvintelor, pe Eminescu îl preocupă în egală măsură și istoria neamului. În singurătatea cușții, urmărind patosul interpreților, îi fuge gîndul la personagiile legendare care au pus temeliile neamului — și Mihai Viteazul, jucat magistral de Pascaly, este unul dintre acești arhangheli... Suflerul își dă seama că teatrul poate ilustra sentimental și atît de cuceritor vitejiile istoriei! Nu o dată, lasă textul deschis și îmbrăcat dinainte în costumul de epocă, aleargă în scenă să-și spună cele două-trei replici, contribuind aproape anonim la făurirea apoteozei...

Noaptea Lugojul nu-și găsește astîmpărul, răsună de serenadele pe care înfocații le „fac" la ferestrele divelor din trupă. Pascaly parcurge, cu ai lui, epoca unei plenitudini românești înălțătoare. La cina de despărțire aceleași înflăcărate vorbiri, solemne jurăminte, asigurările directorului că artiștii vor reveni, îmbrățișări, cîntece, dănțuri...

Ajunși la Timișoara, repertoriul se perturbează, deoarece protagonista, Matilda Pascaly, dă naștere unui copil. Au loc numai trei reprezentații, punctul forte fiind aceeași piesă istorică, „Mihai Viteazul". Succesul declanșează pana unui versificator local, Iulian Grozescu, care împarte în sală o producție ocazională, cu asemenea strofe:

„Timișana cea bătrînă
Pare c'a întinerit,
Căci azi Thalia română
Prima dată a sosit.

A sosit să ni vestească
Că așa vom mai trăi
Limba dulce românească
Dac-am ști a o iubi".

Urmîndu-și legendara misiune, de la Timișoara, actorii români poposesc la Arad. Impunătorul oraș de pe Mureș e stăpînit de vechi tradiții artistice, populația deprinsă cu teatrul.

La 1816, iudeul Jakob Hirschl, negustor, clădește aici primul teatru de piatră pe teritoriul țării. Inaugurarea cu piesa „Cenușereasa" dată de trupa germană condusă de C. Kunst. În 1818, Hirschl cere magistratului din Arad un gardian pentru ordine și permisiunea să deschidă un bufet de băuturi în clădirea teatrului...

La 27 fevruarie 1818 are loc cea dintîi reprezentație susținută de elevii Școlii Pedagogice Române (Preparandia).

Învățătorul Petru Nimsgern tipărește „Ateneul românesc", prima revistă din Transilvania, redactată de Alexandru Grava, unul din primii autori dramatici români.

Josif Dauer, comerciant, întemeiază primul Conservator din țară, la Arad, la 1833.

Orașul, avînd vază, turneele străine abundă, celebrițățile vremii nu-l ocolesc. Dintre virtuoșii care devansaseră curgerea timpului, la 1847,

Johan Strauss-fiul și Franz Liszt, delirant aplaudați, dau concerte în Hanul-hotel „Crucea Albă".

Între 1849—1848, un actor și cîntăreț de operă, Ștefan Philipovics, organizează spectacolele unei trupe permanente.

Un alt actor, Iosif Farkas, maghiar, joacă și își cîștigă popularitate în limba română în trupa lui Vasile Maniul, avocat, autor dramatic și interpret, spre sfîrșitul vieții membru al Academiei Române.

Bazați pe aste împliniri cultural-artistice ale orașului, reprezentanții vorbirii românești dau, la început, la teatrul orășenesc, cîteva reprezentații fără principala divă. În fața cortinei, Pascaly înflăcărează auditoriul cu poezia „Adu-ți aminte române!" de Marienescu.

Corifeul însă se îmbolnăvește; de asemenea, Gestianu; iar starea Matildei Pascaly, din cauza nașterii, nu este favorabilă. Spectacolele sunt întrerupte.

Vulcan, care comentase în „Familia" drumul glorios al turneului și care cu puține zile înainte publicase un vibrant portret al lui Pascaly, vine la Arad să ia parte la manifestările solilor românismului. Cu ăst înălțător prilej, cunoaște poetul ce promovase în paginile revistei și-i modificase numele. Tot în „Familia" sugerase turneiștilor reprezentarea unei comedii într-un act, „O glumă" de Marienescu, și a unei lucrări proprii, cu cîntece, „Nu vătămați fetele bătrîne".

Amiciția dintre actori și literatul ardelean se arată, dintru început, ca de cînd lumea.. În grădina hotelului, sub frunzișul care freamătă tocmai din țară, Pascaly, convalescent, sugerează lui Vulcan crearea unui teatru național în imperiul austro-ungar.

Suflerul-poet, de față, simte în propunerea corifeului aleanul sufletului lui...

După ce directorul se scuză că nu-i poate reprezenta comedia, în 3 acte, neavînd răstimpul s-o pregătească, Matilda Pascaly, abilă, promite să declame la unul din spectacole, „Copila română", versuri din piesa propusă.

Și astfel, la cîteva seri, cu Vulcan în sală, la începutul spectacolului cu „Sărmanul muzicant" și „Femeea trebuie să-și urmeze bărbatul", Matilda Pascaly, în costum național, apare prima oară pe scena de la Arad.

Rostește armonios, cu avînt și dăruire, versurile ce concretizează „Copila română". Aplauze, urale, ovații... La a treia rechemare, apare cu Vulcan la rampă, înfrățirea autor-interpretă satisfăcînd la superlativ asistența!

La pauză, Eminescu, în cușcă, într-o largă cămașe de noapte din cauza canicule, „trage" din pipă gustul triumfului...

Seara următoare se joacă „Nu e fum fără foc" și „Un pahar de ceai".

Urmează spectacolul de adio. După care despărțirea e grea de regrete, la un însuflețit banchet, unde, pentru frumoasele românești aduceri aminte, Pascaly primește în dar un pocal de argint.

Sub cerul românesc, instelat, directorul soarbe din cupă și duce cu el sufletele arădenilor...

Sfîrșit de august. Ultimul oraș Oravița.

Douăsprezece trăsuri așteaptă în gară — cîte una de fiecare actor. Flori și ghirlănzi acoperă histrionii ajunși la capăt de țară. Pe lungul drum pînă la Hotel „Coroana", razele lunii dau loc de visare bănățenilor mîndri de frații lor...

A doua zi, la „Strengarul din Paris" de Scribe, entuziasmul își iese din matcă. Cu atît mai virtos la cea de-a doua reprezentație, ultima cu „Mihai Viteazul". Matilda Pascaly arborează același costum românesc și înfioară inimile cu „Copila română"... În teatrul intim ca un budoar de curtezană — cu numai 117 scaune — privilegiații, unul într-altul, trăiesc extaziați evenimentul.

Ca într-o rugăciune, șoapta poetului din cușcă aprinde sufletele celor de pe bină. Pascaly și ai lui trec „frunții" Banatului armoniile de limbă și clocotul trăirii, dînd și acestor meleaguri, vremelnic despărțite, certitudinea alipirii definitive... Sofroniu Pascu, corespondentul „Familiei", consemnează astfel săgetarea din scenă: „Am auzit și văzut ceea ce pînă acum numai cugeta și ofta am putut, am cunoscut sublimitatea limbii noastre".

Și s-au întors, odată cu toamna, după ce întraripaseră un senin legendar de istorie, „păsări călătoare" la cuiburile lor...

GABY MICHAILESCU ■

UN FOST JUNE PRIM SE PUNE ÎN SLUJBA OAMENILOR

Există oameni a căror deviză este „oamenii în serviciul oamenilor". Un astfel de om este Karlheinz Böhm, actor binecunoscut al anilor cincizeci, partener al actriței Romy Schneider în filmul **Sissi**. Alarmat de știrile dezastruoase despre Sahel, prezintă într-o emisiune televizată starea nenorocită a muritorilor de foame din lume, înființează apoi fundația „Oamenii în serviciul oamenilor" și pleacă însoțit de cîțiva voluntari în Ethiopia, unde colonizează 750 de hectare. Sub egida sa în această zonă au fost fondate trei sate, o școală, un spital. 1 300 de persoane și-au găsit nu numai adăpost în aceste sate, dar au hrană, lucrează pămîntul, produc, ba chiar își vînd surplusul de produse în capitala regională, orașul Harar.

PAPRIKA — RECORDMENA

Ungaria este a doua exportatoare pe plan mondial de paprika după Spania, iar în ceea ce privește consumul de ardei iute pe cap de locuitor într-un singur an, 12 kg, o situează tot printre recordmenele mondiale. Una din cele mai mari descoperiri științifice ungare este legată tot de paprika. Albert Szent-Györgyi a obținut în anul 1934 Premiul Nobel demonstrînd conținutul bogat în vitamina C al ardeiului iute. Recolta de paprika a acestui an va fi exportată mai ales în Uniunea Sovietică, R.D. Germană și în țările vestice.

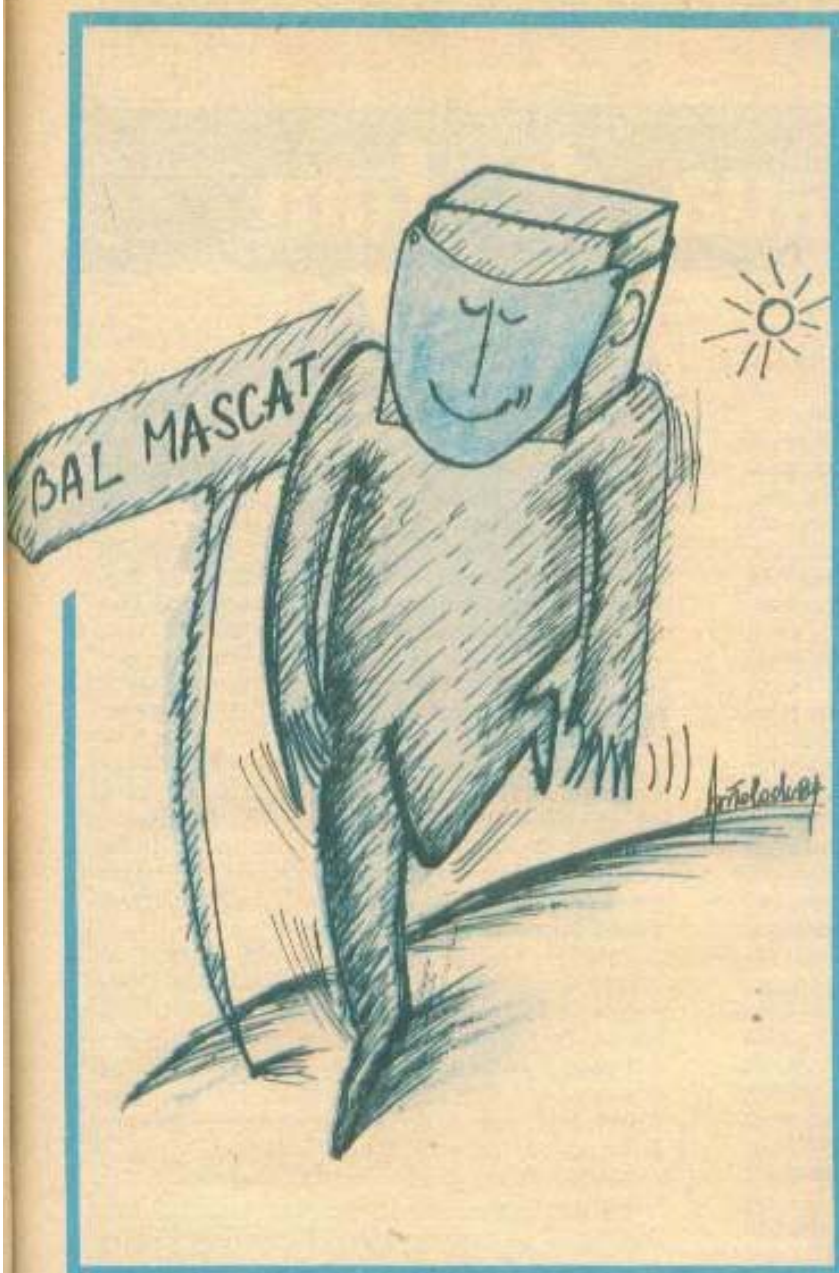

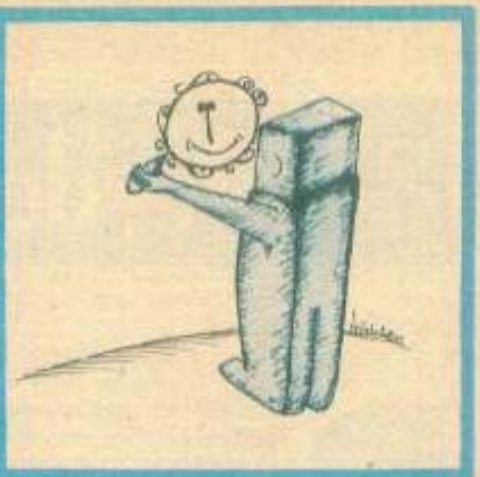

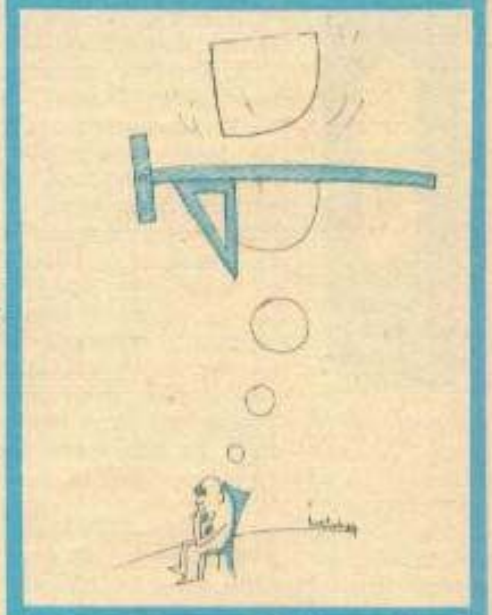

raCul

SORIN POSTOLACHE

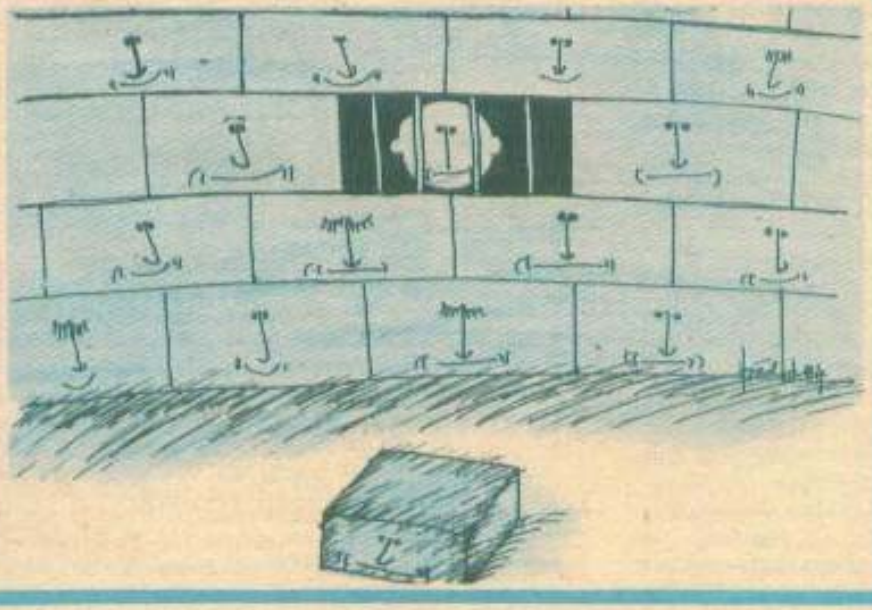

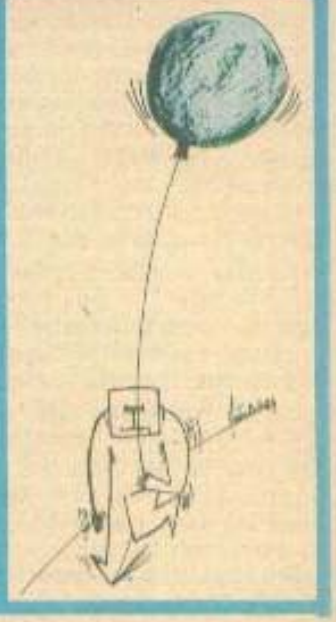

Perdeaua de fum

Dimineaţa, urcîndu-mă în acceleratul 821, cu destinaţia Constanţa, am avut o presimţire plăcută pe care, neştiind cum s-o definesc, am trecut-o în contul razelor de speranţă că asasinul va fi identificat. Presimţirea avea însă chipul unui bărbat brunet şi delicat, un fin psiholog, pe care nu-l mai văzusem... de trei zile, de cînd ne despărţisem în Gara de Nord, venind de la Focşani, unde ne ocupam împreună de un caz de omor, un dublu asasinat. Ne cunoscusem la Focşani, fiind prima misiune comună şi acolo, pe „baricadă", se înfiripase între noi o prietenie care promitea foarte multe lucruri frumoase.

Ne-am bucurat cînd ne-am văzut în tren şi am fost plăcut surprinşi aflînd că avem acelaşi drum, numai că el trebuia să meargă din Constanţa la penitenciarul „Poarta Albă" pentru a audia un deţinut care făcuse o sesizare în legătură cu omorul de la Vrancea. Îmi telefonase la birou să-mi comunice acest lucru însă eu fusesem plecat.

I-am spus pentru ce fusesem trimis la Constanţa peste noapte şi am hotărît din priviri să ne cuplăm deşi aveam fiecare misiuni diferite. Razele de speranţă în elucidarea noului caz căpătau contururi incandescente, căci „omul de lîngă mine", cum l-aş putea denumi foarte simplu, era un talentat profesionist în meseria pe care mi-o alesesem şi eu. Numele lui: Ovidiu Păun, procuror criminalist la Procuratura municipiului Bucureşti (atunci era delegat la Procuratura generală a R.S.R.)!

Aşadar, o echipă formată fără nici un ordin — ad-hoc! — din spiritul pasiunii ce ne lega de meseria noastră . O simbioză de vis şi totuşi reală între un procuror criminalist şi un ofiţer de judiciar la serviciul omoruri...

... În dimineaţa zilei de 19 octombrie, în jurul orei 6,00, cetăţenul Ariff Mehmet mergînd la serviciu pe str. Poporului din Constanţa a observat ieşind fum din imobilul în care locuia bătrîna Elena Cincotă, în vîrstă de 67 ani. A alertat imediat pe proprietarii casei care locuiau într-un alt imobil, în fundul curţii, şi împreună au încercat să stingă incendiul. Mai înainte însă au încercat s-o salveze pe bătrînă, dar ea era decedată în pat, acolo unde focul luase proporţii şi nu permitea să te apropii. În plus, fumul te îneca...

Au sosit pompierii şi un echipaj de la miliţia municipiului Constanţa. Oamenii legii şi-au suflecat şi ei mînecile şi au ajutat cum au putut la stingerea incendiului.

Nu s-a putut stabili cauza incendiului, iar cadavrul bătrînei, ce prezenta arsuri foarte grave, a fost transportat la morga spitalului din Constanţa.

A doua zi, cu ocazia autopsierii cadavrului, medicul legist Paul Negrescu a constatat că moartea bătrînei Elena Cincotă nu s-a datorat multiplelor arsuri provocate de incendiu, aşa cum se crezuse iniţial, ci asfixiei mecanice prin sugrumare, cu fracturarea osului hioid!

Alertă! Alertă de la un capăt la altul pe culoarele miliţiei judeţene Constanţa. Verdictul adevărat al cazului: omor mascat de incendiu!

Imediat s-a deplasat la locuinţa bătrînei o echipă operativă în frunte cu un procuror criminalist şi locotenent-colonelul Nicolae Biţu, de la serviciul judiciar, care au procedat la recercetarea locului faptei.

Cu această ocazie -a constatat că imobilul incendiat în care locuise bătrîna era compus dintr-un antreu, o debara, o cameră de zi şi, în continuare, o cameră dormitor ceva mai mare, ambele încăperi cu pardoseală din lemn.

Bătrîna obişnuia să doarmă în camera de zi pe care o folosea, pe timp friguros, şi ca bucătărie. De fapt, aici fusese găsită decedată — în pat —, fiind acoperită cu plapuma.

În imobil se intra pe uşa antreului, o uşă din lemn asigurată cu o încuietoare simplă şi veche, care nu era forţată.

În antreu, pe o masă, s-au găsit un ibric şi o ceaşcă cu zat de cafea, trei farfurii mici, două borcane, dintre care unul cu dulceaţă de smochine, două linguriţe, o cană cu puţină îngheţată de ciocolată şi o cratiţă goală. Pe podea, sub masă, două beţe de chibrit arse, coji de cartofi, un lighean cu struguri, patru sticle goale de vin şi un pachet de ţigări, gol, „Carpaţi fără filtru".

Pe ceaşca de cafea, pe sticle şi pe pachetul de ţigări s-au relevat mai multe urme digitale.

Cercetîndu-se interiorul camerei de zi, aceasta avea pereţii negri de la flăcări şi de la funingine. Pardoseala arsese aproape complet începînd din zona pragului de legătură cu cealaltă cameră pînă la capătul încăperii unde se afla patul. După uşă, în stînga, se afla un dulap în care a fost găsit un carnet de elev pe numele Gheorghe M. Pe aceeaşi latură se mai afla şi o masă cu diverse obiecte pe ea, care însă nu fusese afectată de incendiu.

Latura din fund a camerei era ocupată integral de pat, pe care se aflau aruncate în neorînduială o plapumă şi patru perne. Efectul caloric afectase întreaga zonă a patului, salteaua fiind complet carbonizată.

Lîngă pat şi lîngă peretele din dreapta se afla un taburet cu picioarele carbonizate. Deasupra acestui taburet s-a găsit agăţat de un cui bătut în perete un ceas de mînă, cu geamul spart şi cureaua arsă, oprit la orele 9,14 (sau 21,14).

La un metru de taburet, spre acelaşi perete, se afla o sobă de încălzit cu lemne, avînd burlanul trecut pe deasupra uşii în a doua cameră.

Lîngă această sobă a fost găsit corpul unei lămpi de gătit în rezervorul căreia se afla 0,5 l petrol. Întrucît petrolul nu arsese, ci doar dușumeaua de sub lampă, era lesne de înţeles că nici de aici nu pornise incendiul.

Atunci de unde?

Focarul incendiului a fost localizat cu precizie, acesta aflîndu-se într-o zonă circulară, cu diametrul de 50 cm, în spaţiul dintre sobă şi taburetul parţial carbonizat. Aici, în „zona-cheie", în afara podelei carbonizate foarte profund sub formă de oază, au fost găsite resturile de la cinci bucăţi de lemne de foc, arse. În apropierea focarului, pe podea, era aruncat un bidon din tablă în care fusese petrol. De la acest bidon pînă la pragul ce dădea în a doua cameră şi dincolo de acest prag, pînă în mijlocul dormitorului, erau aşezate un şir de diverse obiecte de îmbrăcăminte stropite cu petrol cu intenţia ca focul să se extindă şi în încăperea alăturată. Previziunea criminalului se adeverise doar în parte, deoarece în dormitor focul nu luase o amploare prea mare, neexistînd oxigen suficient care să întreţină arderea.

Asasinul scotocise în şifonier şi aruncase toate lucrurile din el în mijlocul camerei.

În dormitor s-a mai găsit un bilet de tren, seria 6400, pe ruta Focşani-Eforie Sud, via Cilibia, clasa II-a, timpul IV, din 17 octombrie şi o casetă a victimei cu diverse mărunţişuri — imitaţii de podoabă — la care se umblase şi de pe care s-a ridicat o urmă digitală.

Pe baza datelor avute la dispoziţie, locotenent-colonelul Nicolae Biţu şi ceilalţi ofiţeri au emis următoarele ipoteze cu privire la omor şi la autor: a) omorul a fost comis în scop de jaf, autorul fiind din rîndul elementelor infractoare sau al persoanelor care au cunoscut că victima poseda bani sau alte valori; b) omorul a fost comis în scop de răzbunare, autorul fiind din rîndul rudelor victimei sau din anturajul ei; c) omorul a fost comis de un bolnav psihic (piroman) care cunoştea victima.

Pentru a se forma cercul de bănuiţi s-a pornit, aşa cum era şi firesc, de la investigarea cît mai amănunţită a victimei şi a anturajului ei.

Astfel, s-a aflat că bătrîna Elena Cincotă avusese o viaţă dubioasă. Niciodată nu-i plăcuse munca, ci numai aventurile. Fusese căsătorită cu un italian, iar după decesul acestuia se ocupase cu mici „jonglerii". Mijlocea tot felul de tranzacţii necurate de pe urma cărora putea „ciupi" ceva, ceda camera dormitor la diverşi „îndrăgostiţi" sau lua persoane în gazdă la preţuri avantajoase. Cu alte cuvinte, cum nu se poate mai dificil pentru ofiţeri în alcătuirea cercului de bănuiţi care, în loc să se restrîngă, se tot „dilata" pe măsură ce investigaţiile progresau. Totuşi locotenent-colonelul Biţu, „vulpoi" cu renume în judiciar, nu s-a lăsat „furat" de perspectiva acestui orizont în materie de suspecţi, perspectivă care l-ar fi putut purta chiar şi dincolo de malul românesc al Mării Negre, şi a hotărît o selecţie a bănuiţilor punîndu-şi în valoare toată experienţa sa. Selecţia era greu de făcut, însă necesară...

...Cînd am călcat pragul miliţiei judeţene Constanţa împreună cu procurorul Ovidiu Păun, am fost primiţi cum nu ne-am aşteptat. Şeful serviciului judiciar ne-a expus amănuntele cazului în faţa unei cești cu cafea şi ne-a privit cu speranţa mărturisită că le vom fi cît se poate de folositori, mai ales în acele ceasuri cînd forţele judiciarului erau măcinate cu mai multe cazuri deosebite şi, culmea, cu încă un omor comis în apropierea bufetului din spatele gării C.F.R. Constanţa, omor în care se lucra fără perspective de zece zile neîntrerupte. De fapt, nici în cazul nostru lucrurile nu stăteau pe roze...

- Primul lucru de care am întrebat a fost dacă bătrîna obişnuia sau nu să doarmă cu desuurile pe ea. Biţu şi locotenentul se priviră puţin nedumeriţi, apoi căutară în blocnotes-urile lor unde aveau consemnate rezultatele investigaţiilor efectuate pînă atunci.

— Prietenele ei spun că numai aşa dormea.

— Atunci, obligatoriu trebuie să avansăm şi ipoteza mobilului sexual, am spus eu. Mi se pare cea mai plauzibilă.

— Pfuu! făcu Biţu rememorînd tabloul locului faptei. „Desuurile... Scaunul de lîngă pat!..."

Da, aşa era. Desuurile victimei fuseseră găsite pe scaunul de lîngă pat.

— Dar nu numai atît, interveni procurorul Păun. Hai să citim procesul verbal întocmit de lucrătorii de miliţie care au fost primii la faţa locului. Uitaţi ce scrie cu privire la poziţia cadavrului bătrînei. Citi.

Din respectivul proces verbal rezulta că bătrîna fusese găsită decedată în pat, cu faţa în sus, sub şezut avînd aşezată o pernă. Victima era îmbrăcată cu un capot de casă

Perdeaua de fum

și un furou, ambele ridicate pînă la nivelul bazinului.

— Sută la sută mobil sexual, pronunță Biţu cu părere de rău.

— Un psihopat sexual, am completat eu.

— Da, spuse și Păun, însă la analiza pe care o vom face cu privire la cercul de bănuiți, trebuie să avem în vedere și posibilitatea mobilurilor combinate în sensul ca jaful, spre exemplu, să fie subsidiar.

— Evident, l-am aprobat eu și odată cu mine și ceilalți doi ofițeri.

În „cercul magic" erau cuprinse printre altele următoarele persoane mai „importante":

— Gheorghe M., de 18 ani, un nepot al bătrînei care o vizita des și rămînea de multe ori noaptea la ea. Urma digitală găsită pe caseta cu mărunțișuri — imitații de podoabă — îi aparținea, însă el nu recunoștea că ar fi atins acest obiect.

Din investigații a rezultat că în perioada 12—16 octombrie a stat la bătrînă împreună cu un frate care venise din armată. Obișnuia să-i ceară victimei bani de buzunar, iar cînd nu-i dădea și se întîmpla să fie beat, o lua la bătaie. În privința timpului critic era acoperit, mai mulți colegi de cameră declarînd că în seara și în noaptea respectivă nu părăsise căminul școlii profesionale C.F.R. Palas unde era elev.

L-am exclus din cercul de bănuiți.

— Gheorghe C., un alt nepot al bătrînei, în vîrstă de 20 ani. În după-amiaza zilei de 18 octombrie o vizitase pe bătrînă împreună cu soția sa. A servit-o pe victimă cu înghețată de ciocolată, iar aceasta, la rîndul ei, i-a tratat cu dulceață de smochine. Bătrîna le-a oferit spre vînzare un aragaz portativ, pretinzînd 400 lei. Ambii soți au declarat că au acceptat să-l cumpere și au luat aragazul, urmînd să-i aducă banii a doua zi. De la victimă ar fi plecat în jurul orelor 20,30.

Gheorghe C. era suspect deoarece prezenta unele dereglări psihice și avea în general un comportament violent. Ținînd cont de ora pe care o arăta ceasul din perete — 21,14 — Gheorghe C. putea să se fi întors la locuința bătrînei și să comită omorul, cel mai plauzibil mobil fiind jaful. Fiind însă proaspăt căsătorit, el nu putea „pica" pe mobilul sexual stabilit de noi și, în consecință, l-am „radiat".

— Nicolae C., zis „Belphegor", din Ovidiu, județul Constanța, fost condamnat 4,6 ani pentru proxenetism. După eliberarea din penitenciar locuise la victimă împreună cu concubina sa Mira M., muncitoare la I.C.I.L. Constanța. După șase luni au plecat de la bătrînă din cauza unor neînțelegeri financiare în afacerile murdare de care se ocupau. La plecare, și încă de cîteva ori după aceea, Nicolae C. o amenințase pe bătrînă că o va omorî. Victima, referindu-se la el, se exprimase și ea către prietenele sale că „ăsta o să mă strîngă de gît într-o zi".

În noaptea de 18/19 octombrie, noaptea crimei, „Belphegor" venise acasă, în Ovidiu, foarte grăbit, fiind așteptat de un taxi. Își luase ceva bagaj de drum și demarase cu mașina la gara C.F.R. Constanța, pentru a prinde trenul de la ora 01. Cu acest tren plecase într-un scurt concediu la o soră de-a sa din orașul Focșani.

El rămînea în „cercul magic" ca un suspect potențial, poate cel mai „solid". Trebuia să sosească din moment în moment, căci îl îndrumase la tren miliția din Focșani, și îl așteptam înfrigurați făcîndu-ne probleme pe „tabla de șah" asupra felului cum va justifica timpul critic pînă la plecarea cu trenul, dacă nu tocmai aici putea fi un aranjament în privința orei.

— Vasile D., un tip de 36 ani, cu reședința în Ovidiu, un infractor recidivist care suferise opt condamnări pentru furturi. Ultima dată se eliberase din penitenciar în 17 mai. Era căsătorit cu Aneta D., o muncitoare la simigeria „Victoria" din centrul orașului Constanța, cu care aveau un băiețel, de cinci ani erau despărțiți în fapt. Motivele: scandaluri, bătăi, beții. Aneta era soră cu Mira M., concubina lui „Belphegor". Aceasta din urmă se părea că nu se afla în relații bune cu Vasile, mai ales din seara zilei de 10 septembrie. În acea seară, Vasile venise în Ovidiu sub pretextul să-și vadă copilul, însă în urma unor certuri își înjunghiase socrul în stomac. Leziunile suferite de bătrîn necesitaseră pentru vindecare 75 zile de îngrijiri medicale și exista reclamație la miliție, însă Vasile dispăruse. De fapt, de la data de cînd se eliberase din penitenciar umbla vagabond și miliția căuta să-i dea de urmă.

În seara zilei de *18 octombrie* (seara critică), în jurul orelor 20,00, el își făcuse apariția în fața simigeriei unde lucra soția sa. Aneta de frică să nu dea ochii cu el, ieșise prin altă parte și se dusese glonț, acasă, în Ovidiu.

A doua zi, respectiv în dimineața de 19 octombrie, în jurul orei 6,00, Vasile fusese văzut de o vecină a Anetei în gara C.F.R. Constanța. Ș-a făcut atunci legătura că el se urcase în accceleratul 824, cu plecarea din Constanța la ora 6,34, în direcția Medgidia, Feteşti etc.

În privința omorului, suspiciunile îndreptate împotriva lui nu aveau un caracter definit, însă era un „personaj" interesant. O cunoscuse pe victimă cu ani în urmă, făcîndu-i vizite împreună cu soția sa. Aneta, după ce se despărțise în fapt de Vasile, atunci cînd mai întîrzia seara în Constanța și pierdea ultima cursă spre Ovidiu, obișnuia să meargă la bătrînă și să doarmă la ea peste noapte. Vasile bănuia că soția sa se duce acolo cu bărbați și cu un an și ceva în urmă, într-o seară, intrase peste bătrînă găsind-o pe Aneta singură.

...Așadar, în prim-plan, „Belphegor".

Sosi și mult așteptata clipă a întîlnirii cu el. Între timp trimisesem după concubina sa, Mira M., pentru a putea folosi eventualele contradicții care se puteau ivi între declarațiile lor.

„Belphegor" tremura ca varga.

— Te rog să ne prezinți biletul de tren cu care ai călătorit pînă la Focșani! i-am cerut eu.

— Nu-l mai am, l-am aruncat, zise el foarte speriat. N-am știut că-mi trebuia...

— Ce ai făcut în seara de 18 octombrie... pînă să vii acasă și să pleci cu taxiul la gară?

— Trafic... Ce să fac! Trafic de carne vie, doar știți cu ce mă ocup, răspunse el privind la procuror care începuse să zîmbească.

— Cunoști ce înseamnă un mandat de arestare? îi spuse Păun.

— Cunosc, dom' procuror, doar nu sînt venit cu pluta pe mare. Ca să vă convingeți că sînt un băiat cinstit vă pot da în primire toate *amazoanele* pe care le cunosc, toate *codoșele*, plus alte chestii care v-ar putea interesa. Aur, valută, radiocasetofoane, țigări, blugi...

Deci „Belphegor", am interpretat eu și cu Ovidiu, era dispus să se dea singur în primire, să facă din nou pușcărie pentru proxenetism, numai să scape de belea. Curioasă și foarte suspectă atitudinea lui, deoarece noi nu-i spusesem nimic de bătrîna Elena Circotă, nu făcusem nici cea mai mică aluzie.

— Bine, zise Păun întinzîndu-i un pix și cîteva coli de hîrtie. Scrie tot ce știi, dar mai înainte povestește cu lux de amănunte, pe ore și minute, fiecare mișcare pe care ai făcut-o în ziua de 18 octombrie începînd de cînd te-ai sculat. E clar?

— E clar, dom' procuror! se ridică „Belphegor" în picioare. Dar să nu-mi faceți vreo *rotea* și să mă băgați în vreo chestie mai gravă...

— Ce chestie?

— Nu știu, da' zic și eu!

L-am lăsat singur.

— Știe de crimă! îmi zise Păun pe culoar.

— Da. Îi este teamă.

— Să vedem ce scrie și apoi verificăm. Hai, acum, să stăm de vorbă cu concubina lui. A adus-o Bițu. E în biroul de alături. Poate de la ea o să aflăm ceva cu care să-i facem... *roteaua*, îmi zîmbi prietenul meu luîndu-mă după umăr.

Mira M., concubina lui „Belphegor", o femeie de origine turcă, ne-a convins încă de la început că este sinceră. Era o femeie simplă și foarte corectă. Ea nu cunoștea combinațiile concubinului ei, însă stătea cu el fiindcă, în credința sa musulmană, „femeia trebuie să aibă bărbat".

— Despre Vasile ce știi? Ce fel de om este? am întrebat-o.

— Un derbedeu! Un pușcăriaș și un bețiv! mi-a răspuns ea fără nici o reticență.

— A mai avut intimități cu sora ta? Îți dai seama la ce mă refer...

— Naiba să-l mai suporte, dar nu Aneta! Se dă numai la puștoaice. Adică nu! Cînd e beat, n-alege... S-a legat și de o bătrînă din Ovidiu.

Păun numai că nu încremeni, iar eu am simțit dintr-o dată că nu pot să mai respir.

— Știe... Știe și Aneta? am întrebat-o mai mult în șoaptă fără să mă pot controla.

— Nu. Nu i-am spus să nu-i mai amărăsc sufletul și cu asta.

— Cine-i bătrîna?

— Nu știu cum îi zice, dar știu strada, știu unde stă.

Bițu n-a mai stat pe gînduri și în două minute a fost cu Mira în mașină. Sosi foarte repede cu bătrîna.

— Da, maică, spuse aceasta, a venit beat și mi-a propus măscări. Golanul! Noroc că tocmai atunci au picat două vecine, să bem o cafea.

După ce am ascultat relatarea bătrînei, eu și cu Ovidiu n-am putut să rezistăm și am ieșit pe culoar unde ne-am îmbrățișat de bucurie. Drumul spre asasin se netezise... Dintr-un birou alăturat, însă, răzbătea plînsul neguros al unui bărbat. „Belphegor"! Uitasem de el...

— Să nu mă băgați pentru crimă! ne zise acesta printre lacrimi cînd ne văzu. Era foarte agitat. Nu eu am omorît-o pe mama Elena! Eu mă ocup cu altele, cu *fetițele*, vă spun tot, dar nu-mi murdăresc mîinile cu sînge! Vă rog să mă credeți. Ce să fac ca să mă credeți?

— Să ne spui de unde ai aflat de crimă, zise Păun pe un ton conciliant.

— De la Vasile! De la Vasile D.! răbufni „Belphegor".

— Cînd te-ai întîlnit cu el? Unde? se dădu procurorul mai aproape.

— Ascultați! simți „Belphegor" că Vasile ne interesa. Fiind anunțat la Focșani să mă prezint la Constanța, am schimbat trenul la Buzău pentru a veni prin Făurei. În gară, la Buzău, m-am întîlnit cu Vasile. I-am spus că sînt chemat la miliția județului Constanța și că am morcov mare pentru că nu știu de ce sînt căutat. „A fost omorîtă mama Elena! mi-a spus el. Vuiește tot orașul!" „Aoleu! Și te pomenești că mă bănuie pe mine!" mi se făcuse inima cît un purice. „E posibil, s-a exprimat el, căci nu putea s-o ucidă decît unu' care cunoștea casa, care cunoștea locu'!" După asta a plecat.

— Unde?

— Nu mi-a spus, dar s-a urcat în trenul de Focșani.

— Bine. Scrie în continuare, i-a zis Păun, inclusiv despre *amazoane*, *codoșe*, aur, valută și toate celelalte.

Vasile D.! Numai acest nume se flutura pe buzele noastre. Vasile D.! El era, acum, omul „en grande". Bucuria de pe chipurile noastre era de nedescris și ne felicitam cu Bițu și cu locotenentul. Ce dificilă este o cursă după un astfel de asasin. Una se scrie în cărți și alta este calea reală pînă ajungi la „EL". Un drum în care încaleci și descaleci printre spini și la capătul căruia uiți tot prin ce ai trecut și oricît ar fi „EL" de murdar și de unsuros parcă tot îți vine să-l săruți...

Perdeaua de fum

L-am dat imediat în urmărire pe raza județelor limitrofe, avertizînd în mod special miliția din Focșani.

... Era tîrziu, cînd am fost anunțat că sînt chemat la telefon. La capătul celălalt al firului am auzit o voce caldă, moldovenească, vocea ofițerului Mihai Micu, un bun prieten alături de care nu dormisem nopți întregi în lupta cu necunoscutul. Amintiri de pe plaiurile ieșene.... Îi rugasem să-mi trimită o copie după fișa cu impresiunile digitale ale lui Vasile D., deoarece acesta avea domiciliul în Iași. Micu, un adevărat coleg cum îl știam, m-a asigurat că o va trimite cu un curier special, ca s-o avem dimineață. Știa cît de mult înseamnă un asemenea gest, cîte ore de nesomn se pot economisi cu ajutorul lui, și mi-a urat succes. I-am mulțumit și mi-am luat la revedere.

N-am ieșit însă bine din încăpere, că am fost sunat din nou la telefon. „Focșaniul!" mi-a raportat un subofițer. Ce aveam să aud la telefon, aș fi dorit să aud în fiecare caz de care mă ocupam. Vasile D. fusese prins la Focșani furînd o sticlă de coniac dintr-o autoservire.

— Am impresia că sînteți cam băftos! Zău!... mi-a strecurat Bițu care stătuse tot timpul lîngă mine. Chipul îi era numai zîmbet...

L-am așteptat pe Vasile, ca pe plînea caldă, cum se zice. Parcă-l văd și acum, cînd a intrat în birou: un tip relativ înalt, blond, cu ochi albaștri, sidefii, îmbrăcat cu o geacă din fîș ruptă la umărul drept, blugi soioși și pantofi murdari. În mînă avea o geantă de voiaj în care își purta garderoba și toată „avuția" lui. Arăta ca o fiară hăituită care aștepta în orice clipă să primească lovitura fatală.

Primul s-a prezentat procurorul Păun, apoi eu și Bițu. După ce l-am percheziționat, l-am invitat să ia loc pe scaun, Ovidiu mîngîindu-l pe cap. „Răule, tu nu trebuia să ajungi aici..." am auzit. Vasile avea, totuși, o figură blîndă. I s-a întins o țigară fără să o ceară și a izbucnit în plîns. „Merit cea mai aspră pedeapsă! și-a lăsat el brusc capul în piept. Eu am ucis-o pe bătrînă! Eu!... Merit să fiu împușcat! Eu..." Erau lacrimi care în adîncuri ne încercau și pe noi...

Ne-a mărturisit că venise de la Focșani în noaptea de 17/18 octombrie. Hăituit, cum se știa, băuse în Constanța toată ziua, iar seara îi venise ideea să-și întîlnească soția cu care să meargă acasă să-și vadă copilul. Nemaivăzînd-o în simigerie, s-a dus în continuare la băut, consumînd în acea după-amiază cam un litru de votcă. Pe la unu noaptea s-a gîndit să se ducă la bătrînă să vadă dacă nu cumva soția lui era acolo. Bătrîna i-a deschis ușa și la rugămințile lui i-a făcut o cafea. Fiind beat, n-a vrut să plece și a rugat-o să-i facă patul, în dormitor, să se culce. Ea l-a refuzat și văzînd că nu scapă de el a început să strige „Hoții!" Pentru a nu mai striga, i-a pus mîna la gură și, apoi, nu știe cum, a strîns-o de gît.

— Am năruit o viață pentru cîteva clipe nesăbuite! izbucni Vasile iarăși în plîns.

Procurorul Păun l-a ascultat și l-a pus să întocmească, cu mîna lui, o schiță amănunțită a casei și a tuturor obiectelor din cameră, a poziției în care a lăsat-o pe bătrînă, în ce locuri a scotocit după aceea ca să găsească bani, cum a lăsat lucrurile cînd a dat foc, cum a lăsat ușa la plecare etc, etc.

Vasile s-a conformat și a întocmit schița cu lux de amănunte, omițînd însă elementele care îl acuzau de viol, acesta fiind, de fapt, mobilul real al asasinatului.

— Vasile!

— Da, dom' procuror...

— Ia uită-te în ochii mei, îi făcu semn Păun. Dar, așa, cu capu' sus!

Vasile ridică moale din cap, dar nu avu puterea să-l privească cum trebuie pe procuror.

— Vasile, tu nu stai bine pe scaun... îi zise Păun apropriindu-se de el. Ia privește-mă... E nevoie să-ți pun o pernă dedesubt?

Asasinul nu mai avu curajul să ridice privirea și lăsă capul în pămînt.

— Da, dom' procuror, zise el cu o voce stinsă. Acesta a fost motivul. Nu mai avusesem de mult o femeie...

„Bravo"! i-am făcut un semn lui Păun.

— În casa bătrînei, ai uitat ceva? continuă prietenul meu.

— Nu sînt sigur. S-ar putea să fi uitat biletul de tren, cu care am venit de la Focșani, căci a doua zi dimineață nu l-am mai găsit.

— Altceva ai mai uitat? Ți-ai rupt ceva?

Bițu mă privi pe unde scurte. Îi plăcea de Păun. Îi plăcea că era meticulos și căuta să valorifice toate probele posibile împotriva asasinului.

— Un nasture! răspunse Vasile. „Ce nasture?" mă întrebă Bițu în șoaptă. „Nu știu, i-am zis. La fața locului nu s-a găsit așa ceva!" Dar, l-am luat... completă criminalul.

— Bun. Și...

— Și l-am cusut în tren, la WC.

Nasturele arătat de Vasile era cusut cu altă ață decît ceilalți. Ovidiu observase acest lucru, făcînd legătura cu acul și cu papiota de ață care se găsise în sacoșa criminalului.

În continuare Ovidiu îi spuse lui Vasile să se dezbrace și infractorul se execută. Păun observă imediat o echimoză în zona tibiei piciorului stîng.

— De unde?...

— ... Cînd m-am luptat cu bătrîna. De la marginea patului...

Imediat, Ovidiu se apucă și redactă un proces verbal despre cele constatate.

— Asta da procuror, nu ca... Sînt învățați numai la *chiftea!*... îmi zise Bițu. Finita la comedia. Hai să-l cinstim, că-i de milioane...

A doua zi, cum era și normal, l-am urmat și eu pe procuror în misiunea sa, la penitenciarul „Poarta Albă", dar nu știu dacă îmi va fi dat să mai întîlnesc un asemenea camarad...

TRAIAN TANDIN

5000 de femei elegante, care produc eleganță

Fotografie de
ELENA GHERA ■

Umbrită de proporțiile și gloria lui Electroputere, ale Combinatului chimic, ale fabricilor de automobile și avioane, Întreprinderea de confecții din Craiova nu-i totuși o bagatelă. arhitectura ei, de exemplu, e somptuoasă, dacă ar fi implantată într-un oraș ceva mai mic ar fi punctul de atracție și gravitație al întregului peisaj. Lucrează aici peste 5 000 de femei. Bărbații fabricii sînt puțini. Unul din ei este inginerul Constantin (i se zice Costin) Nicolaescu,director al întreprinderii din 1969, deci de la începuturi (fabrica a fost inaugurată la 1 ianuarie 1968). Îl găsim greu, cotrobăim după el prin toate halele (nu prea stă, aflăm, în birou).

Cedăm dorinței interlocutorului (inginer, om al faptelor pozitive) și transcriem în caietul nostru cîteva date și cifre. Marea întreprindere craioveană își trimite confecțiile (piese vestimentare pentru femei și copii) pe multe din piețele mapamondului, în S.U.A., R.F. Germania, Canada, U.R.S.S., Italia, Olanda, Belgia etc., locuri din care revin, în replică, adrese de mulțumire pentru calitatea ireproșabilă a produselor și, bineînțeles, bani buni. În întrecerea în cinstea celei de-a 40-a aniversări a zilei de 23 August și a Congresului al XIII-lea al partidului, planul producției-marfă a fost depășit cu 6,8 milioane lei, prevederile prductivității cu aproape 2 000 lei pe lucrător, fabricîndu-se suplimentar confecții în valoare de peste 40 de milioane lei. Reiese din înseși cifrele semnalate că toate contractele cu clienții străini au fost riguros onorate.

Dar hai, îl îmbiem pe director, să vorbim puțin și despre viața celor 5 000 de lucrătoare, autoarele spectaculoaselor cifre. Avem, ni se răspunde, femei harnice, disciplinate, cuminți, cu o viață bogată și plină, la fel de bogată și plină cum le e munca. Cîteva nume din 5 000: Angela Urdu, Constanța Mitroi, Niculina Firan, Cornelia Bobolocu, Lucia Gheorghe, Lisa Pîslan, Verginica Nicola. Martoră la discuție, tovarășa Mariana Răduț, secretar adjunct al comitetului de partid, zice că să nu le uităm nici pe ingineriţele întreprinderii.

Alteeva despre viața femeilor? Cele ce-și văd de treabă, și cele mai multe își văd de treabă, ridică, de la casieria fabricii și 3 000, chiar peste 3 000 de lei pe lună. Se observă la toate dorința perfecționării în meserie, căreia fabrica în vine în întîmpinare printr-un întreg complex de măsuri. Întreprinderea n-are încă un grup școlar, deși nevoia lui e de mult resimțită, și în absența unui asemenea grup, calificarea și ridicarea calificării femeilor se face prin două metode: prin repartizarea neofitelor în confecții pe lîngă meseriașele cu experiență și prin cursuri cu scoatere din producție. (Am vrut să vorbim de viața femeilor, dar, iată, revenim tot la munca lor. Nimic mai firesc, opiniază Costin Nicolaescu, viața lor, ca a tuturor oamenilor din țara asta, se clădește pe munca lor). Cursurile de calificare sînt intensive, avînd ca scop principal dedarea mîinii la viteza de lucru cea mai înaltă. Acum șapte-opt ani, minimul de operații tehnice care se pretindeau unei lucrătoare era de cinci. acum e de zece. Femei venite din marginile Craiovei, din mahalale obscure sau de prin sate apropiate, urcă aridele scări ale tehnicii, ale învățăturii, cu rîvnă și zel, cu aprigă și grea cheltuială de zile și nopți. Rezultatul acestor sforțări sînt cifrele notate mai sus, sînt producția și calitatea ei, sînt trăinicia și eleganța costumelor care îmbracă mii și mii de femei și copii. Deci întreprinderea craioveană se mîndrește cu destule femei care învață sîrguincios, muncesc cu înaltă conștiință, cîștigă bine. Ele nu au, ne spune directorul lor, o viață ușoară, dimpotrivă. Căci ele muncesc și acasă, își cresc copiii, își îngrijesc bărbații, mai au grijă și de frumusețea lor, se mai duc și la cinema, ori la teatru, la recitalurile lui Tudor Gheorghe, ori la concertele filarmonicii. Se îmbracă frumos, cînd ies pe Calea Unirii, Corso-ul Craiovei, atrag toate privirile. Fac deci o mie și una de treburi pretențioase, iar seara, cînd dă domnul să isprăvească aceste treburi, cad frînte de oboseală. Dar în zori, la ceasurile șase, una nu întîrzie la programul de lucru.

Umbrită de proporțiile și de gloria lui Electroputere și ale altor impozante sedii de nouă industire, Întreprinderea de confecții din Craiova nu-i deloc o bagatelă, dimpotrivă.

ILIE PURCARU ■

Cine a fost DRACULA?

Contemporan cu Ştefan cel Mare al Moldovei, cu Ludovic al XI-lea al Franţei, cu Mahomed al II-lea al Imperiului Otoman, cuceritorul Bizanţului, cu Papa Pius al II-lea, cu Matei Corvin al Ungariei..., cu atîtea mari personalităţi ale istoriei universale dintr-o epocă frămîntată şi eroică a evului mediu, nici unul nu s-a bucurat însă, chiar din timpul vieţii, de o faimă europeană ieşită din comun ca domnitorul Ţării Româneşti, ca *Vlad Ţepeş*, supranumit *Dracula*, suveranul unui mic principat din sud-estul Europei care a jucat, în schimb, un rol atît de mare în vremea de apogeu a expansiunii turceşti, în vremea cînd murea un imperiu (cel Bizantin) iar altul îi lua locul (cel Otoman). Faimă ce a depăşit cu mult graniţele realului, intrînd în legendă şi mit, traversînd

secolele, ispitind şi fascinînd şi azi pe istorici, artişti, opinia publică. A generat şi generează controverse dintre cele mai aprinse, a aprins imaginaţii dintre cele mai fecunde, uneşte ori terifiante, apropiindu-se cînd de modelul real, cînd îndepărtîndu-se pînă la viziuni malefice, groteşti, paranoice.

Ca un mare erou al nostru, al românilor, în cel mai pur adevăr al istoriei, se cuvine să ni-l readucem în memorie, să-l cunoaştem aşa cum a fost, aşa cum ni-l pot revela ultimele cercetări ale istoricilor.

O DEMARCAŢIE NECESARĂ ÎNTRE DRACULA REAL ŞI DRAKULA LEGENDAR

Red.: *Ca autori a două dintre ultimele monografii despre biografia şi epoca voievodului şi ca cercetători la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", v-am întreba* **Nicolae Stoicescu** *şi* **Ştefan Andreescu,** *în primul rînd, despre stadiul cercetărilor actuale în legătură cu Vlad Ţepeş?*

N. Stoicescu: Ţinînd seama de marele interes arătat — îndeosebi în Apusul Europei şi peste ocean — lui Dracula, istoriografia românească actuală s-a simţit, fireşte, datoare să facă demarcaţia cuvenită între acel personaj sîngeros, crud fără nici o motivaţie, vampir pus în circulaţie de anumite producţii literare şi filme de groază, şi Vlad Ţepeş al istoriei, domnitorul Ţării Româneşti, o figură luminoasă şi eroică a trecutului nostru. S-au alcătuit cele două monografii, bazate pe întreaga informaţie istorică existentă, s-au reeditat de către colegul nostru, istoricul Ion Stăvăruş, *„Povestirile medievale despre Vlad Ţepeş — Draculea"*, însoţite de un studiu critic şi antologic. Îmi amintesc că la apariţia monografiei mele în ziarul francez „L'Express" a publicat un fel de recenzie în care, autorul, Palanster, emitea ideea că încercăm să-l reabilităm pe Vlad Ţepeş. Nu este vorba despre o reabilitare, nu avem nevoie de aşa ceva, la noi nu a fost şi nu este compromis ori greşit cunoscut, ci, aş zice eu, de o demarcaţie absolut necesară între Drakula literar şi Dracula sau Draculea personajul istoric, real, Vlad Ţepeş voievodul, mare căpitan de oşti, luptător viteaz şi dîrz împotriva puterii otomane, care, apărîndu-şi integritatea şi suveranitatea ţării, a apărat întreaga creştinătate, stăvilind înaintarea turcilor spre Europa centrală. Nu vă mai spun cîţi ziarişti vin la noi în institut — englezi, danezi, norvegieni, olandezi, suedezi, americani... — care vor să facă reportaje pe urmele, prin ţinuturile lui Drakula. Unii nu ştiu nimic şi vor să cunoască adevărul, alţii vin dominaţi de imaginea deformată din producţiile livreşti ce apar cu o uluitoare frecvenţă în ţările lor. În Statele Unite sînt chiar cluburi „Drakula" — fenomen social care n-are nimic comun cu istoria ţării noastre; în oraşul Tulsa trăieşte o pictoriţă — şi încă foarte bine —, pictînd şi vînzînd tablouri cu figura lui Drakula. Interesul faţă de personajul ba literar, ba istoric a trecut în ultima vreme de la lumea anglo-saxonă spre America Latină şi a ajuns chiar în Japonia. În 1980, la Tokio a apărut — prin traducere din varianta engleză editată în ţară — monografia subsemnatului, traducere datorată unui istoric japonez care şi-a făcut doctoratul în România, cu prof. Ştefănescu.

Şt. Andreescu: În măsura în care sînt eu informat pot să vă spun că şi interesul ştiinţific faţă de personajul istoric e constant în străinătate. Tot în 1980, în Berlinul occidental a apărut volumul *„Dracula. Das Lebendes Fürsten Vlad Ţepeş" (Dracula. Viaţa Domnului Vlad Ţepeş)* de Ralf Peter Märtin. Este o carte destul de onestă care are meritul de a fi încercat să înfăţişeze o imagine mai cuprinzătoare a istoriei românilor în veacul al XV-lea, în măsură să plaseze într-un context mai exact, mai autentic figura domnitorului. De asemenea, ştiu că la ora actuală la Universitatea din Würzburg din Bavaria este pe punctul de a fi definitivată o ediţie critică a tuturor broşurilor germane din secolele XV—XVI care au vehiculat în lumea central şi vest-europeană una dintre feţele legendei domnului român.

Ce-am făcut şi facem noi? Revistele noastre academice în limbi străine au publicat în mod constant articole şi studii care au încercat să înnoiască perspectivele în legătură cu diverse aspecte ale biografiei voievodului şi legendei sale. Aş aminti contribuţia privind problema monedei lui Vlad Ţepeş. Nu se ştia dacă domnul român a avut sau nu monedă proprie şi iată că pe o piesă identificată de prof. Octavian Iliescu, ca aparţinînd lui Ţepeş, apare o reprezentare cu totul şi cu totul ieşită din comun: o cometă cu coada unduitoare care se găseşte în faţa vulturului valah de pe revers. Este vorba, probabil, de vestita Cometă Halley care a fost zărită şi în părţile noastre în anul 1456, chiar anul cînd Ţepeş s-a suit a doua oară pe tronul Ţării Româneşti. Să ne gîndim o clipă că din China şi pînă în Extremul Occident această apariţie a cutremurat spiritele şi a îndemnat la cele mai felurite interpretări. Faptul că Vlad Ţepeş nu s-a sfiit să adopte acest însemn pe propria monedă adaugă o altă dimensiune la strania sa aureolă. Pentru istoric descoperirea aduce confirmarea neaşteptată că s-a urcat în scaunul domnesc în primăvară (cometa a fost văzută între 27 mai — în China — şi 8 iunie 1456 — la Florenţa) iară nu vara, după bătălia de la Belgrad împotriva turcilor şi moartea lui Iancu de Hunedoara, aşa cum s-a susţinut uneori. Este chiar punctul de vedere pe care l-am afirmat în cartea mea. E de datoria oricărui istoric, chiar dacă a dat la tipar o monografie, să urmărească felul în care viziunea temei abordate a evoluat, fie prin contribuţia altor cercetători, fie prin proprii descoperiri de informaţii sau formularea de noi interpretări. De pildă, după publicarea cărţii, am identificat un pasaj din Cronica italianului Bonfini care mi-a

Cine a fost DRACULA?

lămurit una din marile enigme ale biografiei lui Vlad Voievod şi despre care am ţinut o comunicare. Se referă la împrejurările în care s-a încheiat cea de-a doua domnie a sa, în toamna anului 1462. De ce a fost arestat şi întemniţat atunci de propriul său aliat, regele Mateiaş Corvin al Ungariei, cu care se întîlnise în sudul Transilvaniei şi cu care pregătea o nouă ofensivă contra turcilor? Cronicarul Bonfini ne spune că, exact atunci, în luna noiembrie 1462, la Braşov s-a înfăţişat regelui o solie din partea oraşului Viena care se răsculase contra împăratului Frederic al III-lea de Habsburg şi îl obligase pe acesta să se refugieze în castelul vienez unde a stat asediat mai bine de 2 luni. Această solie i-a oferit lui Mateiaş Corvin coroana imperială cu condiţia ca el să părăsească campania de la Dunăre împotriva turcilor şi să-i ajute pe vienezi. Este binecunoscută rivalitatea dintre cei doi suverani care îşi disputau titlul de rege al Ungariei. Punerea în scenă a aşa-zisei trădări a lui Vlad Ţepeş iar apoi arestarea şi întemniţarea lui pe teritoriul Ungariei a avut, după părerea mea, menirea de a-i lăsa libere mîinile regelui maghiar pentru o dezangajare „onorabilă" în faţa întregii Europe în raport cu războiul contra Puterii Otomane. Aşa se face că el s-a retras încetîncet spre Buda, fără a da nici o bătălie cu turcii — bătălie la care urma să participe voievodul român şi pe care acesta o dorea — în aşteptarea căderii rivalului său de la Viena. Nu e mai puţin adevărat că această „afacere" politică l-a costat pe domnul Ţării Româneşti, îndepărtat de pe tron, 12 ani de temniţă. Campania de propagandă defăimătoare la adresa lui Vlad Ţepeş care a urmat, prin canalele Curţii din Buda, nu a avut deci nici un temei, el nedezminţindu-şi de fapt nici o clipă ţelul unic, acela al luptei împotriva unui inamic implacabil — turcii. Trădare — dacă a fost — a fost a regelui maghiar care a renunţat prea uşor la planul de cruciadă europeană de stăvilire a expansiunii şi puterii otomane, pentru care primise subvenţii băneşti de la Roma, de la Papa Pius al II-lea.

BIOGRAFIE

● 1430—1431, data naşterii (imprecisă), se pare la Sighişoara (Sacasaburg), unde tatăl său, Vlad Dracul, se afla pribeag. ● 1436—1442, în timpul primei domnii a lui Vlad Dracul rămîne (împreună cu fratele său mai mare, Mircea) pe lîngă acesta însoţindu-l în campaniile antirăzboinice. Timp în care primeşte şi o instrucţie aleasă de la călugării învăţaţi aflaţi în cetatea Tîrgovişte. ● 1444, întemniţat alături de tatăl şi fratele său, Radu cel Frumos, de către Poartă care îl acuză pe domn de necredinţă. Pentru a-şi salva tronul şi familia, Vlad Dracul se învoieşte, contra libertăţii sale, să-şi lase fiul ostatic. Viitorul Vlad Ţepeş rămîne 4 ani captiv, în inima Asiei Mici, în munţii Anatoliei, la fortăreaţa Egrigöz. Supus unei discipline dure, păzit ca răuvoitor, trăieşte mereu cu spaima morţii. Învaţă limba şi obiceiurile duşmanilor săi, ceea ce îi va folosi foarte mult mai tîrziu, ca domn. ● 1447, decembrie. Află de moartea tatălui său şi a fratelui Mircea, ucişi de partida rivalilor familiei sale, a Dăneştilor, care cîştigase şi sprijinul lui Iancu de Hunedoara, guvernatorul Ungariei. ● 1448, toamna. Se întoarce pe ascuns în Muntenia. Cu sprijinul boierilor credincioşi familiei Drăculeştilor ocupă tronul în timp ce Vladislav II, domnul de curînd instalat de Huniade, îl însoţea pe acesta cu oaste valahă pe cîmpul de bătaie într-o confruntare cu turcii, la Dunăre. ● 1448—1451. După numai o lună şi ceva, înţelege că nu are forţe suficiente să reziste şi se retrage în Moldova, la curtea domnului Alexăndrel Vodă, rudă a sa. Exil care durează 3 ani. Rămîne şi după îndepărtarea acestuia, sub domnia lui Bogdan II, rudă apropiată şi al acestuia (frate vitreg cu mama lui Ţepeş care era fiică a lui Alexandru cel Bun). Leagă o strînsă prietenie cu Ştefan, fiul domnului moldovean, gloriosul Ştefan cel Mare, de mai tîrziu. ● 1451, Bogdan II cade răpus de adversarul său Petru Aron; Vlad şi Ştefan se refugiază la Iancu de Hunedoara care avea nevoie de calităţile lor de viteji şi războinici contra marelui văl otoman. Cei doi principi români se împrietenesc cu fiul protectorului lor, Matei, viitorul rege al Ungariei. ● 1452. Iancu de Hunedoara stăvileşte înaintarea otomanilor dincolo de Balcani şi pregăteşte în taină pe Vlad pentru a ocupa tronul Munteniei, dar amînă planul, intervenind un armistiţiu între Ungaria şi Imperiul otoman cu prevederi de pace privitoare la Ţara Românească. ● 1453. Căderea Constantinopolului. Iancu de Hunedoara este înlăturat pentru un timp din rangul de guvernator al Ungariei. ● 1456. Încleştarea dintre turci şi creştinii coalizaţi la Dunăre ajunge iminentă, Mahomed al II-lea, cuceritorul Bizanţului, porneşte cu trufie şi furie, cu forţe uriaşe de uscat şi de apă împotriva Belgradului, poarta de rezistenţă spre centrul Europei. Forţele aliate creştine se află sub comanda lui Iancu de Hunedoara. Lui Vlad îi încredinţează apărarea sudului Transilvaniei împotriva unor eventuale atacuri. Iancu dobîndeşte cea mai strălucită dintre victoriile sale. În tabere izbucneşte devastator ciuma care îl răpune şi pe marele strateg. Vlad se hotărăşte să iasă din aşteptare. Turcii se retrăgeau în dezordine cu mari pierderi, provinciile româneşti de la Dunăre rămăseseră fără apărare. Trece munţii în fruntea cetelor sale de viteji, atacă fulgerător oastea lui Vladislav, la Tîrgşor, risipind-o, iar rivalul său şi boierii care i-au sprijinit îşi află moartea. Astfel, ajunge *„fără ajutorul nimănui"*. (Scrisoarea lui Vlad Ţepeş, din 13 mai 1457, către sibieni) şi fără consimţămîntul Porţii domn al Ţării Româneşti. ● 1457, septembrie. Trimite, prin intermediul căpeteniilor saşilor din Braşov şi Ţara Bîrsei, jurămînt de credinţă regelui Ungariei. ● 1457, primăvara. Sprijină cu oaste munteană pe vărul său Ştefan să ocupe tronul Moldovei. ● 1457, toamna. Intervine de partea grupării susţinătoare a Corvinilor la coroana Ungariei în conflict cu aderenţii regelui Ladislau al V-lea. ● 1458, ianuarie. Abilul domn muntean vede urcat la putere şi pe cîştigatul prieten al său, Matei Corvin. Încercatul domn îşi conduce inteligent politica externă. Cunoscînd bine, prin propria experienţă, cele două lumi aflate faţă în faţă şi într-o aprigă încleştare — lumea Europei creştine şi aceea a otomanilor în expansiune, — Vlad Ţepeş este, poate, primul dintre principii Europei feudale care cîntărind bine situaţia afirmă convingerea — ca mai tîrziu Dimitrie Cantemir — invincibilităţii puterii turceşti. Crez care nu-l va părăsi toată viaţa şi în numele căruia şi-a gîndit manevrele politice, şi-a organizat strategiile pe cîmpul atîtor bătălii. În numele acestui ţel a luptat pentru realizarea treimei alianţe cu Matei Corvin şi Ştefan cel Mare. ● 1458. Pentru a domoli opoziţia unor adversari ai regelui ungar (saşii din regiunea Sibiului) întreprinde expediţii de represalii împotriva lor, convergente cu alte oşti maghiare. Represaliile împotriva neprietenilor se extind în următorii doi ani asupra părţilor Făgăraşului, Braşovului, Ţării Bîrsei, pentru faptul că aceşti vecini ai săi, în pofida unor vechi angajamente reciproce, se dovedesc vicleni şi uneltesc împotriva sa, fie dînd oblăduire şi ajutor unor adversari ai săi la domnie, fie prin intrigi, spionaj şi acte de sfidare a măsurilor luate de voievod în vederea protecţiei comerţului şi economiei interne. ● 1458, spre sfîrşitul anului. Negustorii saşi, care de atîtea ori făcuseră jocul schimbării domnilor munteni, încep să uneltească din nou împotriva lui Ţepeş, reuşind să încordeze relaţiile acestuia cu Matei Corvin. ● 1460, martie. Dan cel Tînăr, cu ajutoare de la braşoveni, din Amlaş,

Red.: *Vă propunem să inscriem discuția, totuși, pe firul unei anume cronologii pentru a putea să oferim cititorului un tablou cît putem mai complet — în funcție de informația istorică de care dispunem — asupra biografiei domnitorului și asupra rolului său în epocă. Să lămurim cum a ajuns să fie supranumit Dracula?*

N. Stoicescu: Este demn urmaș al lui Vlad Dracul și nepot al lui Mircea cel Bătrîn. De la tatăl său a moștenit nu numai unele remarcabile calități dar și porecla de Draculea (adică fiul lui Vlad Dracul). Tatăl său a fost fiu și remarcabil urmaș al voievodului Mircea cel Bătrîn, ocupînd tronul Țării Românești în **1432**, după îndelungi lupte interne pentru scaunul domnesc atît între numeroșii urmași ai marelui voievod, cît și între aceștia și familia Dăneștilor. I s-a spus Dracul deoarece, în **1431**, fusese decorat de Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, cu Ordinul Dragonul, ordin ce se acorda figurilor de seamă ale epocii angajate în lupta antiotomană, ordin ce reprezenta chiar simbolul acestei lupte. Și cum domnul purta însemnul ordinului înfățișat de un dragon, poporul l-a asimilat cu figura dracului din mitologia populară românească și i-a spus atunci Vlad Dracul, iar mai tîrziu, fiului său, pentru a-l deosebi de tată, i-a zis Draculea sau Dracula sau Dragulia; îl întîlnim în izvoare și legende sub toate aceste forme lingvistice. Faptul că tatăl a fost un demn urmaș al lui Mircea cel Bătrîn avem mărturiile cronicarilor timpului. Iată, aș cita numai un scurt fragment din cronica lui A. Bonfini: „bărbatul cel drept și neînfrînt, care în orice luptă a fost cel mai tare și cel mai viteaz povățuitor, pentru că, cu puține oști, dar cu atît mai mare inimă și înțelepciune, și cu mare virtute a ostașilor săi, peste nădejdea tuturor, fără ajutor străin, a purtat război îndelungat cu turcii, război pe care toți creștinii împreună abia de l-ar fi susținut". Participînd la campaniile conduse de marele comandant de oști care era Iancu de Hunedoara, regele Ungariei, dintre **1443—1445**, din sudul Dunării, după ce i-au răpus pe turci la asediul Belgradului (cheia Ungariei Făgăraș și Țara Bîrsei, trece munții pentru a-l înlătura din scaun. Țepeș îl învinge și-l execută exemplar, în tradițiile epocii. Pățimesc, totodată, și cei care l-au sprijinit, Vlad trecînd în Transilvania, distrugînd localități întregi, ceea ce constituie subiectul unor permanente rapoarte, scrisori și intrigi trimise la curtea lui Matei Corvin. ● **1456—1462.** Cea de-a doua domnie. În interiorul țării își îndeamnă supușii la un efort general de prosperare, sprijin, dezvoltarea meșteșugurilor și comerțului, protejîndu-le împotriva concurenței străine, oprește scurgerea bogățiilor peste granițe, introducînd vămi, tîrgurile și cetățile prind puteri și se dezvoltă. Vodă însuși conduce întărirea celor mai importante — cetatea de scaun — Tîrgoviștea, Curtea de Argeș, în apropierea căreia reclădește castelul-fortăreață de la Poienari, cetatea Bucureștilor, lăsîndu-ne asupra ei primul hrisov din **1459**, fortifică cetățile de pe Dunăre, în frunte cu aceea a Chiliei, ce devenise o vreme imposibil de cucerit. Își organizează o puternică oaste a cărei instruire strategică și tactică o conduce personal. ● **1458**, mai. Politica lui Țepeș irită și îngrijorează Poarta. Un corp de oaste turcească, în frunte cu vizirul Mahomed-pașa Grecul, pătrunde în țară, jefuiește și ia în retragere un mare număr de robi și bogate prăzi. Vlad Voievod îi atacă însă prin surprindere, le ia capturile, iar mulți dintre turci — cam 10 000 spun izvoarele — sînt trecuți prin sabie și țeapă. ● **1459.** Trimișii Porții vin cu furie și poruncă să predea un tribut cu mult mai mare și copii pentru corpul ienicerese. Vlad refuză iar solii au o tristă soartă. Mahomad al II-lea pune la cale prinderea prin viclesug a domnului răzvrătit și nesupus. Este atras într-o cursă la Giurgiu prin begul de Nicopole și un secretar de divan, sub pretextul reglării unor diferende de frontieră, cu gîndul ca detașamentul turcesc adus pe ascuns să-l captureze. Inteligentul voievod simte capcana și-i ia prin surprindere. Vine, după ce a înconjurat în taină tabăra osmanlîilor, și întregul convoi dușman este capturat, dus în Cetatea Tîrgoviștei unde îl așteptă o pădure de țepi. ● **1461—1462**, iarna. Întreprinde una dintre cele mai cumplite și îndrăznețe expediții ale sale. Atacă și cucerește Giurgiu (aflat în mîinile turcilor), trece peste Dunărea înghețată, zdrobește garnizoanele dușmane, pradă și jefuiește numeroase localități de pe malul drept al fluviului, de la Rusciuc pînă în Dobrogea. La întoarcere îl însoțesc cete de creștini plecate din ținuturile pe unde trecuse voievodul eliberator. ● **1462**, 11 ianuarie. Scrie lui Matei Corvin o mare pagină de cronică în care sînt relatate încleștarea cu osmanlîii, acțiunile lor și replicile sale, probleme de tactică și de strategie militară. Din cîte căpeteniI i-au stat împotrivă doar unul, Mahomed-pașa, ar fi scăpat cu fuga, ducînd vestea prăpădului la Constantinopol. ● **1462** aprilie. Sultanul se năpustește cu furie asupra Țării Românești, cu un puhoi de oaste, 150 000 de oameni, cum spun cronicile turcești, iară a lui Vlad Țepeș abia de atingea 30 000. Ajutoarele cerute de la regele Ungariei întîrzie să sosească. După o rezistență eroică de la Vadul dunărean de la Turnu, cu toată tactica sa de hărțuială pe flancurile dușmane și atacuri fulgerătoare, în locuri strîmte, sultanul ajunge totuși cu armata sa la Tîrgoviște. ● **1462**, 16 iunie. Îndrăznețul domn valah devine eroul unui act de epopee. Pătrunde noaptea în tabăra turcească și, în dezordinea și panica creată, măcelărește un mare număr de oameni și cămile și puțin a lipsit — spun cronicile — ca sultanul însuși să cadă victimă urgiei. Armatele lui Matei Corvin se mișcă încet dincolo de munți, Ștefan cel Mare nu-i vine nici el în ajutor (între cei doi domni români intervenind dispute pentru stăpînirea cetății Chiliei). Astfel, trinitatea alianței pentru care Vlad luptase a o realiza nu-și arată efectele. Cauza acestei neuniri rămîne una din enigmele istoriei, deși era momentul, poate cea mai mare și mai sigură șansă de a se obține o biruință hotărîtoare asupra forței și expansiunii otomane, care poate ar fi schimbat destinele poporului român și nu numai ale sale. Armatele turcești se retrag. ● Sultanul lasă firman de domnie și o gardă din 4 000 de oameni lui Radu cel Frumos, iar Țepeș, cu o mică oaste se retrage în munți. ● **1462**, noiembrie. În sfîrșit, după o înaintare foarte încetă, armatele regelui Ungariei sosesc la Brașov, în tabăra căruia apare și Vlad Țepeș, în speranța unei noi campanii. ● **1462**, 26 noiembrie. Expediția se întrerupe brusc, regele vestind că „Dracul a fost oprit". Vlad se vede arestat și întemnițat la castelul-închisoare din Visegrad, unde va rămîne pînă în **1466**. ● **1474** Vlad Țepeș se numără din nou printre căpitanii regelui, participînd la expediția împotriva turcilor din Serbia și Bosnia. ● **1476**, se stabilește la Sibiu, între timp se împăcase cu sașii. ● **1476**, toamna. Voievodul Ardealului Ștefan Báthory și Vlad Țepeș pornesc în fruntea unei armate spre Țara Românească iar dinspre Moldova, pe la Milcov, vine oastea condusă de Ștefan cel Mare pentru a-l reinscăuna domn, alungînd pe turcofilul Laiotă Basarab. ● **1476** decembrie. Din nefericire acrastă a treia domnie s-a dovedit a fi la fel de efemeră ca și prima, de la **1458**. Laiotă năvălește asupra-i cu oaste turcească pe neașteptate, îl găsește nepregătit, din lipsă de timp și mijloace bănești. ● **1476**, ianuarie. Pierde bătălia, prima și bătălie pierdută, și viața.

Cine a fost DRACULA?

și deci o poartă de pătrundere spre Europa centrală), la 1447, în împrejurări rămase încă puțin cunoscute, viteazul domn român își află sfîrșitul. Dintr-un document tîrziu, din 1534, rezultă că domnul a fost ucis la Bălteni — Ilfov, după ce a fost înlocuit la tron cu Vladislav al II-lea, protejatul lui Iancu de Hunedoara. Aceasta în mod sumar și atît cît are legătură cu Vlad Țepeș de care ne ocupăm.

Prea multe date sigure despre biografia celui care avea să devină mai tîrziu celebrul Dracula nu se cunosc. Se pare că s-a născut la 1430 sau 1431, pe cînd tatăl său se afla în Transilvania, la Sighișoara. Aici pe o casă din str. Cositorarilor colț cu str. Cetății, se află o placă de marmură ce amintește că în această clădire a locuit, între anii 1431 —1435, viitorul domn. Vlad Țepeș a avut o viață tristă și dramatică — și-a petrecut copilăria ca pribeag, mai mult prin burguri feudale de atmosferă saxonă și în vizite pe la curțile princiare din Ungaria și Germania. O mare parte din tinerețe captiv și ostatic la turci, iar la maturitate, prizonierul lui Matei Corvin. În puținii ani cît a domnit a fost însă autorul unor fapte înălțătoare pentru neamul său.

CEL DINTÎI CARE A RIDICAT SABIA (CU SUCCES) ÎNTR-UN MOMENT CÎND O MARE ÎMPĂRĂȚIE CĂZUSE, IAR ALTA SE AFIRMA, PUSTIIND EUROPA.

Șt. Andreescu: Figura lui Vlad Țepeș este prin excelență controversată și controversabilă. De fapt, încă din evul de mijloc au existat două păreri diametral opuse în legătură cu el — cea condensată în legendele apusene pe de o parte și în cele răsăritene și sud-est europene pe de altă parte. Cu atît mai mult istoricii sînt în drept să emită păreri divergente; cîștiguri durabile s-au obținut desigur în ansamblu, mai ales în măsura în care efortul lui politic și militar a fost mai strîns încadrat în datele despre evoluția generală a sud-estului Europei în preajma căderii Constantinopolului. De altfel, așa cum am arătat în cartea mea, în bună parte îmi explic faima lui Țepeș printre contemporanii săi prin aceea că el a fost cel dintîi care a ridicat sabia cu succes într-un moment în care o mare împărăție dispăruse (Bizanțul) iar alta care i-a luat locul (otomană) încă nu devenise un factor de echilibru politic european, ci inspira doar o necuprinsă teamă.

Red.: *Care a fost deci rolul țărilor române în acest moment de fundamentală răscruce a istoriei? Poate că astăzi altfel ar fi arătat fața Europei și alt destin ar fi avut popoarele ei, dacă s-ar fi extins cucerirea otomană.*

Șt. Andreescu: Aici nu pot decît să rememorez cu cîtă satisfacție înregistra, prin anii, 1930, marele nostru istoric Gh.I. Brătianu recunoașterea de către Ferdinand Lot, maestrul său, a rolului hotărîtor îndeplinit de români, alături de alte popoare din această parte a continentului (sîrbi, bulgari, greci) în apărarea civilizației europene. Merită să cităm textual cuvintele învățatului francez: „Ne ocupăm de luptele sterile ale Franței și Angliei în secolele XIV și XV. Ceea ce are însemnătate însă pentru istoria europeană este rezistența față de turci a grecilor, sîrbilor, ungurilor, valahilor, moldovenilor și, în sfîrșit, a rușilor din secolul al XIII-lea pînă în al XVI-lea. Mulțumită izolării „Balcanilor" și slavilor de est, civilizația occidentală a putut să se continue în Europa occidentală și despre aceasta germanii, italienii, francezii etc. nu-și dau suficient seama". Așa cum spunea Gh.I. Brătianu nu putem nici noi decît să nădăjduim că operele colective de istorie generală care apar necontenit într-o țară sau alta de pe un continent sau altul vor ști să înregistreze acest aport, măcar în viitor.

Red.: *Ce se întîmpla în Țara Românească și în restul Europei la căderea Constantinopolului?*

N. Stoicescu: Țările române erau slăbite de luptele interne între pretendenții la domnie și, desigur, hărțuite de Poartă. În apusul continentului — amenințat el însuși, turcii ajunseseră în sudul Italiei și strigau „La Roma! La Roma!" — se făceau încercări de organizare a unei Cruciade al cărei campion era Papa Pius al II-lea (care a murit fără s-o reușească). Principii germani aveau alte interese, Franța era ocupată în luptele și rivalitățile cu Anglia, astfel că în această extraordinară înfruntare, singurele care au rămas să facă față presiunii otomane au fost Țările române — Vlad Țepeș în Țara Românească și Ștefan cel Mare în Moldova. În Apusul Europei, îndeosebi în Franța, avea loc întărirea autorității centrale, adică a monarhiei reprezentată de Ludovic al XI-lea, supranumit și el cel Rău, care ia o serie de măsuri drastice, ca și Vlad Țepeș, pentru întărirea suveranității sale. A doua jumătate a secolului al XV-lea este epoca marilor monarhii, o epocă a marilor tirani ai istoriei, căci suzeranii și principii din puzderia de state și stătulețe ale unei Europe fărîmițate de descentralizarea feudală nu renunțau cu ușurință la puterea lor. Și în Franța, și în Rusia, în Imperiul otoman și Regatul Ungariei și al Germaniei, ca și în Moldova lui Ștefan cel Mare monarhia feudală se modernizează în conținutul său, iar asta nu s-a petrecut lin, ceea ce a generat multe cruzimi și orori; este chiar supranumită epoca ororilor. Măsurile lui Vlad Țepeș de întărire a autorității voievodale n-au făcut excepție față de ale altor monarhi, regi, cnezi, împărați ai timpului. El a fost un principe și un om al vremii sale, nici mai sîngeros, nici mai blînd. Sînt binecunoscute actele de cruzime contra adversarilor săvîrșite de Mahomed al II-lea, de Ludovic al XI-lea și chiar ale lui Ștefan cel Mare pe care istoria le-a uitat ori le-a motivat, numai pe ale lui Vlad Țepeș (de unde îi vine și numele, pedeapsa predi-

lectă fiind, cum se știe, trasul în țeapă), în mod ciudat, nu.

Red.: *Dar faima voievodului n-a fost dominată numai de această latură a personalității sale ci, așa cum notează Ion Stăvăruș, citind și sintetizînd afirmațiile unuia dintre primii biografi ai lui Vlad Țepeș, „conjugă un viteaz de uluitoare îndrăzneală cu un as al cruzimii, un patriot înflăcărat cu un pedepsitor fără îndurare și autor de cumplite măceluri, un Solomon înțelept cu un Machiavel, un răzvrătit ce n-a cunoscut plecarea cu un principe civilizator de autoritate draconică". În ce mod s-a zămislit acest portret unit și devastat de contrarii?*

N. Stoicescu: Așa cum s-a spus, dintre toți domnitorii români Țepeș s-a bucurat de cea mai mare faimă europeană încă din timpul vieții sale printr-o producție literară abundentă, răspîndită în Europa de sud-est, centrală și răsăriteană. Cercetînd atent aceste producții (legende și povestiri) se pot deosebi trei zone diferite, în fiecare dintre acestea dominînd o anumită trăsătură a domnului. Așa cum s-a semnalat, regele Matiaș Corvin — care primise subsidii din partea Apusului pentru a susține lupta anti-otomană — a inițiat o campanie propagandistică menită să-i justifice abandonarea acțiunii la care se angajase. În acest scop, regele Ungariei încurajează difuzarea în Europa a așa-ziselor narațiuni germane (săsești), care urmăreau să-l compromită pe domnul Țării Românești pentru măsurile aspre împotriva negustorilor sași din Transilvania pe care voievodul nu le lua însă nemotivat. Țepeș voia să dezvolte o negustorime locală autohtonă, pentru a dezvolta și întări țara din punct de vedere economic și astfel impusese ca negustorii români să preia marfa de la graniță, iară cei sași să nu mai pătrundă în tîrgurile de dincoace de munți. Cum aceștia nu respectau și pătrundeau clandestin erau aspru pedepsiți, trași în țeapă. Ca răzbunare, autorul acestor povestiri a ales și prezentat din viața domnului — cu multe exagerări — numai faptele de cruzime pe care le-a înfățișat fără a le explica, fără cauzele care le-au generat. Aceste narațiuni s-au bucurat de o mare popularitate în Europa centrală la sfîrșitul sec. al XV-lea și în primele decenii ale secolului următor, cînd au fost tipărite în numeroase ediții în limba germană pînă la 1530.

Paralel și independent de narațiunile germane au existat și circulat și alte tradiții — *Povestirile slavone despre Voievodul Dracula* — care îi laudă *lupta pentru întronarea dreptății*, precum și *vitejia sa neasemuită* și astfel cruzimea lui Țepeș nu mai apare nemotivată, ci este pusă în slujba unui ideal. În aceste povestiri se manifestă o mare admirație față de personalitatea sa. Unii istorici au susținut — fără dovezi convingătoare — că autorul povestirilor ar fi fost un rus care a manifestat un mare interes pentru Vlad Țepeș datorită politicii sale de întărire a autorității centrale (politică asemănătoare cu a lui Ivan al III-lea, căruia domnul Țării Românești îi era oferit ca model demn de urmat. În realitate, Vlad Țepeș a devenit model pentru cneazul rus numai după ce povestirile au ajuns în Rusia, unde s-au bucurat de o largă circulație pînă în secolul al XVIII-lea. Ele au răspîndit în răsăritul Europei faima unui alt Dracula, considerat *model de suveran autoritar*, care folosea măsurile cele mai aspre pentru stîrpirea abuzurilor boierimii, pentru întronarea ordinii, dreptății și cinstei în țara pe care o conducea.

Faima vitejiei domnului român s-a răspîndit îndeobște în partea de sud-est a Europei, mai expusă primejdiei otomane, unde lupta lui Țepeș va fi dată ca exemplu demn de urmat la începutul veacului al XVI-lea. Oricît ar părea de curios, la crearea acestei faime a contribuit și același care mai înainte l-a defăimat, Mateiaș Corvin. Peste 13 ani, în 1475, cînd relua lupta contra turcilor și avea nevoie de iscusitul căpitan de oști care era Țepeș, a cărui reînscăunare o pregătea, regele „a descoperit" meritele de luptător ale voievodului român și a început să le laude în Apus, considerînd că este „întru toate dușman turcilor și foarte războinic". Unul dintre cele mai frumoase omagii din cîte i s-au adus lui Vlad Voievod este datorat umanistului polon de origine italiană Filippo Buonaccorsi-Callimachus care îl compară cu vestitul Scanderbeg, numindu-l „maximum illum Imperatorem et Ducem suum Vladislaus Draculam".

Red.: *Deși a domnit puțin — un răstimp de 6 ani — ce putem spune despre Vlad Țepeș ca ctitor de cultură în Țara Românească?*

Șt. Andreescu: O recentă călătorie la Muntele Athos mi-a revelat în ce măsură această „republică monastică" a reprezentat o imagine sintetică a civilizației Europei răsăritene bizantine și postbizantine. Contribuția românilor la păstrarea acestei vetre de spiritualitate se poate vedea la tot pasul. Ei bine, nu este deloc lipsit de semnificație faptul că unul dintre puținele acte ale cancelariei lui Vlad-Voievod care au rămas pînă la noi este tocmai în legătură cu Muntele Athos. El s-a înscris din punct de vedere spiritual într-o continuitate care voia să păstreze neștirbită moștenirea Bizanțului, a celei de-a doua Rome.

N. Stoicescu: În 6 ani de domnie, în condiții mai mult de război decît de pace, a făcut lucruri deosebite. Dacă ar fi domnit cît Ștefan cel Mare și ar fi trăit cît acesta (cînd a fost ucis avea 43 de ani) cu siguranță că ar fi fost un tot atît de mare ctitor ca și domnul Moldovei. Este cel care a strămutat capitala țării de la Tîrgoviște la București, construind Curtea domnească, precum și Cetatea de la Poienari (jud. Argeș) de care se leagă o stranie legendă, precum și ctitoria de la Snagov, unde i s-au înmormîntat rămășițele trupului sfîrtecat, capul luînd drumul Țarigradului ca leac pentru groaza ce-o semănase printre turci.

CICI IORDACHE-ADAM ■

PREȚUL EXORBITANT AL FRUMUSEȚII

Ciocănelul de fildeș al evaluatorului licitației lovește o dată și încă o dată. Fiecare lovitură anunță dispariția unui tablou celebru, a unei bijuterii rarisime, a unei sculpturi. Nu, nu este vorba de o dispariție fizică, ci de imposibilitatea de-a mai fi privite vreodată de mulțimea vizitatorilor unui muzeu, căci au intrat în posesia unor colecționari, prea iubitori de artă sau a celor care au considerat arta ca un plasament sigur al averii lor.

Paralel cu numeroasele achiziții efectuate de muzee, se dezvoltă o clientelă particulară, adesea anonimă, capabilă să o ia înaintea unor organisme prestigioase ca Luvru, British Museum sau celebrul muzeu Getty din Malibu. Parcă niciodată frumusețea, raritățile nu s-au vîndut așa de scump. La New York, Londra, Paris, Geneva sau Monaco licitațiile au atins culmi vertiginoase. Iată cîteva dintre minunile care au dezlănțuit „nebunia colecționarilor":

Visătoarea, pînza lui Amedeo Modigliani, pictorul blestemat din Montparnasse, a fost vîndută la data de 14 noiembrie la New York pentru suma de 40 000 000 F.

Ieșirea din baie de Balthus. Pînză vîndută la 27 martie 1984 pentru suma de 9 775 000 F, sumă pusă apoi la dispoziția Fundației pentru cercetare medicală.

Domnișoara Pogany, bronz executat de Brâncuși, vîndut la 14 noiembrie la New York pentru suma de 14 950 000 F. Evoluția prețului acestui bronz de 45 cm a fost extraordinară. În anul 1950 lucrarea lui Brâncuși a fost cumpărată la licitație pentru prețul de 8 500 F.

Femeia cu marea tocă și cu mandolină de Jean Baptiste Corot. Pînză pictată pe cînd Corot ajusese la apogeul carierei sale și în care contemporanii săi au văzut influența lui Leonardo da Vinci, a fost achiziționată pentru suma de 32 722 000 F.

COLECȚIA CARE-ȘI DISTRUGE FĂURITORUL

Colecționari aprinși de nebunia achizițiilor și un colecționar înnebunit din cauza celor achiziționate. Comerciantul brazilian José din Rio de Janeiro a colecționat în decursul vremii diverse clopote, clopoțele, sonerii, sisteme de alarmă, toate în perfectă stare de funcționare. Nervii colecționarului n-au mai rezistat în fața plăcerii acestuia de a-și audia, cîte-o ziulica de mare și toată noaptea, colecția. A fost internat într-un spital de boli nervoase. Poate era mai bine dacă avea o colecție de șerpi cu clopoței.

RARISIME CĂRȚI

Pe lîngă Biblioteca de stat a U.R.S.S., „V.I. Lenin", există un Muzeu al tipăriturilor rare care, în cadrul unei expoziții, a expus tăblițe de argilă ce conțin texte scrise cu caractere cuneiforme, veritabile monumente ale culturii sumeriene, cartea scrisă pe frunze de palmier dispuse în formă de evantai ce are ca titlu „Sfatul lui Budha". În expoziție se găsesc cărți de diferite forme și dimensiuni, iar materialele folosite pentru alcătuirea cărților sînt și ele care de care mai diverse de la papirus, pergament, coajă de mesteacăn, mătase, pînă la hîrtie inclusiv. Scrierile provin din mai toate centrele vechi culturale ale lumii, India, China, Coreea, Japonia, Rusia veche. Colecția de rarități mai cuprinde valoroase incunabule. Printre ele se află Ceaslovul francez al lui Chefner, tipărit pe pergament în anul 1496, o ediție a Istoriei Naturale a lui Pliniu cel Bătrîn, apărută în anul 1469 la Veneția. Suscită un interes deosebit prima carte rusă tipărită, „Apostolul", editată în 1564 la Moscova de către Ivan Fiodorov.

STATUIA CE ÎMPODOBEA CALEA SACRĂ

Specialiștii Institutului arheologic german au descoperit cu ocazia săpăturilor de la sanctuarul din Samos fața unui efeb. În anul 1980, tot la Samos a fost scos la iveală torsul unui Kouros arhaic. Această statuie de aproape cinci metri înălțime este una din cele mai mari din Grecia antică. Se pare că statuia ce împodobea în alte vremi Calea Sacră este acum completă. Fața efebului, care datează probabil din 580—570 î.e.n., a fost găsită numai la cîțiva centimetri adîncime într-o vie. Roadele neașteptate ale viei îi bucură pe toți însetații.

FONDURI ÎN FAVOAREA PĂCII

Organizația de luptă împotriva războiului, intitulată „Fondul mesei rotunde" — Copiii ca dascăli ai păcii", a organizat în orașul San Francisco un concurs internațional de desene și compuneri ale copiilor. Cîștigătoarea concursului a fost eleva Liubov Antoșuk din orașul Titomir, Ucraina. Lucrarea prezentată de cîștigătoare, intitulată **Copiii lumii,** a fost deci recunoscută drept cea mai bună și a primit un premiu de 1 000 de dolari. Liubov Antoșuk, adresîndu-se Fondului sovietic al păcii, și-a exprimat dorința de-a dona premiul pentru pace. Grijile lumii în mîinile copiilor! — răsturnare superbă de situații și ieșire dintr-un mare impas.

PROVOCARE ADRESATĂ MUNTELUI

Pentru prima dată în istoria alpinismului, o femeie a sfidat muntele, adică Yalungkang Kanchesunga, al treilea vîrf din lume situat la 8 505 m în masivul Himalaia. Curajoasa temerară are 27 de ani și se numește Laurence La Ferrière. Ea năzuia de multă vreme să realizeze această ispravă deși himaliștii spuneau că este practic imposibil să depășești 8 200 m fără butelie de oxigen, 8 200 m însemnînd un lucru cunoscut de specialiști ca „nivelul morții". Patru bărbați, conducătorul expediției Bernard Muller și Laurence au plecat în data de 14 august din Nepal. Curajoasa alpinistă s-a plîns doar de asaltul lipitorilor care i-au terorizat în timpul traversării pădurii tropicale. Capabilă să suporte altitudinea, pericolele, în momentul în care sub veșminte a simțit colcăind sutele de lipitori Laurence a făcut o puternică criză de nervi. Urcușul a fost cumplit de greu. Serpașii care i-au însoțit timp de douăzeci de zile s-au oprit la tabăra de bază situată la 5 300 m altitudine. Ultimii metri i-a parcurs tîrîndu-se, torturată de amețeala provocată de altitudine. Acolo, sus, în vîrf, Laurence a trăit senzația stranie, unică, de-a nu mai fi dominată de nimic, liberă, cu cerul începînd de la picioarele sale.

ELENA GRECESCU ■

Un cărturar: profesorul Bosianu

În București, deasupra cinematografului „Luceafărul", într-un apartament plin cu cărți rare și tablouri cu semnături de maeștri, locuiește un distins cărturar. Ca orice cărturar de formație clasică, saturat de pretențioase lecturi și fin degustător al frumosului, eroul nostru e o structură discretă, modestă, sensibilă, un aies. Se numește Bosianu, profesorul Gheorghe Bosianu. Pogorîtor dintr-un lung șir de cărturari (e nepotul acelui Elie Bosianu, cărturar din stirpea iluminiștilor, cel care, în timpul lui Cuza, a introdus pentru prima oară stenografia în parlamentul Țării Românești), și-a exercitat și își exercită înzestrările în multiple domenii. E un expert al disciplinelor pozitive (cărțile d-sale despre contabilitate deschizînd o nouă perspectivă asupra acestui cîmp, au făcut vîlvă printre specialiștii români și străini), dar pasiunile de căpătîi sînt limba română, filosofia și arta strămoșului din vremea lui Cuza. Un amplu studiu despre caracterul modern al gîndirii aristotelice, cuprinsă într-o originală sinteză, i-a publicat revista „Ramuri". Spirit enciclopedic, în plină putere creatoare, perpetuu nemulțumit de ideile date, înghețate în tipare imuabile, e autorul unor teorii îndrăznețe în varii domenii. Almanahul Flacăra de anul trecut i-a tipărit articolul intitulat „O nouă unitate sintactică?", articol care chiar asta face: propune, cu argumente interesante, o nouă unitate sintactică a limbii române. O seamă de scriitori îl cunosc, a fost secretar al Societății scriitorilor români, dovedindu-se un brav apărător al intereselor oamenilor de litere. Urmînd vocația strămoșului, e un maestru al artei stenografiei și a dactilografiei rapide. Așa cum revela o notă din „Scînteia" (21 octombrie 1984), profesorul Bosianu a creat metode noi în stenodactilografie. Cu predarea stenografiei s-au ocupat mulți mari cărturari, între care C.A. Rosetti, ilustrul revoluționar de la 1848. Gh. Bosianu a publicat, în anii din urmă, două cărți de referință pe această temă (una din ele în colaborare cu un alt specialist, cadrul didactic universitar Viorel Brezeanu), veritabile premiere în materie, care au dispărut din librării în chiar clipa cînd au fost așezate în rafturi. Ușa domniei-sale este deschisă oricui vrea să învețe, într-un timp foarte scurt și la un înalt nivel de perfecțiune, secretele dactilografiei și ale stenografiei, grație unei metode cu valoare de unicat prin eficiența ei. Este căutat, pentru asta, în special de oameni de cultură. Ce mai e profesorul Bosianu? E, cum spuneam mai sus, un modest, prea modest (credem noi) în cultivarea propriei faime. Să ne îngăduie să-l salutăm din acest colț de pagină și să-i urăm ca toate talentele și ideile d-sale să se împlinească.

De rapiditate în scris, omul de azi are nevoie. Profesorul Bosianu vă oferă cîteva sfaturi pentru a o dobîndi!

ILIE PURCARU
Fotografie de ELENA GHERA

UN FEN PENTRU URSUL PANDA

Dintotdeauna miracolul înfloririi a fost prilej de bucurie, de sărbătoare insolită a ochiului şi-a minţii, motiv generos de inspiraţie pentru lirica, pictura, muzica şi dansul din toate timpurile. Iată însă că mi-a fost dat să aflu cum că pe pământ există şi flori a căror explozie nici nu bucură, nici nu-ncîntă ci, dimpotrivă, este privită ca o catastrofă, căci ce altceva poate să fie înflorirea bambusului pentru simpaticul *xiong-mao*, adică „ursul-pisică" (sau ursul panda, cum îi zicem noi) şi pentru cei care se ocupă cu atîta grijă de menţinerea şi perpetuarea acestei specii rare?

Contemporan cu dinozaurii şi mamuţii, mai bătrîn chiar decît omul, ursul panda îşi păstrează neschimbată înfăţişarea încă din pleistocen, numărîndu-se printre puţinele fosile vii care mai respiră astăzi pe Terra. Răspîndiţi cîndva pe o arie întinsă în bazinul fluviului Changjiang (Ianţi) şi în unele ţări din nordul Asiei, panda au devenit cei mai rari urşi din lume, numărul lor total abia depăşind 1000. În prezent ei mai pot fi întîlniţi doar în China şi doar în provinciile Sichuan, Shaanxi şi Gansu, locuri bogate în bambus de-o varietate aparte, numită „bambusul-săgeată".

Dacă R.P. Chineză va fi vreodată gazda unui campionat mondial de fotbal sau al unei ediţii a Jocurilor Olimpice (ceea ce n-ar trebui să surprindă pe nimeni, avînd în vedere marele interes ce-l manifestă chinezii pentru sport cît şi posibilităţile lor reale de a organiza manifestări sportive de anvergură), atunci mascota întrecerilor respective va fi cu siguranţă un ursuleţ panda. Evident, e o presupunere, bazată pe argumente incontestabile. Ursul panda are drepturi legitime la această „investitură" mai întîi fiindcă este specific doar Chinei, apoi fiindcă suferinţele sale din anul trecut, din 1970 şi din 1975 n-ar putea fi recompensate într-alt fel. Un alt argument ar putea fi şi faptul că *World Wildlife Fund*, organism întemeiat cu peste 20 de ani în urmă cu scopul protecţiei şi salvării speciilor ameninţate cu dispariţia, şi l-a ales drept emblemă. La toate acestea se mai adaugă şi farmecul său de „Clown" gătit în alb şi negru, care-l face atracţia nr. 1 a grădinilor zoologice din China şi de peste hotare.

În libertate ursul panda trăieşte în locuri retrase, arareori călcate de piciorul omului. Apucăturile sale de pustnic, care trebuie să-i fi fost cîndva de bun augur, îngreunează acum activitatea specialiştilor în domeniul ocrotirii naturii, obligaţi să străbată zilnic zeci şi sute de kilometri, prin munţi stîncoşi, prin văi prăpăstioase, uneori chiar cu riscul vieţii, să stea nemişcaţi la pîndă zile şi nopţi de-a rîndul pentru a-i putea fi de folos.

Deşi omnivor, hrana de bază a ursului panda o constituie bambusul-săgeată, pe care-l „valorifică" după sezon, îngurgitînd zilnic între 10 şi 20 de kg de masă verde: primăvara el alege lăstarii fragezi, vara şi toamna mănîncă frunzele, iar în timpul iernii se mulţumeşte cu măduva din tulpini. În luna mai 1983 bambusul săgeată a început să înflorească masiv în provinciile Sichuan, Shaanxi şi Gansu, adică exact în locurile

pe unde hălăduieşte „ursul-pisică". Această plantă înfloreşte o singură dată şi anume la sfîrşitul ciclului său de dezvoltare, după aproximativ 60—80 de ani de viaţă. Înflorind ea se veştejeşte şi moare, lăsînd să cadă în urma sa pe sol seminţele din care va răsări un nou crîng. Condiţiile înfloririi bambusului sînt încă necunoscute. S-a emis ipoteza că înflorirea bambusului ar fi legată de expunerea acestuia la soare. Cercetătorii chinezi au infirmat această supoziţie arătînd că în zonele cele mai expuse la soare exemplarele înflorite au fost, proporţional, mai puţine decît în alte zone. În plus, vara anului 1982 şi primăvara lui 1983 n-au fost nici cele mai călduroase, nici cu cele mai multe zile însorite, comparativ cu anii cînd nu s-a produs înflorirea. Specialiştii chinezi pun acest fenomen pe seama gradului de umiditate şi a temperaturii solului.

Pentru refacerea unui crîng de bambus şi ajungerea lui la maturitate, cînd poate oferi din nou hrana căutată de panda, trebuie să treacă o perioadă de 10—15 ani. Între timp urşii, chinuiţi de foame, încearcă să se „reprofileze" pe ierburi, dar, din cauza indigestiei şi a tot felul de alte necazuri, ei încep să se resemneze, alegînd soluţia „postului". Şi, întrucît nu le trece prin minte să migreze spre zonele cu bambus proaspăt, sau pentru că nu găsesc suficientă forţă spre a se rupe de locurile natale, în cele din urmă sfîrşesc prin a muri în masă de inaniţie. Asemenea tragedii au avut loc în anii 1970 şi 1975, cînd au murit în total aproape 250 de exemplare.

Pentru a se evita repetarea unor asemenea bilanţuri funeste, Consiliul de Stat al R.P. Chineze a luat o serie de măsuri urgente pentru salvarea ursului panda din zonele afectate. În acest scop s-a constituit un Comitet Naţional însărcinat cu aplicarea acestor măsuri alocîndu-se totodată suma de 700 000 de yuani (aproximativ 350 000 de dolari) pentru demararea programului de salvare. Sumei alocate de stat i s-au adăugat şi alte sume, provenite din donaţii ale cetăţenilor. La mijlocul lunii decembrie 1983 a luat fiinţă Asociaţia naţională de protecţie a animalelor sălbatice, iniţiatoarea unei ample acţiuni de colectare a fondurilor pentru salvarea ursului panda. Asociaţia a făcut apel la fiecare chinez să doneze în acest scop cîte o singură monedă de un fen (cea mai măruntă diviziune monetară în China, reprezentînd o sutime dintr-un yuan şi echivalînd cu aproximativ 6 bani de-ai noştri). S-ar strînge astfel, la o populaţie de un miliard de locuitori, 10 milioane de yuani (aproximativ 5 milioane de dolari), sumă suficientă pentru a îndepărta pericolul dispariţiei nu numai a ursului panda ci şi a altor specii rare.

Măsurile luate, atît la nivel central cît şi la nivel provincial, privesc pe de o parte protejarea resurselor de bambus iar pe de alta o grijă sporită pentru punerea la adăpost de pericolul înfometării a urşilor panda din zonele afectate de „calamitate" şi acordarea unei asistenţe medicale de urgenţă animalelor debile sau bolnave din cauza îndelungatei inaniţii. S-a hotărît ca urşii sănătoşi să fie strămutaţi în arii în care bambusul nu a înflorit şi nici nu va înflori într-un viitor apropiat, să se lase hrană în locurile frecventate de urşii panda, să se planteze bambus în locurile afectate de înflorire şi să se întreprindă cercetări ample şi minuţioase pentru găsirea unor noi surse de hrană.

Aplicarea unora din aceste măsuri n-a fost însă atît de simplă, pe cît pare la prima vedere. Trăind retraşi, urşii panda sînt greu de găsit chiar în condiţii obişnuite, darămite acum cînd majoritatea lor sînt slăbiţi sau bolnavi din cauza lipsei de hrană. De aceea au fost create noi puncte de observare şi depistare, puncte de prim-ajutor şi „clinici" la deservirea cărora a fost mobilizată o întreagă armată de biologi, medici veterinari şi îngrijitori. Numai în provincia Sichuan care dispune şi de cea mai întinsă rezervaţie pentru panda, Wolong (cu o suprafaţă de peste 200 000 de hectare şi cu un nume ce coboară din legendă, Wolong însemnînd „Dragonul adormit"), au fost create 59 de asemenea puncte în care îşi desfăşoară activitatea peste 300 de specialişti.

Strămutarea animalelor sănătoase în ariile neafectate de înflorire a fost mult îngreunată de „patriotismul local" al ursului panda, fidel pînă la moarte locurilor unde a văzut lumina zilei. Este clar că o mutare forţată ar fi fost o soluţie ideală. Dar cum aceste animale trăiesc în izolare şi sînt atît de scumpe la vedere cercetătorii au recurs la un şiretlic. Au împrăştiat pe jos carne friptă care să-i ademenească pe un traseu ce i-ar fi scos din zona morţii. S-a constatat însă că de cele mai multe ori, aceştia, după un prînz copios cu friptură de capră şi porc, se reîntorceau pe la casele lor. Au existat destule probleme şi cu urşii strămutaţi în crîngurile cu bambus proaspăt, deoarece au dat semne de agitaţie, nelinişte, nervozitate, manifestînd o permanentă tendinţă de a se reîntoarce în locurile de unde au plecat. Numai răbdarea şi devotamentul oamenilor, care au făcut totul pentru a-i reţine în zonele cu hrană, i-a ajutat să depăşească momentul critic şi să se salveze astfel de la o moarte sigură.

Cu toate dificultăţile ce s-au ivit în cale, eforturile conjugate ale statului, ale specialiştilor şi populaţiei au fost încununate de succes. Deşi proporţiile catastrofei floricole din 1983 au fost cu mult mai mari decît ale celor precedente, pierderile au fost incomparabil mai mici. Doar doi urşi panda au fost găsiţi morţi de inaniţie, unul în provincia Sichuan celălalt în Shaanxi.

Perioada critică a fost depăşită, dar va mai trece timp (cel puţin pînă în 1985) şi vor mai fi cheltuite încă fonduri serioase pentru ca efectele foametei de anul trecut a ursului panda să fie total îndepărtate. Se va întoarce din nou în crîngurile natale şi-şi va relua viaţa obişnuită fără să-şi dea seama de pericolul prin care a trecut şi care este numele miracolului care l-a salvat.

ILIE DANILOV ■

Secrete din bucătăria fraților Chivu

Omul mănîncă de toate, dar voit sau inconștient își alcătuiește dieta zilnică respectînd cele cinci principii (sau grupe) alimentare. Acestea sînt, după cum se știe, proteinele, lipidele, glucidele (sau hidrații de carbon), vitaminele și sărurile minerale. Lipsa unei singure grupe alimentare duce la apariția unor perturbări grave.

Indicațiile nutriționiștilor au de trecut însă un handicap dificil: deprinderile alimentare. Acestea diferă de la un secol la altul, de pe un continent pe altul, sînt altele în Anglia decît în Grecia, în Maramureș decît în Dobrogea, ca să nu mai vorbim că nu există doi oameni să se potrivească în gusturi. Rețetarul gastronomic este și el imens. Dacă ne-am apuca să gătim ca pe vremea lui Macrobius și Lucullus (care recomandau, între altele, friptura de erici, prăjiturile cu piper și cărnurile fierte în sos de miere), sau ca la mesele boierești ale veacului trecut (unde, în același preparat, puteau fi întîlnite piperul, usturoiul, scorțișoara, șofranul și smochina) am rămîne probabil nemîncați. Imens de variat este și rețetarul contemporan. Ca să exemplificăm, vom aminti că europeanul își procură în general necesarul de proteine consumînd carne de vită, porc, și pasăre, pește, ouă și produse lactate. Dar proteine se găsesc în numeroase alte produse de origine animală. Aborigenii australieni consumă în mod obișnuit lăcuste și șopîrle, italienii folosesc carnea de pisică, melcii fac parte din bucătăria națională a Franței, iar în acest timp din Asia se recomandă preparate savante din carne de șarpe și cîine. De gustibus...

Am discutat despre toate acestea cu doi din cei mai cunoscuți restauratori bucureșteni: Nicu și Ion Chivu. Frații Chivu — cum li se spune îndeobște — sînt autorii unui număr impresionant de rețete culinare originale (aproape o mie din care circa 300 folosite în mod curent). Publicul consumator se duce să mănînce la „Frații Chivu" chiar dacă cei doi maeștri ai artei culinare au fost pe rînd șefi de unitate la restaurantele „Botoșani", „Bucur", „Minion", „Bolta Rece", iar în prezent conduc un alt local de rezonanță în gastronomia Bucureștiului, restaurantul „Select" (Aleea Alexandru 18).

PUI, IEPURE, PEȘTE OCEANIC ȘI SOS REMULAD

Despre preparatele „à la Frații Chivu" am mai scris cu alte prilejuri. De data aceasta nu mai dorim să exemplificăm fantezia celor doi restauratori prin rețete sofisticate, costisitoare, sau care reclamă alimente mai greu de procurat. Socotim în schimb utilă și oportună informarea cititorilor noștri în legătură cu o altă preocupare a celor doi gastronomi: aceea de a pune de acord deprinderile alimentare cu unele alimente mai puțin solicitate. Dar să le dăm cuvîntul:

— Deprinderile alimentare sînt suverane. Vine cetățeanul de la Baia Mare, stă 20 de ani în Capitală și nu încetează să ducă dorul bucătăriei maramureșene. Și viceversa. Nu e nimeni vinovat pentru treaba asta. Nu e deci de mirare că publicul larg dovedește reticență față de unele produse intrate mai tîrziu pe piața alimentară a țării, dar a căror valoare nutritivă, prin aportul de proteine, este recunoscută în întreaga lume. Este vorba de peștele oceanic (care se consumă în întreaga lume de mii de ani!), de carnea de iepure de casă (un adevărat deliciu în bucătăria franceză), de păsările crescute în sistem industrial. Unii consumă asemenea alimente în mod obișnuit, și o fac cu plăcere, dar nu puțini sînt cei care sînt îndemnați să le compare cu cele ale bucătăriei tradiționale. Ei bine, noi vă asigurăm că pe baza rețetelor experimentate preparatele din peștele oceanic, iepure și pasăre de fermă devin cel puțin la fel de apetisante ca și cele din carne de vacă, porc, pește de apă dulce și pasăre de curte.

Pentru început, iată două sosuri universale, extrem de apreciate în unitatea noastră și care pot da gust și savoare oricărui preparat alimentar.

1. **Sos remulad rece**

Compoziția: salată verde (400 g), maioneză (600 g), ceapă (200 g), usturoi (100 g), mărar (50 g), castraveți murați (300 g), costiță afumată (400 g).

Modul de preparare: se spală salata și de taie în felii nu prea mici ca să nu se înmoaie. Ceapa, usturoiul, castraveții se taie în cubulețe. Costița, tăiată și ea mărunt, se prăjește în tigaie pînă devine crocantă. Separat, se pregătește după modul știut maioneza. Se adaugă mărarul tocat și se amestecă totul pînă se obține o pastă omogenă. Acesta este sosul remulad, care se poate ține la frigider și o săptămînă, dar care se servește *numai* în combinație cu următoarele preparate:

— țelina: se rade prin răzătoarea mare. Cantitatea obținută se amestecă ușor cu o cantitate egală de sos remulad.

— fasolea bob. După ce s-a fiert se combină în aceeași proporție cu sosul remulad.

— ciuperci. Se spală, se usucă și se pun la cuptor sau în tigaie. Se taie în cubulețe și se combină cu sosul remulad în cantități egale.

— Se procedează exact ca mai sus cu pieptul de pasăre (fiert nu prea tare), cu peștele (fiert și curățat de oase) și cu limba (fiartă, răcită și tăiată, la fel, în mici cubulețe). Peștele și limba pot fi servite întregi, ornate cu sos remulad.

— creier. După ce s-a fiert se lasă la răcit, se taie apoi în felii subțiri și se combină cu o cantitate mai mică de sos, deoarece acesta îi poate anihila gustul.

— ficat de pasăre. Se prăjește în unt sau se fierbe. Se va combina cu sosul remulad numai după ce s-a răcit.

Ca mod de prezentare, sugerăm așezarea preparatului în cupe și ornarea lui cu salată verde și felii de sfeclă roșie. Gustul deosebit al compoziției se explică prin faptul că, în cursul masticației, elementele compoziției iau contact pe rînd cu papilele gustative. La început se va simți acreala castravetelui, apoi iuțeala usturoiului, a cepei și așa mai departe pînă cînd uniformizarea va investi bolul alimentar cu o savoare cu totul particulară. Se pot face toate combinațiile posibile: în sosul remulad se pot combina împreună carnea, fasolea, ciupercile etc.

2. **Sos remulad cald**

Compoziția: unt (300 g), usturoi (100 g), piper, lămîie, sare.

Se freacă untul ca pentru cremă și i se adaugă usturoiul (pisat în piua de lemn) și piperul și sarea după gust. Lămîie foarte puțină, deoarece nu se împacă prea bine cu usturoiul. Cînd se întrebuințează acest sos se încălzește în bain-marie. El poate fi turnat peste mîncăruri calde, în combinație cu toate felurile de pește slab, cu limbă sau creier, cu cîrnăciori olteneși și, evident, cu orice carne slabă. Atenție: sosul încălzit nu se va turna direct în tigaia în care s-a prăjit sau s-a încălzit elementul din combinație, deoarece riscați să se taie.

3. **Peștele oceanic**

Vă displace, sau mîncați numai la nevoie pește oceanic? Ei bine, încercați rețeta noastră și vă garantăm că o să vă schimbați părerea despre acest produs:

Se bat bine 6 ouă, și se adaugă 100 g făină, 100 g cașcaval, 100 g brînză. Se bat toate la un loc și se subțiază cu puțin lapte. Peștele curățat de piele, oase, se taie în felii și se bate ca pentru șnițel. Apoi se trece prin făină și prin compoziția descrisă mai sus. Apoi se prăjește în ulei. După dorință, se poate adăuga sos remulad rece sau cald. Gustul va fi identic cu cel al șalăului pane.

4. **Iepurele**

De la început o noutate: noi preparăm iepurele fără operația de fezandare. Iată cum: într-o oală se pune la fiert zarzavat ca pentru ciorbă (morcovi, ceapă, păstîrnac, hrean, țelină, usturoi). Se introduce în aceeași oală iepurele tăiat în bucăți. Se adaugă puțin oțet. Se pune totul la fiert. Cînd carnea și legumele sînt fierte, se scot din recipient pe farfurii separate. Legumele se trec printr-o strecurătoare, în timp ce iepurele se dă la foc într-o tavă cu puțină grăsime (de preferință untură de porc). Se lasă să se rumenească puțin, după care se scoate din tavă și, în locul lui, în grăsimea și sosul rămase în tavă, se pune puțină făină. În acest sos îngroșat se adaugă zarzavatul pasat, iar apoi carnea de iepure. Se adaugă cimbru, puțin usturoi și piper. Se lasă la foc pînă carnea devine crocantă (cel mult 10—15 minute). Orice alt vînat se poate prepara la fel. (cu excepția fazanului la care recomandăm o altă metodă: garnisit cu sare și piper, pasărea se împachetează în cîteva foi de celofan și se dă la cuptor timp de patru ore într-o tavă cu apă. Atenție să nu scadă apa din tavă).

5. **Puiul**

În sfîrșit, vă propunem o metodă foarte rapidă pentru prepararea puilor. Puiul se taie în patru, iar bucățile se pun într-o oală în care în prealabil a fost turnat un sos rece, alcătuit din mujdei de usturoi, sare, piper și apă. Se lasă aici de seara pînă dimineața. Pentru preparare, se scurge puiul de această zeamă, se tăvălește prin făină și se prăjește în tigaie.

Cei care se îndoiesc de valoarea acestor rețete, îi invităm să treacă pe la unitatea noastră, unde vor putea încerca pe viu sosul nostru remulat (cald și rece) și gustul peștelui oceanic gătit așa cum am arătat mai sus. Explicații suplimentare, la fața locului. Poftă bună.

LIVIU TIMBUS

Fotografii de
ELENA GHERA

4 ipostaze ale Tismanei

1. SAT DE VACANȚĂ

Tismana este unul dintre cele mai frumoase sate ale românilor. Cu ani în urmă a fost decretat «sat turistic», distincție ce nu s-a acordat decît cîtorva așezări, cele mai remarcabile prin frumosul naturii împletit cu surpriza operei omului. E un sat ca o icoană a piscurilor, armoniilor și policromiilor civilizației rustice a românilor, e „o lume de închipuiri, de basme", cum i-a zis Vlahuță, e în același timp un sat-pivot și leagăn de veche și mîndră istorie, cu rădăcini ce se pierd în timp. Acest „măreț cuib al Basarabilor", cum l-a numit Coșbuc (ca și Vlahuță, împătimit oaspete-pelerin al locurilor), al acelor vajnici voievozi și nobili ctitori de neam și țară, a căror urmă a trecerii lor pe aici e o fîntînă cu apă strălimpede, simbol al purității, al generozității și ospeției, e, spun istoricii, o importantă vatră geto-dacică, însuși toponimul Tismana venind către noi de la strămoșii din capul vremii. Vizitată de călători ilustri (Paul de Alep, Anton Pann, Grigore Alexandrescu, Al. Pelimon, Nicolae Iorga, de prinți, voievozi și înalți dregători români și străini), sediu de reculegere al învățatului Nicodim, înălțătorul falnicei zidiri din veacul al XIV-lea, cetate a Banilor de Tismana și fortăreață a lui Tudor Vladimirescu, așezarea și-a anexat, prin veac, tot ceea ce mîna și mintea unui localnic mîndru de vatra sa s-au ostenit și s-au priceput în a făuri. „Sat turistic", sat de vacanță, binecuvîntat de dulceața climei și de o liniște ca de început de lume, căutat cu fervoare de cei sătui de hotelurile și stațiunile sufocate de automobile și ringuri de dans, Tismana are neîntrecute case-bijuterii de artă, fiecare din ele putînd figura ca un exemplar de excepție în Muzeul satului, dar are, în același timp, o seamă de edificii și de întemeieri moderne, de autentică ținută urbană. Are magazine mari, restaurante elegante, hoteluri dotate cu toate subtilitățile confortului, are blocuri cu cîte 3—4 etaje, constituite într-un ansamblu armonios. Un ansamblu în care totul, de la cel mai mic detaliu decorativ și pînă la corelația între edificii, ține de cel mai autentic „specific gorjean". Casele constituite în ultimii ani au prispe și stîlpi sculptați, au rustice mobile din lemn de tisă, deși noutățile (telefon, apă la robinet etc.) abundă. Și mai are Tismana, cum pomeneam în treacăt mai sus, o natură dintre cele mai scumpe, cîntată de călători pe toate gamele exclamațiilor. Grelele holde de grîu par, la această altitudine, o zăpadă alpină, munții au măreția potolită a Gorjului, ținut ce nu obosește spiritul prin grandilocvența peisajului, aerul are efervescența izvoarelor spumoase dintre stînci, care, turnate în pahare, fac sticla să pocnească de răcoare, înghețîndu-ți palma în care le ții. Peste toate se arcuiește un cer de baladă, care nopțile, cînd răsare luna, devine cîmp de legendă și vrajă. Locul se vestește ochiului de departe, prin ctitoria-cetate ce veghează pe munți ca un cuib de vulturi. „Simți dinainte, și covîrșitor, că te afli în fața unei situații unice", se scrie într-o frumoasă car-

te-album dedicată Tismanei de Dumitru Bălaşa şi Toma Hirsant, tipărită prin şi sub îngrijirea distinsului cărturar dr. Nestor Vornicescu.

O vacanţă aici, în orice sezon al anului (căci toate sezoanele revelează miraculul natural la modul major), răsplăteşte deplin un an de trudă.

2. MINĂ „LA ZI"

Tismana este una dintre „minele la zi" ale Rovinarilor, această unitate-pilot a noului din bazinul carbonifer al Gorjului. Şi e, în largul cuprins (de peste 30 de kilometri pătraţi) al acestei redutabile unităţi distinse cu Ordinul Muncii clasa I, una din minele care raportează constant sute de mii de tone de cărbune energetic peste plan. Aici lucrează mineri-aşi ai tehnicii, nume de rezonanţă ale Gorjului minieresc şi ale branşei cărbunelui, cum sînt Constantin Bobei, Constantin Căldăruşe, Titu Ungureanu, Mihai Stroie, Ioan Alexandrescu şi mulţi alţii. Ei comandă nişte maşini gigantice, teribil de complicate, aşa-numitele „excavatoare cu rotor", nişte monştri cîntărind mii de tone şi costînd zeci de milioane de lei. Cînd lucrează (şi totdeauna lucrează, căci cei ce le călăresc nu le dau voie să se defecteze, să stea pe loc), văzduhul se sparge sub cumplite detunături, cerul de baladă al locurilor se trage mai sus, spre înaltele piscuri în care încă mai este linişte. Noroc că mina (de fapt cele două mine, căci este vorba de două subunităţi ale Rovinarilor, cariera Tismana I şi cariera Tismana II) e departe de sat, nu-şi strigă bătăile muncii la urechile turiştilor. Cei numiţi mai sus, la care va trebui să-l adăugăm şi pe Ion Rovenţa, şi el nume de referinţă la cartea mineritului gorjenesc, sînt, toţi, foşti ţărani, unii chiar din Tismanele, alţii din aşezările învecinate. Truda lor este grea, căci munca minerului e una din cele mai grele din cîte se fac în această ţară. Cel mai greu le este acum, în zile de iarnă, cînd benzile transportoare ce leagă excavatoarele de maşinile de haldat şi de buncărele marii termocentrale a Rovinarilor se încovoaie nu numai sub greutatea cărbunelui, ci şi a nămeţilor; şi cînd o seamă de operaţii, precum mutarea acestor benzi în funcţie de cerinţele procesului tehnologic, se fac anevoie, oamenii fiind siliţi să care cu spatele, prin zăpezi şi noroaie, materiale şi utilaje, în locul camioanelor devenite naputincioase. Dar toate trec, minerii se obişnuiesc cu zăpada, zăpada se obişnuieşte cu ei, cu hărnicia şi cu pretenţiile lor ce nu ţin seama de vreme şi de capriciile ei.

3. CASĂ A APELOR

Chiar lîngă ctitoria celui de-al paisprezecelea veac, poate cea mai mîndră a ţării, „cap şi lavră" a tuturor monumentelor de acest fel ale ţării, cum spune cronica, se află un înalt portal de piatră. Este poarta galeriei de acces spre o mare uzină subpămînteană. Aici, la Tismana, e centrala subterană-mamă, punctul nodal al Complexului hidroenergetic Cerna-Motru-Tismana. Un şir de centrale subpămîntene (cinci la număr), dominate de cea a Tismanei, de diguri, tunele, baraje şi lacuri (lacul central de acumulare, ivit în zona zăpezilor, la confluenţa dintre cleştarul izvoarelor şi cer, are 124 de milioane mc de apă) configurează una dintre cele mai mari lucrări hidrotehnice ale ţării şi una dintre cele mai interesante din Europa. În rimă cu ctitoria de acum şase secole, portalul galeriei de acces spre marea uzină de sub talpa muntelui este o operă de arhitectură impresionantă nu prin podoabe exterioare, ci printr-o monumentalitate severă, şlefuită după canoane de construcţie la zi. Apropierea celor două construcţii şochează. Monumentul vechi, ridicat pentru a eterniza numele ctitorului, se află doar la o zvîrlitură de băţ de un edificiu modern. Apropierea dintre monument şi „monument" ar trebui s-o facă logica, dar o faci şi pe cale sensibilă, cele două construcţii fiind, fiecare, cu totul desăvîrşite în felul lor.

Monument al tehnicii, performanţă de artă şi de gîndire tehnică românească, centrala hidroelectrică subterană dela Tismana adună, ca să-şi pună în mişcare turbinele, vertiginoşii torenţi ai locurilor, apele rîului Tismana, în primul rînd. De-a lungul acestui rîu trece unul din cele mai vechi drumuri ale păstorilor, din veac bătut de oameni şi turme.

4. SEDIU DE ARTĂ

De la un alt călător citire, dascălul şi cărturarul Tiberiu Iliescu, autorul mai vechii cărţi „De la Porţile de Fier la Poarta sărutului": „Toate muierile din Tismana lucrează ca în evocările lui Coşbuc, cu o voioşie sublimă, la traiste, covoare mari şi mici în mari şi mici, în varietăţi infinite de ţesături, în desene de păsări, flori şi ornamente în roşu, galben, alb şi negru"... Exact aceeaşi imagine te întîmpină, la Tismana, şi astăzi. Pe toate uliţele (nu uliţe, ci străzi, toate pavate sau asfaltate), pe ţărăneştile bănci din faţa porţilor, femei şi fete torc, ţes şi cos de cum dă soarele şi pînă noaptea. Fac covoare, ii, marame, catrinţe, zăvelci, brăcinare, pieptare, fac o mie şi unul de obiecte-podoabe pentru cooperativa „Arta Tismanei", faimoasă la noi, şi nu numai la noi. Lucrul mîinilor femeilor din Tismana se exportă în vreo 30 de ţări. Nu sînt, se spune, aceste obiecte-podoabe ca toate cele de felul lor, izvodite în alte părţi. Iile tismănene par nişte manuscrise cu ieroglife ciudate, nespus de suave, brîiele, prin motivele lor, par nişte ritualice însemne al căror rost vestimentar e derivat, năframele şi basmalele sînt mai mult decît nişte obiecte de cochetărie feminină. O menţiune specială pentru covoarele, scoarţele şi chilimurile împodobite cu marca locului. Şi nu doar pentru cele populare, ci şi pentru cele de inspiraţie cultă, de mînăstire sau de conac, ce leagă zona etnografică a Tismanei de acel fabulos Orient Mijlociu, maestru în arta războiului de ţesut şi a gherghefului. Aceste scoarţe sînd decorate cu motive feerice şi culori somptuoase, dar totul e de o indicibilă armonie, fiindcă meşterii, adică ţărăncile, au ştiut să păstreze rigoarea tradiţională a stilizării, cum şi codul cromatic sever, apărat aici ca şi un tezaur sacru. Cooperativa a început cu numai 27 de lucrătoare, azi are cîteva sute. Lîngă obiectele de inspiraţie strict populare, păstrînd pur un canon de artă decantat prin veacuri, lucrate cu materiale tradiţionale (pînză topită, arnici şi aba fabricate după vechile reţetare rustice), cooperativa mai face şi piese vestimentare adaptate gusturilor moderne şi cerinţelor specifice ale unor pieţe externe. Deci nu numai trăişti din păr de capră, ci şi elegante genţi doar cu inserţii de păr de capră, nu numai cojoace, ci şi originale mantouri, deduse doar din bătrînescul cojoc. Frumuseţea acestor piese le face extraordinr de căutate. Clienţii străini, ni se spune, se bat pe ele, plătind fără să se tocmească sumele deloc mici pretinse de aceşti întreprizi gorjeni.

„La Tismana într-o grădină" înfloresc grădini, case frumoase, monumente ale vechimii şi monumente ale noului ev, înfloreşte arta. Înfloresc, pe un pămînt al tradiţiei, nişte surprinzătoare flori ale noului,nişte plăsmuiri ale căror înfăţişări — deşi ades insolite, ca orice lucru nou — le simţim totuşi, profund, ale noastre.

ILIE PURCARU ■

AMURG

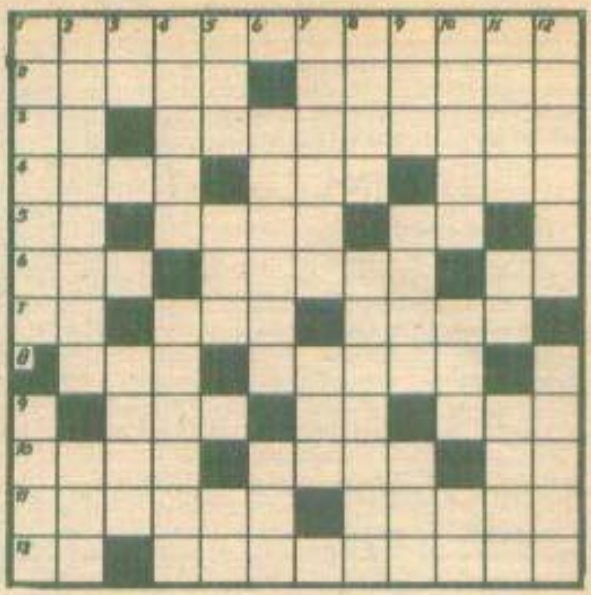

ORIZONTAL: 1) Unul dintre maeştrii care întruchipează idealul de universalitate al Renaşterii italiene (1475—1564), realizatorul sculpturii alegorice „Amurgul" (Buonarroti). 2) „Amurg...", titlul unei poezii din volumul „Plumb" de George Bacovia... — ...şi încă un „Amurg" din acelaşi volum. 3) Radu Şerban — „Amurgul...", roman istoric de Mircea Constantinescu (nom.). 4) Străjuiesc pleoapele — Oraş în Japonia — Rîvnă. 5) Ion Rădulescu — „...conversaţiei", roman de Ileana Vulpescu care începe cu versul „Ce vînăt amurg..." — Precum. 6) Instrument de muzică populară românească — „Amurg de...", lied de Bogdan Moroianu, pe versuri de George Bacovia — Nota diapazonului. 7) Elena Roman — Trinitrotoluen (abr.) — Oscior. 8) Insulă în Marea Mediterană — Poet care a evocat un „Amurg marin" (vol. „Primăvară cosmică"; Ion). 9) Taler — Acut! — „Amurgul...", opera care încheie tetralogia wagneriană „Inelul Nibelungilor" (nom.). 10) „...amurgului", lucrare simfonică de Gheorghe Dumitrescu (neart.) — Ghimpe — Sibiu (abr.). 11) „..., forme şi oameni de zăpadă", volum de versuri în care Cornelia Maria Savu a inclus şi poezia „Amurguri" — Pictorul din romanul „Arta conversaţiei" de Elena Vulpescu, care a realizat tabloul „Amurg" (Şerban). 12) Amortizor hipic — Pictor român (1850—1882), care a transpus pe pînză imaginea unui „Călăreţ în amurg" (Ion).

VERTICAL: 1) „...de stat în amurg", tablou din creaţia lui Ion Andreescu — Precede amurgul. 2) Amurg — Frîntură de timp. 3) Cont (abr.) — „...fără amurg", volum de versuri din creaţia lui Ioan Meiţoiu (sing.). 4) Pădure ecuatorială sau tropicală umedă — „Amurg în...", încă un lied de Bogdan Moroianu, pe versuri de George Bacovia. 5) Sigla pentru Comisia economică a O.N.U. pentru Europa — „Călătoria lui Siegfried pe...", prolog la opera „Amurgul zeilor" de Richard Wagner — Plantă textilă. 6) Aprobată prin vot — Miazăzi. 7) Transformare, metamorfoză (fig.) — Promontoriu. 8) Eroină din piesa „Douăsprezece ore înainte de amurg" de Cristian Munteanu — Amuzante. 9) Poet român, autorul poeziei „Vis în amurg" (vol. „Cer înfrunzit"; Petre) — „...părintească în amurg", poezie de Nicolae Tăutu (vol. „Itinerar liric, George Enescu") — Nicolae (dim.). 10) Soţia lui Marin Vuia din piesa „Reţeta fericirii" de Aurel Baranga, care găseşte că „amurgul mă linişteşte, mă împacă..." — Rîu în R.S.F. Iugoslavia — Traian Stănescu. 11) Trîndăvie — Locotenent (abr.) — Nereuşită. 12) Eroina nuvelei „Amurgul" de Anişoara Odeanu (Savopol) — Oraş transilvănean.

Dicţionar: OTA, TNT, ESO, HILEA, ECE, GOT, UNZ.

ADAM STOICA - Bucureşti

SPECTRUL FOAMEI CIRCULĂ ÎN LUME

Printre naţiunile lumii bîntuite de spectrul foamei, 24 sînt state africane. Această nenorocire provocată în bună parte de seceta dramatică din anii 1973—1974 s-a accentuat de-a lungul anilor, datorită tăierii pădurilor pentru obţinerea lemnelor pentru încălzit sau bucătărie, sărăcirea solului. Pentru că o nenorocire nu vine singură, norii de praf ridicaţi de vînt nemaifiind opriţi de copaci, împiedică rarele căderi de ploaie. Consecinţa: deşertificarea unor regiuni întregi şi condamnarea la moarte prin înfometare a milioane de oameni. În taberele militare, familiile au o situaţie ceva mai bună, lor distribuindu-li-se, sporadic, cîte 75 kg cereale pentru o lună. Copiii suferă de diaree, boli de ochi. Subnutriţia crescută le-a deformat oasele corpului lor scheletic. La vîrsta de 5 ani ei au greutatea unui sugar şi aspectul unui bătrîn. Creierul lor este deteriorat, iar lipsa proteinelor va face din ei handicapaţi mintal pe viaţă. Această generaţie infirmă compusă din milioane de indivizi să fie un dureros semnal de alarmă adresat guvernelor şi organismelor care pot înfrunta şi remedia acest început de distrugere a omenirii.

CANTINELE ŞI ROBOŢII

Centrala industrială V.E.F. din Riga, specializată în producţia de aparate de radio, staţii telegrafice şi telefonice, a conceput şi dat în folosinţă nişte roboţi cu care a fost înzestrată cantina întreprinderii. Roboţii lucrează la bucătărie, ajută la servirea mîncărurilor, spală vasele. Datorită lor, şi-a unei reţele largi de bufete şi cantine, muncitorii întreprinderii pot servi în mod rapid un prînz gustos compus din patru feluri de mîncare. Un computer pe baza unor norme alimentare fundamentate ştiinţific alcătuieşte cam 2 000 de variante de prînzuri complete. O listă de bucate aşa de bogată te pune în încurcătură. Poţi rămîne chiar flămînd, neştiind ce să alegi.

ANECTODE DIN TOATĂ LUMEA

● Într-un bar parizian, un tip, care a băut cam mult, abia își mai ține echilibrul. Un cetățean se apropie de el și-i zice:

– Ai d-ta idee că alcoolul distruge anual peste douăzeci de mii de francezi?

– Ce-mi pasă! Eu sînt belgian...

● La frizer: mi se pare că am avut odată onoarea să vă rad.

– Nu, răspunse clientul. Cicatricea am căpătat-o în timpul războiului.

● – Vă rog, doamna Popescu este acasă?

– Care, că sînt două surori?

– Aceea care are un frate la Bacău.

● – Mamă, iar m-am certat cu logodnicul meu. Care din noi trebuie să facă unele concesii celuilalt?

– Înainte de căsătorie, tu; după aceea, natural, el.

● – Dragă vecine, liniștește-ți cînele. Aseară a lătrat atît de tare, încît fiica mea a trebuit să renunțe la lecția de pian.

– Scuză-mă, domnule, dar fiica dumitale a început prima.

● Soția bandajează capul soțului, spart de o oală aruncată de ea, și spune: Ce te-ai face tu fără mine?!

● Doctore, nu vreau să mă menajezi. Vreau adevărul: am vreo șansă?

– Sigur că ai. În boli ca ale dumitale, statistica spune că scapă unul la sută, iar eu am tratat nouăzeci și nouă de oameni, care au murit toți. Vezi, dară...

● Am primit cadou un cîine de pază extraordinar, se bucură un cetățean. Ce liniștit sînt noaptea. Dacă aud vreun zgomot, noaptea, e suficient să mă duc la cușca lui și să-l trezesc, că imediat începe să latre.

● O londoneză îl întreabă pe directorul băncii locale: Am deschis un cont comun cu soțul meu; aș dori să scot o sută de lire, dar numai din jumătatea lui. Se poate?

● Un gentleman îi spune întristat amicului său: Din prima zi de căsnicie am hotărît că nu voi spăla vesela de unul singur. De-atunci, iată ce facem amîndoi: eu o spăl, iar soția mea o lasă la uscat.

● O mamă își mîngîie fiul: Adormi repede puișor, și dacă ai nevoie de ceva la noapte, cheam-o pe mama; tata va veni imediat.

● Logodnicul: Nu am curajul să-i mărturisesc tatălui tău datoriile mele.

Logodnica: Ce lași sînteți voi, bărbații! Nici tata nu are curajul să ți le spună pe ale lui.

● Doi turiști stau de vorbă:

– Este foarte greu să te hotărăști cînd să vizitezi Londra, spune unul dintre ei. Acolo sînt opt luni lungi de iarnă și patru de timp mizerabil.

● Familia pleacă în excursie cu mașina. Deodată, soția strigă:

– Stai! Trebuie să ne întoarcem! Am uitat să scot fierul din priză.

– Nu ne întoarcem!

– Dar o să izbucnească incendiul!

– N-o să fie nici un incendiu, fiindcă am uitat deschis robinetul la baie.

● Directorul unei întreprinderi primește în serviciu un nou salariat și-l întreabă cît timp a stat la instituția de unde vine.

– Patru ani, răspunde cel întrebat.

– Bine, și de ce ai plecat?

– A fost o amnistie.

● În compartimentul unui tren intră un vînător și-și așază arma pe genunchi, cu țeava îndreptată spre vecinul său, care-i atrage atenția:

– Luați seama să nu se descarce!

– Nu-i nimic, pot s-o încarc din nou!

● Un reporter curios a întrebat-o pe o artistă de cinema:

– Cum vă explicați că bărbații la treizeci de ani arată mult mai tineri decît femeile la aceeași vîrstă?

– Foarte simplu, răspunse artista zîmbind. Pentru că femeile la această vîrstă, de obicei, sînt mai mari cu zece ani.

● John este amendat de judecător cu 1020 de dolari, pentru că și-a bătut nevasta și soacra.

– Nu înțeleg de ce această sumă? întrebă acuzatul.

– O mie de dolari, domnule, este amenda pentru bătaie, iar 20 este impozitul pe distracție, prevăzut de legile țării noastre.

● – Regret, dar nu pot să pun diagnosticul maladiei dv. Cred că de vină este alcoolul!... spune medicul pacientului.

– Nu vă faceți probleme, domnule doctor. Am să vin cînd o să vă treziți.

● Tatăl mergea cu băiețelul lui, în vîrstă de 4 ani, pe stradă. La un moment dat trec pe lîngă un buldog.

– De ce te strîmbi și scoți limba la cîine?, întrebă sever tatăl.

– Dar el a început întîi...

● – Ce va deveni fiul dv. cînd va termina studiile universitare?

– Cred că octogenar, suspină tatăl.

● – Numai gimnastica suedeză te menține sănătos și prelungește viața.

– Dar strămoșii noștri nu făceau gimnastică suedeză și totuși erau sănătoși.

– Sănătoși, sănătoși, dar vezi că au murit toți!

● Un ziarist se adresează unui cunoscut arheolog care, în timp ce citea o inscripție, dădea semne de nervozitate:

– Ce v-a supărat, profesore?

– Prea multe greșeli de ortografie.

● La un restaurant, un client comandă două ouă fierte. Altul de alături, zice:

– Să-mi dai și mie două, dar vezi să fie proaspete.

Chelnerul (la bucătărie): Patru ouă fierte; două să fie proaspete.

În românește de GH. BRAȘOVEANU

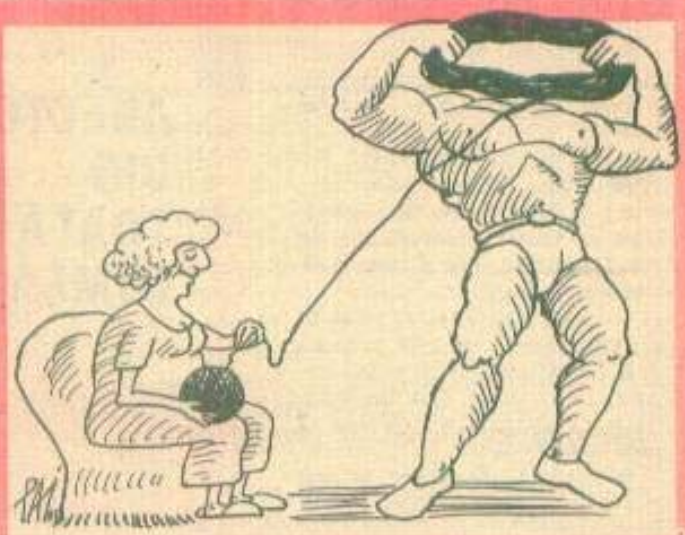

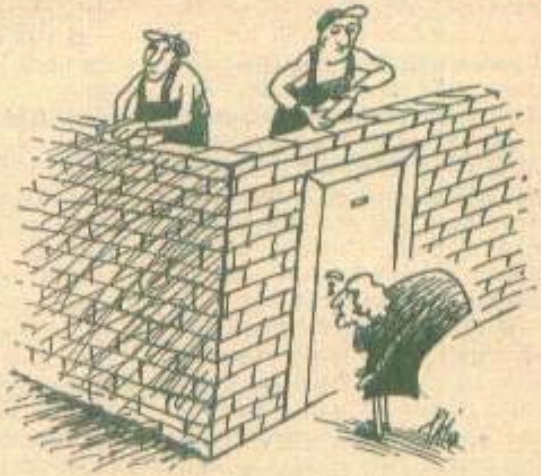

raCul

IULIAN PENA-PAI ■

FLUCTUAŢII

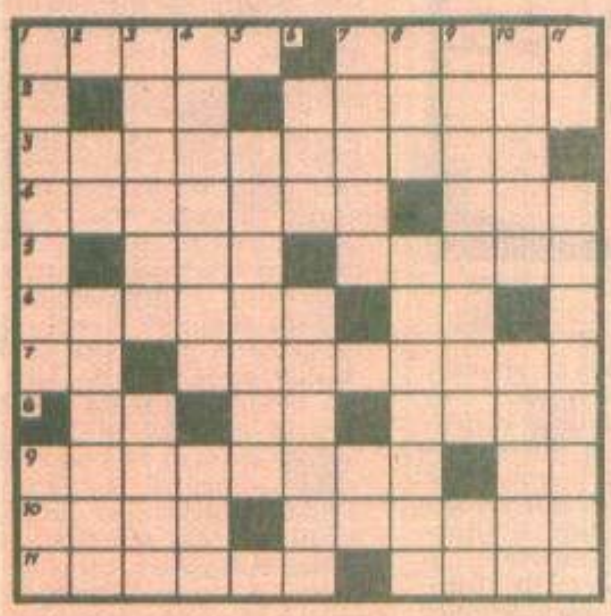

ORIZONTAL: 1) Grafică... de nota şapte — Probă de examen la arheologie. 2) Contor central! — Preparat... de panificaţie. 3) Regulament de ordine interioară. 4) Număr de legătură (pl.) — Termen de comparaţie. 5) Punguţă de piele — Tratate de hidroameliorații (sing.). 6) State vechi (sing.) — Conţinut într-un anume sens! 7) Trenă la femei! — Primite de la început în sînul familie. 8) Indicativ de companie — Vîrf de iridiu! — Subţire de obraz (pl.). 9) Apariţie meteorică... spectrală — Unitate... de frunte. 10) Ţinută la foc — Vorbă de ruşine. 11) Cotidianul trecător — Fruntaşe... deschizătoare de drumuri noi.

VERTICAL: 1) Atributele unor compoziţii reuşite — Punctul terminus. 2) Terminale la computer! — Manifestare scăpată de sub control. 3) Oficiu de recepţii la externe— Rămase din trecut. 4) Transmisii directe ale unor curse sportive — Indicaţie de înalt nivel. 5) Fiare care îţi fac părul măciucă (sing.). 6) Ambarcaţiune cu opt rînduri de rame — Colac oriental de calitate... superioară. 7) Post de televiziune cu emisiuni în reluare — Primele... efecte... ale eficienţei! 8) A simţi răul — Intermezzo de la munte la mare (pl.). 9) Strînsă în curte — Comprimat de odinioară. 10) Pus în funcţie — Certificate de vaccinare. 11) Atacat pe extreme! — Subiect de tratat (p.).

Dicţionar: COX.

DINU HULUŢĂ

— Bacău

AŞA O FI...

ORIZONTAL: 1) Golul victoriei... — Termen insuficient lămurit (prin definiţie!). 2) Mamele... viţeilor — Transmisiune sportivă în direct (pl.). 3) Vas aparţinînd serviciilor militare — De bun augur la casă (od.). 4) Bun de sămînţă — Face prinsoare. 5) A lucra pe rupte. 6) Legătură de rudenie — Elemente comune la balcon şi la avion! 7) Călătorie de nuntă în luna de miere — Iscată din senin. 8) Mină de creion! — Roman în ediţie princeps. 9) Un om cu multe însuşiri... în propriu — Figurează în top. 10) Tras de limbă.

VERTICAL: 1) Vine în gît. 2) Păstrează măsura — Trecut în lumea celor drepţi. 3) Articole de tratat — Urmări... grave! 4) Ultimul loc pe podium — Carte cu poze pentru toată lumea. 5) Un rînd de mese — Gol înscris la păianjen! — Face parte dintr-un cerc. 6) Lasă de dorit. 7) Vine pe la gene (pl.). 8) De-asta n-are ursul coadă (pl.) — Întrecere pe calea undelor. 9) Bază de irigaţii — Abatere de la calea cea dreaptă. 10) Renaşterea în cultura universală.

Dicţionar: LAR.

DAN ROBERT GIUCLEA

— Alexandria

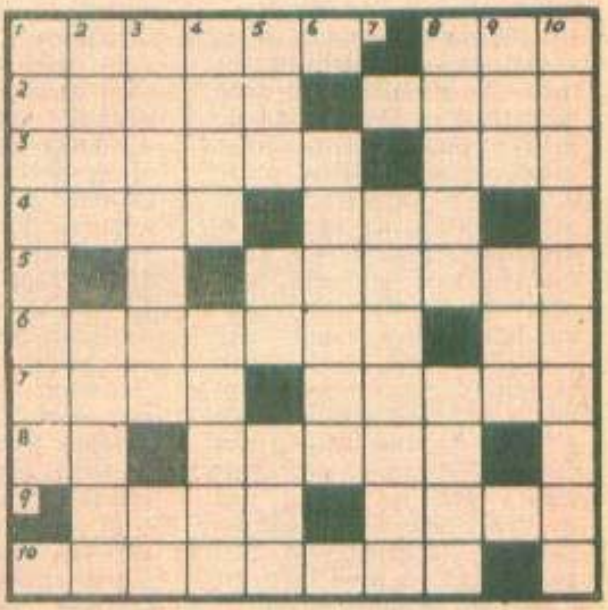

Bomba de la MIZIL

Bietul Leonida Condeescu! Ceea ce Caragiale i-a dat cu o mînă, i-a luat cu alta. I-a făcut numele vestit, dar l-a desfiinţat prin ridicol. Şi, altfel, se zice că era un om harnic şi neobosit primarul Mizilului, dar precis că aparţinea acelei categorii de oameni care-şi păstrează la maturitate o doză de nealterată copilărie. Îşi iubea oraşul la nebunie şi în încercarea de a-l face cunoscut cît mai multora, de a-i aduce numele în atenţia lumii, a rămas celebră surprinzătoarea lui stăruinţă de a interveni ca expresul Berlin-Bucureşti să oprească şi în gara Mizil. Într-o călătorie atît de lungă ce mai conta un minut în plus sau în minus? Apoi, după ce-şi văzuse visul cu ochii, s-a zis că ar fi luat drumul Capitalei, ca să-şi desăvîrşească succesul, să-i convingă pe mai marii căilor ferate de a se îndura să lase să se scrie pe tăbliţele trenului Bucureşti-Berlin-via Mizil. Însă asta, dincolo de ceea ce scria amicul său Caragiale, nu se poate şti chiar sigur dacă i-a trecut sau nu prin minte inimosului Leonida. Şi parcă am citit pe undeva că pînă la urmă bietul om a murit călcat de tren. Dar ce formidabilă bucurie şi ce aleasă mîngîiere ar fi fost pentru copilărosul primar dacă ar fi putut să citească, mai în anii din urmă, cum într-un articol din Flamura Prahovei, semnat de Horia Dobrian, se aduceau dovezile incontestabile că numele Mizilului s-a răspîndit de-a binelea, la un moment dat, în auzul lumii întregi, prin dezvăluirile făcute într-o şedinţă a Tribunalului militar internaţional de la Nürnberg de către Erwin von Lahousen, adjunct al amiralului Canaris. Între atentatele peste primejdia cărora Hitler a trecut, ajutat de un noroc orb, ca gîsca prin apă, unul a contat pe o maşină infernală făcută, ei bine, chiar la Mizil. Prologul aşa-zisului dosar „Mizilflasche" s-a produs însă undeva, departe, pe frontul de răsărit, după înfrîngerea de la Stalingrad. Adepţi ai unei păci imediate, ofiţerii superiori germani ce alcătuiseră grupul complotiştilor, sub conducerea generalului-maior Hans Oster, au pus la cale fabricarea unei bombe cu explozie întîrziată şi plasarea ei în avionul cu care Hitler făcea inspecţii pe front. Şi cum tocmai atunci, pe la mijlocul lunii martie 1943, se hotărîse deplasarea la Smolensk, unde Hitler venea destul de des, a unor avioane germane ce se aflau la Mizil. Erwin von Lahousen şi cîţiva complici au profitat de norocoasa împrejurare că fuseseră trimişi să supravegheze operaţia de transfer. În deplină discreţie, într-un atelier al bazei aeriene de lîngă Mizil ei au confecţionat bomba care pe dinafară avea înfăţişarea banală a oricărei sticle de şampanie Mott. Şi cum textul reclamei suna chiar astfel, „Şampania Mott, peste tot ", la 13 martie, după ce Hitler inspectase cartierul general al lui von Kluge, de la Smolensk, cu puţin înainte ca el să dea semnalul de plecare un locotenent s-a apropiat de avion şi l-a rugat pe aghiotantul Kaiser să ducă din parte-i o sticlă de şampanie unui văr ce lucra chiar la Marele Cartier General. În 30 de minute ar fi urmat ca sîrma aflată spre gîtul sticlei şi legată de un material detonabil să fie corodată de un acid puternic şi, în clipa cînd s-ar fi rupt, să fie deblocat percutorul şi să de declanşeze explozia. Însă, din întîmplare, sticla a fost aşezată cu gîtul în jos. A fost de-ajuns ca avionul să-şi vadă nestingherit de drum. Acidul a urcat spre fundul sticlei, n-a mai atacat sîrma şi mecanismul n-a mai funcţionat. Ajuns la destinaţie şi văzînd că nu poate descoperi nici un văr al locotenentului din Smolensk, pentru a-i înmîna darul, aghiotantul s-a hotărît să bea cu cei din preajma lui un pahar de şampanie. Dar mirosul greu, de acid, a făcut să le explodeze în minte gîndul că aveau de-a face cu o bombă în toată legea. Aflînd toată tărăşenia, Hitler a făcut cum era de aşteptat, o criză de furie şi a cerut pedepsirea vinovaţilor. Însă dosarul „Mizilflasche" a fost muşamalizat, pînă la urmă, de Himmler. Iar cînd s-a vorbit despre el, iarăşi, la Tribunalul de la Nürnberg, Mizilul a fost citat, bineînţeles, de toate marile agenţii de presă internaţionale.

Şi parcă nu putem încheia aceste rînduri fără a spune că, între timp, oraşul, al cărui destoinic primar este astăzi Mielu Codescu, a făcut ca numele lui să înainteze, în atenţia lumii, mai degrabă prin produsele lui industriale, în special cele fabricate la vestita întreprindere Relaxa, ori prin renumitele vinuri ale podgoriilor lui. Asta fiind singura cale pe care, într-adevăr, se poate ajunge departe.

DUMITRU ELIADE ■

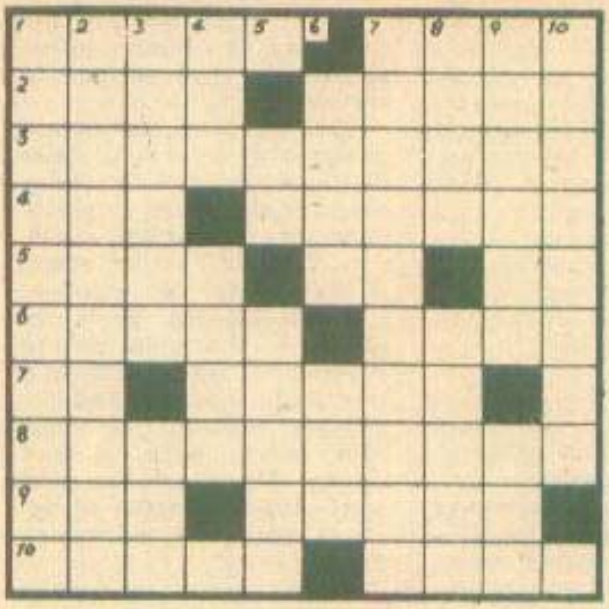

HAI LA JOC!

ORIZONTAL: 1) Joc popular pe motivul „un trifoi cu patru foi" — Finiș dramatic. 2) Raport de gardă — Nu suportă golurile de aer. 3) A luat-o pe pielea lui. 4) Comună în Franța — N-are a face (pl.). 5) Se simte în largul ei — Esență de carpen! — Sînt bine aici! 6) Echipament pentru joc... bărbătesc — Estrada pentru... amatorii de altădată. 7) Stop în centru! — „Foaie verde de pelin" (masc.; pl.). 8) Sînt mascați și... mieroși în felul lor. 9) Suprafață! — Ținută-n unghii. 10) Una la botul calului — Probă de îndemînare cu multe puncte de control.

VERTICAL: 1) Cerc de cartografie (pl.). 2) Reproducere sonoră. 3) Mic satelit al lui Mercur — Tip de societate. 4) Vîrf de șut (reg.) — Cuprins de cîrcei. 5) Tip de prioritate — Certificate de vaccinare. 6) Joc de cupă — „Chemarea necunoscutului". 7) Intră în prima divizie. 8) Echipamente de protecție pentru oamenii care s-au ars odată — Formații periferice cu reputație îndoielnică. 9) Arme ascuțite pentru... toreadori — Tăiat cu briciul. 10) Drept... de neparticipare (pl.).

Dicționar: AME.

ȘTEFAN CIOCIANU
— Brăila

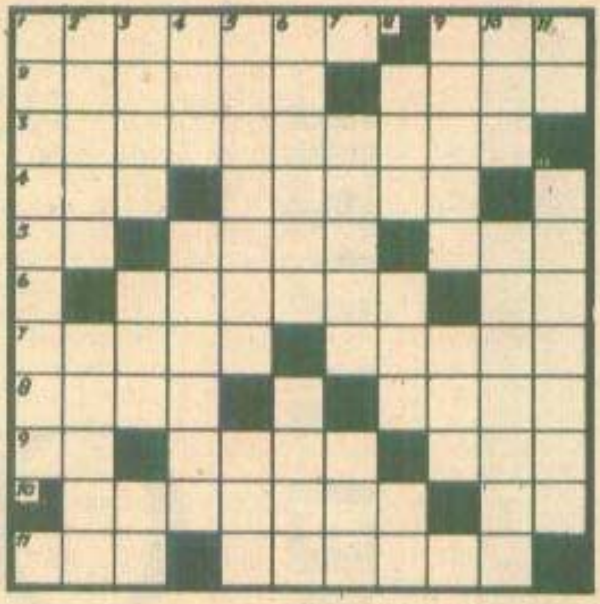

RELIEF

ORIZONTAL: 1) Și-au luat valea — Depresiune mare. 2) Reținere de care nu ține seama cel ce alunecă pe o anumită pantă — Scobitură plină cu apă. 3) Își iau valea în viteză. 4) Peșteră în R.S.F. Iugoslavia — Netedă ca-n palmă. 5) Apă fără pește! — O seară care poate fi pe deal — Jur, împrejur (reg.) 6) Cîmpia ISLAZ — 2—3 geologi! 7) Groapa cu surprize — Înălțimi în Orientul Mijlociu. 8) Mai nimic — Țîșnește din scoarță. 9) La deal! — Ca o stîncă (masc. pl.) — Se înalță la țară. 10) Șanț artificial (pl.) — Unde se termină o cîmpie! 11) Prăpastie... mică — Scoarță.

VERTICAL: 1) Rău de munte (fem.). 2) Un fel de crater care fumează — Se grăbește la vale. 3) Ducere de rîpă — Specific pentru o întindere liniștită — Vîrful Ruscăi! 4) Șa și pisc în Dolomiții italieni — Intrată în pămînt. 5) Depresiune a OMULUI — Tip de scut minier. 6) Cîmp de luptă — Piatra montană. 7) Mofturi... pescărești — Localitate în Somalia. 8) Deșertul Gobi — Dat la jumătate — Sfîrșitul unui defileu! 9) Săpătură în scoarță — Idilă neterminată! 10) Rău în Nigeria — Movilă în vechea Moldovă. 11) Susținătoare a Rapidului (abr.) — Munți... albi.

Dicționar: PEC, JIR, CIR, ANP, IET, GOV, EMI, OLI.

LIVIU POPESCU
— Craiova

LA FRIZERIE
(monoverb cu încastru anagramat: xxxxOxxx)

MIHAI OLARU
— București

DIN FIZICĂ
(rębo eliptic anagramat: 6 + (5) = 10)

VIOREL BUDUROI
Pitești

S-A ÎNTÎMPLAT LA ORĂȘTE

PROPRIETARUL UNEI ILUZII

O femeie stă cu brațele încrucișate și-i zice bărbatului ei care se chinuie îndărătul ochelarilor.

— Uite, bă, că dărîmă casa nebunului!

Casa nebunului e veche, solidă și frumoasă din cale afară. Pe peretele din stînga porții nebunul a pus o placă de marmură albă. Unul din echipa de demolări o întreabă pe șefă ce scrie pe placă.

— Bietul om și-a scris numele, și-a făcut și el o placă d-aia comemorativă.

— Ce-i aia comemorativ, întreabă el.

— Să te țină minte oamenii, răspunde ea.

— Nu era întreg la minte, zice vecina de peste drum, legănîndu-și trupul ei de rață.

Măcăne mereu. N-are nici o îndoială. După mintea ei lumea a fost făcută prost și ar trebui împărțită și reajustată după chipul și asemănarea sa.

— Sigur a fost nebun, îi ține isonul bărbatul său. Numai necazuri ne-a făcut.

— Ce necazuri?

— Pentru că era nebun! Ce, n-ai văzut, a făcut statuie în curte și-a pus rachetă pe ea, și-a scris și pe casă, ca să vadă lumea că-i mare și făcea iesperențe. Și ce făcea? Bubuia și umbla iarna în sandale, săracu, ce, dom'le, ăștia-s periculoși, nu înțeleg de ce nu l-au dus la Zam, acolo putea să-și facă ce voia, și rachete și paiete.

— Și nebunul unde-i?

— A murit acum trei ani, zice aceeași femeie cu un ton de parcă ar fi spus cuiva că a pierdut doi lei.

— Nu-i ăla pe care n-a avut cine să-l înmormînteze și l-au dus trei oameni de serviciu?

Toți sînt convinși că era un smintit, un vai și amar de capul său. Ani la rînd a locuit în altă parte, la Hunedoara sau pe aproape zic ei.

— Pe urmă l-au dat afară. A stat numai cu maică-sa, o femeie bătrînă. Și ea era sărită, se ducea în pivniță și făcea spiritism, zice cața, trimițîndu-și bărbatul să dea găinilor grăunțe. Și după ce-a murit baba, a trăit singur. Nu ne dădea nici bună ziua și noaptea se învîrtea prin curte și lucra cu dracu'.

Femeia aceea vorbește de parcă ar fi nemuritoare. Și numai proștii se cred nemuritori. Gîndul că într-o bună zi ei vor stăpîni lumea și vor avea dreptate mă cutremură de fiecare dată.

Toată această poveste nu este literatură. S-a petrecut în luna august a acestui an. O rememorez perfect. Intru în curte. O femeie cu părul alb vinde ultimele lucruri din casă. Un lighean — 10 lei, o țeavă — 40 de lei, o măsuță — două kilograme de roșii sau 50 de lei. Femeia stă pe o ladă plină cu șuruburi și mănîncă de pe un ziar întins pe o altă ladă. Doi copii în pantaloni scurți, puțin nedumeriți, au aflat vestea demolării și stau nedumeriți în pragul ușii și spun:

— Tanti, ne lăsați și pe noi să vedem rachetele?

Tanti cu gura plină le face semn cu mîna și le zice:

— 'ta, le-or dus dracu' la muzeu.

Copiii pleacă dezamăgiți. Nu mai pot vedea rachetele nebunului, nici farfuriile sale zburătoare, nici planșele, nici schițele, nimic. Casa e goală, ca un mormînt. Doar cîteva lăzi cu piese, zeci de sticle pline cu substanțe și sute de dosare legate cu sfoară, numerotate și aruncate prin lăzi. Parcă omul acela s-a pregătit să moară.

Cei de la demolări încă așteaptă. Cică în casă ar fi substanțe explozive. Mai a-

par cîțiva care vor să cumpere lemnul, cărămida și țigla. Cineva o învață pe noua proprietară o șmecherie. În calitate de moștenitoare are dreptul ca ea să cumpere prima și apoi ar putea să le revîndă la un preț mai bun. Bruse femeia se schimbă. O lasă mai încet cu nebunul. Iese la poartă și zice:

— Aici sînt documente secrete, mă cioarilor, care intrați o pățiți.

Oamenii de la demolări nu insistă. Cuvîntul secret îi sperie puțin. Pe o căldură de 30 de grade numai de muncă nu le arde.

Un contabil sau hîrțogar, un munte de om, viclean sau timp, are și el o părere creatoare:

— Trebuie anunțată securitatea statului. Dacă sînt explozibili sau substanțe toxice? zice el.

Toți îi țin isonul. Să nu mai miște nimeni și să fie anunțate miliția și securitatea statului. Nebunul a umblat cu tot felul de substanțe și-i pericol de explozie. Cei de la demolări se bucură.

— Auzi dom'le, la ce-i zbura lui capu', la rachete și la ozeneuri?

Directorul întreprinderii de gospodărire orășenească, inginerul Silviu Oprescu, e un om cu bun-simț.

— Eu nu mă pricep la rachete și la ozeneuri, dar toate trebuie luate și depozitate la muzeu. Demolarea e demolare, e decret și cu asta basta.

Sosește un multicar și cei de la muzeul de artă populară încarcă rachetele, ozeneurile, planșele, o parte din dosare și din cărți și pleacă. S-a făcut amiaza și oamenii din echipa de demolare n-au chef să înceapă. Unul singur, un băiat blond, ia o rangă și desprinde placa de marmură din peretele de la stradă. Pe ea scrie „*În această casă s-au inventat și construit — prioritar pe plan mondial — rachetele moderne Udovil 1942 de către Nicolae Văideanu din Orăștie*". Unul la place de jos și rîde.

Echipa își preia atribuțiile. Pătrunde în curte. Cîțiva brazi argintii sparg bolta de viță. Intrarea în casă se face printr-un cerdac rezemat pe stîlpi din cărămidă. Dintr-un hol mare se intră, la stînga, în bucătărie, la dreapta în fosta bibliotecă iar înainte, în muzeu. Muzeul avea două camere. Fiecare cameră avea la ușă un sistem de închidere care se cupla printr-o simplă mișcare a unei pîrghii. Apăsai pe ea și bare groase de oțel intrau după helciuge. Între bucătărie și ultima cameră fusese o ușă. Proprietarul a zidit-o și a tencuit-o singur, lăsînd în perete o nișă peste care a pus patru stîlpi vopsiți în maro și lăcuiți. Printr-un mecanism complicat stîlpii se roteau și creau accesul la documentele secrete închise în nișă. La prima privire și chiar la o cercetare atentă stîlpii păreau a face parte din structura de rezistență a clădirii și arătau ca puși de la construirea imobilului. Pe o coală albă căzută pe jos se vede o ștampilă roșie. Cineva o ridică, o citește cu glas tare și zice, i-auzi dom'le. „*Expoziția de aeronautică și tehnică spațială Nicolae Văideanu, Orăștie, str. Eroilor 32, România*". Ce-i trecea lui prin cap? zice și lasă hîrtia să zboare ca un fluture rătăcit peste o imagine dezolantă de sfîrșit de lume. Pe lîngă text, ștampila mai are o parte cu desene, cu o rachetă și trei O.Z.N.-uri, toate îndreptîndu-se spre cer. Din expoziție n-au mai rămas decît vreo cîteva rachete mici, strunjite din oțel, groase de 15 milimetri și lungi de-o palmă. Toate celelalte, inclusiv racheta de pe postamentul din curte au fost luate. Planșele reprezintă desene și schițe de rachete. Unele dintre ele, lungi de trei metri, au fost întinse pe panouri care n-au încăput din cauza tavanului. Panourile au fost îndoite la 90° și astfel au putut fi expuse în încăpere. În rest, peste tot nu sînt decît lăzi cu șuruburi, cu piese ruginite, lăzi cu sticle, cărți și dosare. În hol și-n muzeu și-n bibliotecă tavanul e acoperit cu steluțe și globuri argintii, cu beteală și vată, cu luminări colorate și fotografii de artiști tăiate din reviste. Vrei, nu vrei, imaginea de balamuc te copleșește. Și-n adîncul tău ceva începe să se clatine, să se dărîme. Grădina e o simplă grădină părăsită. Dar în clipa demolării capătă o tristețe aparte. Magazii mari, acoperite cu țiglă, cu ziduri groase și umede, cu ușile putrezite ascund tot felul de fragmente de mașinării, de piese, tuburi, cotețe goale, folosite cîndva la creșterea iepurilor, pomi viguroși, sufocați de buruieni agățătoare, meri devastați de copiii din cartier, pruni încărcați cu fructe putrede pe jos, viță de vie întinsă prin pomi și smulsă pentru a ajunge la strugurii necopți, două posibile rampe de lansare, o instalație defectă pentru apă, o intrare spre pivnița umedă și întunecoasă unde doarme același soi de aparatură ruginită. Imaginea e dezolantă, e munca de-o viață a unui om despre care se spune că a fost nebun. Nebun sau normal, el le-a ținut pe toate și după moartea lui nimicul cu gura lui încetă dar sigură și-a pus florile ruginii și-ale putrezirii peste tot.

Un om a trăit cîteva decenii numai și numai pentru rachete. Tot ce-a avut mai bun în viață a investit în ele. Casa, pentru care s-a judecat, în loc să-și facă din ea un loc de odihnă, a transformat-o într-un muzeu. Toate micile sale venituri le-a cheltuit pentru rachete, pentru confecționarea unor machete și pentru experiențe. Întru gloria acestor obiecte stranii, simbol al cuceririi necunoscutului și al morții, în curtea casei sale a ridicat o statuie. Pentru ele a făcut micul muzeu aerospațial, pentru ele s-a chinuit să organizeze o expoziție. Acum muzeul, statuia, placa comemorativă și casa nu mai există. Prin acel loc va trece singurul bulevard al orașului Orăștie. Cine a fost Nicolae Văideanu? Omul a trăit o frumoasă iluzie? Chiar a trăit patru decenii cu gîndul numai și numai la rachete și tot ce-a mai rămas e doar cuvîntul nebun? Printre lucrurile aruncate prin camere am găsit și-o hîrtie murdară. De pe ea am reușit să aflu

PROPRIETARUL UNEI ILUZII

ceva. Părea să fie o pagină din revista *Știință și tehnică* sau din altă revistă, oricum era un final de articol pe care am reușit să-l copiez în întregime. „Valoarea cercetărilor lui Văideanu va fi apreciată, desigur, așa cum se cuvine de specialiștii din acest domeniu, dar ceea ce este incontestabil este meritul său de a se număra printre pionierii construcțiilor de rachete", semnat V.T. Echipa de la demolări își începuse lucrul. Pe o scară lungă au urcat cîțiva bărbați. Au început cu dezafectarea acoperișului. Mă apropii de maldărele de cărți și dosare, legate cu sfoară sau cu panglici. Vor fi luate curînd. Fiecare dosar are un titlu. „Calcule de construcție ale rachetelor cosmice", „Rachetele cosmice fotonice", „Rachetele cosmice termosolare", „Combustibili pentru rachete". Sînt manuscrise sau documentare. Nici nu știu, poate că asemenea rachete există sau sînt proiecte ori sînt niște naivități științifice. Între hîrtiile învălmășite peste dosare și cărți mai dau de o fotocopie. O scrisoare de la Paris a lui Henri Coandă. Un scris caligrafic, într-o limbă română impecabilă: „*Stimate domnule Văideanu, Cu plăcere am luat la cunoștință de documentele pe care mi le-a adus domnul Moroianu din partea Dtale. Țin să te felicit nu numai pentru valoarea științifică a ansamblului, dar și pentru stăruința pe care dumneata ai depus-o. Am fost profund mișcat de faptul că mi-ai adresat toate aceste elemente care mi-au indicat cu ce perseverență ai lucrat dumneata la această chestiune atît de pasionantă. Sperînd să am odată prilejul să-ți string mîna, rămîn al dumitale Henri Coandă*". De pe acoperiș cad primele țigle mîncate de ploaie. Cei de la demolări au izbutit să facă o spărtură și acum încearcă să monteze un jgheab lung din scînduri pe care să coboare țiglele bune. Vine un vecin. Îl întreb dacă l-a cunoscut pe Văideanu. Da, zice el. Nu știți ce studii a avut? Vecinul știe: A terminat Facultatea de drept la București. De drept? Sigur; a urmat Facultatea de drept. Atît? Atît! Nu înțeleg nimic. Și totuși, cine a fost Nicolae Văideanu? Am mai găsit o hîrtie, o copie după o emisiune scrisă spre a fi difuzată la stația de radioficare din Orăștie. Autorii textului susțin că N. Văideanu ar fi fost așezat de unii alături de Henri Coandă și Herman Oberth. Am citit asta cu sentimentul că am dat peste o simplă exagerare de provincie. Tot autorii emisiunii de radioficare scriu că în cartea „Maeștrii ingeniozității românești", la paginile 121—122 ar scrie că „*În vremea cînd în Germania hitleristă se puneau la punct, în cea mai mare taină, armele secrete V1 și V 2, în Transilvania, la Orăștie, N. Văideanu lucra tot în domeniul rachetelor, întocmind planuri de execuție pentru rachete cu camere de ardere multiple, precum și mai multe tipuri de turbină de gaz. Meritul lui Văideanu este cu atît mai mare, cu cît lucra cu posibilități tehnice și financiare incomparabil mai reduse decît existau în Germania*". Am venit la București și am căutat cartea. Am găsit cu greu volumul „Maeștrii ingeniozității românești" scris de Dinu Moroianu și I.M. Ștefan. Și într-adevăr, la paginile 121—122 chiar scrie așa. Poate că Dinu Moroianu a vrut să-l ironizeze și atunci i-a povestit lui Coandă și-a scris cîteva rînduri în cartea sa. Poate a considerat că omul merită o recompensă de cîteva rînduri. Oricum, încerc să mă descurc în lumea prăfuită a hîrtiilor dezordonate și-a dosarelor, a caietelor cu 100 de foi, în vreme ce demolarea casei înaintează văzînd cu ochii. Un sfert din acoperiș nu mai există. Chiar îmi vine să spun că omul acesta a fost nebun, dar gîndul acesta se poticnește în clipa în care îmi dau seama cît a tradus. Pentru a vedea ce-au făcut alții, care e stadiul cercetărilor în domeniul rachetelor, Văideanu a tradus zeci de cărți de mecanica fluidelor, de termodinamică, fizică, cărți de Ventou, de Herman Oberth, Vailer, R. Roeder. Călătoria printre hîrtii începe să semene cu o aventură cu totul și cu totul stranie. Dau peste un caiet legat cu coperți cartonate. Are înfățișarea unei cărți de onoare. „O operă titanică, copleșitoare. Cuceriri de seamă ale fizicii, chimiei și matematicii îngemănate de un ilustru savant necunoscut în aripa fermecătoare menită să-l desprindă pe om de pămînt. Impresionați și uimiți de calitățile acestui om minunat și genialele lui realizări. Constatăm slaba publicitate făcută acestei senzaționale expoziții". Semnătura pare indescifrabilă. Oricum, în timp ce prin curte mișună tot felul de indivizi care se grăbesc să ia ce se mai poate lua din lucrurile inutile, eu descopăr că Văideanu a avut o expoziție la București. Ceva mă face să-l bănui că ar fi avut o contribuție la redactarea impresiilor. Sînt prea multe cuvinte mari pentru o expoziție organizată la Observatorul astronomic popular. Oricum, e un semn. Poate că n-a fost chiar așa de nebun. Cei de pe acoperiș se opresc pentru cîteva minute. Căldura îi istovește și cineva le-a adus o găleată cu apă rece. Beau direct din ea și le aud sorbiturile și plescăiturile de plăcere. Pe o altă hîrtie, un fel de notiță autobiografică, redactată tîrziu și cu cine știe ce prilej, Văideanu a scris că după expoziția deschisă la Cluj-Napoca și București, cînd s-a reîntors la serviciul de proiectare al Combinatului siderurgic din Hunedoara, imediat a fost sancționat și mai apoi dat afară. Abia în urma unor memorii și-a unei anchete a fost reangajat, dar numai pentru puțin timp, deoarece din 1 iunie 1970 a fost pensionat pentru limită de vîrstă. Dar ce căuta un jurist la serviciul de proiectare al unui combinat siderurgic? Și ce legătură avea Combinatul siderurgic din

Hunedoara cu rachetele? Un text mai mare intitulat *Cercetări originale asupra motoarelor de rachetă cu camere de ardere multiple, efectuate în România între anii 1940—1944* aparţine profesorului universitar doctor Florin Zăgănescu, un om care vreme de mai mulţi ani a funcţionat ca secretar ştiinţific al Comisiei de astronautică a Academiei R.S.R. *„Spera că va putea concepe şi construi un vehicul aerian capabil să zboare cu viteze superioare celei a sunetului. Deşi acestui scop inventatorul şi patriotul Nicolae Văideanu i-a subordonat întreaga sa viaţă, totuşi se poate aprecia că perioada 1934—1944 a fost poate cea mai fertilă din activitatea sa de pionier al tehnicii rachetelor. În aceşti ani, independent de toţi pionierii rachetelor şi dispunînd de o foarte redusă documentaţie de concepţie şi de nici un fel de documentaţie de construcţie, Văideanu avea să elaboreze soluţii originale pentru ansamblul şi componentele de bază ale rachetei sale UDOVIL-V care conţinea toate sistemele şi părţile principale ale unei rachete moderne cu propergoli lichizi inclusiv turbine de gaz pentru antrenarea pompelor pentru propergolii lichizi"*... Studiul profesorului Florin Zăgănescu are mai multe pagini şi este redactat în stilul unei prefeţe la o carte a lui Nicolae Văideanu ce trebuia să apară la o editură. Cartea n-a mai apărut niciodată. E una din cele legate cu sfoară şi aruncate în ladă. Şi totuşi, cine a fost acest Nicolae Văideanu din Orăştie pe care n-a avut cine să-l înmormînteze? Un bătrîn din echipa de demolare se apropie şi priveşte harababura de metal şi hîrtii. O clipă am sentimentul că se uită după ceva folositor. Şi zice:

— Am auzit că ăsta, cînd era mic, îl ducea mă-sa la biserică şi el nu voia şi-l ducea cu puterea. În loc să se roage, scotea hîrtii din buzunare şi se apuca să facă tot felul de socoteli. Povestesc vecinii lui din sat că s-a apucat să deseneze pe peretele camerii şi

că o făcut socoteli tocmai după ce maică-sa a văruit casa de sărbători. Da' ce căutaţi? Ce viaţă a avut şi ăsta? La ce i-o folosit că o băgat toţi banii în fierele astea?

— Şi dacă îi băga în altceva îi folosea mai mult?

Întrebarea mea îl descumpăneşte puţin.

— Trăia şi el omeneşte, zice bătrînul care cuprinde totul cu o privire în care este şi mirare, şi compasiune, şi puţină nemulţumire.

Pentru el un om obişnuit, care nu e nebun, merge la slujbă, vede de familie, creşte copiii şi sapă în grădină. Asta crede el că e viaţa.

— Poate că e frumos să trăieşti şi altfel, chiar dacă nu-ţi iese nimic. Măcar ştii c-ai încercat.

Părerea mea nu-l schimbă. Ia o piesă mai complicată de pe o masă, o învîrte pe toate părţile, o aruncă într-o ladă şi pleacă. Trebuie să urce pe acoperiş să continue demolarea. Ce-o fi căutat la Hunedoara e greu de aflat. Între hîrtiile împrăştiate se află şi o fotografie a casei sale de la periferia oraşului industrial. Seamănă mai mult cu o baracă sau cu o magazie. Ziua lucra la proiecte şi după-amiaza traducea şi făcea calcule pentru rachete. Trebuie că a fost un om greu de suportat, teribil de dificil. Pe deasupra, mai avea şi ghinion. Într-o zi a dat peste nişte beţivi. Probabil că indivizii, ca să se distreze puţin, l-au bătut de plăcere. Lui i s-a părut că au fost montaţi de cineva. Într-o altă zi, nişte derbedei i-au spart casa, căutînd bani şi lucruri de valoare. N-au găsit şi de ciudă i-au împrăştiat toate

PROPRIETARUL UNEI ILUZII

hîrtiile. Cu altă ocazie, în plină noapte s-a trezit cu doi oameni la uşă care voiau să-i facă percheziţie. A acceptat şi mai tîrziu a aflat că erau doi muncitori necăjiţi din combinat. De ce, s-o fi întrebat el? Şi a devenit suspicios, teribil de suspicios, şi-a început să se gîndească la colegi. Să fi fost mîna unuia dintre ei? Chiar nu mai suportau să-l ştie că lucrează acasă, că scrie ceva şi ei nu pot afla despre ce. Dacă scrie despre ei? Într-o bună zi lui Văideanu i-a dispărut un pix? Tot colegii, şi-o fi răspuns omul, devenind aproape maladiv în suspiciunile sale. Şi dacă a fost adevărat? În fond, de ce l-au dat afară din serviciu? Dacă aveau motive, nu-l mai reprimeau, era liber şi gata. Ce sens are să-l chinui pe un om care te enervează tocmai pentru că nu-ţi face nimic. E greu de aflat adevărul. Între hîrtiile rămase de la Văideanu nu sînt decît vreo cîteva memorii, către Academie, către conducerea Combinatului siderurgic, unul pătat şi rupt pentru reevaluarea pensiei şi unul către primărie. De sus se aud pirîituri şi zgomote de ţigle rupte. O bufnitură puternică e semn că au dărîmat hornul. În memoriul pentru reevaluarea pensiei, redactat în jurul anilor '70—'75, scrie că „el a scris o pagină de glorie pentru istoria ştiinţei româneşti, că cercetările sale ar merita valorificate în practică, că muzeul care îl obligă la cheltuieli ar trebui preluat de către stat, că cercetările sale şi rezultatul lor ar trebui popularizate, că a plătit şase şi uneori zece oameni să lucreze la executarea rachetelor sale etc., drept pentru care cere reevaluarea pensiei. Toate cele din memoriu îmi sînt în parte cunoscute. Parcă le-am mai citit undeva. Mai tîrziu aveam să-mi aduc aminte că aceleaşi lucruri le-au scris şi vizitatorii în cartea de onoare a expoziţiei. Oare chiar ştiau acei oameni intraţi pentru cîteva minute să vadă nişte rachete ce-şi doreşte N. Văideanu? Sau o parte din impresii îi aparţin lui, nu celor care semnează? Greu de aflat. Ajung totuşi la sfîrşitul memoriului pe care îl sterpelesc. Iată finalul reprodus cu exactitate: *„Cuantumul pensiei solicitat pentru toate lucrurile cuprinse în acest dosar ar fi de 7.500 de lei lunar. Am cheltuit mulţi bani cu cercetările aerospaţiale, călătorii, cărţi, traduceri, oameni plătiţi, încercări, materiale, proiectarea şi detaliarea rachetelor. În ultima perioadă, din 1964 pînă în prezent am cheltuit peste 500 de mii lei, avînd 10 oameni ce lucrau şi erau plătiţi de mine. Încă un fapt. Tot timpul cercetărilor mele de circa 4 decenii, mama mea a fost alături de mine, a fost suportul meu material şi moral, a făcut totul pentru întreţinerea mea iar ca recompensă a fost moartea dinsei din lipsă de medicamente şi de bani. Cînd am fost dat afară din serviciu tot ea m-a întreţinut şi eu ce i-am oferit? Cu cele mai alese sentimente de stimă şi consideraţie, Nicolae Văideanu, str. Eroilor nr. 32, Orăştie, judeţul Hunedoara"*. Cînd am citit ce pensie voia, m-am alăturat şi eu oamenilor de pe acoperiş. Cum putea pretinde o pensie care să compenseze necazurile unei vieţi. În plus, ce legătură avea pensia cu preluarea muzeului de către stat şi cu publicitatea pe care o merită invenţiile sale? Probabil că lucrătorii de la oficiul de pensii au citit memoriul, au rîs şi l-au aruncat la coş. Încă un nebun care se pretinde geniu, or fi zis ei.

Ce-o fi lucrat el în perioada de după război? În memoriu scrie că la Hunedoara a venit abia în 1950. Răsfoiesc hîrtiile cu febrilitate, ca un spion care caută documentul esenţial. De pe acoperiş se aude zgomot de scînduri rupte, de ţigle sparte. Pe undeva parcă începe să curgă praf fin de moloz. O scrisoare din 1944 din care lipseşte ultima pagină, conţine printre altele un sfat. Probabil scrisoarea aparţine unui om de ştiinţă pentru că îl sfătuieşte pe Văideanu ca *„pentru desăvîrşirea calculelor inedite pe care le-ai făcut dumneata, pentru perfecţionarea acestor rachete formidabile ar trebui să petreci o bună parte de vreme în marile biblioteci."* Într-o autobiografie, cerută probabil la combinat, Văideanu scrie că după război a audiat cursuri de specialitate la Politehnică, a citit enorm şi a tradus zeci de cărţi. Probabil că e vorba despre aceşti ani. Oricum, în studiul său ce urma să apară ca prefaţă, profesorul universitar Florin Zăgănescu scrie *„În anul 1942 după ce proiectase racheta UDOVILUL V şi unele din principalele părţi ale acesteia, Văideanu a început, cu aprobarea forurilor superioare, proiectarea tehnologică şi construcţia componentelor rachetei şi a turbinelor de gaze aferente acesteia la Întreprinderea „Atelierele centrale Petroşani". Această activitate a continuat pînă inclusiv în anul 1945, deci după ce România, alături de Puterile Aliate, contribuise la învingerea definitivă a fascismului, iar încetarea ei oficială a fost cauzată de cu totul alte considerente decît cele tehnice."* Asta înseamnă că totuşi s-a găsit cineva care să valorifice proiectele de rachete. Probabil că *Atelierele centrale Petroşani* aveau profil militar sau cine ştie, un Văideanu a dat peste un alt Văideanu, un proprietar fascinat şi el de zbor, şi a mers pe mîna primului. S-o fi gîndit că merită să cheltuiască nişte bani ca numele său să figureze în istoria ştiinţei şi a tehnicii. Dar în 1944 Germania a folosit rachetele concepute de Oberth şi Văideanu a pierdut

războiul. În toate cărțile scrie că primele rachete s-au născut în Germania. Atelierele centrale din Petroșani nu au fost singura instituție care a vrut să construiască o rachetă după proiectul Văideanu. Mulți ani mai tîrziu, Văideanu a propus Institutului de meteorologie și hidrologie al R.S.R. realizarea unei rachete meteorologice. A existat și o convenție de colaborare, Văideanu a prezentat proiectul și macheta dar colaborarea a încetat. Motivele sînt greu de aflat. Oricum, de sus, prin crăpăturile tavanului curge molozul și praful. Seamănă cu o dîră de fum rămasă după un avion cu reacție sau după plecarea unei rachete. Între hîrtii, sub două țevi groase, cu robinete și niște duze dau de o copie xeroxată după o broșură intitulată *Udovilul-motor cu viteză de 3200 de km. pe oră*. Broșura e înregistrată și la Biblioteca Academiei R.S.R. la cota 183. 941 și a fost tipărită la Tipografia Putna, în București, pe str. Mihai Vodă nr. 8, în anul 1942. Textul broșurii cuprinde o descriere a Udovilului și probabil că a fost anexat proiectului înaintat Academiei. Oricum, era anul 1942 și în ultimul paragraf al acestei cărți subțiri, Văideanu scrie „*Acest motor cu reacție l-am coborît din domeniul experiențelor pentru explorațiuni stratosferice și interplanetare, un... într-un domeniu mai propice, cel maritim, ca apoi după ce va găsi aplicări utile aici și după un stadiu de perfecționări, potrivit scopului și domeniului de unde l-am luat să fie înapoiat cît mai desăvîrșit*". Era vremea războiului și el visa la explorațiuni stratosferice și interplanetare. Doamne, poate că n-a fost nebun, poate că n-a trăit în zadar. De sus se aud voci și zgomote, încep să cadă și cărămizi, cineva îmi strigă, fugiți că pică ceva și vă nenorociți, în timp ce eu trec prin hîrtiile fără importanță, căutînd încă ceva, nici eu nu știu ce. Scrisori, articole de ziar, fragmente de manuscris, schițe abandonate, cîteva caricaturi înfățișîndu-l pe un primar al orașului, tot felul de hîrtii inutile. Manuscrisele și cărțile au luat calea muzeului de artă populară. Acolo n-au mai rămas decît nimicuri. Pînă la urmă privirea îmi cade pe un fel de listă de lucrări. Asta căutam. O împăturesc frumos și-o strecor în buzunar și ies în fugă pentru că muncitorii din echipa de demolări continuă să strige, ce-ai dom'le ești nebun? vrei s-o pățești? ieși afară! și de sus cad cărămizi și bîrne, bucăți de tencuială și șipci, lăzi cu piese de metal aruncate din pod, scocuri și bucăți de tablă. În stradă un grup mic de pierde-vară urmărește spectacolul trist al unei demolări oarecare. Mă scutur de praf, respir ușurat și scot lista. Pe ea scrie simplu „listă de lucrări-*I*. Văideanu, Nicolae Udovilul-V, motor de rachetă cu viteza de 3200 km/oră. Comunicare științifică depusă la Academia R.S.R. 2. Văideanu, Nicolae, Selector electromecanic al undelor herțiene pentru ghidarea rachetei Udovilul, brevet românesc nr. 33269 din 05 decembrie 1941, ora 09,3- Văideanu, Nicolae, Udovilul-V, rachetă cu camere de ardere multiple funcționînd cu combustibili lichizi, brevet românesc nr. 33354 din 19 mai 1942, ora 10 (11 pag. +1 desen) cuprins în Decret nr. 2015/ 16. 07. 1942, publicat în Monitorul Oficial nr. 219/ 19.09. 1942. 4. Văideanu, Nicolae, Turbină cu gaz cu coroane reactive, cu o instalație de forță înlăuntrul rachetei pentru acționarea pompelor de substanțe motrice, brevet românesc - nr. 37723/23 decembrie 1944, ora 09, cuprins în Decret nr. 143/ 31.01. 1947, publicat în Monitorul oficial nr. 86/22.03. 1947. etc, etc. și urmează o listă lungă de brevete înregistrate cu tot felul de denumiri. Rachetele Germaniei au apărut abia în 1944. Omul ăsta despre care nu știu ce să cred a brevetat rachete în 1942. Ar putea avea un fel de prioritate mondială. Și abia terminase Facultatea de drept. Poate că toate acestea nu sînt niște aiureli, niște timpenii. Poate că în ele, pe lîngă viața unui om, mai este ceva. Un sîmbure al victoriei sau chiar victoria nerecunoscută. Cineva trebuie să citească miile de pagini rămase. Poate că n-a fost un învins, atîta doar că a avut neșansa să nu devină cîștigător decît după moarte. Sau niciodată. Oricum, el s-a stins cu sentimentul că și-a făcut datoria față de el și față de țară. În realitate poate că n-a descoperit nimic. Numai niște specialiști ar putea răspunde. A fost un nebun care și-a făcut damblaua cu rachetele sau a fost un mare inventator? Asta nu știu și mă tot întreb care este adevărul, în vreme ce primele bucăți de zid cad cu zgomote înfundate. Un praf alb și dens se ridică din ziduri. De departe casa pare o căldare în fierbere, învăluită în aburi și fum din care s-ar putea ridica un obiect straniu, o mînă de om sau nimic. Și-n timp ce mă îndepărtez încerc să improvizez o melodie pe versurile unei poezii de Kavafis: „Păstrează Itaca mereu în gînd;/ s-ajungi acolo îți este țelul./ Dar nu te grăbi în această călătorie. Mai bine să dureze mulți ani;/ și, de-acum bătrîn, să acostezi pe insulă/bogat doar prin ce ai cîștigat pe drum,/ fără să mai aștepți ca Itaca să-ți dea bogății. //Itaca ți-a dat frumoasa călătorie. /Fără ea, nu te-ai fi pornit pe cale. /Altceva nimic nu-ți mai poate da./ Și chiar săracă de-o vei găsi, Itaca nu te-a înșelat/. Așa-nvățat cum ai ajuns, cu atîta experiență/ ai înțeles ce înseamnă o Itacă". O repet, poate că n-am ales tonurile cele mai bune, dar degeaba, cînd încerc s-o cînt nu-mi iese nimic. Parcă e mai frumoasă atunci cînd mi-o spun în gînd.

CORNEL NISTORESCU ■

BOBBY

Campion mondial per

La 1 septembrie 1972 la ora 12 şi 50 de minute Robert James Fischer a fost declarat campion mondial, titlu obţinut prin mult comentata sa victorie spectaculoasă asupra lui Boris Spasski. De la această dată Bobby Fischer nu a mai participat la nici o competiţie, apariţiile sale în societate fiind rare şi mult discutate. Pînă în aprilie 1975, cînd Bobby trebuia să-şi apere titlul în faţa şalangerului său, Anatoli Karpov, campionul mondial a efectuat o singură mutare: 1.e4 în scurta partidă jucată şi încheiată remiză cu preşedintele filipinez Marcos. În dispută directă cu FIDE şi regulamentul de desfăşurare a campionatului mondial Bobby a refuzat să se prezinte la meci. Pretenţiile sale de modificare a manierei de apărare a titlului au fost expuse în octombrie 1975 în „Chess Life and Review" de către Charles Kalme, profesor de matematică la Universitatea sud-californiană, şi au fost considerate pe deplin justificate din punct de vedere al sporirii combativităţii şi al progresului în şah. Atunci FIDE nu a acceptat poziţia lui Bobby, dar astăzi în actualul ciclu al campionatului mondial, meciul pentru titlu dintre Karpov şi Kasparov s-a jucat conform cererii campionului american de-a nu se calcula remizele. Fischer a avut dreptate şi nu a acceptat nici un fel de compromis. Atitudinea sa a fost apreciată ca un gest ieşit din comun, ca o curată nebunie. S-a presupus atunci că Bobby ar fi dezechilibrat. Comentatorii de presă şahistă au început de atunci încoace să insiste asupra extravaganţelor lui de la vîrsta copilăriei pînă la maturitate, creînd o falsă imagine. Unul dintre cele mai răstălmăcite momente ale vieţii lui Bobby a fost perioada în care acesta devenise membru al unei secte religioase. În California „Studierea Bibliei" prin „Metodiştii liberi" trecînd prin „Evanghelia totală" nu pare o extravaganţă atîta timp cît există 48 de biserici ce promovează cultul sectelor. Pînă în 1975 Bobby Fischer a fost unul din cei mai importanţi contribuabili la venitul bisericii oferind 10% din veniturile sale. Liderul bisericii, Herbert W. Amstrong, promova ideea întoarcerii pe pămînt a lui Isus Christos în anul 1975, idee ce l-a costat pe Bobby (cu aproximaţie) 60 000 de dolari. În 1975, evenimentul neavînd loc, Bobby a renunţat să mai frecventeze secta. Din această perioadă durează prietenia lui Fischer cu o adeptă a sectei, Claudia Mokarow, soţia unui consilier de afaceri din Pasadena. Bătrîna doamnă a expus în cîteva interviuri punctul de vedere al campionului mondial, exagerînd însă uneori asupra problemelor financiare pe care le-ar fi avut Bobby. Prin Claudia Mokarow s-a încercat deseori contactarea lui Bobby. În 1977 Victor Korcinoi a reuşit să discute prin doamna Claudia posibilitatea unei întrevederi, iar în 1980 Holly Ruiz, ziaristă, a încercat să tulbure calmul campionului înregistrînd (fără acordul lui Robert James Fischer) o convorbire. Bobby a reacţionat de astă dată violent (nu a mai recurs la procese la tribunal împotriva ziariştilor prea curioşi ce exagerează gazetăreşte realitatea) şi ca urmare a fost nevoit să plătească o amendă de 5 000 de dolari.

Bobby Fischer a renunţat la cariera sa şahistă „exilîndu-se" din lumea celor 64 de pătrate, încercînd parcă să fie uitat. Idol al mai multor generaţii, jucător de mare excepţie, el pare a-şi fi uitat suporterii, fiind mulţumit să trăiască în anonimat. Organizatori de turnee de pretutindeni au încercat prin sume fabuloase să-l scoată din bîrlog şi să-l readucă la tabla de joc. În 1980 ziarul olandez „De telegraaf" a oferit excentricului mare maestru un milion şi jumătate de dolari pentru a susţine un meci împotriva campionului Olandei, Jan Timman. Henk Te Mark, ziaristul care a negociat „afacerea" meciului a declarat: „Totul s-a petrecut ca şi cînd Fischer n-ar mai dori să joace, dar el exploatează financiar slaba speranţă care animă milioanele de suporteri". Încă o dată Bobby a infirmat faptul că numai latura financiară a meciului îl interesează şi meciul nu a avut loc. Cu această

ru totdeauna

ocazie au apărut noi zvonuri despre „nebunia" lui Fischer. Un psiholog din Davis pe nume V. Zemitis a demonstrat că „nu este un dezechilibrat, cum toţi presupun...", ci este un om de excepţie ce a devenit un adevărat fanatic în dorinţa atingerii ţintei sale de-a fi şi a rămîne „cel mai bun jucător de şah al lumii". V. Zemitis a continuat apreciind că este un om normal: „Nu Fischer este un dezechilibrat cum mulţi cred, ci societatea normală din America este pricina că în general el apare drept bolnav..."

În 1981, la 26 mai ora 14, Bobby Fischer a fost arestat la Pasadena şi a rămas sub stare de arest timp de 48 de ore, odată eliberat el nu a declarat timp îndelungat nici unei persoane despre acest incident nedorit. În noiembrie acelaşi an în acţiunea publicitară întreprinsă de Florencio Campomanes, actualul preşedinte al FIDE, în vederea alegerilor din 1982, s-a încercat obţinerea acordului de joc al campionului american într-un meci împotriva campionului din Hong Kong (Elo 2300). Meciul avea să fie subvenţionat de Hong Kong Shanghai British Bank, ce oferea 500 000 de dolari. La Los Angeles Fl. Campomanes a conversat îndelung cu Fischer pentru a-i oferi în direct contractul. Oricît de tentant ar fi fost acest contract, el nu a fost semnat, deşi se ofereau încă 500 000 de dolari extraonorariu cu condiţia unui 75% din profiturile meciului pentru organizatori. Bobby a refuzat acest milion de dolari deoarece nu a căzut de acord asupra condiţiilor speciale impuse de reprezentanţii celor 2300 de jucători din Hong Kong. La un an mai apoi, cînd tocmai se încheiau turneele interzonale contînd pentru actuala ediţie a campionatului mondial, Bobby a apărut la masa de joc fără a fi stimulat de nici un avantaj material. A susţinut un meci de blitz împotriva marelui maestru canadian Peter Biyisas cîştigînd 17 partide. Mulţi sceptici infirmă acest fapt real sau dacă îl acceptă susţin că Fischer a obţinut 17 victorii din 18, nu din 17 posibile, cum s-a scris la acea dată.

Meciurile contînd pentru semifinalele meciurilor candidaţilor la titlul mondial în anul 1983 nu au avut loc la data stabilită, datorită protestului jucătorilor sovietici de-a juca la Pasadena. După discuţii contradictorii între FIDE şi Federaţia de şah sovietică (ce sprijinea punctul de vedere al sportivilor săi), după descalificarea lui Kasparov şi Smîslov, s-a ajuns la un compromis şi cele două meciuri mult aşteptate au avut loc, dar nu la Pasadena, ci la Londra. Iniţiativa organizării acestor meciuri cu mare mizã, la Pasadena (unde locuieşte Fischer) a aparţinut preşedintelui FIDE, Florencio Campomanes, motivată fiind de dorinţa acestuia de a readuce pe genialul şahist în arena mondială a şahului. Aflat la Pasadena împreună cu V. Korcinoi în aşteptarea sosirii la meci a lui Garri Kasparov, Fl. Campomanes a încercat să-l întîlnească pe Bobby, sperînd că poziţia jucătorilor sovietici a atras atenţia lui. Dar Bobby nu a apărut. Ron Groos, un vechi prieten al lui R.J. Fischer, declara că Bobby are trei preocupări majore: şahul, condiţia sa fizică şi viaţa politică. „Fischer vrea să scrie o carte cu subiect politic, chiar a învăţat să scrie la maşină. Dar mi-e teamă că teoriile sale nu interesează pe nimeni... El este într-adevăr un tip foarte plăcut, cînd vrea. Agreabil, drăguţ, el este de-o integritate perfectă: este o fiinţă pură. Dar are principii asupra cărora nu suportă comentarii" — sublinia Ron Groos.

La doi ani după arestarea sa, Bobby a semnat un adevărat pamflet (în 14 pagini) la adresa poliţiei din Pasadena, dezvăluind cu multă sinceritate şi surpriză tratamentul dur suportat de-a lungul celor 48 de ore. Broşura apărută cu titlul „Cum am fost torturat în închisoarea din Pasadena" a făcut multă vîlvă. Ca un fapt inedit este semnătura autorului: Bobby Fischer, campion mondial de şah. Motivul pentru care Bobby a fost arestat pare incredibil: Fischer a fost confundat cu un răufăcător ce a atacat şi jefuit o bancă (Bank Robbery) din Pasadena. Bobby descrie ca într-un trist roman comic felul în care poliţistul care l-a dus la sediul poliţiei a încercat să-şi rîdă de naivitatea şi buna credinţă ale lui Fischer. „Eu nu aş fi crezut că e posibil ca într-o ţară civilizată ca SUA, un american să fie torturat de un alt american" — scrie fostul campion mondial. Broşura difuzată de către librăriile de şah şi de Federaţia americană de şah a atras atenţia reprezentanţilor poliţiei, unii au negat, alţii au recunoscut parţial ceea ce s-a întîmplat la 26 mai. Sergentul Tom Oldfield afirma că motivul arestării a fost următorul: „a fost agresiv cu un ofiţer şi nu a dorit să-şi dezvăluie identitatea". Poliţistul S. Cramfort neagă că Bobby ar fi fost reţinut de poliţie susţinînd că Fischer este o personalitate proeminentă în SUA şi că excentricitatea sa este cunoscută de poliţie: „...e un tip bizar... Eu l-am văzut într-o seară cînd eram patrulă, spre ora 23, în Bulevardul Colorado, vara trecută (1983). Mergea liniştit, cu aer absent. Cînd maşina a ajuns în dreptul său, ne-a privit cu un aer dispreţuitor..." Ofiţerul Alex. A. Uribe a recunoscut la 31 august 1983 că: „Este ştiut că noi l-am reţinut două zile pe Fischer sub arest" în etajul al treilea al închisorii deoarece la un control al poliţiei s-a dat drept „John Doe" şi a fost confundat cu un tip suspectat de-a fi furat o mare sumă de bani. Reprezentanţii poliţiei susţin că Bobby nu a fost torturat în închisoare, afirmînd că nu se obişnuieşte tratamentul descris de Bobby asupra nici unui arestat. S. Cramfort este de părere că Bobby a exagerat intenţionat pentru a atrage atenţia asupra sa şi pentru ca broşura să se vîndă cît mai bine, costul fiind de un dolar.

Deşi Bobby Fischer îşi dezvăluie adresa sa actuală în broşura sa (Bobby Fischer, P.O., Box 50307, Pasadena, C.A. 91105) este o nebunie să crezi că el poate fi găsit cu uşurinţă. „Am încercat să-l întîlnesc la Los Angeles... Prin Consulatul filipinez am încercat aranjarea unei convorbiri, dar a

fost imposibil să ajungem la el. Am frecventat patru săptămîni Los Angeles Public Library, pe care o frecventează din cînd în cînd, cu scopul de-a descoperi prieteni de-ai lui Robert James Fischer" explica președintele FIDE în luna mai a acestui an, cînd, aflat la New York cu prilejul aniversării a 60 de ani de existență a federației internaționale, și-a exprimat speranța revenirii lui Bobby la șah. Președintele FIDE crede astăzi mai mult ca oricînd în revenirea campionului american în lupta pentru titlul mondial. Promovarea noului regulament de desfășurare a ciclului mondial o dată la doi ani a fost realizată cu ideea tentației și revenirii. „Dacă se va reuși să fie atras să facă cel puțin o mutare... de îndată ce va face această primă mutare, el va reveni" — susține Fl. Camporanes adăugînd că șahul american, Federația de șah americană, jucătorii de șah din America sînt parțial răspunzători de reapariția lui Fischer. „Eu, fiecare din America și milioane de alți oameni din întreaga lume, dorim ca el să joace din nou" a încheiat interviul său președintele FIDE, făcînd recomandarea milioanelor de suporteri ai lui Bobby să continue să-i scrie, sperînd că poate B. Fischer va înțelege cît de mult dorește lumea șahului american, lumea șahului mondial ca „el să considere că trebuie să joace din nou..."

De două ori pe săptămînă la Player Chess Room în clubul-librărie din Los Angeles marii maeștrii Christiansen și Tarjan (buni prieteni ai lui Bobby) animă activitatea șahistă, dar de cîte ori sînt întrebați de Fischer evită să dea răspunsuri clare, deși nu neagă că ar cunoaște amănunte legate de viața particulară a campionului mondial. Tarjan spune că: „Fischer este un băiat bun și tot teatrul pe care-l face este pentru a se proteja mai bine. Nu încercați să-l căutați, aceasta este fără șansă". Directorul publicației șahiste californiene, Rainer Rickford, are în vedere o colaborare cu Bobby Fischer care își va exprima în pagina forum a ziarului părerile sale referitor la diferite probleme șahiste. De curînd un ziar săptămînal englez lansa știrea că o companie mexicană cere o asigurare de patru milioane de dolari pentru a realiza un eveniment șahist de-a lungul a cinci săptămîni la Canun și în Acapulco. Marele maestru argentinian Quinteros, care se declară prieten intim cu Bobby, susține că l-ar fi însoțit împreună cu un grup special de prieteni la Canun și Acapulco pentru a se interesa de posibilitatea organizării unui meci. În tihna unor noi coordonate geografice, fără teama de-a fi recunoscut și asaltat de ziariști, Bobby s-a delectat în mai multe zile la pescuit.

Ultima informație referitoare la viața și comportamentul lui Bobby Fischer a parvenit lumii întregi la 28 iunie 1984, cînd Bobby Fischer a adresat o scrisoare deschisă editorilor Enciclopediei Judaica (The Macmillan Company). Bobby face aprecieri la adresa enciclopediei, protestînd în legătură cu unele referiri nefondate la adresa sa și din nou semnează: Bobby Fischer, The World Chess Champion. Bobby nu se dezice! Rămîne, și în afara tablei de șah, același excentric, fanatic al luptei sportive, ce tulbură din cînd în cînd apele cu cîte o nouă întîmplare...

MARGARETA MUREȘAN ■

OBIECT COSMIC NECUNOSCUT

Cu ajutorul unui telescop cu raze infraroșii, instalat la bordul satelitului IRAS, a fost descoperit recent un obiect cosmic necunoscut. Asupra naturii acestuia astronomii au emis diferite ipoteze. Este posibil ca el să fie vreo de-a 10-a planetă pe care oamenii de știință o caută de mai multă vreme — un gigant gazos avînd masa lui Jupiter, suficient de rece pentru a emite raze perceptibile și aflat la o distanță de peste 80 de miliarde de kilometri. Specialiștii nu exclud nici posibilitatea ca obiectul descoperit să fie un corp cosmic și mai depărtat, dar care, prin masa lui, să constituie o protostea care nu va deveni niciodată suficient de strălucitoare.

30 000 DE FILME

Centrul internațional de cinematografie din Roma, care a cunoscut momentele sale de glorie în urmă cu trei decenii, este în curs de reorganizare. El dispune de 30 000 de filme, de o bibliotecă de specialitate cuprinzînd 25 000 de volume și are o editură proprie, care publică reviste și lucrări despre film și promotorii săi. Programul de reorganizare prevede înființarea unei noi cinematecă, tratarea filmelor valoroase și rare cu o substanță care să le facă neinflamabile, transpunerea lor pe pelicule neinflamabile sau înregistrarea lor pe videocasete, publicarea unui lexicon al filmului și a unui catalog complet al filmului italian.

PRIVIRE ÎN INTERIORUL CELULEI

Specialiștii au pus la punct o instalație care permite observarea proceselor biologice din interiorul celulelor organismelor vii. În componența instalației intră două emițătoare de lumină din fibre de sticlă mai subțiri decît un fir de păr. În momentul în care aparatul este așezat pe o anumită parte a organismului, razele ultraviolete difuzate pe una din cele două fibre sînt absorbite de unele substanțe din celule, iar acestea, la rîndul lor, încep să emită lumină. Fasciculele de lumină emise de celule sînt preluate de cel de-al doilea component al aparatului și dirijate spre un captator. În funcție de calitatea luminii emise, pot fi stabilite procesele biologice din celule, cum ar fi, de pildă, absorbția oxigenului de către acestea.

LEII PE POST DE CĂȚELUȘI

O patrulă a poliției din Casoria (Italia) tocmai verifica un depozit de gaz lichefiat, pentru a se asigura că este bine păzit. Nu mică le-a fost polițiilor mirarea cînd, intrînd pe poarta depozitului, au fost întîmpinați de doi lei răgind furios. Paznicul i-a informat că a cumpărat leii tefiin de la un circ, și i-a dresat să joace rolul de cîini. Polițaii s-au apreciat însă deloc originalitatea paznicului și inedita întîmplării și i-au somat pe dresorul de lei sui-generis să ducă felinele la o grădină zoologică.

BAROSUL-ȘPERACLU

La Melbourne (Australia) — relatează agenția UPI — două persoane înarmate au atacat hotelul Sheraton. După ce au spart ușa cu un baros, cei doi răufăcători l-au prins pe directorul hotelului care, atras de zgomot, apăruse în hol, l-au legat și l-au dus cu ei într-o cameră. Curînd însă, alți doi indivizi, înarmați cu puști mitraliere, au pătruns în hotel pentru a-l elibera pe director. Clienții au fost la început cuprinși de panică, dar s-au calmat imediat ce au aflat că nu era vorba decît de un obișnuit... antrenament al paznicilor.

ASUL CĂSĂTORIILOR

Un alt amator de recorduri este americanul Glynn Scotty Wolfe care, la vîrsta de 75 de ani, s-a căsătorit pentru a 26-a oară. „Cu două din fostele soții, a declarat el după ceremonie, m-am recăsătorit. Acest lucru a fost un evident cîștig, pentru că în loc de 26 de socrce am avut numai 24..."

VÎRSTA OCHELARILOR

Ochelarii au, se știe, două întrebuințări de bază: corectarea unui defect de vedere și apărarea ochilor de praf sau de o lumină prea puternică. Multă vreme s-a crezut că primii ochelari au fost cei de vedere și că ei au apărut în era noastră. Iată însă că de curînd japonezii au infirmat această convingere, dovedind că mai întîi au apărut ochelarii destinați protejării ochilor de factorii nocivi din mediul înconjurător. În susținerea acestei ipoteze, arheologii niponi au publicat fotografia unei figurine confecționate acum cinci milenii în insula Hokkaido. Figurina are pe față două uriașe lentile înrămate, folosite pentru ocrotirea ochilor. Forma acestor „strămoși" ai ochelarilor nu diferă prea mult de cea a ochelarilor moderni, fabricați în zilele noastre.

CINE ERA MAI AGHEZMUIT?

Un anume Kurt Zaubermann, din Düsseldolf (R.F.G.), acuzat de a fi condus mașina aflîndu-se în stare de ebrietate, a declarat judecătorului că agentul de poliție l-a supus unui test antialcoolic din eroare, automobilul fiind pilotat în acel moment de soția sa. Tribunalul l-a achitat fără probleme, mai ales că principalul martor al acuzării, polițaiul, s-a prezentat la audieri mergînd pe trei cărări.

MAI ARE STRADIVARIUS SECRETE?

De cîteva secole, lutieri din întreaga lume se străduiesc să descopere secretul viorilor Stradivarius și Guarnieri. Potrivit revistei Science Digest, un biochimist texan a făcut o descoperire care poate constitui secretul (sau măcar unul dintre secretele) lutierilor din Cremona. Cu ajutorul unui microscop electronic el a studiat lemnul din care au fost confecționate viorile și a ajuns la concluzia că maeștrii constructori de viori din acea vreme cunoșteau modalitatea de a lăsa deschise porii lemnului (se știe că în mod normal, în procesul de uscare porii se închid).

TOT E BUN ȘI RECORDUL LA CEVA...

Studenții americani Patricia Haughan și Brad Spacy, care în luna mai au stabilit recordul celui mai lung sărut din lume (407 ore), sînt foarte satisfăcuți de performanța lor. În primul rînd, pentru că numele lor sînt înscrise în faimoasa *Guinezs Boock*, cartea recordurilor. În al doilea rînd, după un așa grozav sărut cei doi au hotărît că nu pot trăi unul fără altul. Recordurile își-au și ele, prin urmare, rostul lor.

5 ZILE ÎN VÎRFUL UNUI STÎLP

De asemenea, un record, dar de cu totul alt gen, au stabilit opt femei din Heeslingen (R.F.G.). Ele au rămas timp de 122 de ore (mai bine de cinci zile) în vîrful cîte unui stîlp înalt de 2,5 metri, pe care se fixează cîte o bucată de scîndură avînd dimensiunile de 40 x 50 de centimetri. „Stîlpnicele" au bătut astfel recordul mondial ce ființase pînă la acea dată, cîștigîndu-și un loc în *Guinezs Boock*.

ANATOMIE CU LEONARDO DA VINCI

O expoziție cu desenele anatomice executate de Leonardo da Vinci a fost organizată la Metropolitan Museum din New York. Aproape toate desenele au fost însoțite de note cu observații pătrunzătoare ale artistului. Lucrările au fost realizate între 1486 și 1515 și sînt grupate în expoziție după diferite aspecte ale corpului uman pe care le reprezintă. Ele dovedesc finețea și profunzimea observației, concomitent cu marele talent de desenator pe care îl avea Leonardo.

DE PE TOATE MERIDIANELE

ARBORELE DE BENZINĂ

În ultimul timp, a devenit foarte cunoscut pe mapamond un arbore brazilian din care, dacă i se taie coaja, curge un lichid cu poate fi introdus direct în rezervorul automobilului, în locul benzinei. O pădure de acest arbore în suprafață de 1 kilometru pătrat poate da o recoltă anuală echivalentă cu 50 de barili de petrol.

DOCTORE, PRIVEȘTE ÎN OCHII MEI!

Se știa demult că irisul ochiului uman, „citit" cum se cuvine, poate da informații prețioase cu privire la starea sănătății organismului. Cercetări recente au dovedit că irisul ochiului drept reflectă starea generală a sănătății corpului omenesc, precum și starea ficatului și a vezicii biliare, în timp ce în irisul ochiului stîng se „citește" starea inimii, a pancreasului și a splinei.

TOT AURUL DIN LUME

Aurul, acest metal prețios din toate punctele de vedere, se găsește nu numai în zăcămintele miniere, ci și în apele mărilor și oceanelor globului pămîntesc. Specialiștii au calculat că dacă acest aur ar putea fi adunat la un loc el ar totaliza 8 miliarde de tone.

CONSERVARE LA AER LIBER

Clima Tibetului este atît de uscată, încît uleiul și carnea crudă se pot conserva în aer liber fără a se altera. Datorită acestui fapt, în Tibet sînt total necunoscute bolile infecțioase — microbii nu suportă — așa cum o fac oamenii — o asemenea uscăciune, nici soarele arzător de munte. Cel puțin aici eternul război dintre om și microb se termină invariabil în favoarea celui dintîi.

CÎTE BORDEIE...

În unele țări există metode originale de luptă împotriva abaterilor de la regulile circulației rutiere. Așa, de pildă, în unele state ale S.U.A. se practică vopsirea capacelor de la jențile roților de automobil într-o culoare stridentă, pentru a se atrage atenția polițiștilor că au de-a face cu recidiviști. La Ciudad de Mexico se cer permise de conducere și pentru proprietarii de mijloace de transport cu cai, deoarece statisticile indică un procentaj foarte ridicat de accidente provocate de căruțe.

CALUL DIN LARGUL MĂRII

Pescarul irlandez Don Hayes, pe cînd își făcea tacticos meseria în largul mării, a găsit, la circa 7 kilometri de țărm, un... cal. Dar nu un cal de mare, cum s-ar putea crede, ci unul adevărat, și încă de curse. Animalul, relatează agenția Reuter, fusese luat de curenții marini puternici și stătuse în apă patru ore, pînă cînd Hayes l-a prins și l-a legat de barca sa, scoțîndu-l la mal. Așa o fi? Cititorii îsi vor acorda fiipă neobișnuită sub beneficiu de inventar, avînd în vedere că singura sursă de informare o constituie doar... spusele pescarului.

DE CE SÎNT PRIMIȚI CÎINII ÎN HOTEL

Proprietarul unui hotel parizian a introdus o inovație în branșă, autorizîndu-și clienții să aducă cu ei și cîini. Aceasta pentru că — după cum indică un aviz afișat în holul hotelului cu pricina — cîinii nu-și lustruiesc pantofii cu draperiile, nu se șterg pe față de masă, nu colecționează linguriițe, nu fac prosoapele și linguriițele drept suvenir, sînt gentili cu oamenii de serviciu și nu aduc cu ei deci clienți buni.

ADĂPOST ÎNDOIELNIC

Atrași de reclamele din diferite publicații, unii cetățeni își construiesc sau își cumpără adăposturi pentru caz de război, inclusiv de război nuclear. Că de sigure sînt aceste adăposturi? Nu demult Financial Times a reprodus scrisoarea pe care un agent de asigurări a primit-o de la un client al său: „Vă anunț cu regret că adăpostul meu antibombă și antiatomic a fost distrus de o bandă de huligani înarmați cu ciomege...". Dar dacă niște indivizi afumați au putut nimici faimosul adăpost, cum ar putea acesta să reziste unei bombe atomice? Decît așa adăpost...

MISS... BĂRBAT

Francezii s-au gîndit că pe lîngă deja clasicul concurs pentru cea mai frumoasă femeie din țară („Miss France"), să instituie și un concurs pentru cel mai frumos bărbat („Monsieur France"). Cîștigător a fost declarat — din 23 de candidați — un tînăr din Annecy, cheiner într-o cafenea. De prisos să mai spunem că jurul care l-a ales a fost exclusiv feminin.

273 DE ORE PE... CUIE

Englezul Alan Andrews a stabilit un nou record mondial rămînînd cuiat timp de 273 de ore pe un pat în care erau înfipte 500 de cuie, lungi de 15 centimetri. Dar nu numai Andrews a făcut-o pe fachirul, ci și logodnica lui, care a rămas cuiată pe cuie timp de „numai" 34 de ore. Dar și așa, iubitoarea logodnică a stabilit recordul probei la categoria femei.

SALVAȚI ELEFANTUL

După 300 000 de ani de existență, elefantul african este astăzi o specie pe cale de dispariție. Un ultim recensămînt indică faptul că în Africa mai supraviețuiesc doar circa 1 milion de exemplare. Dacă nu se vor lua măsuri de protejare a acestor uriașe pahiderme, ele vor ajunge la un număr prea scăzut pentru a-și mai asigura supraviețuirea. În patru țări de pe continent — Gambia, Guineea-Bissau, Lesotho și Swaziland — elefanții au dispărut complet.

NU SE MAI PORTĂ MAXI

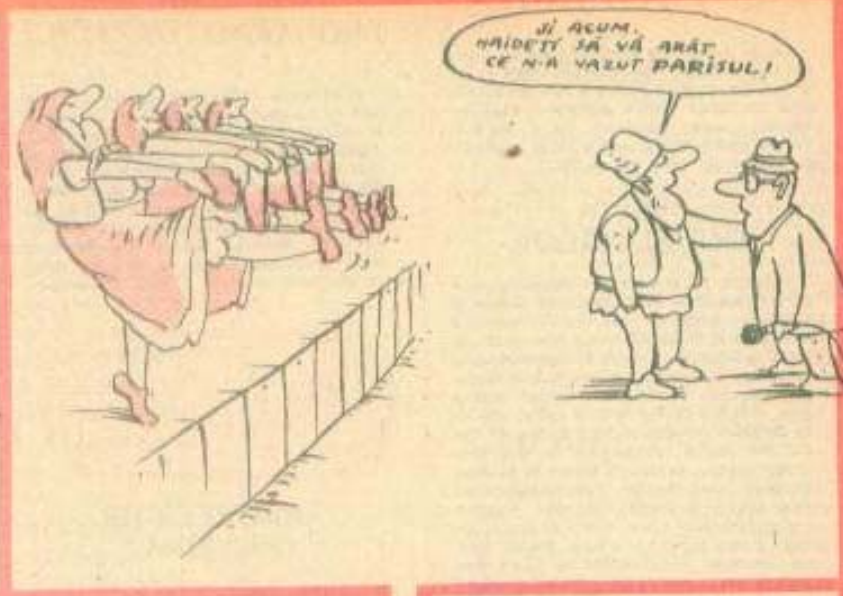
JI ACUM, HAIDEȚI SĂ VĂ ARĂT CE N-A VĂZUT PARISUL!

NAI?
N-AM!

declansator nuclear
FOLOSIREA NEJUSTIFICATĂ SE SANCTIONEAZĂ CU AMENZI ÎNTRE 50-100$!

CÎNZEACĂ
CÎNZANO

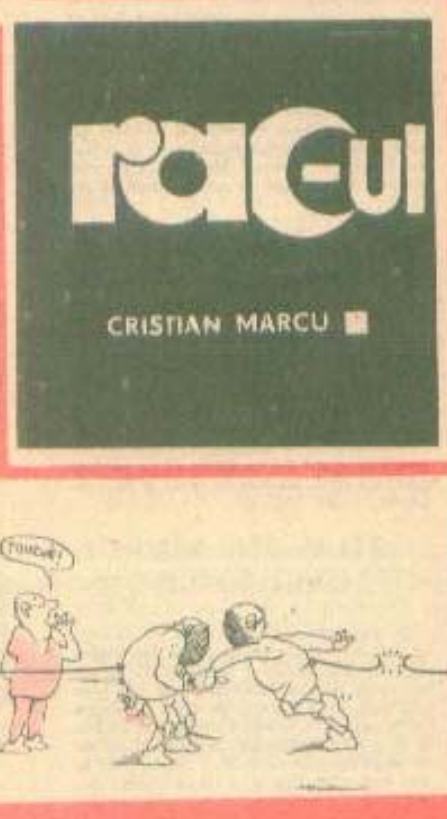
racul
CRISTIAN MARCU

DOSARE ALE ISTORIEI

Vizita țarului Nicolae la Constanța

Soldat român în campania anului 1916 (Desen de Costin Petrescu)

INCENDIATORII AU INSOMNIE

În august 1984 s-au împlinit șapte decenii de cînd a izbucnit marele război, cum a fost el cunoscut în epocă, primul război mondial cum avea apoi generația părinților noștri să-l memoreze după declanșarea ultimului holocaust. Debutînd cu asasinatul arhiducelui unei împărății, Austro-Ungaria, primul război mondial a trecut iute apoi la un asasinat de masă.

Pentru noi, românii, sfîrșitul ostilităților, care au fost de proporții intercontinentale, a însemnat, cu prețul unei uriașe vămi de sînge, îndeplinirea unui multisecular ideal național — făurirea statului național român. În rîndurile de mai jos vă prezentăm un dosar al începutului marelui război.

Cîndva, o moîră tuciurie îi prezise arhiducelui că va dezlănțui un mare război. Și se mai spune că Francisc-Ferdinand ar fi rîs de această prezicere. Nu se precizează ce semnificație a avut reacția sa: una de neîncredere sau, poate, mai degrabă, una de semeață satisfacție? Nu spusese chiar el că de va fi nevoie va folosi spada pentru realizarea planului său de vindecare a „bolnavului" care era împărăția Austro-Ungară? Nu știm exact în ce direcție zîmbise a rîde arhiducele și nici nu ne interesează cît de adevărată e această întîmplare. Poate că ea fusese născocită de aceeași predispoziție eternă a omului spre legendă. Tot așa cum același om etern are o predispoziție nesecată spre a transforma realitatea cea mai crudă într-o anecdotă producătoare de voie-bună. Nici „episodul de la Saraievo" n-a fost scutit de o astfel de metamorfoză comică. Se spune că un om a prins un pește de aur și peștele l-ar fi implorat să-i dea drumul în apă iar ca recompensă se lega să-i satisfacă orice doleanță, cu o singură excepție: să nu-i ceară să-l facă împărat. Prins în capcana jocului omul nostru îi ceru peștelui de aur să-l facă — ce altceva dacă împărat nu se putea? — moștenitor al tronului. Peste cîteva clipe cineva îl trezea din somn pe fericitul muritor. Era un valet:

— Alteță, echipajul pentru Saraievo vă așteaptă la scară!

Anecdota, pe care am auzit-o deseori, a provocat de fiecare dată un hohot de rîs. Nimic, poate, nefiresc, din moment ce chiar Marx a spus undeva că omenirea se desparte de trecut rîzînd. Numai că întîmplarea căreia i-a venit rîndul s-o însuflețim a fost pretext pentru primul carnagiu mondial...

Exact ca în anecdota transcrisă aici scările ce coborau de pe terasa castelului Belvedere erau străjuite de patru lachei, iar jos, la capătul lor, aștepta echipajul. Caii stăteau nemișcați, subliniind parcă solemnitatea evenimentului, iar pe capră, neclintit, străjuia vizitiul cu tricornul pe cap. În sfîrșit, perechea așteptată se ivi pe terasă. O femeie robustă se sprijinea ușor de brațul bărbatului. Bărbatul, ni-l descrie Emil Ludwig, n-are nimic plăcut în el: un cap pătrat, dar nu tocmai brutal, se sprijină pe un trup care a început să fie greoi. Expresia sa trădează un om îndărătnic, care a învățat să tacă și să sufere, căruia îi place să stăpînească, disprețuiește oamenii și prețuiește lumea în măsura în care ea e un material flexibil pentru a-i modela voința sa. Are 50 de ani, e temut și puternic, dar viața care a trecut în spatele lui n-a fost prea bogată în zile fericite. Doar hîrjoana celor trei copii care-l înconjoară îi mai luminează chipul. Și poate că în această clipă a despărțirii de ei omul acesta cu privirile melancolice se gîndește încă o dată ce dreptate a avut mătușa sa, împărăteasa Elisabeta, cînd l-a îndemnat să nu renunțe la căsătoria lui din dragoste. Într-adevăr, numai căsătoria din dragoste dă naștere la copii frumoși. Dar un om puternic ca el nu-și poate îngădui prea lungi clipe de drăgălășenii, fie ele și paterne. Își îmbrățișează repede odraslele și se gîndește la vizita pe care o începea. Ea avea semnificații deosebite. Una dintre ele o privea pe soția sa, ducesa de Hohenberg cea din cauza căreia cearta lui definitivă cu atotputernicul lui unchi Franz-Iosif începuse. Nu numai la Sinaia și la Berlin, ci chiar pe pămîntul monarhiei trebuia Sofia, în chiar aceste zile, să-și facă intrarea solemnă ca soție a viitorului împărat. Era o surpriză pe care n-o știa nici împăratul ci numai intimii moștenitorului. Și ei o aflaseră de-abia în ajun cînd arhiducele isprăvi inspecția făcută corpurilor XV și XVI ale armatei imperiale.

În sfîrșit, cei doi se urcă în berlină și trec apoi prin poarta mare a castelului, lăsînd în urmă sfinxul de piatră care zîmbește de secole aici la intrarea palatului Belvedere.

■

Casele scunde din Saraievo sclipesc sub soarele de iunie. Oamenii sînt pe străzi mai mult decît de obicei. Unii vin în oraș cu graba de a-l vedea pe cel căruia mîine i se vor închina ca împărat, alții... În imperiul Austro-Ungar trăiau subjugați două milioane și jumătate de croați iar încă un milion și jumătate fuseseră răpiți de-a lungul anilor din granițele regatului sîrbesc vecin. Nimeni nu putea fi atît de naiv să creadă că odată cu săparea unei noi frontiere sîrbii, supuși de împărăție, și cei de dincolo, din regatul sîrbesc, trăiesc, unii față de alții, cu o indiferență de străini. Și multe fapte ale istoriei lor își au obîrșia în ambele părți ale arbitrarei granițe. Sub stăpînirea turcească a Serbiei mulți patrioți își găseau adăpost la frații lor aflați sub stăpînirea habsburgică, sau la frații lor de rasă, dacă nu de religie, croații din Dalmația, Bosnia sau Croația propriu-zisă. De aici a trecut în Serbia, mai tîrziu, cînd au început mișcările de independență națională, marele învățat sîrb Obradovici ca să înființeze primele școli. Prin mișcarea revoluționară a lui Caragheorghe din 1804—1812 și prin cea a lui Miloș Obrenovici din 1815 Serbia dintre Drina și Timok dobîndi autonomia politică sub o dinastie națională. Dar noul stat era numai al unui sfert din numărul total al sîrbilor și situația acestei naționalități se aseamănă și în această privință cu soarta românilor. Grație Germaniei care devenea din ce în ce mai puternică, prin Congresul de la Berlin, Bosnia și Herțegovina fuseseră și ele smulse și făcute cadou lacomei împărății habsburgice. Și pofta ei nesățioasă nu se opri aici. Chiar oaspetele ce

venea astăzi la Saraievo rîvnea la mai mult. Ocuparea prin forţă a Serbiei şi creşterea ponderii populaţiei slave în împărăţie era văzută de Francisc-Ferdinand ca o „mişcare prin care atotputernicia Ungariei ar fi fost anihilată. **Divide et impera!** Furia Budapestei împotriva arhiducelui găseşte şi în acest plan o explicaţie aşa cum tot ea avea să se opună la început din aceleaşi temeri, declanşării războiului mondial, care începea numai prin ocuparea Serbiei.

Alesese întîmplător Francisc-Ferdinand Saraievo pentru a-şi obişnui supuşii împărăţiei cu decizia sa de a-i acorda Sofiei statut de împărătească după întronare? Şi stabilise chiar la întîmplare această zi pentru o vizită aici?

Ziua de 28 iunie era pentru sîrbi o zi deosebită. Era în tradiţia lor de a sărbători nu numai zilele fericite din istoria lor, ci şi cele de durere. Cu cinci secole în urmă Serbia fusese înfrîntă pe cîmpia de la Amsel, pierzîndu-şi independenţa. Semnificaţia acestei celebrări, an de an, ni se pare pilduitoare. Nu numai victoriile sînt prilejuri de sărbătoare dar şi înfrîngerile, căci din durerea lor se nasc victoriile viitoare. E adevărat că de data aceasta alături de durerea pe care sîrbii şi-o rememorau se afla şi bucuria de a celebra un an de la succesul obţinut în al doilea război balcanic ... Nu numai umilirea supuşilor săi de naţionalitate sîrbă intrase în calculele lui Francisc-Ferdinand, dar şi dorinţa de a demonstra Belgradului că nu renunţase la dorinţele sale belicoase faţă de regatul vecin.

Care erau sentimentele localnicilor în ziua vizitei înalţilor demnitari nu e greu de ghicit. Croaţii, îmbrăcaţi în costumele lor multicolore, se aflau alături de durerea sîrbilor, pe care o împărtăşeau, se întrebau dacă astăzi, cînd oaspeţii vor bea la conac vinul lor dulce şi tare, li vor mai trata oare ca pe-o ceată de lotrii sau dacă moştenitorul lui Franz-Iosif îşi va mai aduce aminte de Jelacici al lor, cel care salvase tronul depunînd sabia însîngerată pe altarul Sfîntului Ştefan la 1848—1849?

Dar nu erau singurii neliniştiţi de această vizită.

— Cît de mulţi străini sînt astăzi pe uliţele oraşului! — îşi zise şeful poliţiei, un ungur, care făcea un ultim rond al traseului.

Vizita avînd un caracter **pur militar** paza s-a trecut pe seama armatei iar poliţia civilă, lăsată doar cu cei 150 de poliţişti ai oraşului, nu se îngrijea decît de ordinea de pe străzi. Nu ştim exact numărul celor care trebuiau să fie neliniştiţi asupra siguranţei desfăşurării acestei vizite, dar mulţi, de bună seamă, trebuie că-şi vor fi pus întrebări despre vinovăţia lor, mult mai tîrziu, cînd asasinatul era de acum comis. Prefectul de poliţie al Budapestei, în sarcina căruia cădea asigurarea ordinii la Saraievo, ceru un plus de poliţişti dar i s-a refuzat pe motiv de economii. Cînd, patru ani mai înainte, Franz-Iosif fusese în aceleaşi locuri, numărul poliţiştilor trecuse de o mie şi un număr dublu de agenţi în civil asiguraseră paza „drăguţului de împărat". Considerau cei în drept că un atentat la viaţa lui Francisc-Ferdinand însemna mai puţin decît unul la viaţa unchiului acestuia? Nicidecum! Ministrul comun de finanţe Bilinsky, un cavaler polonez, care întruchipa suprema autoritate asupra celor două provincii — Bosnia şi Herţegovina — fusese avertizat de Ioţa Iovanovici, ministrul Serbiei la Viena, că se pune la cale un asasinat al arhiducelui şi a insistat ca acesta să renunţe la proiectata sa vizită în Bosnia. Bilinsky, s-a aflat mai tîrziu, n-a spus nimănui despre acest demers sîrbesc, nici măcar colegilor din guvern. Chiar cancelarul a fost înştiinţat de acelaşi diplomat sîrb asupra unui astfel de pericol, cu o săptămînă înainte de crimă. Cu aceeaşi prudenţă, pentru a nu lăsa Vienei vreun motiv de război, Belgradul l-a însărcinat pe ministrul său să ceară audienţe lui Franz-Iosif pentru a-i repeta şi acestuia acelaşi lucru. Zadarnic. Cele patru cereri au fost tratate cu acelaşi refuz. Se încăpăţînase providenţa să-l împingă pe Francisc-Ferdinand în bătaia puştilor încărcate ale conspiratorilor?

Acum însă era prea tîrziu şi astfel de gînduri părăsiseră brusc minţile celor care aveau un atît de neînsemnat rol în scenariul protocolului ce trebuia să înceapă. Patru automobile trec repede prin suburbia oraşului şi un zvon din ce în ce mai puternic te ajută să desluşeşti strigătele de bun sosit: **Zivio.** În prima maşină se află comisarul guvernului şi primarul, în a doua perechea moştenitoare împreună cu generalul Potiorek, guvernatorul Bosniei şi Herţegovinei, lîngă şofer contele Harrach, de la corpul militar mecanizat, proprietarul maşinii. Celelalte două maşini poartă suita. Pe faţa posomorită a arhiducelui înfloreşte acum un zîmbet. O vede cu coada ochiului pe Sofia răspunzînd degajată, cu aere de împărăteasă.

Cortegiul se apropie de primărie. E ora zece şi douăzeci de minute. Din partea dreaptă a coloanei se aude o detunătură ca de puşcă. Ceva loveşte partea din spate a maşinii în care se află perechea moştenitoare şi apoi ricoşează. În clipa trecerii maşinii următoare, obiectul metalic explodează cu o detunătură parcă de artilerie. Coloana se opreşte brusc. Doi ofiţeri din suită sînt răniţi, unul dintre ei, locotenent-colonelul von Meriazzi, mai grav. Arhiducele se apropie de ei şi, după măsurile pe care le dictează pentru salvarea vieţii rănitului, ordonă să se continue drumul spre primărie. În urma convoiului cîţiva poliţişti reuşesc să-l prindă pe atentatorul care trecuse podul Miljacka. E Nedjelko Cabrinovici, un tînăr culegător tipograf de 19 ani. Cu cîteva luni înainte Cabrinovici fusese la Belgrad şi autorităţile, care nu tolerau agitaţii iredentiste, au vrut să-l expulzeze. Baronul Giesl, ministrul austro-ungar în Serbia, a protestat împotriva „persecuţiei" la care este supus un cetăţean

austro-ungar. Guvernul sîrb a trebuit să revină asupra măsurii de expulzare...

La primărie, recepţia oficială se desfăşoară într-o stare jalnică.

— Aşadar oaspeţii se primesc aici cu bombe ? — îl apostrofează arhiducele, palid la faţă şi plin de mînie, pe primar, un turc. Abia de reuşeşte acesta să-şi ţină discursul pregătit din timp. Arhiducele, cînd să răspundă solemnităţii de primire, observă că vocea sa tremură şi abia atunci realizează pericolul prin care trecuse împreună cu soţia sa.

— Excelenţa voastră, îl întreabă mirat contele Harrach pe guvernator, n-a dat oare ordin armatei să iasă pentru paza Alteţei Sale Imperiale?

— Credeţi dumneavoastră, domnule conte — îi răspunde jignit guvernatorul — că Sarajevo e plin de atentatori?

Arhiducele cere suitei sale să grăbească plecarea. Nu mai poate suporta să stea inutil în clădirea scundă, căreia numai cîteva covoare aduse cu această ocazie îi mai schimbau aspectul ei sărăcăcios, şi să asculte discursuri linguşitoare în timp ce, la spital probabil, un om de-al său îşi dădea duhul. Încearcă să plece singur la spital, fără soţia sa, pe care o roagă să-l aştepte la conac, acolo unde e pregătit dejunul, dar Sofia se încăpăţînează să-i fie alături. El cedează fără vreo vorbă.

Din prudenţă se hotărăşte să se schimbe itinerarul iar contele Harrach se oferă să stea pe scara de lîngă arhiduce.

— Astea sînt copilării! — îi strigă Francisc-Ferdinand supărat.

Mulţimea, parcă mai numeroasă, dar în orice caz, mai neliniştită, se bulucește pe străzi. Se strigă mai cu spor saluturi adresate perechii moştenitoare şi buzele palide ale ducesei se destind, pentru o clipă, într-un zîmbet cînd o femeie bătrînă îi urează în limba ei natală, ceha, „nazdar". La colţ cu strada Franz-Iosif, mulţimea se dă în lături fără intervenţia poliţiei. Printr-o greşeală fatală, s-a spus apoi, primul automobil apucă după colţ. Guvernatorul, cel înţepat de observaţia contelui, sesizează greşeala şi-i cere şoferului să se întoarcă pentru a continua drumul spre cheiul Appel. Şoferul încetineşte, se apropie mult de trotuar în clipa în care de aici, de la nici trei metri, se aud două detunături. Nimeni nu pare rănit. Guvernatorul, surprins şi el de mulţimea atentatorilor, ordonă pe un ton răstit şoferului să dea înapoi. Manevra bruscă a maşinii o împinge pe ducesă peste soţul ei. Cei doi murmură cîteva cuvinte. Abia acum realizează guvernatorul Potiorek că s-a întîmplat ceva grav. Arhiducele mai stă încă drept şi Sofia pare doar leşinată. Deodată însă, din gura bărbatului năvăleşte sîngele. În partea dreaptă a gîtului, sub gulerul uniformei, se vede gaura făcută de glonte. Nimeni nu mai are răbdarea s-o cerceteze şi pe ducesă. Cortegiul pleacă spre palatul administrativ. Răniţii sînt transportaţi într-o sală vecină cu sala unde sticlele de şampanie erau puse la frapat. Medicii chemaţi de urgenţă se declară neputincioşi: ea a fost lovită în abdomen, el în carotidă. Întîi moare Sofia, apoi, după un sfert de oră, o urmează Francisc-Ferdinand.

„Ultimele lui silabe i s-au adresat probabil ei, şi lui, poate, ultimele ei murmure: nimeni n-a înţeles-o pe ea şi nimeni nu-l regretă pe el. În schimb însă, în castelul Belvedere plîng copiii. În timpul acesta mulţimea a putut prinde pe ucigaş, care a înghiţit repede cianură, vărsînd-o apoi imediat. E un licean de 19 ani, sîrb de naţionalitate şi cetăţean austriac. Numele îi este de două ori simbolic: Gavrilo Prinkip. „Arhanghel? Pentru ce arhanghel? Şi arhanghelul cărui principiu? " se întreabă Emil Ludwig.

■

Dar moroii războiului n-au ieşit imediat la lumina zilei, aşa cum se crede.

În acea zi împăratul se afla la reşedinţa sa de vară de la ISCHL. Generalul-adjutant contele Poar, în jurul orei 12, a aflat ştirea dar n-a îndrăznit să i-o comunice lui Franz-Iosif. De acest lucru s-a îngrijit amanta împăratului, actriţa Schrat. Cîteva lacrimi, se zice, ştirea ni se pare exagerată, s-au prelins pe faţa bătrînului:

— Este îngrozitor, îngrozitor! — a strigat mai întîi pentru ca mai apoi să se consoleze cu aceeaşi iuţeală. Cel atotputernic nu se lasă provocat fără pedeapsă. Ordinea, pe care cu durere eu n-am avut puterea s-o menţin, a fost acum restabilită, prin voinţa lui Dumnezeu.

Despre ce ordine încălcată era vorba? Bineînţeles despre morganatica însurătoare a nepotului său. Ciudat, în ziua asasinatului se împlineau 14 ani de cînd Francisc-Ferdinand renunţase în scris — cedînd în faţa împăratului — la dreptul de succesiune al copiilor ce vor rezulta din căsătoria lui cu contesa Sofia de Chotek, la tronul împărăţiei.

După ce trecu onoarea sau păcatul asasinatului pe seama celui de sus, bătrînul împărat îşi începu dejunul. A doua zi se mută la Schönbrun şi continuă să aibă o poftă de mîncare sporită. Avea şi nevoie de aşa ceva, căci cu această mutare a curţii începură şi demersurile de a folosi aici pe pămînt pedeapsa... dumnezeiască drept o pedeapsă administrată Serbiei nevinovate.

■

Trei ore mai tîrziu de la asasinat, în golful Kiel o barcă cu motor se apropie de iahtul imperial „Hohenzollern". Împăratul Wilhelm al II-lea, în uniformă strălucitoare de amiral, conducea de pe punte regata de iahting. Se lăsă greu deranjat de la această augustă îndatorire. După ce citi telegrama îşi muşcă buzele şi spuse: „Acum trebuie s-o iau iarăşi de la capăt".

Ce înțeles poți da, din perspectiva istoriei, acestui regret imperial și imperialist? Probabil că el se referea la planul tăinuit, împreună cu arhiducele asasinat, la începutul lunii iunie. Într-adevăr, cei doi se întâlniseră la castelul Konopișt din Boemia, acolo unde se celebrase, cu 14 ani în urmă, căsătoria lui Francisc-Ferdinand. „La Konopișt — scrie englezul Henry Wickham Steed — împăratul Wilhelm a deschis arhiducelui Francisc-Ferdinand un măreț orizont, dezvoltînd în fața lui un plan grandios care trebuia să plaseze în curînd pe fiii săi, Maximilian și Ernest, în capul a două importante regate din Orient și din Europa centrală. Concepția era vastă și nu mai puțin realizabilă. S-ar fi provocat Rusia la un război, pentru care Germania și Austro-Ungaria erau demult pregătite. Franța era să fie redusă la tăcere prin cîteva lovituri viguroase date la timp. Absența Angliei era considerată ca sigură".

După ce contramandă regata de iahting, dictă o telegramă: „Cu cea mai adîncă emoție am primit vestea despre nelegiuitul omor". Și se pregăti să fie prezent la funeralii. N-avea să știe că, în cîteva zile, rugat de împăratul austro-ungar, se va îmbolnăvi ... diplomatic de o gripă.

Funeraliile proiectate la Viena erau meschine și un alt asasinat venea să-l ajute pe Wilhelm al II-lea să creadă că nebuniile lui pot fi realizate...

■

În după-amiaza aceleiași zile, la București se desfășurau cele mai importante curse de cai ale anului. B. Brănișteanu, de la ziarul **Adevărul**, ziar care avu prioritatea știrii din presa bucureșteană grație corespondentului său norocos de la Viena, Constantin Graur, veni, cu puțin înainte de apariția ediției speciale la hipodrom. Îi transmise știrea lui Marghiloman, fruntaș al partidului conservator, și acesta, la rîndul său, i-o trecu lui Carol I. Consternarea suveranului nu rămase neobservată de miile de bucureșteni.

Comandanți ai Armatei a II-a române, armată care avea să devină celebră prin victoria de la Mărăști

Regele României simți în nări mirosul prafului de pușcă...

■

La Tibănești, un grup de tineri veniseră să-l sărbătorească pe P.P. Carp. Bătrînul junimist trăia, de aproape doi ani, într-o izolare de care acest om, — campion al celor mai paradoxale reacții — era chiar mîndru. Nu ne interesează aici toasturile pronunțate la a șaptezeci și șaptea aniversare a omului politic ci, mai degrabă — apropo de atitudinea României în viitoarea conflagrație — opiniile pe care el le exprimase omului politic german, prințului Bülow, în luna aprilie, la Roma: „Într-o frumoasă zi de primăvară —

povestește Bülow în memoriile sale — l-am dus pe Carp cu automobilul meu la vila Adriana. Pe cînd ne plimbam, în lung și-n lat, pe muntele Poecil, acolo unde cu 18 veacuri înainte obișnuia și vanitosul împărat Adrian să se plimbe cu filozofii săi, Carp se opri din mers și-mi spuse în felul său tăios și original: Vezi înaintea dumitale pe cel din urmă prieten credincios al **Triplicei** din toată România. Serios și îngrijorat, îmi tălmăci pe urmă butada sa: România s-a unit cu **Tripla** alianță numai în credința că conducerea acesteia va rămîne în mîna Germaniei, căci între România și Austro-Ungaria există contraste prea puternice. Astăzi avem în România, ca și în Italia, impresia că conducerea **Triplicei** a alunecat de la Berlin la Viena. România va urma cu greu, în caz de complicații războinice, o **Triplice** dirijată de Austria. Eu însumi voi rămîne credincios Germaniei; însă, dacă în caz de război conducerea **Triplei alianțe** va fi la Viena, după cum pare a fi astăzi cazul, eu voi rămîne singur".

Paradoxul acestei opinii nu e deloc un... paradox! Chiar regele Carol, prin 1910 sau 1911, îi spusese ambasadorului Vienei: „De cîte ori am vrut să fac ceva în această țară, am găsit Austria în calea mea".

În sfîrșit, iată și mărturisirea lui Czernin după o vizită care fusese amînată aproape 16 ani: „După vizita țarului (Rusiei — n.n.) la Constanța l-am întrebat pe regele Carol dacă Sasonov (ministrul de externe al Rusiei — n.n.) vede situația europeană liniștitoare. Regele îmi spuse că, întrebîndu-l pe Sasonov de acest lucru, el îi răspunsese: „Da, dacă Austria nu se atinge de Serbia".

Rusia rămăsese de aceeași părere. I se alătură și Franța. Și în această perspectivă, abia schițată aici, asupra atitudinii lor în viitoarea conflagrație mondială avea dreptate Carp să afirme că el este „ultimul prieten credincios al **Triplicei**, din toată România". Dar îi va trebui țării doi ani pentru a-și hotărî guvernul să treacă la acțiune. Căci, o dată cu asasinarea lui Francisc-Ferdinand, în opinia publică românească, din toate provinciile locuite de români, mureau și ultimele lor iluzii de realizare a unității naționale fără sacrificii de sînge.

■

Grotescul care pigmentează tragediile lui Shakespeare n-a lipsit în tot ceea ce a urmat din momentul săvîrșirii din viață a arhiducelui și a soției sale și pînă la încredințarea lor pămîntului. În timpul transportului celor două cosciuge, s-a dezlănțuit o furtună atît de grozavă încît trenul n-a putut merge mai departe. În timp ce cioclii se întremau în restaurantul gării cu bere și crenvurști, cosciugele zăceau în depozitul de bagaje, printre cufere și colete. După ce convoiul a ajuns la Dunăre și cosciugele transferate pe un dric de clasa a III-a, destinat drumului din urmă al oamenilor simpli, caii speriați de furtuna de pe fluviu au trebuit să fie deshămați și astfel urcați pe bac. Trăsnetelor și tunetelor îngrozitoare li s-au adăugat valurile Dunării care erau cît p-aci să spele puntea de cele două cosciuge. Da, „a fost o dramă shakespeareană în costume de antrepriză de pompe funebre" cum s-a exprimat un martor ocular.

Probabil că, raportîndu-i-se, Franz-Iosif a interpretat întîmplările tot ca un semn al celui de sus, căruia, se vede bine, nu-i trecuse încă mînia. Și a poruncit mai-marelui peste protocolul curții, prințului Montenuovo, să țină seama în continuare de indicațiile cerești. Și regia a fost la înălțimea prescripțiilor. Cele două cadavre au ajuns, cu chiu cu vai, la Viena seara tîrziu și în timpul nopții s-a consumat ceremonia înhumării. Corpul lui Francisc-Ferdinand a fost întins acum într-un cosciug împunător, împodobit cu semeața coroană arhiducală și așezat într-un car mortuar cu roți de aur, pe cînd, la o mare distanță, venea un dric modest, împodobit cu o simplă coroană de flori în care se afla cosciugul — sărăcăcios și el — cu trupul soției arhiducelui.

Bănuind spiritul vindicativ al castei sale habsburgice, arhiducele lăsase vorbă ca, de va fi să moară, să fie înmormîntat alături de soția sa. Cum acest sacrilegiu nu se putea comite în mănăstirea capucinilor, el rînduise din timp un loc de veci la Artstetten.

Nici după moarte, ducesa Sofia nu putea primi privilegiul de a fi egala unui arhiduce. După înmormîntare, pentru un timp, se lăsă o liniște nefirească, firească numai furtunilor înspăimîntătoare ce se iscă din senin.

Și apoi se îngrămădiră știrile. Din pleava vorbelor goale cu care ziarele își umpleau coloanele, începea să se impună un limbaj concis, ascuțit, ultimativ. Epoca vorbelor liniștitoare, pacifiste, era înlocuită cu frenezie de timpul faptelor militare. Caii apocalipsului se cabrau trăgînd lumea spre prăpastie...

■

Cu trei săptămîni în urmă, cînd auzise la Belgrad de asasinarea arhiducelui, cineva exclamase: „Să dea Dumnezeu ca asasinul să nu fie un sîrb!" Cel ce-l invocase pe Dumnezeu se întîmplase să nu fie un cetățean sîrb, ci un rus, în timp ce asasinul era sîrb de origine și austriac după cetățenie. Hartvig, ministrul Rusiei la Belgrad, căci el era domnul, făcuse, invocîndu-l pe Dumnezeu, o minciună diplomatică. (Dar pentru ele nu se cere iertare nici la Împărtășanie). Și apoi plecă să-i prezinte colegului său austriac condoleanțe. Tot diplomatice. Căci așa cum el era austrofob tot așa și celălalt era rusofob. În clipa următoare Hartvig se prăbușește de pe scaun și moare în cîteva minute.

— Grozav de penibil să moară tocmai la noi! gîndește tînărul baron gazdă acum a unui ambasador mort. Să fi potrivit destinul un simbol din această întîmplare?

■

Ministrul german la Viena, von Tchirshky, se prezentă în audiență la Berchtold și-i declară: În numele împăratului meu, vă comunic că la Berlin se așteaptă o acțiune a monarhiei contra Serbiei și că Germania ar rămîne surprinsă, dacă Viena n-ar trece la fapte.

Între încurajarea nemțească și prudența inițială pe care Tisza, șeful guvernului de la Budapesta, i-o transmisese epistolar, Franz-Iosif, împăratul în vîrstă de 84 de ani, simți în el porniri belicoase. Și trecu la fapte. Dar nu înainte de a cere o discreție desăvîrșită. Fostul om de fier al lui Francisc-Ferdinand, Konrad von Hötzendorf, șeful marelui stat major, avea acum mînă liberă, dar cu o singură excepție: „de a evita tot ce ar putea să-i alarmeze pe adversari înainte de vreme, trebuind, din contră, a se învălui toate cu un aer cît mai pașnic."

■

Poincaré, președintele Republicii Franceze, se lăsă înșelat de aceste aparențe și plecă în voiaj la aliatul său rus. Vizita dădu loc unor situații hilare. Și nu era de mirare: pe cînd președintele francez afișa acasă la el convingeri democratice, în Rusia autocratică el se purtă ca un monarh. Maurice Paléologul, ministrul francez la Petersburg, comenta cu ironie vizita făcută de președinte la fortăreața Petru și Pavel. Însoțit de primul său ministru socialist, Viviani, și escortați de cazaci în ținută de paradă „lumea care privea — scrie diplomatul — se întreba dacă nu cumva acești doi revoluționari sînt transportați în închisoarea statului". Dincolo de situația paradoxală a convingerilor politice, unul care se vroia un campion al democrației pe cînd celălalt, țarul, se dovedea un campion al autocratismului și al refuzului oricăror libertăți cetățenești, cei doi se înțeleseră bine; interesele externe îi apropiau. „Franța trebuie, — sunase solia pe care o trimisese președintele înainte de a pune piciorul pe pămîntul Rusiei — în interesul civilizației și al păcii, să fie mare și tare. Lucrul de care, mai întîi de toate, avem nevoie, este puterea de acțiune". Și ca o replică într-o piesă în care nu există conflict, ci se țese doar o atmosferă dramatică, venise răspunsul gazdelor: „Rusia este gata, Franța trebuie să fie și ea". Iar acum cei doi conducători ajunseseră la un acord deplin; lanțul de aur, împletit din multe miliarde de franci sau ruble, legau destinele celor două mari puteri și vizita — în limbaj diplomatic — se încheiase într-un deplin succes. Ce importanță avea faptul că în timp ce la Țarskoie Selo garda imperială îi cînta francezului Marsilieza, marșul socotit atît de revoluționar în Rusia, 83 000 de muncitori din capitala împărăției rusești intraseră în grevă iar în cartierul Viborg se ridicaseră chiar baricade? Asta era o treabă internă a Rusiei și chiar dacă, a doua zi, Jaurès, șeful socialiștilor, va ridica împotriva guvernului jumătate din parlamentul francez, acordul deplin asupra intereselor hegemoniste conta și nu ceea ce gîndeau oamenii destinați să îngrașe cîmpurile de luptă!

...Maiestuos, cu marele poavaz ridicat, crucișătorul **France** ieșea din Golful Finic purtînd oaspeții Rusiei țariste spre propria lor casă, iar ziua și ora acestei plecări aveau să joace un rol important în ceea ce avea să urmeze.

■

După o lungă perioadă de tăcere, Viena iese din muțenia pe care și-o impusese. Și tonul pe care-l întrebuințează e unul aspru, dur, lătrat. Ziua fatală a sosit. Tînărul ministru Giesl, cel în brațele căruia căzuse mort ministrul Rusiei la Belgrad, se exersează încă din zorii zilei, asupra executării istoricului act. Ora predării ultimatum-ului fusese stabilită între 4 și 5 după-amiază. O ultimă telegramă venită de la Viena amînă puțin ceasul fatal. Întrucît la Bellplatz s-a aflat că Poincaré părăsește Rusia abia la ora 11 seara, Giesl să binevoiască să predea ultimatum-ul adresat Serbiei cel mai devreme la ora 6.

Ziua și apoi ora nu fuseseră alese la întîmplare. În această zi Pasici, președintele guvernului sîrb, se afla în provincie, în campanie electorală, ca și alți membri ai guvernului, iar ora era astfel aleasă încît capii Rusiei și ai Franței să se afle despărțiți în momentul în care ultimatum-ul ar fi ajuns trimis de guvernul sîrb la Petersburg. Și așa avea să se întîmple.

La ora 6 Giesl se prezintă ministrului de finanțe, care-i ținea locul lui Pasici, și-i predă un text pe cît de inacceptabil pentru un stat, chiar cu o suveranitate limitată cum considerau Serbia marile puteri, pe atît de grăbit în a soma un răspuns. Îi trebuiră trei săptămîni Vienei să-l redacteze și i se impuneau Serbiei doar două zile pentru a renunța la propria sa independență.

— Cu greu va fi posibil să convocăm așa de repede consiliul de miniștri — încercă să tempereze zelul belicos al diplomatului austriac, ministrul de finanțe.

— În epoca trenurilor, a telegrafului și a telefonului — îl contrazise Giesl cu o superioară ironie — avînd în vedere și mărimea regatului, nu cred că este greu să realizați așa ceva.

Știrea trece repede zidurile biroului ministerial și presiunea Vienei ridică orașul în

picioare. Toţi aleargă care încotro, toate zvonurile sînt crezute şi apoi, pe rînd, dezminţite; dorinţa de a respinge energic cererile Vienei — despre care încă nu se ştiu prea multe — este repede domolită de gîndul că sînt lipsiţi de orice ajutor. Membrii guvernului sînt rechemaţi din concediu sau din campania electorală şi, de a doua zi dimineaţa, cînd Pasici se află în capitală, consiliul de miniştri intră într-o şedinţă permanentă. Seara, guvernul este înştiinţat de statul Londrei: să se accepte cît mai multe dintre satisfacţiile cerute de Austro-Ungaria. Vine apoi şi părerea exprimată de locţiitorul Quai d'Orsay-ului, în lipsa titularului aflat încă pe mare împreună cu preşedintele Poincaré şi primul ministru Viviani: să se caute a se cîştiga timp apelîndu-se la arbitrajul marilor puteri.

Doar Rusia tace.

■

În ziua în care expira termenul ultimatum-ului redactat de Austro-Ungaria, consiliul de miniştri ţarist se întruni într-o şedinţă care dură cinci ore. Nu putea fi luată nici o hotărîre majoră. Pe de o parte se aştepta ca ea să emane de la consiliul de coroană ce fusese convocat, pe de altă parte acţiunea Rusiei era descurajată de atitudinea prudentă comunicată în ajun de George Buchanan, ministrul englez la Petersburg. Singurul lucru pe care-l făcu guvernul era de a da mînă liberă ministrului de război pentru a mobiliza împotriva Austro-Ungariei „în caz de nevoie". În aceeaşi zi se prezentară, pe rînd, la Sasonov, miniştrii Vienei şi Berlinului. Contele Szapari îi citi rusului nota oficială a Vienei adresată Serbiei şi Sasonov îl întrerupse, deseori, pentru ca primul să aibă ce telegrafia Vienei: „Rusia a primit nota cu o nervozitate deosebită." Cam aşa se nasc comunicatele oficiale. Apoi veni Pourtalès, un funcţionar tipic prusac, ţeapăn, cu barbişon cărunt şi ascuţit, cu buza de jos lată, cu privirea şi mintea scurtă. Dialogul între cei doi este semnificativ pentru autorul moral, cum avea să fie Germania, al acestei conflagraţii.

— Austria, îi spune Sasonov, a propus examinarea unui dosar, în timp ce ea expediase ultimatum-ul. Puteţi aproba o astfel de procedură?

— Regret, Excelenţă, că nu vă pot urma pe această cale. Austro-Ungaria nu poate admite ca cineva să se amestece în afacerile ei cu Serbia. De asemenea nici noi n-am accepta ceva ce nu se împacă cu demnitatea aliatului nostru.

— Într-o luptă contra Austriei, nu vom lăsa Serbia singură.

— Dumneavoastră nu prea iubiţi Austria. De ce voiţi să amăriţi ultimii ani de domnie a unui veritabil monarh? — se crezu suficient de sentimental prusacul să aducă în discuţie situaţia ingrată, împovărată de ani mulţi de stăpînire, a lui Franz-Iosif.

— Într-adevăr, nu iubim Austria. Şi de ce am iubi-o? Întotdeauna ne-a făcut numai rău. Şi dacă monarhul său venerabil mai poartă coroana pe cap, asta o datorează nouă.

Avea dreptate Sasonov. După ce Franz-Iosif asmuţise popoarele împărăţiei între ele, în timpul revoluţiei din 1848—1849, le redusese apoi la tăcere printr-un transport de soldaţi livraţi de Rusia ţaristă.

Pe scurt, dialogul se încheie pe un ton „foarte agitat", ca să păstrăm langajul comunicatelor oficiale.

■

În acelaşi timp, la Belgrad, în absenţa oricărei încurajări din partea „fratelui mai mare", însuşi Pasici îndeamnă la pace. Cele două războaie balcanice sleiseră elanurile populare iar guvernul radical prezidat de el nu mai avea simpatii în rîndul ofiţerilor şi al ţăranilor, cei ce duseseră povara recentelor acţiuni militare. Pasici era pe punctul de a ceda, în multe privinţe, cererilor austriece. Dar care erau aceste cereri? În esenţă, guvernului de la Belgrad i se cerea să publice în prima pagină a oficiosului său o declaraţie al cărei cuprins, dictat în întregime de Bellplatz, condamna orice propagandă îndreptată împotriva Austro-Ungariei şi ameninţa cu grele pedepse pe cetăţenii sîrbi care ar lua parte la mişcări iredentiste. Această ameninţare trebuia adusă, de asemenea, la cunoştinţa armatei printr-un ordin de zi al regentului (regele Petru se retrăsese în luna mai de la domnie în favoarea prinţului de coroană) publicat în buletinul oficial al armatei. În afară de aceasta, guvernul trebuia să suprime toate publicaţiile şi societăţile naţionaliste, să nu permită să apară în manualele şcolare sau în întreaga producţie de carte orice ar considera Viena ostil Austro-Ungariei, să epureze pe toţi ofiţerii şi funcţionarii care s-au făcut vinovaţi de declaraţii antiaustriece.

Unele condiţii le accepta, cu unele îndulciri sau cu solicitarea unor explicaţii suplimentare, şeful guvernului sîrb, dar mai departe era imposibil ca el să meargă. Cum să poţi permite unui stat străin să facă pe teritoriul tău suveran cercetări penale şi să-i dai mînă liberă ca să-i urmărească pe cei pe care el i-ar considera vinovaţi? Oricum, pentru a cîştiga un răgaz, Pasici pasează această chestiune unui tribunal internaţional...

Pe cînd se redactau ultimele puncte ale răspunsului, în oraş se lăţeşte un zvon despre o telegramă plină de încurajare a ţarului. Entuziasmul popular creşte ca laptele dat în clocot. Prinţul de coroană, mergînd pe jos, înconjurat de ofiţeri, este aclamat, iar apoi mulţimea se îndreaptă, pe rînd, la legaţiile statelor pe care belgrădenii le cre-

deau amice. Ferestrele lor rămîn însă închise. Doar la legaţia Franţei se încumetă un tînăr funcţionar să le iasă în întîmpinare şi să-i asigure de.... „simpatie." Coloana de oameni se pune în mişcare spre palatul unde, reîntors din promenada sa triumfală, prinţul moştenitor aflase că zvonul despre încurajarea rusească fusese fals. Nu era prima oară cînd mulţimile dădeau drept realităţi dorinţele lor fierbinţi. Decepţionat el îşi pierde capul în faţa publicului care striga: „Jos Austria! Moarte laşilor!" Numai Pasici nu se pierde cu firea. În plină tăcere a ţarului acceptă în linii mari ultimatum-ul — dar, în acelaşi timp, cu cealaltă mînă, redactează mobilizarea în întreaga ţară. Regele Petru revine din scurta sa retragere de la tron pentru a semna decretul. La ora 3 după-amiaza, în ziua în care ultimatum-ul expira, el părăseşte capitala, aflată prea aproape de graniţa austro-ungară, îndreptîndu-se spre interiorul ţării. Cu el pleacă şi guvernul. Mai puţin Pasici.

Dar nu erau singurii care se pregăteau de plecare.

În acelaşi timp, lîngă Petersburg, la reşedinţa de vară a ţarilor, avea loc consiliul de coroană. Mica localitate, spun martorii oculari, avea aspectul de dinaintea unei mari bătălii, din timpurile de altădată. Pe străzile sale forfotea mulţimea de trupe, se auzeau comenzi militare, străluceau în soare uniformele de paradă şi săbiile argintate ale ofiţerilor. Ţarul, fire introvertită şi lipsit de aparenţe belicoase în ciuda uniformei militare, era înconjurat, în timpul trecerii în revistă a trupelor, de ofiţeri şi generali, de şefi şi mari duci. După-amiază, cînd sosi răspunsul negativ al Vienei la propunerea rusească de a se amîna scadenţa ultimatum-ului, starea de spirit a anturajului său deveni subit războinică. Marele duce Nicolae, un uriaş cu barbişonul cărunt şi ascuţit, cu privirea agresivă, soţul unei muntenegrence care intriga demult împotriva Germaniei, avu un rol decisiv în consiliul de coroană. El era şeful partidului războinic rus împotriva Germaniei. Lui i se raliaseră şi ceilalţi şi ţarul, incapabil să ia o decizie în care el să fie factorul hotărîtor, se supuse celorlalţi. La început încercă să se opună, ca să fim drepţi, obiectînd că e greu să obţii mobilizarea generală în timpul grevei muncitorilor care se desfăşura. Maklakov, ministrul său de interne, se grăbi să-i amintească ţarului că de duşmanul intern mai degrabă scapi prin chemarea naţiunii sub arme, adică printr-un război în care funcţionează desăvîrşit cel puţin neîndurătoarea curte marţială. Se hotărî să se mobilizeze contra Austro-Ungariei 13 corpuri de armată. Şi această mobilizare devenea efectivă numai în cazul unui atac asupra Serbiei.

Pe la ora 6 seara, un general, privindu-şi ceasul, se adresă celorlalţi:

— În momentul acesta, probabil, tunurile austriece de la Dunăre vor fi început focul. O astfel de notă se poate trimite numai atunci cînd tunurile sînt încărcate...

În acest timp pe mare, înainte ca soarele să scăpăteze în ultima zi a scadenţei acceptării notei austriece, două nave purtau spre casă, pe aceeaşi Mare Baltică, doi şefi de state, Preşedintele Poincaré şi împăratul Wilhelm al II-lea.

Pe vaporul **France**, Poincaré era ca un trăpaş greu de ţinut în frîu de jocheul său. Raymonde, vărul mai mic al celebrului matematician, era acum un bărbat trecut de cincizeci de ani. Avea zece ani, cînd trebui să se refugieze, împreună cu părinţii săi, din teritoriile ocupate de Germania în urma războiului din 1870. Şi poate că atunci, în mintea copilului se născu gîndul de a repara ruşinea înfrîngerii suferite de marea sa patrie. De altfel chiar el mărturiseşte în memoriile sale: „În cursul anilor mei şcolari, sufletul meu întunecat prin înfrîngerea suferită a trecut necontenit graniţa pe care ne-o impusese pacea de la Frankfurt şi cînd mă coboram în realitate vedeam pentru generaţia mea un temei de existenţă, numai în speranţa de a reclştiga provinciile pierdute". După ce se pregăti pentru cariera de avocatură, o abandonă repede pentru a se dărui cu energie politicii. Şi timp de treizeci de ani aşteptă cu înfrigurare această zi. Ştia bine că e cu neputinţă să-şi împingă poporul într-un război, dar dacă duşmanul, care umilise Franţa la 1870, ar da dovadă de uşurinţă, ar da deci vreo ocazie de război, ce minunat destin să fii preşedintele Franţei într-un astfel de ceas! Şi acum clipa se ivise şi el era nevoit să stea inactiv pe distrugătorul ăsta care abia de se mişca. Iată de ce, fericit dar şi furios, la cei cincizeci şi patru de ani ai săi, preşedintele Franţei era nerăbdător ca un cal de curse muşcînd nervos de zăbala care-l ţinea, cabrîndu-l, înaintea startului.

Într-o stare asemănătoare se afla, pe celălalt vas, „Hohenzollern", împăratul Wilhelm al II-lea. Nenumăratele rapoarte venite la bord îi dădeau certitudinea că, în sfîrşit, zarurile unui nou război erau aruncate. Era convins că providenţa îi pusese în mînă potul cel mare. Această convingere o trădau toate notele marginale pe care le făcu el, în timpul călătoriei pe mare, rapoartelor sosite la bord. Să le cercetăm în ordinea sosirii lor.

Pe marginea raportului venit de la ministrul german în Austro-Ungaria, care vorbea despre cum îşi bate capul cancelarul împărăţiei bicefale pentru a găsi exigenţe cît mai inacceptabile adresate Serbiei, Wilhelm al II-lea a notat: „Să se evacueze Sandgeacul! Atunci cearta e gata! Pe acesta trebuie să-l reia Austria, spre a împiedica pe sîrbi de a ajunge la mare." Acolo unde raportul îl informa despre prudenţa iniţială a lui Tisza adnotaţia împăratului e ca o înjură-

tură: „Față cu niște asasini și față cu cele întîmplate, aceasta ar fi curată prostie!" Raportul din Londra în care se exprima credința Foreign Office-ului că Berlinul va reuși să îndulcească cererile Vienei: „Cum aș putea să fac așa ceva! Nu mă privește deloc! Ce înseamnă inacceptabil? Indivizii au făcut agitații și au comis și un asasinat și trebuie să fie umiliți!" Iar în ceea ce privește speranța Londrei că Viena nu vrea războiul, nota împăratului e furioasă: „Aceasta este o grozavă nerușinare britanică. Eu nu sînt chemat à La Grey (lordul Grey era secretarul de stat englez de la externe — n.n.) să dau Majestății Sale Împăratului prescripții de cum să-și păzească onoarea sa!" Raportul din Viena care informa că Berchtold a dat rușilor asigurări că Austria nu vrea să ia Serbiei nici o bucățică de pămînt: „Ce măgar!"...

Cu o astfel de tablă de valori morale Wilhelm al II-lea nu putea să nu-și revendice primul loc între incendiatorii Europei...

La Belgrad în puținele ore rămase pînă la expirarea termenului dat de Viena pentru acceptarea condițiilor sale, orașul, gara, fortăreața sînt în mare fierbere. Garnizoana militară și munițiile sînt retrase în interiorul țării. După plecarea, încă de la ora 3, a casei regale și a guvernului, ministrul austriac, după ce-și ridicase încă de dimineață pașapoartele, este gata să plece acasă. El așteaptă în haine de călătorie, cele șase bătăi ale pendulei pentru a părăsi capitala. Puțin înainte de ora 6 după-amiaza, Pasici, făcînd drumul pe jos, se prezintă la legație cu nota de răspuns. Giesl — a cărui sarcină diplomatică era de a procura Vienei un motiv de război — nu catadixește nici măcar să citească răspunsul sîrbesc. Lectura lui i-ar fi luat cel puțin o oră. Cam în același timp cu reîntoarcerea lui Pasici la minister, își făcu apariția și curierul legației cu nota de răspuns a Vienei, notă redactată dinainte și care declara neacceptabil răspunsul Belgradului. Graba a fost atît de mare încît — se spune — în numai jumătate de oră de la vizita lui Pasici, întregul personal al legației trecea cu un accelerat podul de fier la Semlin, pe pămîntul monarhiei. Războiul putea să înceapă. Giesl își făcuse datoria belicoasă.

La aceeași oră, s-a spus mai tîrziu, lîngă poarta Johannis de lîngă Jena s-a prăbușit ultimul dintre cei trei plopi ai păcii care fuseseră sădiți, cu o sută de ani înainte, în zilele Congresului de la Viena.

Declarația de război nu întîrzie să se producă. Cum Giesl von Gieslingen se grăbise să părăsească Belgradul, Viena telegrafie prin București următorul text tradus în franțuzește:

„Fiindcă guvernul regal sîrb nu a răspuns în mod mulțumitor la nota ce i-a fost predată la 23 iulie 1914, de către plenipotențiarul austro-ungar la Berlin, guvernul imperial și regal se vede nevoit să poarte el însuși grija pentru salvgardarea drepturilor și intereselor sale, apelînd în vederea acestui scop la forța armelor. Austro-Ungaria se consideră de aceea, din acest moment, ca fiind în stare de război cu Serbia.

Ministrul de externe austro-ungar, Contele Berchtold."

În ceasurile următoare începură să vorbească tunurile și piromanii înmănușați și încliftați din marile cancelarii ale continentului tîrîră Europa în vîlvătăile marelui război. Din păcate, marele război avea să fie doar primul război mondial.

ÎN LOC DE PROLOG

Ceea ce a urmat mai apoi e mai mult sau mai puțin cunoscut. La o sută de ani după războaiele napoleoniene care ruinaseră Europa, o conflagrație de cu totul alte dimensiuni izbucni pe bătrînul continent angajînd apoi și alte state, de pe alte meridiane ale globului, în acest prim holocaust planetar. O masă de cinci sute de milioane de oameni fu cuprinsă în uriașul angrenaj militar pus în mișcare o dată cu găsirea unui pretext diplomatic pentru a-i justifica pornirea dorită, timp de cîteva decenii, de marile puteri imperialiste. Războiul, marele război, cum s-a spus atunci, sau primul război mondial, cum a fost rebotezat el după izbucnirea unui al doilea, la abia două decenii de pace, a durat 52 de luni. Bilanțul său, pe care cifrele sînt neputincioase în a-l sintetiza deplin, a fost de un tragism nemaiîntîlnit. 20 de milioane de morți pe cîmpurile de luptă, 13 milioane de civili omorîți de bombardamente sau de pustiitoare epidemii, 9 milioane de orfani de război, 5 milioane de văduve de război, 40 milioane de răniți, 9 milioane de prizonieri, 10 milioane de refugiați etc. Pagubele materiale au fost și ele colosale. În statisticile întocmite aflăm cifre care pot sugera proporțiile pierderilor. O zi de război îi costase pe germani în 1914, 36 de milioane iar în 1918, 146 de milioane de mărci; în cele 18 luni de participare la acest război americanii au cheltuit în fiecare oră pentru trebuințele militare 1 milion de dolari; în timpul războiului Anglia a pierdut a șasea parte din avuția națională iar Franța o treime. Cifrele pot fi înșirate în continuare fără ca ele însă să poată realiza tabloul exact al proporțiilor pe care le-a atins distrugerea; nici o cifră nu poate fi în stare să sintetizeze suferințele și chinurile fizice, pustiirea sufletească și reîntoarcerea la barbariile unui trecut de care omenirea se credea definitiv despărțită. Marii profitori ai războiului au fost industriile de armament ale puterilor imperialiste ale căror cifre de afaceri au crescut în proporție geometrică de la o lună la alta, de la un ceas la altul. Patru imperii însă au dispărut din viața politică a lumii: Austro-Ungaria, Germania, Turcia și Rusia țaristă unde, ca urmare a ruinelor provocate de război, s-a creat o

criză revoluționară favorizînd victoria revoluției proletare din octombrie 1917.

Situația României, la fel cu a altor state mici, a fost una deosebită. Primul consiliu de coroană, după lungi și dramatice deliberări, a declinat orice obligație față de **Tripla alianță**, deoarece nici unul dintre statele semnatare nu fusese victima vreunei agresiuni, ci dimpotrivă. S-a hotărît păstrarea țării într-o neutralitate activă. După doi ani de la declanșarea războiului, sub presiunea opiniei publice interne, România a rupt neutralitatea în care se afla și, dînd curs sentimentelor sale seculare, lăsînd să vorbească instinctul său național, cum a fost numită într-o formulă memorabilă dorința sa de a-și vedea toți conaționalii săi adunați sub același cer, între aceleași frontarii, a intrat în război alături de puterile Antantei. Cu prețul unor uriașe vărsări de sînge, învingînd vitregii dintre cele mai aspre, la capătul acestui război dorințele legitime ale României erau împlinite iar la 1 decembrie 1918, în memorabila adunare populară de la Alba Iulia era rostit legămîntul solemn al păstrării indivizibile a unității noastre de stat.

Să ne întoarcem însă la destinul pe care l-au avut cîteva dintre personajele prezente în acest dosar.

În noiembrie 1916 încetă din viață, în sfîrșit, Franz-Iosif I. „În mijlocul sălbaticului vuiet de arme care de doi ani înnebunește lumea și pe care l-a provocat el cedîndu-și iscălitura de bătrîn sub manifestul infam al contelui Tisza — scria Nicolae Iorga în **Neamul românesc** din 11 noiembrie 1916 — se stinge acela care părea că nu poate muri fiindcă nu s-a împlinit încă numărul nenorocirilor, al plăgilor ce trebuiau să cadă asupra capului său, Francisc Iosef I. Triste raze de soare răsfrînte în bălțile de sînge ale milioanelor jertfite se joacă pe fruntea lui despoiată și în locul plînsului duios pentru cei morți se ridică din patru colțuri ale pămîntului bocetul mulțimilor nesfîrșite de văduve și de orfani, — dar pentru a-l blestema".

Murea astfel, la optzeci și șase de ani, înconjurat de omoruri și nebunie, cel căruia-i plăcea să se aline la ideea că este depozitarul tuturor tragediilor posibile. „Nimic nu mi-a fost „cruțat" — murmura el cu o secretă și întoarsă voluptate, ori de cîte ori i se aducea vestea despre încă o tragedie petrecută cu vreunul din clanul său.

Vor mai trece doi ani de măcel și nebunie pînă cînd împărăția va fi răposată la rîndul ei.

Cititorul se întreabă — și pe bună dreptate — ce s-a întîmplat cu conjurații de la Saraievo? Au fost arestați, alături de Prinkip și Cabrinovici, încă patru. Din cei șase, doar trei depășeau vîrsta majoratului stabilită atunci la 20 de ani. Aceștia au fost condamnați la moarte și spînzurați. Cum legea austriacă nu prevedea pedeapsa cu moartea pentru minori, ceilalți trei — Prinkip, Cabrinovici și Trifko Grabez — au fost condamnați la 20 de ani de recluziune. Toți trei au murit — înainte de sfîrșitul războiului — de tuberculoză în faimoasa închisoare **Theresienstadt** din Boemia.

Dar și lucrurile au un destin al lor nu numai ciudat dar, deseori, tulburător.

Paisprezece ani după asasinarea de la Saraievo, în ziarul timișorean de limbă germană **Temesvarer Zeitung** din 24 iunie 1928 se făcea „biografia" automobilului în care se aflase Francisc-Ferdinand, împreună cu soția sa, la Saraievo. După asasinat automobilul roșu a fost pus la dispoziția guvernatorului militar, generalul Potiorek. Cînd armata austro-ungară a suferit înfrîngerea rușinoasă de la Valievo, lui Potiorek i s-a luat comanda. Avea să înnebunească din cauza acestei jigniri. Trecut în serviciul altui general, automobilul roșu a călcat în apropiere de Saraievo doi țărani și, după un scurt timp, chiar șoferul și-a găsit moartea într-un alt accident. După cîteva luni, același automobil a omorît două persoane și șoferul a fost grav rănit. În urma eliberării Bosniei de către armata sîrbească, mașina a devenit trofeu de război — repartizat noului guvernator care, în decurs de două luni, a avut cu el patru accidente. Vîndut unui doctor, acesta, în lipsa unui șofer care să aibă curajul de a schimba faima proastă a mașinii, a învățat să conducă. Într-o seară, plecînd la un bal, doctorul n-a mai ajuns la locul destinației: a fost găsit mort sub automobil. Noul stăpîn al mașinii — un moșier bosniac — s-a sinucis după un an. Cumpărat de un mare industriaș, abia după o săptămînă s-a ciocnit, la o intersecție, cu o altă mașină în care se aflau șase persoane. Patru au fost grav rănite iar una a murit pe loc. Următorul proprietar — un medic comunal — a fost mai norocos: și-a pierdut repede clientela dar și-a salvat viața fiind astfel obligat să vîndă mașina înainte de a i se mai întîmpla și altceva. Automobilul roșu și-a schimbat acuma nu numai stăpînul, dar și „cetățenia". Devenind proprietatea unui elvețian, acesta, făcînd o excursie prin munții Dolomiți cu noua sa mașină, a izbit-o pe alta aruncînd-o într-o prăpastie. Ajunsă în sfîrșit în proprietatea maghiarului Tibor Hirschfeld, a fost vopsită din nou — albastră închis acum — și gătită pentru o nouă înstrăinare. Trecînd în Ardeal, unde erau mai mari șanse de a o vinde, Hirschfeld — făcînd o mică afacere în plus — pe cînd transporta cu el cinci persoane la o nuntă — și pentru ca să-și amuze clienții le făcea „biografia" mașinii — se ciocnește cu un alt automobil. Ciocnirea a fost atît de violentă încît cinci persoane din fostul automobil roșu, devenit acum „automobilul dracului" și-au găsit moartea.

Singura consolare pe care cititorul o poate avea — dacă asta poate fi o consolare — e că mașina în care a fost ucis prințul moștenitor al Austro-Ungariei a făcut incomparabil mai puține victime decît mașina de război urnită de același asasinat.

VARTAN ARACHELIAN ■

TERENTJADA

EPOPEE TRAGICOMICĂ

În satul Comorofca de lîngă Brăila trăia bătrînul pescar Akim Parfenie. Avea trei fete; două ciume (la chip şi la suflet): Aniutka şi Rahila, iar cea mai mică, Avdotia, de o frumuseţe neobişnuită. Avdotia-Arina, de 18 ani, mîndria satului, se iubea arzător cu un focos tînăr grec de 23 de ani, unicul fiu al unui bogat şi vestit armator, Strati Mihalacopulos. Ştiau însă amîndoi tinerii că nu se vor putea lua, dată fiind diferenţa catastrofală a stării sociale.

Şi într-o zi Terente a întîlnit-o pe frumoasa Avdotia. S-a dus fuga la tatăl ei şi a cerut-o de nevastă. A fost chemată fata.

— Am înaintea mea două surori. Numai după ce se mărită ele îmi va veni şi mie rîndul!

— Aştept oricît, numai să-mi dai cuvîntul!

— Nu zic nu, nu zic da, cine ştie!...

A trecut o vreme, cele două ciume-surori şi-au găsit cîte un beţiv vîrstnic şi s-au măritat. Dar Rahila, cea mai mare, o pizmuia pe cea mai mică. I-a spus lui Terente să vină a doua zi, seara, la ora nouă, în grădina lor:

— Ai să te minunezi ce-ai să vezi!

Pe urmă Rahila s-a dus la tînărul Mihalacopulos:

— M-a trimis Avdotia. Se mărită. Vrea să-şi ia rămas bun. Vino mîine seara la 9 în grădină la noi!

Avdotia obişnuia să iasă în fiecare seară în grădină, înainte de a se culca. S-a trezit, fericită şi înspăimîntată, cu tînărul Mihalacopulos. Tînărul i-a apucat mîinile şi i le-a sărutat cu foc. Au fost surprinşi de Terente care a înfipt cuţitul în inima fetei.

Jandarmi, bătaie, ferecat în lanţuri (numai cele de la mînă, cam cincisprezece kilograme). Şi totuşi a evadat.

Acum a jurat Terente răzbunare pe autorităţi, pe omenire, acum a devenit el fiară.

S-a refugiat în baltă, se hrănea cu peşte, atît. Şi făcea planuri.

Într-o seară, doi pescari — s-au nimerit a fi amîndoi verii lui Terente — s-au încăierat la un joc de cărţi. Terente, de faţă, s-a pus între ei:

— Pentru un joc de cărţi să vă pierdeţi viaţa? Avem altceva mai bun de făcut!

— Ce?

S-au sfătuit cît s-au sfătuit, după care, cu Terente în frunte („voinţă de fier, putere hipnotică, i te supui vrei nu vrei"), cu Deiu Petrof şi Lavrinte, au alcătuit organizaţia care îşi propunea să întroneze dreptatea pe pămînt, banda care avea să uluiască o ţară, o lume.

Au fost între ei discuţii — de principiu! — temeinice, nu uşor s-au hotărît cei doi, Petrof şi Lavrinte, cînd au aflat de planurile grandioase ale şefului lor.

— Pe ce se bazează ocîrmuirea? Pe Dumnezeu, pe poliţie, pe jandarmi. Ne vom ridica împotriva lor! le-a declarat solemn Terente.

— Şi împotriva lui Dumnezeu!?

— E cel mai uşor, să mă credeţi! N-are armată, n-are arme! Mai greu o să fie cu jandarmii, dar ne va ajuta... bunul Dumnezeu şi împotriva lor!

— Îi putem birui doar noi trei?

— Ne vor ajuta luntraşii, pescarii...

— Vor voi?

— Îi vom sili!... Mai întîi vom pune stăpînire pe baltă, pe pădurea de sălcii, acolo va fi capitala noastră!

Au făcut rost de cîteva puşti, de cîteva revolvere, şi-au stabilit sălaş între canalele Filipoi şi Măcin, prin păpuriş, printre cîrdurile de păsări de tot felul, de peşti de tot felul...

Au început prin a ataca lotcile pescarilor, ca să adune primele provizii de hrană. Rînd pe rînd Baldovineşti, Brăiliţa, Cazasu, Comorofca, Janca ..., toate satele au fost dîjmuite. Au băgat groaza în săteni, care s-au văzut nevoiţi să li se supună.

— Cine mi se supune va fi ocrotit de mine împotriva ocîrmuirii!

Nici n-aveau alt vis sătenii decît să fie ocrotiţi împotriva ocîrmuirii.

— Păi — s-a adresat într-o zi, într-o doară, Lavrinte lui Terente —, ai zis să ne ridicăm împotriva stăpînirii, a celor mari, şi noi îi atacăm pe cei mici, pe cei săraci! Aştia sînt ocîrmuirea?!

— Pînă ne punem pe picioare. Şi ca să căpătaţi îndemînare. Şi ca să ne cunoască lumea! Să ne ştie de frică! Pe urmă ne vom da la bogătani, să le luăm averile!

— Şi vom deveni noi bogătani, şi se va da alt Terente la noi, să ne ia averile!

— Şeful sînt eu, tu faci ce-ţi poruncesc!

Pe urmă, însă, cei trei au pornit să atace şlepurile care treceau pe canalul Măcin. Au adunat provizii de hrană (şi de băuturi), de arme şi de îmbrăcăminte. Au atacat vase tot mai mari, au atacat Brăila. Negustorii s-au plîns poliţiei, însă nu le-a folosit la nimic. Au socotit că ori poliţia e înţeleasă cu banditii, ori că nu e în stare, şi atunci s-au supus scrisorilor de ameninţare ale lui Terente. Ziarele i-au trîmbiţat gratuit isprăvile, lumea a uitat de celelalte mari probleme ale omenirii, părea că nici nu mai există alte mari probleme. Şi astfel Terente s-a putut proclama „regele bălţilor" (aşa îşi şi semna scrisorile).

*

Ca orice veritabil monarh, Terente îşi da seama că nu e destul că el se proclamă „regele bălţilor", trebuie ca şi populaţia să-l accepte şi să-l aclame ca atare. Trebuia să întreprindă acţiuni care să-l impună.

A început prin a se face iubit. Şi-a găsit cîte o iubită în diferite sate, le copleşea cu cadouri „din import" cucerite de pe şlepurile străine atacate.

Dar a aflat curînd că tocmai în satul său, Caracliu, şeful postului de jandarmi simpatizează una din amantele sale. Şi, culmea, sătenii îl simpatizează pe şeful de post, că era om cumsecade. Era de nesuportat, îi ameninţa tronul!

În noaptea de sfîntu Ion, în ianuarie 1924, Terente cu întregul său efectiv în oameni — cei doi complici — şi armament, aflînd că şeful de post, Ion Grigorişcuţă, a organizat o petrecere de ziua sa onomastică, au venit la casa lui, informaţi că va fi de faţă şi iubita incriminată. Afară era de strajă un locuitor. L-au legat şi au început să tragă focuri de armă. Şeful de post a ieşit să vadă ce se întîmplă. A fost ucis pe loc. Femeile din casă au fost maltratate. Pe urmă eroica trinitate a pornit în sat, la casele prietenilor plutonierului: i-au bătut crunt, le-au devastat locuinţele. Toată noaptea a fost „veselie" în sat, a răsunat de împuşcături şi de chiotele de satisfacţie ale făptaşilor. În zori, trudiţi, cei trei cruciaţi s-au retras victorioşi în balta ocrotitoare.

Terente reuşise să atragă atenţia omenirii reuşise să cucerească prima pagină a ziarelor. Ce uşor se ajunge „rege"!

La 1 iunie ziarul *Cuvîntul* brăilean scria despre Terente şi cei doi complici: au răpit fetele Oana Stîngă şi Maria Oancea, le-au ţinut trei zile în care timp le-au folosit din plin... Ei, dacă aşa e vorba, chestiunea devine picantă, lumea e avidă, ziarul şi mai atent.

Presa îi acordă lui Terente tot mai mult spaţiu, i se răscoleşte trecutul. Şi se află, cu uimire, că nu e vorba de un hoţ mărunt, de un novice, are la activul său 7 omoruri.

*

Vine acum marea aventură a vieţii marelui Terente, episodul care îi va consacra faima în ţară, în lume, în istorie. Un asemenea episod central nu se putea dispensa de personaje feminine.

Terente era mulţumit de isprăvile sale de pînă acum; dar era numai pe jumătate mulţumit.

— Nu e bine că ai ajuns „regele bălţilor"? Aşa te numeşte lumea, gazetele!

— E bine, dar nu e destul! Ce fel de rege sînt dacă...

— Ce-ţi lipseşte?

— O regină.

Ce putea să mai spună Dediu, îi astupase gura!

— Păi să căutăm o regină!

Era în ziua de 13 iulie 1924, duminică.

— Astăzi vine lume multă în baltă, lume aleasă. Vine să se plimbe. Avem de unde alege! a zis Terente complicilor.

Într-adevăr era multă, foarte multă lume în baltă în acea zi de vară. E drept, se trîmbiţaseră peste tot isprăvile banditului; autorităţile însă liniştiseră populaţia, în primul rînd pe cei care învîrteau fel de fel de afaceri pe Dunăre. Căpitănia portului Brăila lipise mai peste tot un aviz liniştitor

Nu numai comercianţii, dar şi plimbăreţii şi-au văzut de treburile lor, fără nici o grijă şi în completă linişte. Aşa, de pildă, de dimineaţă tînărul Reiss, amploiat comercial la Banca Marmorosch-Blank filiala Brăila, a bătut fin la uşa simpatiei sale, Netty Herovici:

— Mergem să ne plimbăm, madmoazel?

— Păi...

A intervenit fratele domnişoarei, Mihai:

— Am fost în port, am avut nişte treburi... E o lume nemaipomenită pe Dunăre, vremea e superbă!

— Bine... Mamă dragă, îmi dai voie...?

— Şi dacă n-am să-ţi dau voie, n-ai să te duci?... Du-te, ştiu că eşti pe mîini bune, nu-i aşa, domnu' Reiss? Numai să vii devreme!

— Mulţumesc, mamă!... Trecem s-o luăm şi pe Sylvia, da, Mihai?

Mihai, roşindu-se foc:

— Dacă aşa vreţi voi!...

Sylvia Bernescu, fostă colegă de pension (Institutul de călugăriţe) şi cea mai bună prietenă a lui Netty, a cam avut dificultăţi cu mama ei:

— Nu te las! Ştii cîte s-au întîmplat!

— Dacă aţi vedea ce omenire e acolo, madam Bernescu, interveni, aproape cu lacrimi în ochi, Mihai. Între Ghecet şi Brăila e ca pe Calea Victoriei în Bucureşti, parole d'honneur!

Pînă la urmă doamna Bernescu a cedat în faţa celor patru guri tinere şi neastîmpărate.

Au închiriat o barcă şi au pornit-o lin spre Ghecet. Cele cîteva mici şi cochete restaurante de-acolo, balta, pădurişul, mişunau de grupuri de excursionişti, tineret mai ales, dar şi foşti tineri. Oamenii erau într-adevăr liniştiţi, printre bărcile plimbăreţilor întîlneai nu puţine bărci şi chiar vaporaşe ale poliţiei, ale jandarmeriei. Astfel că barca celor patru s-a tot aventurat în locuri mai puţin umblate, tineri erau!

Se mai afla o anume barcă prin apropiere, de dimineaţă tot da, ferit, tîrcoale. Era o lotcă mai aparte, lungă de 5 metri, largă de peste un metru, încăpătoare, neagră, cu cele două vîrfuri, cenuşii: Terente cu cei doi complici. Pîndeau din *privalul* (canalul) Corotişca, chiar în faţa Brăilei. Atacaseră mai multe bărci izolate, n-au căpătat decît unele alimente.

Îşi pierduseră răbdarea, cînd au zărit o barcă. Au privit cu atenţie.

— Da, asta e ce ne trebuie! a izbucnit Terente, Dumnezeu e de partea noastră!

Era şapte şi jumătate, începuse să apună soarele. Grupul celor patru fericiţi era aproape ultimul ce mai rămăsese pe-acolo, nu se mai săturau, erau singuri, era linişte, stoluri de păsări în jurul lor, în apă şi în văzduh, paradisul pe pămînt, în depărtare începeau să se aprindă stelele — luminile Brăilei. Au pornit să cînte cunoscuta romanţă a lui Băjescu-Oardă, înfioratul „Flori de nufăr"...

Mihai a întrerupt vraja:

— Ce-ar fi să ne iasă în cale Terente?

Sylvia — Dar cine e Terente?

— Un bandit fioros, se cutremură lumea!

Netty — Eu nu cred că e aşa rău cum se spune! Îl cunosc, a fost iubitul servitoarei noastre, lucra la noi în curte.

Se tot apropiau de Brăila. Deodată...

— Opriţi!

I-a oprit o barcă mare, cu trei oameni, doi şedeau, unul în picioare, înalt, în haine de doc, cu carabina întinsă.

Mihai, îngrozit — E Terente! Sîntem pierduţi!

Netty, adresîndu-se prieteneşte — Ştefane, tu eşti? Ce mai faci, Ştefane?

— A, voi eraţi? Ceilalţi doi cine sînt?

Mihai — Nişte veri.

— Veri? Păcat! Era mai bine dacă era cumnatu-tău. De la ei scoteam gros ...Goliţi-vă buzunarele!

Cei doi tineri au dat banii, ceasurile, inelele din deget.

— Dezbrăcaţi-vă şi daţi încoace hainele! Repede!

Tocmai trecea o barcă cu excursionişti. Mihai a strigat după ajutor. Terente s-a înfuriat:

— Dacă nu eraţi voi, o păţeai!... Acuma voi doi vă culcaţi în barca voastră, şi fetele să vină în barca mea! Voi, i-a spus bărcagiului, o luaţi încetişor spre Brăila, nu vă grăbiţi, să am timp să dispar eu. Nu cumva să vă grăbiţi, că altfel... (agită carabina).

— Ştefane, i-a strigat, îngrozită, Netty, ce-ai de gînd cu noi?

— Fii pe pace, vă duc la Brăila. Dar pe ocolite, să nu pună mîna pe mine!... Vă iau ca să fiu sigur că nu mă trădează verii ăştia...

Numai că nu spre Brăila se îndreptau, dimpotrivă, au intrat mai adînc în baltă, în plină beznă.

Într-un tîrziu Terente cu ceilalţi au ajuns la o sălcie mare, au coborît din barcă. Terente a scos dintr-o scorbură o putină cu brînză, au mîncat cu toţii pe săturate, pe urmă s-au culcat. Sta de veghe, pe rînd, cîte unul din bandiţi.

„Ce-a urmat nu mai ştim, cele trei bestii ne-au brutalizat — ei socoteau că ne „mîngîie —, au profitat de situaţiunea lor de răpitori murdari".

În zori au pornit iar, tot mai adînc, în baltă. S-au oprit lîngă un grup de patru sălcii, între lacul Măcinului şi balta Ruşovei, acolo era sălaşul bandei. Terente personal a amenajat cu multă migală un ingenios şi comod hamac din împletituri de crengi, acolo a instalat fetele. Pe rînd era adusă cîte una în lotca încăpătoare a lui Terente.

— Acum treci la odihnă! îi zicea uneia. Să vină cealaltă!

Din cînd în cînd Terente se trezea, cerceta dacă totul e în regulă.

— Veniţi lîngă mine, fetelor!... Vă aflaţi în regatul lui Terente, regele bălţilor. Vreau să vă fac reginele mele, să domnim toţi trei împreună! Nu-i aşa că e frumos pe-aici? Ca-n vis!

Netty — nici 18 ani — nu pricepea nimic, plîngea, Sylvia, de 22 de ani, vioaie, energică, a înţeles că are de-a face cu un înfumurat, cu un aiurit; dacă vrea să scape trebuie să-i cînte în strună! Aduna buchete de flori şi i le oferea, „încîntată", banditului. Culegea flori de nufăr, împletea cîte o cunună şi i-o aşeza solemn pe cap, proclamîndu-l nu doar rege, ci împăratul bălţilor. Îi cînta, drept imn, „Flori de nufăr". Îi da în cărţi, îi „prevestea" viitor grandios.

Netty, însă, îi crea probleme. Refuza, de pildă, să mănînce.

O brutaliza, o silea să mănînce. Pînă cînd şi ea s-a dat pe brazdă, a înţeles, la îndemnul Sylviei — pe care la începutul captivităţii o socotise, faţă de comportarea ei, o uşuratică — a înţeles în cele din urmă că numai aşa au şanse să scape.

Dacă a văzut-o şi pe Netty supusă, Terente i s-a adresat:

— Eşti evreică. Sylvia e româncă, veţi fi amîndouă reginele mele, prin voi am să împac eu cele două neamuri, şi dezbinarea dintre evrei şi creştini va fi curmată!

Petre Olariu, care povesteşte unele din aceste amănunte (dacă nu cumva le-o fi inventat!) arată că Terente ar fi mărturisit cu un prilej că avea în plan să-l răpească pe A.C. Cuza, să-l aducă în vizuina lui, „făcîndu-l să treacă prin înalta sa şcoală, ca să-l desbere de năravul urît de a fi mîncător de zidani".

Împreună acum, cele două fete îl măguleau, îi împleteau cununi, îi cîntau. Încîntat,

Terente le da bucate alese, vinurile cele mai bune, le plimba cu lotca prin „regat", le cerea mereu să-i cînte imnul împărăției sale, „Flori de nufăr".

Cînd cei doi complici erau plecați după treburi, Terente nu se mai temea, dormea, vegheat de cele două regine ale sale. Așa a încercat Sylvia să-și pună în aplicare planul. În timp ce Terente dormea, i-a scos stiletul de la brîu. Se frămînta: „Unde e mai bine să lovească? În inimă? Dar dacă ricoșează din pricina coastelor? În gît? Da, în gît, dar dacă nu nimerește din prima dată, și banditul se trezește!... Trebuie mai întîi să-l leg!". A găsit o frînghie și i-a legat o mînă. Se pregătea să i-o lege și pe cealaltă, dar banditul o avea sub el. Terente s-a trezit, a apucat pușca, gata să tragă. Netty s-a azvîrlit asupra lui. Terente a îmbrățișat-o, s-a domolit. S-a mulțumit s-o bată crunt pe Sylvia.

— Dacă mai încerci, vă înec pe amîndouă!

În ziua următoare a plecat Terente cu Lavrinte, a rămas de pază Deiu Petrof. Și în timp ce păzea fetele — părea că doarme —, Sylvia i-a șoptit lui Netty:

— Hai să fugim!

— Cum?

— Prin apă.

— Nu știu să înot!

— Nici eu. Dar se pare că apa, în canal, nu e adîncă.

— Mi-e frică. Nu plec!

A plecat Sylvia. A mers prin apă, apa se făcea tot mai adîncă. A fost nevoită să se înapoieze.

Cînd lucrurile s-au mai potolit, Netty l-a întrebat pe Terente:

— Ei, dragule, ce-ai de gînd cu noi, cît ne mai ții?

— Nu vă pot elibera! Jandarmii și poliția mi-au declarat război, sînteți pradă de război!... Vă iau cu mine în Germania, acolo e de mine!... Dar n-am încă bani destui!

*

Bani destui! Iată că apare prilejul. Lavrinte aduce din Brăila un număr al ziarului *Cuvîntul*. În pagina I, un anunț: „Domnul Waissman, cumnatul domnișoarei Netty Herovici, oferă un premiu de 50 000 lei celui ce va aduce, vii, fetele." Terente tresare:

— Mie mi se cuvine premiul, numai eu vă pot elibera!

Și-a tot făcut în ziua aceea — era joi — planuri, seara i-a spus Sylviei:

— Tu te-ai dovedit mai îndrăzneață, tu vei fi intermediara!

— Și ai să rămîi fără regine?

— Îmi găsesc eu altele! Poate îmi trimiteți niște prietene! Sau poate veniți voi înapoi, cine știe, vă primesc oricînd!

În aceeași seară au plecat cu toții — bandiții și fetele — cu lotca cea mare, spre Brăila. La 1 noaptea au ajuns în dreptul Brăilei, la Vadu Budurului, pe malul drept al Dunării. Au așteptat acolo pînă a trecut, într-un tîrziu, o barcă cu pescari. Terente a spus pescarilor cine e și le-a cerut s-o treacă pe Sylvia pe malul opus.

La 4 dimineața Sylvia Bernescu, purtînd o scrisoare din partea lui Netty precum că e vie, a ajuns, furișîndu-se prin spatele spitalului, în oraș.

— Dacă anunțați autoritățile — îi declarase Terente — eu o înec pe Netty!

Primul gînd al Sylviei a fost să treacă pe-acasă, să-și liniștească mama. Dar nu, întîi să-și facă datoria față de prietena ei! (Unde ești tu, ăla, Acecuza — ar fi exclamat acum Terente — să vezi cum se poartă românii cu evreii? Trebuie neapărat să te aduc aici! O să-ți prindă bine!)

A ajuns la casa lui Netty.

Repede, pînă a nu prinde de veste autoritățile, care ar fi încurcat întreg planul, cei doi tineri — Mihai și Reiss —, cu nenumărate precauții, au plecat cu barca.

— Întîlnirea e la locul unde ne-au capturat!

Luaseră tinerii cu ei nu numai bani, luaseră alimente alese, băuturi fine.

Cînd s-au apropiat de locul știut, a apărut Terente:

— Sînteți singuri? Sau cu poliția?

— Sîntem singuri, nene Terente! a răspuns Mihai.

— Ați adus banii?

— Am adus. Am adus și ceva merinde!

Banditul era în vervă, era bucuros de afacere.

*

Întreg acest episod eroicomic — capturarea și apoi eliberarea celor două tinere — se petrecuse în cadrul unor energice și complexe și vaste măsuri luate pentru urmărirea și prinderea banditului. Dar Terente își ridea de toate astea, sfida autoritățile.

Terente izbutise să împrăștie groaza pe o rază întinsă. Treptat, groaza se împletea cu admirația pentru îndrăzneala sa.

Gazetele — toate gazetele din țară — îi consacrau zilnic pagini. Toate ziarele centrale au detașat la fața locului trimiși speciali, s-a stîrnit o nemaipomenită întrecere de fantezie, fiecare reporter trebuia să relateze „amănunte" pe care numai el reușise să le... obțină.

Deîndată ce fetele fuseseră capturate, autoritățile locale au ținut un consiliu de război, sub conducerea prefectului.

Prima măsură energică a fost să se instituie un premiu de 200 000 lei aceluia care va ajuta ca Terente să fie prins — viu sau mort.

Instituirea acestui premiu — va fi urcat apoi la 300 000 lei — era măsura cea mai impresionantă, mai stimulativă, dar și cea mai ușoară, nu cerea nici un efort, era — vom vedea — doar simbolică. Dar mulțimea a luat-o de bună.

A doua măsură a fost: mobilizarea generală. S-au cerut arme și muniție pentru poliția, jandarmeria și armata locală, s-a cerut ajutorul urgent al Ministerului de Interne și al celui de Război care, din acest moment, „au ca punct principal al activității problema Terente", spusese șeful Marelui Stat Major al Armatei:

— Noi tot am avut în plan pentru toamna

asta să organizăm niște manevre. Le vom face la Brăila!

Pe o rază de 360 de kilometri în jurul localităților Brăila-Ghecet-Măcin și Brăila-Hîrșova-Ghidănești — regatul măriei sale Terente — a fost declarată zonă de război. Locul a fost împresurat de o mie de oameni — polițiști, jandarmi, soldați din infanterie și din marină. Aceștia aveau la dispoziție grenade de mînă, puști-mitralieră, trei vedete cu tunuri, o mare cantitate de muniție.

— Iar pe sus vom duce lupta cu două aeroplane prevăzute cu bombe de mînă!

— Intrați imediat în acțiune! telefonase și telegrafiase ministrul de război, care în prealabil aprobase întreg planul operațiunilor.

— Nu se poate! — a intervenit prefectul, Terente se va răzbuna, va ucide cele două captive! Încercăm eliberarea lor. Să vedem ce efect va avea instituirea marelui premiu!

— A fost o idee bună, dar de unde bani? Două sute de mii e o sumă!

— Ce ne costă dacă promitem?

Ar fi promis oricît (am arătat că suma a fost ridicată apoi la 300 000) numai să se termine cu treaba asta.

Și iată că fetele au fost eliberate. Eliberate nu de autorități ci de însuși Terente! Era culmea, nu se putea afront mai penibil!

•

Vineri la ora două și jumătate cei doi tineri împreună cu Netty au sosit în portul Brăila, la trei fără un sfert s-a declanșat vasta acțiune de urmărire.

— Acum poate începe lupta! a anunțat prefectul.

— Foc! a dat comanda contraamiralul.

Toată lumea s-a pus în mișcare. Forțele arătate, dar nu numai atît. „Trupe din marină au fost îmbarcate pe vasul „Măcin", alte trupe așteaptă în portul Brăila, ca să fie și ele transportate pe frontul de luptă." „Au fost pregătite, pentru orice eventualitate, și trei torpiloare".

„Un plan formidabil" trîmbițează ziarele, care au trimis la fața locului tot ce e mai sprinten, zeci și zeci de gazetari încurcau treburile, dar umpleau paginile gazetelor.

Și tocmai pentru că era „un plan formidabil", trîmbițat, ca să-l sperie pe Terente, a dat greș, „a fost un eșec total". L-a stimulat pe bandit, l-a stîrnit și mai mult împotriva autorităților. Nu putea să lupte — el și cei doi complici — împotriva unei asemenea armate, dar putea să-și rîdă de ea.

Terente era mereu semnalat, se arăta anume din cînd în cînd, spre a dovedi că nu-l sperie întinsele măsuri luate împotriva sa.

S-a făcut atunci o socoteală: suma totală cheltuită cu urmărirea lui Terente s-a ridicat la 1 620 000 lei, dublîndu-se, astfel, pagubele ce le pricinuise pînă atunci banditul. Măcar de l-ar fi prins! Singurele rezultate ale uriașei mobilizări de forțe: batjocurile aduse de Terente, ironiile din ziare la adresa autorităților.

•

De ce atîtea forțe nu l-au putut prinde? Terente era acoperit de săteni — în primul rînd de consăteni —, îl socoteau un răzvrătit! Sătenii țineau cu banditii, nu cooperau cu autoritățile la prinderea lor, deoarece „jandarmii se poartă cu ei barbar". Or numai pescarii din baltă cunoșteau toate ascunzișurile și i-ar fi putut îndruma pe jandarmi. Îl cunoșteau pe Terente, iar jandarmii, veniți de prin alte locuri, nu-l cunoșteau. În toate satele de-a lungul Dunării pescarii îl aprovizionau și îl informau pe Terente despre măsurile luate împotriva sa, locurile unde se aflau poterele. Se temeau sătenii de el, dar îl și admirau, circulau atîtea legende: apariții și dispariții misterioase, multiplicarea lui fizică — era semnalat simultan în locuri diferite —, iscusința de a scăpa de urmăritori, „zile întregi" (?!) ascuns în apă, cu o lungă trestie în gură...

Zilnic erau aduși la poliție, la jandarmerie, la parchet pescari lipoveni (într-o singură zi o razie întinsă a ridicat 40 de „suspecți") și supuși unor „grele și îndelungate interogatorii". Dar pescarii sfidau autoritățile, li se citea pe față satisfacția că suferă pentru eroul lor, Terente. Se prezentau mulți pescari de bună voie (se socoteau jigniți că nu fuseseră și ei citați!), se declarau complici ai banditului, aveau o plăcere deosebită să se intituleze „mucenicii lui Terente". Dacă li se da drumul plecau dezamăgiți. Ar fi vrut să fie martirii „adoratului" lor!

Dar cele mai penibile, pentru autoritățile locale, erau atacurile din presă la adresa lor. Au intrat în funcțiune nu numai reporterii, au intrat fruntași ai condeiului.

În ziarul *Universul* din 21 iulie 1924, literatul și publicistul George Ranetti, unul din popularii umoriști și satirici ai vremii, scria:

„Cu asemenea forțe terestre și navale pornite contra unui singur om, Terente, în război s-ar fi cucerit o fortăreață, ori poate s-ar fi salvat Turtucaia!...

Scria un ziar:

„S-a trimis contra lui tot atîta armată cît am avut la Plevna... Și pentru că el, cînd e încolțit, se bagă sub apă, cu un pai în gură, ca atunci cînd bei mazagran, numai că el nu aspiră cafea ci aer, e vorba să se aducă și niște submarine....

Azi dimineață au sosit cîteva aeroplane la Brăila și au virat deasupra orașului."

•

A avut loc o nouă consfătuire a autorităților.

— Să dăm foc păpurișului din baltă! a propus unul din cei de față.

— Nu, a spus prefectul, vom schimba fundamental tactica. Îl vom urmări fără surle și trîmbițe. Ridicăm blocada, retragem forțele trimise pe urma lui, vom face razii discrete, cu bărci izolate echipate cu cîte un militar, un polițist, un jandarm!

(Era și timpul să se ridice blocada, „pagube considerabile" aduseseră statului faptul că pentru urmărirea lui Terente se oprise în baltă pescuitul, în epoca cea mai îmbelșugată.)

— Ne-au încurcat rău gazetele! L-au înștiințat pe bandit de măsurile luate!

— Just! Drept care vom institui cenzura!

— Cenzura? Dar Constituția...

— Banditul lucrează constituțional?... Păcat însă că nu putem acționa decît asupra ziarelor locale, la București nu vor să audă de așa ceva!

Am în față mai multe numere ale ziarului brăilean *Cuvîntul*, începînd cu cel din 23 iulie: apare cu numeroase spații albe pe care scrie, de-a curmezișul: „Cenzurat".

Prefectul a intervenit insistent și pentru cenzura presei centrale. L-a chemat la telefon pe ministrul de interne personal, pe firul direct. Ministrul l-a luat la rost:

— Ce, mă, ați înnebunit? Cenzura ziarelor? Sîntem în evul mediu?!

— Presa a divulgat planul de bătălie pentru prinderea lui Terente. Totul s-a năruit!

— Te înțeleg, dar eu nu pot, n-am voie, nu-mi convine să-ți dau o asemenea aprobare. Dimpotrivă, am să te admonestez aspru, aspru de tot, în public. Înțelegi situația... opoziția... parlamentul... străinătatea... Dar dumneata ia măsurile pe care le crezi de cuviință. Dacă puneți mîna pe bandit — ne-am făcut de rîs față de lumea întreagă! — cine o să se mai lege de asemenea fleacuri ca cenzura!... Apropos: dumneata personal faci cenzura?

— Nu, n-am timp și de așa ceva! Se ocupă locțiitorul prefecturii de poliție, Victor Bursan, și cu șeful serviciului special de siguranță, Guță Dumitrescu.

— Foarte bine! Ei vor răspunde! Dumneata ai luat măsura cenzurii doar simbolic, nu-i așa? Ca să-i pui în gardă pe gazetari, să-i avertizezi numai! Aștia doi s-au găsit s-o ia în serios, n-au înțeles tîlcul măsurii *teoretice*. Nu uita: te-o-re-ti-ce!... Și în timp ce dumneata erai pe teren, ei... Ia spune, cei doi sînt de-ai noștri?

— Da' de unde! Locțiitorul nu face politică, șeful siguranței să dă mai mult cu opoziția!

— Minunat! Ei vor răspunde!

Și într-adevăr aceștia doi... Dar să nu anticipăm.

Așadar prefectul n-a obținut aprobarea oficială a ministrului, în schimb directorul ziarului *Cuvîntul* l-a dat în judecată pe prefect. Speriat de considerabila sumă cerută drept daune, după cîteva zile prefectul a suspendat cenzura. Dar o făcea în alt fel: nimeni, în județ, în afară de el personal, nu va mai da gazetarilor nici un fel de informații despre Terente. Iar cînd prefectul era căutat de gazetari, li se răspundea stereotip:

— Este plecat pe teren!

— Și cînd va putea fi găsit?

— Numai după ce Terente va fi prins!

Nici pînă atunci gazetarii n-au ocolit fantezia în relatările lor, cititorii sînt tare pretențioși, nu se mulțumesc să afle totul, vor mult mai mult... De-acum încolo fantezia va înlocui în considerabilă măsură documentarea. Era și mult mai comod. Și — să recunoaștem — mai interesant!

Fantezia le era însă stimulată și de alte, reale, fantezii: Terente este semnalat pretutindeni, în județ, în județele vecine, în mai toată țara. Terente se află la Galați... Terente e la Tulcea... E la Constanța... Nu sînt doar zvonuri, sînt constatări! Terente se află *în același timp* la Rîmnicu Sărat, la Reni, e în Bugeac, la Hîrșova, la Cernavodă, la Giurgiu, la Roman și la Iași... Ba chiar la Satu Mare. Și, zvon stăruitor, Terente pregătește un marș asupra Bucureștiului!

Ce s-a întîmplat? A lansat, oare, însuși banditul aceste zvonuri, ca să deruteze? Da, și asta. Ba la un moment dat a lansat zvonul că... a murit! Dar s-a întîmplat una și mai și, Terente a găsit imitatori (se putea un mai frumos omagiu?)

În toate localitățile arătate, pe urmă și în altele, de la un capăt la altul al țării, bogătași locali au primit prin poștă scrisori de amenințare: „Dacă nu depui în cutare loc, cutare sumă..." Semnează Terente. Unii, mai expeditivi, au acționat direct, s-au prezentat la destinatari fără formalități, fără nici o scrisoare.

Ne aflăm tot mai mult în plină comedie tragică. La 4 iulie poliția din Brăila l-a arestat pe Simion Terente, pescar din strada Rahovei 433, înaintîndu-l serviciului special de siguranță. „Senzația în oraș a fost enormă." Pînă cînd s-a constatat că e doar asemănare de nume:

— Mai e în oraș un Terente, dacă vreți să știți! a zis Simion la poliție, cînd să plece. E un cofetar de pe strada Ștefan cel Mare, Gheorghe Terente! Nu vreți să-l probați și pe acela? I-ar face plăcere, îi faceți reclamă!

La 26 iunie jandarmii l-au arestat și ei pe... Terente, și încă de trei ori în aceeași zi. Făceau razie în comuna Pisc, cînd au dat de Tererte: l-au ferecat în cătușe. După care au mai dat de un Terente: l-au ferecat și pe acela. La fel, au pus mîna pe un al treilea. Ar mai fi găsit, dar nu mai aveau cătușe... Numele de Terente nu e rar printre lipoveni...

Cîteva zeci de Terenți au fost arestați atunci în țară, unii pentru că purtau acest nume, alții pentru că s-au dat drept Terente.

Tot din Brăila, ziarul *Cuvîntul* din 11 iulie scria despre doi evrei atacați de Terente:

— Dați toți banii!

Unul din evrei îi datora celuilalt două mii de lei. A profitat de prilej. A scos din buzunar două mii și i-a dat:

— Să nu zici că nu ți-am achitat datoria! Domnu' Terente e martor!

Adevărul era că primul a transmis celuilalt banii ca să-i predea lui Terente, că era mai aproape de barca lui.

Cu aceasta — am aflat mai tîrziu — treaba nu s-a terminat. Terente se tot uita la ei:

— Sînteți evrei?

— Evrei, vai de capul nostru!

De ce vai de capul vostru? N-aveți ce

vă teme, eu nu fac deosebire care-i evreu, care român, care turc, cum face ăla de-i zice...

— Cuza!

— Da, Acecuza. Şi încă unul, a apărut de curînd, odată cu mine...

— Codreanu!

— Da, ca codru!... Da' voi unde aţi fost pînă acuma, evreilor, de nu mi-aţi ieşit mai înainte în cale? Zic unii că eu nu atac decît români şi lipoveni! Se poate una ca asta? Unde mi-e obrazul?

Se mira lumea, la început, că la orice atac întreprins, mai întîi şi mai întîi Terente examina îmbrăcămintea victimelor, după care, la cele mai multe, le lua hainele (bărbăteşti; apoi, şi de damă).

— La ce i-or fi trebuind atîtea haine, acolo în baltă?

Îi trebuiau. Îi trebuiau şi şi-a constituit în bîrlogul său o foarte bogată şi diversă garderobă. Între două atacuri — am mai văzut — se răsplătea cu cîte un chef pe măsura ultimului atac. La început se mulţumea să chefuiască în cîte un sat, acolo venea în calitatea sa de Terente. Pe urmă, cînd a ajuns cineva, mergea să chefuiască la oraş. La oraş însă e mai riscant, oricît era banditul de cutezător. Şi-atunci... Într-o seară a venit la Brăila, într-o circiumă de mahala — bodega lui Neagu — îmbrăcat ca plutonier major. A chefuit toată noaptea. Văzînd că merge, peste o zi-două s-a înaintat în grad: a venit ca locotenent de jandarmi; şi nu la o bodegă oarecare — gradul nu-i permitea — ci la un restaurant din centru. La restaurantul de lux „Împăratul Traian" a venit ca maior. Altă dată a chefuit ca turc, cu fes şi cu şalvari. Într-o zi, „autorităţilor le-a fost semnalată prezenţa unei dame voalate, în rochie neagră": se plimba pe Corso, la braţ cu doi prieteni eleganţi (complicii)...

Şi ca preot a fost văzut. Şi ca... rabin (desigur, pentru a nu fi învinuit de discriminare).

Cuvîntul din Brăila îl satiriza, chipurile, pe bandit, dar satira ţintea mai sus:

„...Pe stradă fetişcanele ca şi cuconiţele, cu zîmbetul pe buze discută cu multă aprindere de frumuseţea şi de voinicia lui Terente. A ieşit o modă nouă: ciorapi de damă Terente, pălărie Terente, desuuri Terente...

Terente începea să capete proporţiile unui erou de roman. Ziarele anunţă: „Duminică 27 iulie apare senzaţionalul roman *Terente, răpitorul de fete*. Sylvia Bernescu, una din cele două fete răpite, începe la 25 octombrie să-şi publice în *Dimineaţa* amintirile din captivitate; vor fi zece foiletoane bogate: „În ghiarele lui Terente".

La Brăila, la Galaţi, la Tulcea mamele îşi speriau copiii:

— Dacă mai plîngi, vine Terente şi te ia!

*

Era tot mai populară figura lui Terente. Fiecare lăutar avea în repertoriu un cîntec despre bandit. Ziarele primeau nenumărate poezii şi cîntece.

Marioara Venturo, venită de la Paris, a acordat un amplu interviu cotidianului *Rampa*. A relatat despre succesele teatrale ale unor români la Paris: Ad. Orna şi Matei Roussou, fiecare cu cîte două piese jucate în acele zile; iar în roman, cel mai mare succes îl are Panait Istrati.

— Dar care e azi românul cel mai celebru la Paris?

— Desigur... Terente!

Da, Terente a răzbătut şi în presa străină, au venit în ţară trimişi speciali.

Daily Express de la Londra a publicat un lung reportaj despre isprăvile banditului. Alt lung reportaj în *Neue Freie Presse* de la Viena: îl socotea haiduc. Îl compara cu *Hoţii* lui Schiller şi cu un erou al lui Byron. „E figura cea mai populară din România Mare."

„Un fort Chabrol în baltă" îşi intitula relatarea *Pester Lloyd* din Budapesta.

Prager Presse scria despre „o psihoză terentiană ce a cuprins Brăila şi oraşele vecine".

Corriere della Sera din Roma, după ce descrie amănunţit „starea de război din baltă": „Brăila e nebună după banditul ei."

Da, a înnebunit Brăila! Brăila, dar mai ales brăilencele. Tare mai erau — unele — invidioase pe Sylvia şi pe Netty! Îi scriau lui Terente. Oficiul poştal Brăila a primit în acele zile foarte numeroase scrisori, de mai multe categorii: de ameninţare, de „afaceri" (i se propunea banditului să împartă cu el premiul instituit), dar mai ales scrisori sentimentale, unele parfumate, cu scris fin, impecabil, altele simple, dar la fel de înimoase.

Nu se speriase Terente cînd se porniseră cu surle, cu trîmbiţe aprigul război împotriva lui, s-a speriat acum, cînd blocada împotriva-i a încetat, cînd armata, cu vase de război, cu aeroplane şi... submarine a fost retrasă, cînd s-a făcut deodată linişte în baltă. A socotit că acum e primejdie mai mare, că din orice colţişor îl poate pîndi o bîrcuţă cu jandarmi în haine civile.

Pe de altă parte, se apropiau toamna, iarna. Nu putea rămîne în baltă decît pe vreme bună. A luat măsuri în consecinţă: a părăsit balta, cu cei doi complici.

N-a fost uşor, erau urmăriţi. Au ajuns totuşi în regiunea Silistra, de acolo au trecut în Bulgaria.

Autorităţile româneşti i-au dat de urmă, asta în mare parte datorită unor gazetari indiscreţi şi încăpăţînaţi din România, care l-au descoperit.

Cînd autorităţile româneşti încercaseră să obţină extrădarea lui Terente, li s-a răspuns:

— A săvîrşit şi la noi fapte pentru care i se cuvine pedeapsa capitală. Dar ne tocmim degeaba, deocamdată nu l-am prins!

Nu l-au prins definitiv nici mai tîrziu, îl prindeau doar provizoriu.

*

Aşadar, în ţară, epopeea lui Terente s-a încheiat.

Deocamdată, pentru „satisfacerea" opiniei publice, doi „acari Păun" sînt sacrificaţi. Au fost 'emişi: Victor Bursan, girantul prefecturii de poliţie din Brăila, şi Guţă Dumitrescu, şeful serviciului special de siguranţă, „vinovaţi de eşecul urmăririi lui Terente". Vă amintiţi marea lor vină: aceştia, din ordinul prefectului, au exercitat cenzura ziarelor locale!

*

Primăvara şi mai ales vara, cînd viaţa politică naţională şi internaţională se afla în vacanţă, atunci era secetă, adesea cumplită, pentru ziare, atunci ele aveau nevoie mai mult ca oricînd de fapte senzaţionale (de ovăz proaspăt, cum se spunea în argou).

În primăvară, deci, a reapărut, după trei ani de... secetă, şi Terente, poate că nu întîmplător.

A apărut în chip spectaculos, cum îi plăcea lui, dar şi opiniei publice, ca să se reimpună dintr-o dată atenţiei generale.

La 27 aprilie 1927 ziarele anunţau triumfătoare, în prima pagină, cu litere imense: „A reapărut Terente!", „Terorizează în aceleaşi locuri binecunoscute de el: canalul vechei Dunăre, între Caracliu — Măcin — Brăila, atacă din nou, cu o uimitoare îndrăzneală."

*

După trei ani de peregrinare „activă" în cîteva ţări, cînd şi-a dat seama că săvîrşise mult prea multe ca să mai poată fi răbdat (va declara chiar el că a comis 18 crime în Bulgaria, în Serbia, în Grecia), prea încolţit ca să mai poată rezista multă vreme, lipsit de elementul său natural, balta, a hotărît să revină în ţară.

Îl apucase dorul bălţii, aici se putea el ascunde mai bine ca oriunde.

În fiecare primăvară unii pescari din Caracliu — ca şi alţi pescari de pe Dunăre — plecau cu bărcile în apele bulgare, de unde scoteau mult peşte, în perioada în care la noi pescuitul era suspendat. (Iar cînd la bulgari pescuitul era oprit, veneau pescarii bulgari în apele noastre). Terente a dat de nişte pescari consăteni, s-a ascuns într-o lotcă mai mare sub sacii de peşte. Călătoreau, prudenţi, numai noaptea. După mai multe zile au ajuns la Caracliu. Era în ajunul Paştelui.

Zdrenţuit, lihnit de foame, deîndată ce a coborît din lotcă — era în 5 aprilie 1927 — s-a repezit asupra unui biet pescar întîlnit la marginea satului şi i-a smuls sfertul de pîine din care mînca.

A revenit pe mal, a căutat o lotcă mai mică.

Pe urmă a intrat în sat. A fost cu adevărat o noapte de pomină.

A apărut în Caracliu pe la unsprezece şi jumătate noaptea, cînd toţi locuitorii, cu autorităţi cu tot, se aflau la biserică, la slujba învierii. La bisericile lipoveneşti slujba aceasta începe la 12 noaptea şi ţine pînă dimineaţa. Terente chibzuise încă din lotcă un plan amănunţit.

S-a dus mai întîi la casa primarului, Timoftei Ivan, de unde, negăsind alte arme, a sustras cîteva cuţite şi a luat o gustare. Pe urmă s-a dus la casa pădurarului Gherghei Nicolae, de unde a ieşit cu o carabină rusească şi cu cîteva încărcătoare.

„Mergînd agale", banditul a intrat în locuinţa preotului lipovean Filip Terente care, bineînţeles, se afla la biserică. A avut surpriza (nu neplăcută!) s-o găsească pe preoteasă, care încă nu plecase la biserică, mai avea ceva treburi.

Terente era într-un hal de mizerie de neînchipuit, cu o haină zdrenţuită şi cu un palton vechi şi murdar, cu opincile ferfeniţă. S-a dus drept la garderob, a scos un costum nou pe care preotul abia îl cumpărase pentru fiul său ce-şi făcea stagiul militar. „Fără a se grăbi" a scos din fundul dulapului 14 000 de lei, pe urmă a poruncit preotesei să-i facă focul în vatră. Preoteasa n-a vrut să-l asculte. A bătut-o grav şi ea atunci l-a ascultat. Terente s-a înfruptat din bunătăţile pregătite pentru Paşti, a băut doi litri de vin, pe urmă... Unii zic că a încercat numai, alţii afirmă sus şi tare că da, a batjocorit-o... Preoteasa n-a mărturisit nimic, plîngea în hohote cînd era întrebată...

De la casa preotului, Terente s-a dus la prăvălia lui Constantin Petrulof, a scos din tejghea 1800 de lei, a luat din raft patru perechi de opinci, o damigeană cu 10 litri de rom şi şase sticle cu lichior.

A mai mers la brutăria lui Luca Ion Nichita, a bătut în geam. Venise pentru cîteva pîini proaspete.

Şi circiumarul, şi brutarul, după plecarea lui Terente, au alergat la biserică, unde se aflau autorităţile.

— Terente e în sat!

S-a produs „o panică extraordinară", lumea s-a împrăştiat.

A fost anunţat telefonic pretorul, care pînă dimineaţă a şi sosit cu o sută de jandarmi bine înarmaţi.

Între timp Terente a mers la casa lui Petre Cuprian, s-a încărcat cu nişte ouă roşii şi cu cozonac, după care i-a făcut o vizită lui Perfil Dănilă. I-a bătut politicos în geam.

Dar pînă a deschide, a trimis prin uşa din spatele casei pe copilul său, pe Chersan (acesta îmi va povesti păţania) să-l anunţe pe vecin, pe invalidul Alexe Ivanov. Alexe Ivanov a „alergat" (dar era, cum am spus, invalid) la primărie.

— Veniţi repede, că Terente tocmai jefuieşte casa lui Perfil Dănilă!

Jandarmii au venit într-adevăr repede, au înconjurat casa lui Dănilă, dar Terente, după ce se ospătase „ca de Paşti" şi adunase din casă ce socotea că îi este de absolută trebuinţă, tocmai plecase, de cîteva clipe numai.

A plecat cu lotca prea încărcată, în baltă.

Se pare că plecase cu lotca chiar supraîncărcată.

„A dispărut din sat Vanca Liubinoff, fata pescarului Elefterie Liubinoff. A dispărut din noaptea învierii, cînd a trebăluit pe-acolo Terente."

Banditul începuse sub bune auspicii să-şi reconstituie „gospodăria". Şi faima.

În zilele următoare au mai fost semnalate o serie de atacuri ale lui Terente, „expediţii

de aprovizionare". Își completa de zor armamentul, garderoba, hrana.

*

Prea era plin uriașul pahar cu isprăvile lui Terente, autoritățile de sus și de jos, sub presiunea opiniei publice, ațițată de ziare, au hotărît că e vremea să se isprăvească cu banditul.

Învățînd din experiența trecutei campanii, s-a stabilit să se procedeze în alt fel: fără armate vaste, avioane și submarine! Și nu pe colaborarea benevolă ci pe constrîngerea caraclienilor — a lipovenilor din sat — prin teroare, de a nu-l mai acoperi pe bandit, dimpotrivă, de a-i sili să conlucreze la prinderea lui. A fost interzis accesul în baltă, au fost opriți oamenii de a ieși la pescuit, la munci agricole, la pășunatul vitelor, la aprovizionarea sau la vînzarea produselor. Toți cetățenii trebuiau să se prezinte de trei ori pe zi la jandarmerie, la apel. Au fost arestați fruntașii satului, au fost alcătuite mari liste de „suspecți" (acuzați de găzduirea banditului și de sprijin), liste pe care le-au denumit, amenințător, „condamnați la moarte", cuprinzînd toți bărbații între 18—50 de ani, exceptînd infirmii. Au fost aduse, spre demonstrație, în fața Caracliului două vase ale marinei de război, care urmau — cică — să bombardeze apoi satul. Au fost aduși din București 500 de jandarmi, „cei mai isteți".

Dar jandarmii aceștia erau de... uscat, „n-au mai văzut baltă", nu-l cunoșteau pe Terente, iar Terente cunoștea toate *privalurile* (pîrîiașele) ascunse. În ce privește încurcăreții de ziariști, atît de brutal înlăturați, curînd îi se va simți lipsa: cu năravul lor nerușinat de a se băga peste tot, adesea te informează asupra unor mici amănunte care pînă la urmă se dovedesc esențiale!

Locuitorii erau disperați, însă blestemele lor nu se mai îndreptau de astă dată către autorități, se îndreptau către Terente.

Cum de se produsese transformarea?

Terente a săvîrșit o eroare care îi va fi fatală: nu numai că a atacat satul său de drept-credincioși în sfînta noapte a învierii; nu numai că n-a cruțat atunci nici chiar sacra locuință a preotului; dar a batjocorit-o pe preoteasă! Toate acestea s-au întors acum împotriva-i. Iar dacă sătenii i-au devenit potrivnici, a fost înlăturat și ultimul — dar și cel mai însemnat obstacol în calea urmăritorilor.

S-a iscat o adevărată urgie împotriva lui Terente. O sută douăzeci de bătrîni din sat s-au adunat la biserică și, incitați de preot, au aruncat afurisenie asupra banditului; iar pescarii din Caracliu s-au angajat să-l prindă ei pe nelegiuit. A contribuit faptul că preotul lipovean a făcut... grevă. A părăsit biserica satului, s-a retras la o mănăstire:

— Nu mă înapoiez pînă nu mă răzbunați!

De aceea fiecare luntre cu post fix primise și cîte un lipovean: ca ghid și ca luptător.

*

În ziua de 4 iunie 1927, pe la orele unsprezece și jumătate, o poteră care patrula cu lotca pe Dunăre aproape de locul numit Piatra Fetei, nu departe de stîna unde banditul se aprovizionase de curînd cu brînză, a zărit un individ, tot într-o lotcă. S-a nimerit că lipoveanul care conducea lotca poterei, Silvestru Artimov, să fie cumnatul preotului din sat. A strigat către șeful poterei:

— Trage, că e Terente!

— Nu trage, a strigat Terente, că-s șef de patrulă, îmbrăcat civil!

— Trage, trage, că e Terente! Trage, pînă nu trage el în noi!

A tras, l-a nimerit. Terente a vîslit puternic, și-a mînat lotca spre privalul Cotului, ca să dispară în păpuriș. Dar în starea în care se afla (se va constata că glonțele îi străpunsese gîtlejul și ieșise prin gură) îi venea greu să-și conducă lotca. A sărit în apă, s-a afundat în desiș.

Între timp s-a dat alarma în sat. Balta a fost imediat înconjurată de jandarmi. I-au găsit lotca, haina era plină de sînge.

Terente a înotat cît l-au ținut puterile, nu prea departe. S-a oprit, și-a legat rana, care sîngera abundent, cu fîșii din cămașă. Dîra de sînge, în apă, îl putea trăda. A închis strîns gura, să nu iasă sîngele, și-l înghițea.

Abia la ora cinci după-amiază patrula mobilă condusă de locotenentul Manolescu, trecînd prin fața Măcinului, a zărit un corp bărbătesc sub o sălcie. Se auzeau gemete. Pescarul care însoțea patrula l-a recunoscut:

— E Terente!

Terente nu putea vorbi. A ridicat capul, apoi brațele, pe cît a fost în stare, semn că se predă. A bolborosit:

— Numai nu mă omorîți!

L-au ferecat în lanțuri, l-au dus la Ghecet.

La Ghecet s-a adunat pe mal „o mulțime imensă". Mulțimea s-a repezit asupra lui Terente cu topoarele. Cu mare greu jandarmii l-au ferit pe bandit.

Terente — cum mi-a relatat un martor ocular — avea fața diformată, plină de sînge: glonțele îi perforase gura. Nu putea scoate un cuvînt, limba îi fusese smulsă din loc. Interogatoriul i s-a luat în scris (scria pe hîrtie răspunsurile).

Terente a fost deci adus în satul său, Caraclîu. La vestea capturării, clopotele bisericii lipovenești au sunat îndelung, nu a jale! S-a făcut slujbă: sătenii scăpaseră de un blestem! Prim-procurorul din Tulcea i-a luat și el interogatoriu, tot în scris.

Deoarece în condițiile arătate interogatoriile mergeau greu, maiorul Stăvrescu a avut o idee (pentru care îi aduc mulțumirile mele, m-a îmbogățit nespus): i-a cerut lui Terente să-și facă în scris autobiografia. Terente s-a arătat încîntat, mai ales că pentru treaba asta i s-au scos lanțurile: s-a așternut imediat pe scris, a umplut trei coli mari, duble, pe ambele fețe.

Și după ce, cu greu efort, e adevărat, și-a încheiat expunerea — nu prea era descifrabil scrisul, aceasta și din cauza situației în care se afla, starea i s-a înrăutățit vizibil; a avut o puternică emoragie, a amorțit, a adormit adînc. Era ora 11 noaptea.

Pe la unu și jumătate noaptea s-a trezit din amorțire, s-a sculat brusc. Negăsind nici o opunere, a forțat ușa postului de jandarmi,

a ieşit în curte, încercînd să dispară în întuneric. Jandarmul Lăbuş, după somaţiile legale (zicea el), a tras un foc, unul singur, care i-a străpuns pieptul şi l-a ucis pe loc.

*

Cînd s-a aflat că a murit — încă în acea noapte — iarăşi au sunat şi au sunat clopotele; dar nu de mort. Locuitorii au ieşit în haine de sărbătoare — mi-au povestit cîţiva —, s-a făcut slujbă mare la biserică, dar nu de sufletul decedatului, ci de mulţumire către cel de sus care, în sfîrşit, se îndurase. A asistat întreg satul.

Cu împuşcarea lui Terente se ridicase la 25 numărul de tîlhari împuşcaţi de potere pe aceste meleaguri, şi numai în ultimii trei ani, dezminţind susţinerile presei că „Brăila şi judeţele vecine nu se puteau lăuda cu cea mai bună poliţie, cel puţin aveau... banditii cei mai „buni".

Tocmai căzuse de la putere guvernul generalului Averescu şi venise la cîrmă un guvern în frunte cu Barbu Ştirbei. Noul guvern călcase cu dreptul, din prima zi a şi putut anunţa voios un mare succes: „am rezolvat una din marile probleme ale ţării, nu ne-au mai rămas decît celelalte!".

*

Multe femei i-au sucit capul lui Terente, tot o femeie i l-a smuls definitiv. A doua zi după deces, domnişoara doctor Maria Zaharescu, medic şef al plăşii Măcin, i-a făcut autopsia, în prezenţa autorităţilor, apoi l-a decapitat. Capul a fost aşezat într-o cutie de tinichea, luat de maiorul de jandarmi Stăvrescu („n-a mai fost nevoie de nici o escortă" — remarcau ziarele) şi dus la Bucureşti.

La Bucureşti, craniul a fost instalat, cu cinstea cuvenită, la colţul ce i se rezervase de o vreme la Morgă.

După ce s-au sfîrşit formalităţile legale, trupul lui Terente a fost aşezat în curtea jandarmeriei, culcat pe spate, acoperit. Se adunase tot satul, dar nimeni nu s-a apropiat prea mult, nimeni n-a vrut să-l ridice de-acolo. Au refuzat categoric să-l îngroape în cimitirul satului, iar preotul lipovean a refuzat slujba religioasă.

În sat se afla un singur evreu. Vindea în dughenuţa lui gaz şi chibrituri (cînd i s-a propus să vîndă şi tutun — putea să cîştige mult mai mult — s-a supărat... foc). El s-a îndurat, în cele din urmă.

— A călcat el toate cele zece porunci,! le-a călcat virtos, asta nu e bine! Însă nu era antisemit la evrei, asta nu e rău! — s-a scuzat el.

A venit cu un căruţ şi l-a dus pe Terente de l-a îngropat la doi kilometri de sat, la răscrucea drumului spre Măcin — răspîntia Lupului îi zicea (se putea denumire mai potrivită?). L-a îngropat fără preot, fără nici o altă prezenţă.

Înapoindu-se în sat, pe drum s-a întîlnit cu preotul (acesta îl pîndise anume, pe aproape).

— Gata — i-a spus evreul, cam stinghert — acuma chiar că s-a terminat cu el!

— L-ai ajutat, care va să zică!

— Satul l-a ajutat cît a trăit, eu l-am ajutat mort!

— Lasă, lasă, ne-ai scos din încurcătură... Te-am auzit cîntînd, parcă. Ce-ai rostit acolo?

— *Kadiş*, rugăciunea noastră pentru morţi!

— O rugăciune evreiască la...

— Am spus ce-am ştiut! Sfinţia ta a ştiut ce trebuie spus, dar...

— Păi nu ştii că el...?

— Ştiu! Dar mai ştiu că atunci cînd urcă acolo, sus, toate sufletele sînt deopotrivă, nu se mai face deosebire între buni şi răi, între... „slabi şi graşi", cum zicea răposatul!

Nici un sătean nu s-a arătat supărat pe evreu — mi-a povestit-o chiar el —, ba şi mai voioşi îi călcau în dugheană. Evreul trăsese cortina peste această comedie tragică.

Evreul îi săpase groapa, nu prea era îndemînatic la treaba asta. Pe mormînt a încropit, cum s-a priceput, o cruce de lemn anonimă, pe care cineva a scris, mai apoi, cuvintele: „Aici e mort banditul Terente. Cine o mai face ca el, ca el să păţească."

Cum groapa nu era prea adîncă, mi s-a spus că după cîteva zile au fost văzuţi pe-acolo nişte cîini sfîrtecînd un trup ce părea a fi de om. Prilej pentru învăţătorul satului la o reflecţie:

— Au canibalii o vorbă: „Nu scapi definitiv de duşman decît dacă îl mănînci"!

*

S-au resimţit, oare, gazetele de dispariţia unui subiect atît de „gras"? Oarecum, la început. Îi deplîngeau reporterii în toată sinceritatea. Dar între timp au evadat din închisoare banditul Cocoş şi complicii, şi-au reînceput prodigioasa activitate, cam prin aceleaşi locuri. A reapărut şi faimoasa bandă a lui Niculiţă. Şi alţii asemenea, pe care faima lui Terente îi ţinuse pe nedrept în umbră... Dar nimeni n-a rămas în amintire ca Terente.

În anul 1933, fiind în reportaj la Brăila, am aflat că în clasa a IV-a a şcolii primare de băieţi din Caraclău, învăţătorul a avut curiozitatea să dea drept subiect al unei compuneri: „Ce aş dori să mă fac, cînd voi fi mare." Mai mult de jumătate dintre elevi au răspuns: „Terente". Şi pentru că trebuiau să-şi motiveze preferinţa, au arătat: „Era om de seamă". „Scria de el în ziare"; „Cîştiga bani mulţi"...

Şi la o şcoală din Brăila, acelaşi subiect i-a adus lui Terente multe sufragii!

Iar după patruzeci de ani de la întîmplarea de mai sus, la cincizeci de ani de la debutul lui Terente, ziarul *Romînia liberă* din Bucureşti informa la rubrica „Zig-zag" (10 iunie 1973): „Un bufet din cartierul „Brăiliţa", în Brăila, renovat, a primit numele celebrului haiduc al Bălţii Brăilei, „Terente".

„Haiduc!" La Caraclău am întrebat o rudă apropiată a lui Terente:

— Este adevărat că el nu fura decît de la cei cu stare?

— De la ceilalţi cu ce s-ar fi ales?... Dar, precum ştii, el nu făcea deosebire între om şi om, nu-i... refuză nici pe cei mai puţin avuţi! Parcă sta să aleagă... peştele? Lua ce-i cădea în plasă! Terente haiduc? Într-adevăr o epopee tragicomică.

MARIUS MIRCU

Urcă repede scara.

Îmi mai torn un pahar, ochesc un pachet de ţigări de pe masă şi îmi aprind una. Pe urmă, cu paharul în mînă, mă îndrept spre fereastră ca să privesc marea.

Nu simt nici o amărăciune în clipa asta. Mă gîndesc la familia Santos şi la fraţii Ellard. Cînd am zis că nu sînt oameni întregi eram încă blînd! O să-mi aduc aminte de Lila cît voi trăi dar durerea din suflet mi s-a stins pentru totdeauna.

Cu excepţia ei, toţi ceilalţi erau nişte ticniţi. Gata. De-acum pot să mă gîndesc şi la oamenii obişnuiţi.

Oameni ca Joe Demus, sergentul Mattoy. Ca Helen Ames.

Mă întreb dacă o fi găsit un alt apartament. Mă întreb dacă o fi găsit un post de secretară.

Eu însumi aş avea nevoie de o secretară.

Mă întreb dacă o fi la fel de frumoasă, cînd beă sau nu, şi-mi dau seama că pot să lămuresc acest mister invitînd-o diseară să luăm masa împreună.

Am să-i dau un telefon.

Sigur că da!

Versiune în limba română de G. ARION

Ilustraţie de ŞAŞA MEREŢ

SOLUŢIILE PROBLEMELOR PUBLICATE ÎN CUPRINSUL ALMANAHULUI

Pagina 113

Persoana suspectă este BĂRBATUL, întrucît dacă ar fi intrat în camera sa, nu ar fi avut nici un rost să mai bată la uşă.

Pagina 189

În marea majoritate a cărţilor, paginile fără soţ se află pe dreapta, iar cele cu soţ, pe stînga. Comisarul a răsfoit dicţionarul să vadă dacă această convenţie este respectată şi în acest caz, deci era imposibil ca Nobby să fi plasat bancnota între paginile 123 şi 124.

Pagina 244

1. **Telly Savalas**, Kojak din serialul TV
   Joe Ashow, om de afaceri texan
2. **Margaret Thatcher**, premierul Marii Britanii
   Janet Brown, actriţă londoneză
3. **Barbara Streisand**, stea de cinema
   Joan Glasser, psiholog din Los Angeles
4. **Charles Bronson**, omul dur din westernuri
   Nick Mc Nichols, paznic de construcţii din San Diego
5. **Liz Taylor**, actriţa neîmblînzită din filme
   Jaki Frank, casnică din New York
6. **Sophia Loren**, stea de cinema
   Elaine Stahl, vînzătoare de pizza din Londra
7. **Clark Gable**, omul după care bat inimile femeilor
   Gary Colvard, fotomodel din Los Angeles
8. **Victoria Principal** din serialul „Dallas"
   Jacky Johnson, fotomodel din Londra

Ding-dang-ding

Norii au un straniu mers,
Trec și ning
Și se-aude în univers
Ding-dang-ding.

Vreau o sanie și vreau un cal
Și-un colind
Și pe alba pirtie de deal
S-o întind.

Să mă duc pe-un drum fără sfîrșit
Singurel
Ca un trist, ca un neadormit
Clopoțel.

Să mă fugărească lupi flămînzi
Prin nămeți,
Să-i privesc în ochii lor rotunzi :
Voi ce vreți ?

Din banalul, zilnicul concert
Să mă zmulg
Și în iarna mare să mă pierd
Ca un fulg.

Și cîndva din drumul de pe deal
Coborît
Să se-ntoarcă o sanie și-un cal
Și-atît.

Eu să-nghеț și să mă pierd în cer
Și să ning
Peste casa mea cu lerui-ler
Ding-dang-ding.

De-a copilăria

Cînd dulci colinde cad
Simțim nevoia vie
De-o casă, de un brad
Și de copilărie.

Afară-i iarna grea,
Ninsoarea e albastră,
Iar noi ne vom juca
De-a toată viața noastră.

Pe geamuri mîini de sloi
Își țes în gheață ia,
Noi ne jucăm de-a noi
Și de-a copilăria.

Ninsori pe case bat
Și focul mai tresare
Și am adus un brad
Și i-am cerut iertare.

Ne așezăm pe jos,
Un fel de plins ne pierde
O, brad, o, brad frumos,
Cu cetina tot verde.

Atîtea-nstrăinări
Și inutile toate,
Ni-i dor de adevăr
Și de intimitate.

Copii, copii frumoși,
Prefaceți-vă bine
Că-l așteptați pe Moș
Și credeți că și vine.

Hai, Moșule, apari
Să-ți cînte vechiul nume
Copii cu ochii mari
Privind în altă lume.

Se-arată timpul cînd
Din epica săracă
Un om pe Moș jucînd
Devine ce se joacă.

ADRIAN PĂUNESCU ■

Redactor șef al publicațiilor Flacăra
ADRIAN PĂUNESCU

De realizarea Almanahului Flacăra 1985 s-au îngrijit :
NICOLAE ARSENIE, redactor șef adjunct
DAN BĂRLĂDEANU, secretar responsabil

Coperta I : Nicolae GRIGORESCU, „Fată cu ulcior" ;
Grafica : Arh. Cătălin STANCIU ;
Coperta a IV-a, fotografie de Elena GHERA

Tiparul executat sub comanda nr. 40478
la Combinatul Poligrafic „CASA SCÎNTEII"
București—ROMÂNIA

Lei 30

la mulți ani!

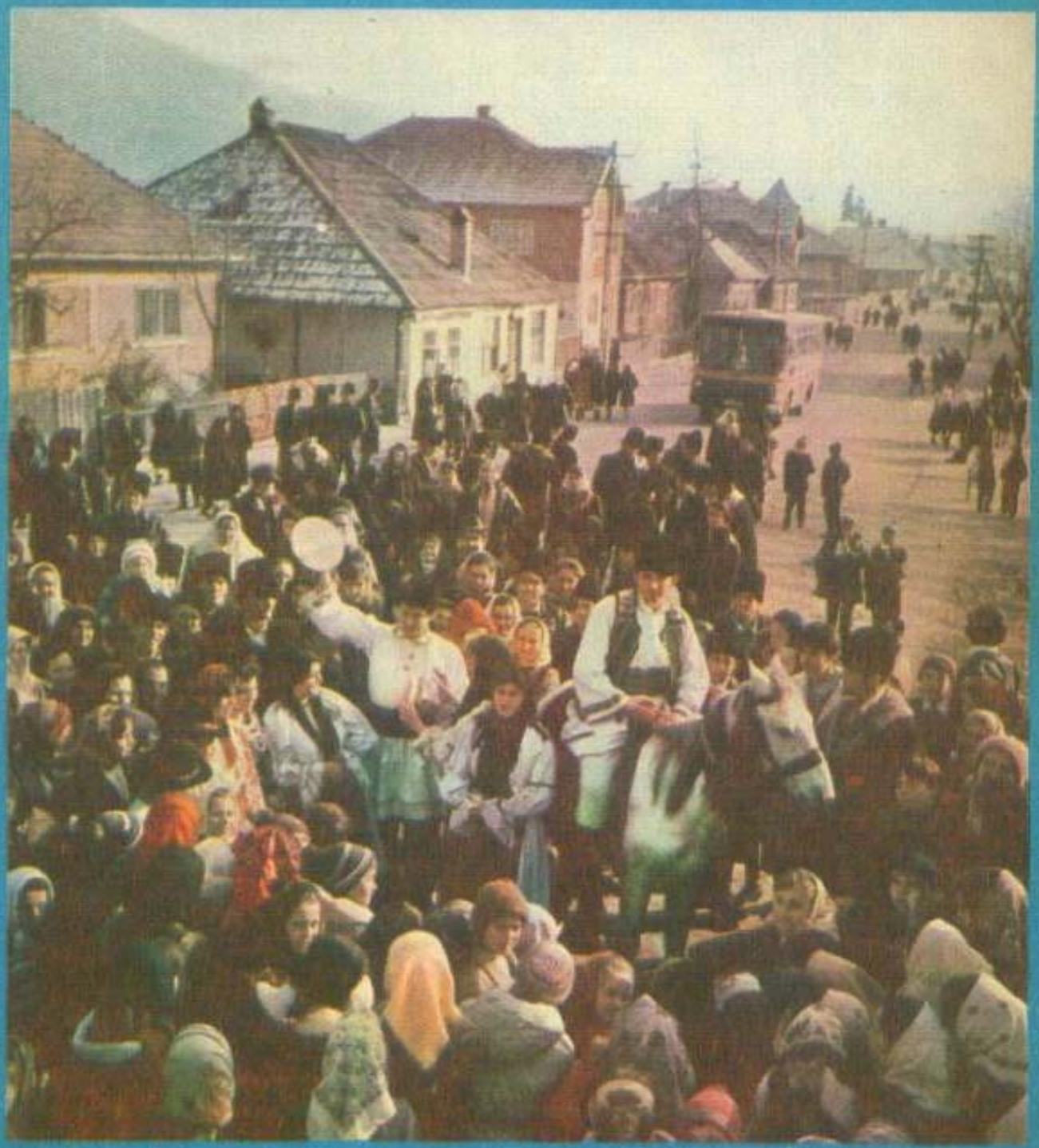

„De Maieru se leagă toată copilăria mea și toate amintirile asupra primului contact cu lumea exterioară"

Liviu Rebreanu